

HARSÁNYI LAJOS

Fejjel nagyobb mindenkinél

HARSÁNYI LAJOS

Fejjel nagyobb mindenkinél

CSALÁDI REGÉNYTÁR

1.

Harsányi Lajos: Fejjel nagyobb mindenkinél

HARSÁNYI LAJOS

Fejjel nagyobb mindenkinél

Regény
Szent László királyról

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest

ISBN 963 360 814 7

© Harsányi Lajos örököse

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1.
Felelős kiadó: Dr. Ákos Géza igazgató
Felelős szerkesztő: Farkas Olivér
Művészeti vezető: Stefán George
Készült: 11,75 A/5 ív terjedelemben

I.

A Rába partján, a nádak és zsombékok közt cserregtek a nádi verebek. Igen melegük volt. Patakszott a veríték az asszonyról is, aki a parttól kissé távolabb eső tisztáson érett árpakalászokat sarlózott. Az asszony virító kék szoknyát viselt. Haja piros kendővel menyecskésen hátra volt kötve. Szorgalmasan sarlózta az árpat. Mikor egy nyalábbal összegyűjtött, mindjárt kévébe is kötötte. Munkájából néha felpillantott. A Rába zsombékjai közt egy tizenhárom éves barna fiú két kormos tinót legeltetett. A fű majdnem hasig ért. A fűszálak fölött zöld szárnyú szitakötők húztak el, mint mozgó zöld fonalak. A fiú arca, mint a bronz, tele volt napsugárral. Haja színét kiszíttá a tüzes nap és világosbarnára fakította. Csak egy durva vászoninget viselt és rövid szárú, ráncos kék gatyát. Leveleket tépdesett a cse-nevész fűzfákról. A selymeszöld leveleket nagy szakértelemmel összehajtogatta, vékony, piros ajkai közé vette és füttyögetett velük.

A nap igen erősen tűzött. A Rábából néha kidugta orrát egy fiatal ponty. Szippantott a forró levegőből, aztán újra víz alá bújt.

A gyerek hirtelen abbahagyta a füttyögetést.

— Édesanyám! — kiáltotta a sarlózó asszony felé.

Az asszony felnézett és a Hanyság felé tekintett. A zsombékok és szittyók közt lovascsapat közeledett feléjük. A lovakon kucsmás, kék inges legények ültek. Hátukon puzdrában nyílvesszők.

Az asszony elsápadt.

— Peti! — súgta a fiának. — Szaladj gyorsan haza és mondd meg a kőházban, hogy lovasok jönnek!

A fiú eldobta a faleveleket és futni kezdett a cserény felé, melyet vén fűzfák és magas jegenyék takartak el. De a fák lombja közül kilátszott a kőház magas teteje, melyen szikrázott a nap. A gyerek elnyargalt a cserény apró viskói, száraz gallyakkal tetőzött félszerei közt és a középén emelkedő magas kőházhoz futott, melynek hatalmas tölgyfakapuját éppen akkor csukták be. De a gyerekekkel együtt a lovasok is a kőház elé értek és leszálltak lovaikról.

— Itt rejtőzik! — kiáltozták a legények és buzogányokkal, vasbotokkal, husángokkal feszegetni kezdték a tölgyfakaput. A kapun küzdelmek nyomai látszottak. Mély vágások, lyukak, horpadások.

— Nyissátok ki! — kiáltoztak a lázadók és dühösen káromkodtak.

A barna fiúcska szepegeve nézte a kaput. Fekete szeme kékesen szikrázott.

Az üvöltöző legények végül nekifeszítették hatalmas vállukat a kapunak. A kapu ropogott, recsegett és hatalmas dördüléssel beszakadt. Mögötte néhány ijedt német katona közt ott állt sudáran, gögösen, arannyal átszőtt piros köntösben, fején gyöngyös fekete sapkában Péter, a menekülő magyar király. Arca zöldessárga volt, mint az olasz olajfa levele. Finom, vékony, fekete bajusza kétoldalt csüngött, mint két vonagló pióca. Ajkai pirosak voltak, mintha festve volnának.

— Mit akartok? — dörrent a pogány lázadókra.

A csapatból néhányan lekapták kucsmájukat. De egy véres szemű suhanc a király elé ugrott.

— A szemed világát, kutya!

A király a suhanc fejére sújtott. Az ütés iszonyú volt. A suhanc repedt koponyáival, véresen összesett.

Ekkor mindnyájan a királyra rohantak. Péter hősiesen védekezett. Két-három lázadót is földre terített. Végül mégis elnyomták. A német katonákat leütötték.

— Nyilat! — kiáltotta egy hatalmas termetű lázadó és a király mellére térdelt.

— Mit akarsz? — hörögte a király.

— A szemed világát, áruló!

Hárman is nyújtottak feléje piros hegyű nyilat. A lázadó egyiket a kezébe vette és kitolta vele a király mindkét szemét. A király sikoltott. A szemek véresen, vizesen földre estek. A király elvesztette eszméletét. Úgy fektült a földön, mint egy piros zsák. A lázadók körül táncoltak és belerúgtak.

— Nesze, kutya!

— Vászoly urunk szeméért!

— Vesszen a nyúzott Isten!

— Dögljenek a püspökök!

— Éljen Vata ispán!

A kisgyermek jajveszékelt a kőház előtt.

— Ne bőgj! — kiáltott rá az egyik lázadó és fültövön vágta.

A lázadók készülődtek. Elővezettek egy hosszúsörényű szürke lovat. Hátára széles nyeret tettek. A félholt királyt a nyeregbe emelték és a ló nyakához kötözték, de a test visszazuhan. Újra föl-tették.

— Te! — kiáltott a lázadók vezére a kisiúrra. — Ül a nyeregbe és fogd a kutyát, hogy le ne essen!

A fiút feldobták a lóra.

— Mi a neved? — kérdezte a vezér.

— Pető! — szepegte a fiú.

A lázadók lóra ültek. Körülfogták a szürke lovat és megindultak az ájult királlyal a Rába felé. Az árpatairól ott állt a piros kendős asszony. Mikor meglátta a fiát, jajveszékelni kezdett.

— Fiam, hová mégysz?

A csapat nem törődött az asszonnyal. A fiú meg sem mert mocnani a lovon. Fogta a királyt és iszonyodva nézte a kiszúrt szemek feketedő gödreit, melyekből egy-egy csöpp vér csöppent a földre. A lovasok a Rába folyása mellett haladtak és hamarosan egy jegenye-erdőhöz értek, melyből fejszecsapások hallatszottak. Az erdő királyi erdő volt és a királyi favágók dolgoztak benne. Döntögették a hatalmas szálfákat, melyeket részben a Rábán, részben tengelyen szállítottak a nyugati gyepek felé, a hansasági kapuhoz és várhoz. A mocsaras vidéken Kapuvár volt az egyetlen hely, melyen át a német ellenség betörhetett az országba. A favágók éjjel-nappal dolgoztak, hogy a gyeptörzsekhez legyen elegendő szálfa. A cserényt és a kőházat, ahol Péter királyt elfogták, ezek a királyi favágók lakták.

— Vágók! — mondta a csapat vezére és továbbbűgtek az erdő mellett. A Rába szeszélyesen kanyargott. Mindkét partján nádas zöldelltek. Távolabb a réteken magas fű. A zsombékok közt piros lábú golyák lépdeltek. A csapat haladt a part mentén. Egyik helyen hirtelen kanyarodott a folyó. Ott a víz sebesen folyt és itt-ott örvénylett. A sebesen futó Rába mellett egy kis falu nádas házai látszottak a fák között. A leégett fatemplom tornya messziről feketedett. A falu felől rikogatás hallatszott. Részeg emberek kurjongattak, káromkodtak. Senki nem dolgozott. Mindenki a kóbor táltosokat, pogány java-sokat, bűbajosokat, látókat hallgatta, akik a népet vadították és faluról falura jártak. Mintha a földből bújtak volna elő, ellepték az utakat, karámokat, cserényeket. Felkeresték a vizek partjait, ahol

békés emberek halászgattak. Félbehagyatták a mezőkön a munkát és öklüket rázva kiáltottak.

— Tüzet a klastromokra!

— Ki a német papokkal!

— Hányjuk szét István király csontjait!

— Megjött Vászoly úr fia!

— Éljen András király!

Amerre a lázadó csapat a megvakított Péterrel elhaladt, mindenütt fenekestől felfordult a világ. Égtek a klastromok, fatemplomok. Öldösték a keresztény papokat. Átkozták István királyt és a felgyújtott klastromokból, papházakból kiszórták az oltárasztalokat, ónkupákat, üvegkelyheket, misepalástokat. És itták a klastromok borát és részeg volt az egész környék.

András, az új király sápadtan járkált a fehérvári palota termeiben. Szívből gyűlölte István királyt, aki apját, Vászoly vezért megvakíttatta és fiait Lengyelországba kényszerítette. Íme, a jog győzött. Andrást, Vászoly első fiát visszahívták a trónra. Ő meg is jött. De ekkora felfordulásra nem számított. Nem gondolta, hogy ilyen gyenge lábon áll István király keresztény országa. Hogy elég a nagyszájú Vata ispán hujjogtatása és az egész nép vissza akar térni a pogányságra. Egészen megborzadt, mikor meghallotta a Kelen-hegyi vérfürdőt. Szegény Gellért, Böldi, Beszteréd püspökök! Püspöki díszben mentek Buda felé az érkező András fogadására és Vata ispán lázadói lehányták őket a Kelen-hegyről.

— Szörnyűség! — mondogatta András a palotába menekült püspököknek és ispánoknak. Az öreg Benedek esztergomi érsek napokon át hangosan sírt. A nagyszakállú Kelemen veszprémi, a fiatal Miklós győri, a szentéletű Mór pécsi püspök órákon át térdén állva imádkoztak. Zách nádorispán, Bonyha, Buja, Viska, Ják, Ernye ispánok Nána lovászmestert sürgették, szólítsa fegyverbe a keresztényhű királyi jobbágyokat a lázadók leverésére.

— Mind rámegyünk Vatára! — kiáltották az ispánok. — Vagyunk még annyian, hogy elnyomjuk a lázadókat!

Ekkor jelentették András királynak, hogy egy lázadó csapat elfogta a nyugati gyepük felé menekülő Péter királyt és Fehérvárra hozta. András nyomban látni akarta Pétert és egész környezetével, a püspökökkel, ispánokkal, testőrökkel együtt lement a palota udvarára, hogy fogadja Pétert.

Iszonyú látvány tárult elébe.

Az udvaron ott állt a lázadó csapat. A legények már leszálltak lovaikról. Leoldozták a megkötözött Pétert és a földre fektették.

A kis Pető-gyerek a földön ült. Őlében tartotta a véres arcú király fejét. A két kiszúrt szemgödör olyan volt, mint fekete posztóba égetett két lyuk. Vakon nézte az eget.

— Ki tette? — szörnyedt el András.

— Én! — emelte fel fejét a csapat vezére.

— Mi a neved?

— Bodon!

A király a mellette álló hatalmas testőrhöz fordult.

— Szúrd le a hitványt!

A testőr torkon szúrta a lázadót. Kardját mélyen a mellébe nyomta. A többi lázadó meg akart ugrani, de a király böszülten kiáltott.

— Mindet megkötözni!

A püspökök akkor már Péter fölé hajoltak és a fiatal Miklós püspök a királyhoz fordult.

— Uram! Él!

— Él? — örvendezett meg András és ő is Péter fölé hajolt. Azonnal parancsot adott, hogy a beteget vigyék a palotába. A püspökök emelték karjaikba az észméletlen királyt. Amint András is be akart lépni a kapun, hangos sírás ütötte meg fülét. Vissza tekintett. A testőrök akkor kötözték meg a kis Pető-gyereket.

— Te hogyan kerülsz ide? — kérdezte András szigorúan.

A gyermek akadozva válaszolt.

— Nálunk rejtőzött a király úr. A kőházban lakott. Mi rejtegettük három napig. Anyám küldött neki főtt halat és árpakását. Én vittem az ételt.

— Hol laktok? — kérdezte a király.

— A Rába-gyepűnél!

— Mi a neved?

— Pető! Pok fia!

— Kicsoda az apád?

— Királyi favágó a gyepűnél!

— És hogyan kerültél a lázadók közé?

— Kényszerítettek, hogy üljek lóra és fogjam a király urat, hogy le ne essék!

András király a gyermek szemébe nézett. A kék-fekete szemek ijedten néztek vissza. Ártatlan gyermekszemek voltak.

— Engedjétek el! — szólt Endre és szelíden nézte a széparcú gyermeket.

— Itt maradsz! — kérdezte tőle.

— Itt! — mosolygott a fiú és boldog volt, hogy a köteleket leoldozták izmos karjairól.

— Vedd magadhoz! — intett a király a testőrispánnak. — Adass rá ruhát és vedd gondozásba! Csatlós lesz!

András bement a palotába, ahol a beteg Pétert ápolták a püspökök és az ispánok. Udvari asszonyok ecetes ruhákkal töröltették véres fejét és fehér vásznakat borítottak az üszkösödő szemgödrökre.

Benedek érsek hangosan imádkozott.

Azonban hiába volt a gondos ápolás. A beteg nem nyerte vissza eszméletét, sőt egyre lassabban lélegzett. A nagy vérvesztés és a hosszú út annyira meggyötörték szívét, hogy verése egyre rendetlenebb lett, ki-kihagyott és rövid idő múlva egészen megállt.

— Vége van! — mondta András komoran és levette gyöngyös süvegét.

A püspökök és ispánok letérdeltek a halott körül. A teremre ijedt csend ereszkedett.

— Mi lesz most? — nézett körül a király. Hatalmas oroszlánfeje egészen a mellébe süppedt.

Benedek érsek szólalt meg először. Arra kérte a királyt, hadd vigyék a holttestet a palota kápolnájába.

— Talán a bazilikába! — ajánlotta Ernye ispán.

— Ne! — emelte fel kezét András. — Hátha megtámadja a pogány csőcselék és meggyalázza!

— Legjobb lesz — szólalt meg a jámbor pécsi püspök —, ha elvisszük messzire, a pécsi bazilikába és ott temetjük el!

— Jó lesz! — mondta András. — És leplezve vigyétek, hogy a lázadók útközben meg ne rohanják!

A városban csak kevesen tudták meg Péter halálát. Nem volt semmi gyászszertartás. A bazilika négy tornyában levő vasharangokat se kondították meg. A püspökök a királyi palota kápolnájában mondták el a gyászmisét. Utána titokban elindították a holttestet Pécs felé. Valósággal úgy lopták el a halottat Fehérvárról.

András királyt emésztette a gond, mit csináljon. A püspökökkel, ispánokkal, gyérszámú híveivel napokon át tanácskozott. Péter halála az ország állapotát még jobban elrontotta. A király Vata ispán

lázadását is nagy aggodalommal nézte, bár a lázadás az ő malmára hajtotta a vizet. A lázadók azt hiszik, hogy ő visszaállítja a pogányságot. Azért hívták haza. Úszni kellene az árral. István király megérdemelné, hogy Vászoly megvakításáért kiszórják csontjait a fehérvári bazilikából és fölperzseljék a templom égbetörő tornyait. De meddig tarthat ez a pünkösdi királyság? Ha Péter élne, kisebb baj volna. Világerős pártfogója, hatalmas hűbérura, Henrik német császár bizonyára felbőszül védence megvakítása és halála miatt. Mivel a szerencsétlen Péter neki adta az országot hűbérül, az is meglehet, hogy rettentő haragjában valami idegent tesz meg hűbéres magyar királynak és erős német sereggel ide hozza az ország nyakára. A pogánylázadást leveri, Andrást visszazavarja lengyel földre és akkor minden elveszett.

— Egyezkedni kellene a császárral! — mondta óvatosan.

— Nem! Nem! — tiltakoztak az ispánok.

— Nem leszünk német vazallusok!

— Ellenállunk!

A király lehajtotta nagy oroszlánfejét.

— De én nem vagyok hadvezér! — mondta keserűen. — Ha az egész ország, a keresztények és a pogány lázadók mögém állnak és fölkerelkednek, akkor se tudnék a németeknek ellenállni. Nem gyakoroltam a hadvezetést!

A fiatal győri püspök közbeszólt.

— Hívjuk haza Béla urat!

— Az öcsémet? — kapott a szón András.

A püspökök és az ispánok mind igen javallották a tervet. Mindnyájan hallottak már Béla vezér vitézi tetteiről. Valósággal legendák keltek szárnyra lengyelországi kalandjairól, a pomerán óriás legyőzéséről.

— Csakugyan! — mondta András. — Öcsém híres vitéz, nagy hadvezér. Ő meg tudná menteni az országot!

— Hívjuk haza! — ajánlották az ispánok.

A terv egészen föllelkesítette a királyt. Megparancsolta Nána főlovásznak, hogy Vata csapatait nyomja délnek és szorítsa le az Alföldre. Ezzel időt nyernek addig is, míg Béla vezért a magyar követség meghozza. Gyorsan megállapodtak, hogy az ügyes, délcég Bonyha ispán vezesse a küldöttséget. A legjobb lovakat válogassák a vitézek alá, akik Bonyha urat kísérik. A testőrispán húsz fiatal vitézt ültessen nyeregbe Bonyha úr mellé. Ha útközben

valamelyik ló kidőlné, vegyenek helyébe másikat gyöngyön, aranyon vagy más drága marhán, de lóhalálban siessenek oda is, vissza is. András türelmetlenül sürgette Bonyhát, hogy mielőbb üljenek nyeregbe és induljanak. Az ispánokkal együtt maga is lement az udvarra, ahol a kíséret gyülekezett. Mikor a vitézek már lovon ültek, a testőrispán mellett ott sürgölődött a kis Pető-gyerek, piros csatlósruhában, sárga csizmában. Sokkal magasabbnak látszott, mint a rövid kék gatyában. Szinte oda illett a vitézek közé.

— Gyerek! — mosolygott rá a király.

— Ő is szeretne elmenni! — jelentette a testőrispán.

— Hadd menjen! — szólt András és kedvtelve nézte, amint az izmos gyerek örömtől kipirulva lovára pattant.

— Siessetek! — sürgette a király Bonyhát.

A kis csapat elindult. Amint az udvart elhagyta, vágztatva nyargalni kezdett észak felé. Amerre elhaladt, az emberek mindenütt összefutottak és találgatták, hová megy a fényes csapat. Egymásután tűntek el a zöld mezők, rétek és halványkék dombok. Már feltűntek a sötétebb hegyek, hatalmas rengetegek, fenyőerdők. A rókák, mókusok, őzek megriadva futottak az erdőbe a vágató lovasok előtt. A pihenő mindenütt csak a sötétség beálltával kezdődött és rövid ideig tartott. Amint pirkadt, megint nyargaltak tovább. Bonyha úr pontosan rovásba tette, hány nap és hány éjjel múlt el. Már kinn vágattak a lengyel síkságon. Elhaladtak kis falvak és erős várak mellett. Mindenütt megálltak és tudakozódtak, merre menjenek, hogy Béla vezért mielőbb megtalálják. Szerencsére mindenki ismerte a legendás vitézt, aki a lengyel király hugát vette feleségül és ha nem volt harcban, a gneseni palotában időzött családjával.

Éppen a tizedik nap múlt el, mikor feltűntek a gneseni palota tömzsi tornyai. A hatalmas fák közül látszott a palota nyitott udvara. A magyar csapat minden engedély nélkül berobogott az udvarra. A vitézek leugráltak lovaikról. A palota előtt, a zöld fűben egy lengyelzékés fiúcska játszadozott két kis barna medvebocccsal. Távolabb egy öregasszony állt. Mikor az asszony a berobogó vitézeket meglátta, ijedten futott a fiúcska felé. Ölébe akarta kapni, hogy a palotába meneküljön vele. De a fiúcska megszökött tőle és a lovasok felé futott, éppen a piros ruhás Pető-gyerek karjaiba. A vitézek mosolyogtak. Bonyha ispán az öreg dajkához fordult.

— Kié ez a fiúcska?

Az öregasszony remegve válaszolt.

— Béla vezér úré!

A Pető-gyerek akkor már felültette a fiúcskát a lovára. Fogta a derekát, hogy le ne essék. A gyermek sikongatott örömeiben. A vitézek gyönyörködve nézték.

— Mi a neve? — kérdezte Bonyha úr a dajkát.

— Vladisláv!

A lenhajú fiúcska nógatta a lovat. Pető megindult vele és körüljárta az udvart. A gyermek ujjongott.

A palota kapuján lengyel lovagok közt kilépett Béla vitéz. Sudár növésű fiatal férfi. Könnyű, lengyel zekét viselt. Arcát rövidre nyírt szőke szakáll keretezte. Csodálkozva nézett a magyar lovasokra. Bonyha ispán mélyen meghajolt. Egyenes kardját leoldotta derekáról és hódolata jeléül feléje nyújtotta.

— András király úr követei vagyunk!

Béla nyájasan intett.

— Kösd vissza kardodat, vitéz!

— Nagyméltóságú bátyád üdvözlétével jövünk! — mondta Bonyha.

— Köszönöm!

— Kegyes volnál meghallgatni bennünket?

— Szívesen! Térjetek be!

Béla előrement. Bonyha és a három testőrtiszt követte. A többiek a palota udvarán maradtak. Benn a teremben színes képek ékeskedtek a faburkolatokon. Kényelmes székeken tarka párnák, fehér hermelintakarók és medvebőrök. Béla leültette a vendégeket.

— Mi hír otthon? — kérdezte nyájasan.

— Semmi jó! — komorult el Bonyha.

A vezér meghökkent. Aggódva nézett Bonyhára, aki rövid, tördelt szavakkal elmondta az András hazatértekor kitört pogánylázadást és Péter király elpusztítását. Minden jel arra vall, hogy Henrik német császár bosszúálló hadjáratot indít Magyarországgal ellen. Az országban teljes a zűrzavar. A szabadítót András király és az egész ország Béla úrban látja.

— Bennem? — lepődött meg Béla.

— Banned, uram, aki Lengyelországot megmentetted a sok ellenségtől. Arra kér András király és az egész ország, sürgősen jöjj haza egész családdal és mentsd meg Magyarországot!

— Megyek! — pattant fel Béla és arca kipirult. A hír, hogy fajtája veszélyben van, mélyen megrendítette. Hirtelen eszébe jutott zi-

vataros, mégis gyönyörű gyermekkora, melyet otthon töltött. A téres rónák, a gazdag legelők, hol a lovak hasig álltak a kövér fűben. A szelíd dombok, melyek oldalain piros gyümölcsfák virítottak. A kanyargó folyók, melyek partjain öreg fűzfák hajoltak a szelíden folydogáló vízbe. A kucsmás, kékinges legények, akik méneseket legeltettek és vígan fürödtek a folyókban, mikor szikrázott fölöttük a júliusi nyár. Láta a Balatont, melyből öreg halászok temérdek kövér húsú halat halásztak. Láta a parton atyjaura, Vászoly vezér hatalmas sátorpalotáját, tetején piros hadilobogóval, melyet vígan lengetett a könnyű szél. Láta a sátor előtt a bálványoszlopot, tetején az áldozati csikó fejével. Hallotta a regösöket, akiknek vastag, sárga húrú hangszerein epedve szólt egy-egy ázsiai dal. A messze ázsiai hazáról, ahol olyan sokáig békében éltek az ősi törzsek, mert táplálta és összefogta őket az ezüstösen és ködösen hömpölygő óriási Volga. És feltűnt lelki szeme előtt hatalmas apja, az ázsiai lelkű magyarok bálványa, Vászoly úr, akit a kegyes István király elűtött a tróntól, megvakíttatott mindkét szemére és fülébe forró ólmot öntetett és a nyitrai vár árkába temettetett. Szinte maga előtt látta a kétségbeesett, hadonászó, öreg István királyt, amint a három Vászoly-árvát, őt, Andrást és Leventét kiszöktette Lengyelországba, hogy Árpád nemzetségének magva ne szakadjon. Emlékezett a rémült menekülésre, amint néhány hű emberükkel nyargaltak völgyeken, erődökön, hegyeken keresztül Lengyelország felé. Haraggal, gyűlölettel gondoltak vissza atyjuk ellenségeire, az olasz Péterre, aki festette a száját. Az idegen urakra és cselszövőkre, akik az öreg királlyal trónra segítették az olasz sihedert, aki aztán német hűbértéte az országot. Most itt a nagy fordulat. A menekülteket hívják haza. András már otthon van és most őt hívják. Igaz, hogy égő házba mennek haza, de majd csak megbirkóznak a bajokkal. Ha bátyja nem bízik a saját erejében, ő szívesen segít neki és szembeszáll a kettős veszedelemmel. Sógora, a lengyel király, bizonyára ad neki segítséget, néhány csapat lengyel vitézt. A sereget magát majd összegyűjti otthon. Felesége talán kissé félve indul a még ismeretlen országba, de olyan asszony ő, aki nem ijed meg a maga árnyékától. A három gyermek miatt sem aggódik. Hiszen magyar gyermekek ők, ha Lengyelországban születtek is. Árpád törzsének hajtásai, akiknek magyar földön a helyük. Ott fognak majd kivirágozni.

— Mielőbb induljunk, uram! — mondta Bonyha.

— Indulunk! Csak szót értek Kázmér király úrral! Elbúcsúzunk tőle és útra készítjük családomat!

— András király úr nagy aggodalomban van!

— Megyünk! Addig szívesen látott vendégem vagy, ispán úr! Vitézeidet is itt szállásoljuk el.

Mikor Bonyha ispánnal kijött a palotából, a virágos könyöklőn ott látta szőke fiacskáját, amint vidáman játszik a két kis fiamedvével és a piros ruhás Pető-gyerekekkel.

— Ki ez a kis piros vitéz? — kérdezte Béla.

— András király úr csatlósa! — felelte Bonyha.

Az urak vidáman nézték a kismedvékkel játszó gyermekeket. A lenszőke Vladiszláv már tudta a kis csatlós nevét és hangosan kiáltozott.

— Pető! Pető!

A csatlós ölébe kapta a gyermeket és magához szorította.

— László! László! — mondta neki gyengéden.

A két gyermek szeme egymásra nevetett.

II

Nyári zápor verte az abaújházi királyi vadászház fatetejét. Igazi felhőszakadás volt. A felhők barna tömlőiből ömlött a víz. Néha vilámlott. Utána nagy reccsenéssel vágott a villám a vadászház vén tölgyfái közé.

András király a vadászház ablakából nézte a vihart. A villámlásokkor kissé hátrább állt az ablaktól, mert félt a villámcsapástól.

— Ne támasszuk be az ablaktáblát? — kérdezte a mögötte álló Viska ispán.

— Ne! Hátha a viharban is megjönnek!

András király már napok óta Abaújházon időzött. Nem volt maradása Fehérvárt. Kicsiny csapattal feljött Abaújházba, hogy itt várja öccse, Béla vezér megérkeztét. Biztosra vette, hogy a jó testvér hajlik a kérő szóra és hazajön. A pogánylázadás kissé elcsendesedett ugyan, de az ország még mindig nem csillapodott le. A táltosok, igricek hujogattak. Nagyokat ittak. A nép azonban már nemigen vette komolyan őket. Inkább nevettek rajtuk, amint nagy bölénytülleikkel hadonásztak. A pásztorok, csikósok, kanászok is szájukra vették hatalmas tülleiket és pokoli túlkölést kezdtek, míg bele nem fáradtak. Akkor aztán újra ittak, nagyokat nevettek és a világon semmivel sem törődtek. Úgy érezték, most ők az urak. Nem parancsol nékik senki. Az életben maradt papok házaikba rejtőztek. Német katonáknak nyoma sem volt. Az ispánok és más főurak a király gondjában osztoztak. Nem értek rá, hogy a néppel törődjenek. Olyan volt az ország, mint a gazdátlan ház.

András türelmetlenül várta öccsét. Naponként többször is lovasokat küldött északnak, hogy az érkezésről híradással legyenek. A nagy felhőszakadást követő napon nyargalva rohantak vissza a lovasok és kifulladásra jelentették Béla érkezését.

— Hála Istennek! — örvendezett András. Kíséretével nyomban kivonult a vadászpalota elé, hogy öccsének elébe menjen és illően fogadja.

Nagy csapat érkezett. Egész hadsereg. Lengyel lovasok. Élükön délcegen, daliásan a fiatal Béla. Mellette Bonyha ispán és a magyar vitézek.

Béla leugrott lováról és bátyja felé sietett. A két testvér megölelte egymást. Ebben a pillanatban kettévált a lengyel lovascsapat és a lovasok közül előgördült egy hatalmas bőrbatár, melyet hat szurokfekete csődör húzott. A batár ajtaja kinyílt és a prémekkel borított kocsiból kiszállt Béla fiatal felesége.

— Richiza! — lépett elébe örvendezve András király.

A fiatal asszony mosolygott. Szelíd, kék szeme volt. Gyöngyös fejkötője alól kivillant szőke haja. A haj színarany volt.

— A gyermekek! — mosolygott Richiza és kézen fogva vezette András elé a batárból kiszálló két gyermeket, a hatéves Gyécsét és a négyéves Zsófiát. Mindkettő lengyel ruhát viselt.

— És a középső gyermek? — nézett András az öccsére. — Hiszen három gyermektek volt!

Béla vidáman intett a lovasok felé, akik közül kivált egy pejkanca és a király felé közeledett. A kancán büszkén ült a piros dolmányos, ezüstgombos csatlós, a Pető-gyerek, előtte a nyeregben Béla kék szemű, lenszőke fiacskája, az ötéves Vladisláv.

— Pető! — kiáltotta András.

— Itt a középső gyermek! — nevetett Béla. — Annyira megszerette ezt a csatlós-gyereket, hogy mindenáron egy lovon akart jönni vele!

— Lóháton jött? — csodálkozott András.

— Egész úton!

— A világért se tudtuk a batárba ültetni! — mondta Richiza és intett Petőnek, hogy szálljanak le. A kis csatlós leugrott és le akarta emelni a fiúcskát. Az azonban elhárította a segítséget és maga szállt le.

— A csatlós már a nevét is magyarosan mondja! — szólt Béla.

— Hogyan?

— Lászlót csinált a Vladislávból!

— László! — tűnődött András és a kis Petőre nézett, aki katonásan állt kis gazdája mögött. László mosolygott és visszapillantott a csatlósra.

— Úgy látszik, híres lovas lesz! — bólogatott András és gyengén simogatta a kisfiú arcát.

Bonyha és Viska ispán intézkedett, hogy a lengyel és magyar lovasok pihenőre mehessenek és bő táplálékot kapjanak. A legények elszéledtek a vadászház körül, pajtákban, felszerekben, lombstrátkban, a király pedig bevonult vendégeivel a palotába.

Csakhamar hangos lett Abaújvár. Itt is, ott is tüzek gyulladtak a nagy tölgyek alatt. Kormos üstöket aggattak a háromágú bográcsvasakra. Ölték, nyúlták a birkákat és nemsokára fűszeres étel illata szállt a levegőben. A lengyel vitézek barátkoztak az abaújváriakkal. Sűrűn hajtogatták a szívesen kínált kupákat. Kóstolgatták az abaújvári bort.

A vadászházban is lakomához ültek. A két testvér kínálgatva az aranyhajú Richizát. Fehér húsú, finom halat ettek. Utána vadsertés combját áfonyával. A sertés vörösborban főtt. A húshoz jószagú, pirosra sült búzakalácsot ettek. Majd erdei szedret raktak az alacsony asztalra kis vesszőkosárkákban. Richiza csipegette a hamvaskék szedret és a mellette ülő László szájába rakta.

— Egyél, Vladiszláv! — biztatta a gyermeket.

A gyermek összeszorította piros ajkait.

— Addig nem — mondta —, míg magyarul nem mondom a nevemet!

Richiza nevetett.

— Hogyan mondjam?

— László!

— Ladiszló! — próbálta Richiza.

— Nem jó! — javította ki a gyermek.

— László! — mondta Richiza.

— Most jó! — kiáltotta a gyermek és kinyitotta kis száját, hogy anyja beletehesse a kék szedret. A fiú szétnyomta szájában a fanyar gyümölcsöt. Piros leve kétoldalt végigfolyt az állán. Richiza aranysegélyű, fehér kendőcskéjével törülgette.

— Mintha véres volna a szád! — mondta mosolyogva.

A szülők és az ispánok nagy kedvteléssel nézték a kis Lászlót. Ilyen szép, lenszöke gyermeket még alig láttak. A két kis testvér, Gyécse és Zsófia minden irigység és féltékenység nélkül nézte testvérük népszerűségét és sikereit. Sőt a hallgatag Gyécse, az idősebb fiú hirtelen a királyhoz fordult és megszólalt.

— László már nagyobb, mint én!

— Igazán? — csodálkozott tréfálkozva András. Erre a két fiú szó nélkül a terem közepére ment. Háttal álltak egymásnak és kezüket fejükre téve méregették, hogy melyikük magasabb.

— Csakugyan! — bíraskodott András komolyan. — László magasabb, mint te!

— Pedig egy évvel fiatalabb! — szólt Béla és maga is meglepődött, milyen rohamosan nő középső fia.

Az ispán urak sűrűn töltögették a bort. Richiza többször letakarta kis ezüstkupáját, melyet az útra is magával hozott. Abból itatta útközben a gyermekeket.

— Ne! Ne töltsetek, urak! — tiltakozott. — Attól tartok, megárt!

— Ez? — kiáltott a vidám Bonyha. — Olyan ez, mint a tűzláng!

— Éppen azért!

A gyermekek hideg forrásvizet ittak.

Künn a vadászház körül halkan zsibongott a tábor. A jóllakott vitézek a fűben heverésztek és hanyattfekve nézték a fák koronáját, melyen átkéklett a lassan homályosodó égbolt. Megjelent rajta az első csillag.

— A vacsoracsillag! — szólalt meg a vitézek közt ülő Petőgyerek és az ég felé bökött.

— Nálatok úgy mondják? — kérdezte az egyik lovas.

— Nálunk úgy!

— Talán írni is tudsz? — tudakolta a vitéz.

— Nem tudok. De szeretnék!

— Hány éves vagy?

— Tizennégy!

— Csatlós maradsz?

— Ha Nána főlovász úr engedi, az maradok. Utána pedig királyi testőr, ha a király úr befogad a testőrök közé.

— A király úr szeret téged.

— Nem tudom. Talán szível!

A lovasok borral kínálták a fiút. Pető elfogadta, de a kupára keresztet vetett, mielőtt kiitta.

— Mit csinálsz? — nevetett az egyik vitéz.

— Apámtól tanultam! — mondta a gyerek és elkomolyodott. — Étel, ital csak Jézus úr áldásával szabad magunkhoz vennünk.

— Te keresztény vagy? — szólt a vitéz és ő is komoly lett.

— Az vagyok! István király úr híve.

— Hallgass! — kiáltottak rá többen. — Ezt a nevet ki ne mondd, mert kitekerteti a nyakadat András úr!

Pető ijedten nézett körül. A vadászház felől csakugyan András király szava hallatszott. Mintha csak meghallotta volna a gyermek utolsó szavait.

— Pető! — kiáltotta a király harsányan.

A katonák felugráltak. A vadászház előtt künn állt András a vendégeivel. Pető szívdobogva futott feléjük. De gyorsan fel-lélegzett, mert látta, hogy a király is, a vendégei is jókedvűek. A kis László ott állt szülei között, kezében egy kosár szedret tartott. A kosarat a király előtt álló Petőnek nyújtotta.

— Neked hoztam! — mondta.

Pető a haja tövéig elpirult. Félve nyúlt a kosár felé és a királyra nézett.

— Csak vedd el! — bátorította. — A tied!

Pető mozdulatlanul állt a kosárral és a kis Lászlót nézte, míg a király és vendégei vissza nem mentek a vadászházba. Pető a katonákhoz ment. Azok körülfogták és nézték a kék szedret.

— Vegyetek! — nyújtotta eléjük a kosarat.

— Nem! — mondta az egyik vitéz. — Csak legyen a tiéd! Gyermeknek való nyaláncság ez.

Pető visszaült a fűbe, a fák alá. A katonák is leheveredtek. Lassan besötétedett. A fákhoz kötött lovak dobogtak. Pető egyenként rakta szájába a savanykás szederszemeket és hosszasan élvezte kellemes ízüket.

A vadászház is elcsendesedett. A gyermekeket lefektették. A fáradt Richiza is lenyugodott. Az ispánok körüljárták a vadásztelepet, hogy minden rendben legyen. Öröket állítottak a tábor négy sarkán, nehogy valami kőbor lázadó csapat meglepje őket. Azután visszamentek a vadászházba és ők is nyugvóra tértek.

A vadászház nagytermében csak a két testvér volt ébren, András és Béla. Ültek a medvebőrökkel takart alacsony székeken. A bortól kissé felhevültek mindketten. Előttük az asztalon csillogott a bronzmécs piros lángja.

— Öcsém — mondta András, miután újra ittak —, komoly szavam van hozzád!

— Tudom, bátyám! Hallgatlak!

— Ha Jézus úr vizével le nem öntötték volna a fejünket Lengyelországban, most azt mondanám, áldozunk boráldomást,

loccsantsuk a padozatra a bort és idézzük szerencsétlen apánk hatalmas szellemét!

— András!

— Tudom! Keresztények vagyunk! De azt sohasem tudom elfelejteni, hogy országunk törvényes nagyura, Vászoly vezér volt az apánk, akit Vajk nagybátyánk úgy ütött el a tróntól, hogy szeméit kiszúratta.

— István urat akarod mondani!

— Legyen István! Nekem mindegy! De az nem mindegy, hogy nekünk, Vászoly vezér fiainak úgy kellett tölteni gyermekkorunkat Somogyországban, a Balaton nádasai között, mint a vadmacskakölykeknek. Anyánk tanyáján, a Tétény-tanyán kallódtunk, ténferegdtünk, míg Vajk nagybátyánk kőpalotákat épített a német püspököknek és az olasz vendéguraknak. Mi pogány módra nevelődtünk, mert úratyánk hallani sem akart az új Istenről. Vajk bátyánk nyugatra nézett, a szent római pápa felé. Úratyánk lelke ázsiai volt. Ő keletre nézett, az ázsiai rokonok felé, akik megmaradtak a napisten hűségén. Ázsia nagyobb, mint Európa és a napistennek sokkal több híve van, mint Jézus úrnak. Úratyánk nem akart a többségből kiszakadni.

— Akkor ott kellett volna maradnunk Ázsiában! — mondta Béla komolyan.

— Miért?

— Mert itt nyugaton minden nép Jézus úr hitére tért. Nem maradhattunk egyedül farkas a bárányok között.

András nyelt egyet.

— Igazad lehet! — szólt engedékenyen. — Bár nem tudom, kik a boldogabb népek. A nyugati keresztények-e, vagy akik ott maradtak Ázsiában.

— Mi itt vagyunk! — mondta Béla.

— Itt! Nem mehetünk vissza Ázsiába! Hiszen úgy szorítottak ide bennünket. Ha tehát itt vagyunk, a nyugati népek között, fel kell vennünk az ő szokásaikat. El kell fogadnunk a nyugati istent. Ezt tudom én is!

— Ezt vallotta Vajk nagybátyánk!

De azért nem kellett volna úratyánkat megvakíttatnia!

— Nem!

— Ezt sohasem bocsáthatjuk meg neki!

— Nem!

— Amióta István úr lehunyta a szemét, örökös viszálykodásban él népünk. Az új Istent valahogyan még megszokná. Lemondana szabad életéről és a karámok mellől bevonulna a kőházakba. A papok szigorú törvényei alá hajtáná kemény nyakát. Engedné, hogy lenyírják a haját. Hogy böjttel, vezekléssel sanyargassa testét. Ámbár én ennek semmi értelmét nem látom.

— Zabolázni kell a népet! Erkölcstelen, részeges!

András megint nyelt egyet.

— Az új hit jó! Nem is védelmezem Vata ispánt, aki fellázította a népet és vissza akarta engedni a pogány életre. Mikor a Kelen-hegynél megöletett néhány püspököt, magam szabadítottam ki a többi és Vatát megnyomattam a hú ispánokkal. Sőt szigorúan megbüntettem azokat is, akik Péter királyt megvakították. Őt tisztességesen eltemettem.

— Jól cselekedted!

— Most itt vagyunk, a megvakított Vászoly fiai. Az ország hazahívott bennünket a száműzetésből. A trón a mienk lett, mert István úr után minket illetett meg és én, mint idősebb testvér, el is foglaltam.

— Jogosan tetted!

— De megtarthatom-e?

— Miért?

— Péter eladta az országot. Az Aba úrral vívott harc után nyugatra futott Henrik német császárhoz, aki az egész világ ura akar lenni. Hűbéres ország lett Magyarország és te jól tudhatod sógorunktól, Kázmér királytól, mit jelent német hűbéresnek lenni.

— Sajnos, tudom! — mondta Béla.

— Péter most az én hazajövelemtől megint a császárhoz akart futni segítségért. A nyugati gyepűknél fogták el a pogány lázadók. Ott vakították meg. Félholtan hozták hozzám Fehérvárra. Ott halt meg és én Pécsre vittem holttestét, hogy az ottani bazilikában eltemessék. A balhírnek azonban gyorsabb lába van, mint a jó paripának. Péter hívei már bizonyára megvitték a hírt Henrik császárnak. Bizonyosan többet mondtak, mint ami a valóság. Valószínűleg azt mondták, hogy a nyugtalanvérű magyarok hazahívták királynak a pogány Vászoly vezér fiát és újra pogánnyá lett egész Magyarország. Képzelheted a császár dühét. Péter halálát okvetlenül meg akarja bosszulni és képes lesz nagy sereggel valami német herceget idehozni királynak Magyarország nyakára.

— Akkor vége lesz az országnak! — mondta Béla sötéten.

— Ezt kell megakadályoznunk!

— Ezért hívtál haza?

— Ezért! Te tudod, hogy én nem sokat értek a hadvezetéshez. Nem tanultam, nem gyakoroltam. Annál jobban értesz hozzá te. Egész Lengyelország tele van híreddel. Te vívtad meg a nagy harcokat az oroszokkal, litvánokkal. Te mentetted meg Lengyelországot. Pedig az csak menedéket adott. Most mentsd meg Magyarországot, amely szült!

Béla mereven nézte a bronzmécs piros lángját.

— És lesz magyar sereg, mellyel a német áradatnak útját állhatom?

— Bízvást lesz! — erősítette András. — A püspökök, főurak, ispánok mind mellettünk állnak. Gyűlöltek Pétert. A nép lázadoz. Mindenképpen le akarja rázni a német igát.

— De az új hitet is!

— Erről nem kell beszélni! Egyelőre ki kell használni a gyűlöletet. Ez olyan erős, hogy mindenkit a táborunkba hajt. Ha a német veszedelem elmúlik, a nép örömeiben megfeledkezik minden másról. Arról is, hogy vissza akart térni a pogányságra. Addig nem kell emlegetni a papokat és a klastromokat. Egy-két pogány áldomás fölött is szemet kell hunyni. Hadd rikogassanak itt-ott a táltosok túlkei. Külsőség ez. Mint ahogyan külsőség volt az is, hogy István király papjai misére, böjtre szorították a népet. Otthon rejtekhelyeken, a karámokban és a nádasok közt annál jobban zabolátlankodtak, paráználkodtak és részegkedtek.

— Lengyel földön ezt kétkulacsosságnak hívtuk!

— Ez a politika. Az én mesterségem. Nem valami szép mesterség. A tied a harc. Az sokkal szebb. Az egyenes, becsületes munka. Az vár itt rád. Összegyűjtöd a magyar sereget, elébe mégy a németnek a nyugati gypűkhöz, megvered őt és megmented Magyarországot. Nehéz feladat. Az ország szabadítója leszel. Vászoly úratyánk szeme lesz rajtad. Felelj nekem, vállalod-e?

— Vállalom! — emelkedett fel Béla és a boroskupához nyúlt. A két testvér magasra emelte a kupát és fenéig kiürítette. Aztán újra leültek.

— És mik a feltételeid? — kérdezte András.

Béla megütközve nézett bátyjára.

— Mik lennének? — vágta fel büszkén a fejét. — Én talán nem vagyok a megvakított Vászoly fia? Én nem ettem a száműzetés kenyerét?

— Ugye?

— Bennem éppen úgy él a gyűlölet István bátyánk ellen, mint benned. Ha nem jobban. Én éppen úgy gyűlölöm a hazaáruló Pétert, mint te. De a halottakkal nem harcolhatunk.

— Nem!

— Ám a német él! Úgy látszik, ostorul rendelte Isten nekünk ezt a szomszédot. Ha ő békén hagy bennünket, a legjobb szomszédai leszünk. Szívesen tanulunk tőle jámborságot, mívességet. Szívesen adunk neki dús földjeink terméséből, gyümölcsseiből. De ha a sarkát akarja nyakunkra tenni, ha szabadsághoz szokott népünket le akarja igázni, akkor koponyáján fogja megismerni az öreg Vérbulcsú unokáinak csontos öklét. Ezt én mondom, Vászoly vezér fia, Lengyelország vitéze, András magyar király testvére!

— Öcsém! — ugrott fel a király.

— Magyarország királya parancsol! A király öccse engedelmeskedik!

András megölelte a felhevült Bélát.

— Tudtam! — érzékenyült el. — De nemcsak az országról döntünk, hanem a trónról is. Ha az elsőt megmented, a másik is megmarad. Az országmentőnek méltó jutalma csak a trón lehet.

— András!

— Nem viselhetek a fejemen olyan koronát, melyet más ment meg! Nem akarok lopott koronával ékeskedni!

— Te vagy az idősebb! Régibb szokásaink szerint mindig az idősebb testvér volt az ország nagyura. Péter és Aba úr harcoltak a trónért. Fel is fordult az ország fenekestől. Mi ne harcoljunk egymással. Tartsuk meg az ősi szokást. Úratyánk is így rendelkeznék, ha élne!

— Jól van! — mondta András. — Úgyis özvegy vagyok. Gyermekeim nincs. Halálom után azonban te leszel a király!

— Arról még ne beszéljünk!

— De beszéljünk! Tiszta bort akarok önteni a kupába. Ünnepelesen kijelentem, hogy halálom után senki mást nem illet meg a trón, egyedül téged. Esküvel ígérem. Fogadd el!

A két testvér kezét fogott egymással.

— Elfogadom!

— Azonban már életemben is légy uralkodótársam! Azt akarom, hogy a haza megmentője uralkodjék. Keleten szokásban van, hogy a testvérek megfelezzik az országot. Én is úgy teszek. Átadom neked a Felvidéket és a Tiszántúlt. Pozsonytól és Nyitrától a Biharig te légy az uralkodó. Teljes uralkodói joggal. Pénzt verethetsz. Rávésetheted a képedet. És használd a nyugaton szokásos címet. Légy Kelet-Magyarország hercege!

— Elfogadom, bátyám!

— Székhelyül ajánlom Biharvárt. Régi erődítés. Azt mondják, valami germán fejedelem építtette bástyáit többszáz évvel ezelőtt. Oda vinnéd Richizát és a gyermekeket. Ott jó helyük lesz. Elhelyezed őket, őrséget hagysz a várban, azután sietve Fehérvárra jössz. Akkorra összehívom a főembereket, a püspököket és az ispánokat. Átadom a vezéri kardot. Lóra ültetjük az ország fiatalságát és erős sereggel megindulsz a nyugati gyepek felé.

— Henrik ellen! — mondta Béla és a két testvér az utolsó kupa borral erősítette meg az egyezséget.

Késő volt már. Éjfél is elmúlt. A két testvér alig alhatott valamit. Künn a fák tetején hűvös szellő lengedezett. Távol a vadászház jobbagyainak karámja felől kakas kiáltott. A vitézek és az állatok már nyugtalanul aludtak. Érezték a hajnal közeledtét. A keleti ég lassan világosodni kezdett. A tölgyfák lombjai közt csipogtak a madarak. Az ébredő lovak horkantottak. Néha nagyot dobbantottak. Várták a hajnali zabot.

Éppen, mikor a hajnal felpirosodott a fák sudarán, megszólalt az ébresztőtűlök.

— Legények! — kiáltotta egy elnyújtott hang.

A vitézek felugrottak. Ruhájukat megeste a harmat. Szemükből gyorsan elszállt az álmoság. Lovaikhoz mentek és etetni kezdtek. A nyergek tövéből leoldották az üres tömlőket és forrásvízért mentek az erdőbe. Az abaújházi jobbagyok segítettek nekik.

A kis Pető is előkerült. Piros zekéjét és kék ingét levetette. Ott állt egy tömlő forrásvíz előtt, meztelen felsőtesttel. Egy fa alatt állt és vidáman mosakodott. Arca kipirult a friss víztől, mely végiggyöngyözött izmos mellén.

— Lánynézőbe készülsz? — szólt rá vidáman az egyik vitéz.

A fiú szégyenlősen eltakarta meztelen mellét, de bátran nézett az ingerkedő vitéz szemébe.

— A bajuszod is serked már! — tréfálkozott tovább a legény és kezével feltolta a fiú állát. Pető engedte, hogy a vitéz vizsgálja az arcát. Szemét tágra nyitotta. A szemek kékfeketék voltak. És csillogók, mint a reggeli harmat.

A vadászház megelevenedett. Bonyha ispán kijött, hogy a lovasokat megszemlélje. Azok éppen akkor itták a frissen fejt birkatejet. Árpakenyeret ettek hozzá. András király és vendégei is felébredtek. A király rendelkezett, hogy Béla és családja zavartalanul birtokba vehesse Biharvárt. Megkérte Bonyha ispánt, hogy a Lengyelországból érkezett csapatot kísérje el Biharvárig. Pecsétes írást küldött a biharvári püspöknek, hogy mindenben álljon Béla rendelkezésére. Családjának legyen gondozója, míg Béla a német háborúból vissza nem tér. Ő maga az ország kettéosztását Fehérváron fogja a püspökökkel és a főurakkal közölni.

— Béla öcsém mától fogva Magyarország hercege! — mondta András Bonyhának és Viskának. — Azt akarom, hogy ezt az ország mielőbb megtudja!

Az ispánok mélyen meghajoltak.

— Parancsod szerint lesz, nagyméltóságú urunk!

Ekkor már Béla herceg is az udvaron volt. Mellette állt Richiza és a gyermekek. Kíváncsian nézték a vitézeket, akik készülődtek az útra, hogy Béla herceget és családját Biharvárra kísérik. A nagy bőrbatár előgördült. A hat lovon vitézek ültek és csillapították a toporzékoló méneket.

András király Richiza elé állt.

— Hercegné, szerencsés utat!

Richiza mosolyogva nyújtotta kezét búcsúzóra.

— Isten veled, András!

— Bélát ne tartsd sokáig Biharváron! — mondta a király. — Mielőbb küldd Fehérvárra!

— Küldöm! — ígerte Richiza.

A kis László a batár előtt állt. Szemei a lovasok felé néztek. Pető csatlós ott feszített az első sorban. Mellén csillogtak a kis ezüstgombok. Pető is Lászlót nézte és szinte hívta a szemével.

— Nos? — nézett Richiza a kis Lászlóra, mikor másik gyermekével beszállt a prémekkel zsúfolt batárba. László az édesanyjára nézett és a csatlós felé intett.

— Vele akarok menni!

Richiza mosolygott.

— Ha úratyád engedi!

Béla a királyhoz fordult.

— Add nekem ezt a csatlós-gyereket!

— Szívesen! — mondta András.

— Hadd maradjon Lászlóval Biharváron! Jó lesz játszópajtásnak. Majd vigyáz a gyerekekre!

A király intett Bonyhának. Az ispán előszólította Petőt. A csatlós csak ezt várta. Lovával vigyázva a batár mellé járt. A király felemelte a kis László és Pető elé ültette a nyeregbe.

— Vigyázz rá! — mondta Petőnek.

A tülkök megszólaltak. A lovak zablái megcsörrentek. A batár lovain ülő csatlósok megindították a méneket, a batár hirtelen kigördült az udvarból. A lovasok körülvették.

Béla herceg csapata vidáman nyargalt Biharvár felé.

III

A biharvári bástyák keményen álltak. Látszik, hogy római mester építette falaikat. A századok csak megfeketítették a hatalmas köveket, de megrongálni, elporlasztani nem tudták. A vár legmagasabb pontján Béla herceg palotája díszlett. Fapalota volt, melyet a régi gyulák építettek. De tágas termei tele voltak díszes, faragott bútorokkal, elefántcsonttal borított asztalokkal, alacsony székekkel, ezüstpántos ládákkal. A falakat bíborszínű függönyök borították. A pihenőkön és heverőkön fehér orosz prémek, hermelinek. A padozaton óriási medvebőrök voltak szétterítve.

A palota nagytermének hátyaablakánál Richiza hercegné állt a kilencéves kis Zsófiával. A várudvarra néztek, melyen túl a fatornyos székesegyház és a püspöki ház tetője látszott.

A várudvar erős napsütésben állt.

— Látod a szalmabábukat? — kérdezte Richiza a kisleányt. Zsófia egy számolyra állt, hogy a magas ablakon jobban kilásson.

— Látom!

A két testvér, a tizenegy éves Gyécse és a tízéves László herceg nyilakkal lövöldöztek a szalmabábukra, melyek magas póznákra voltak feltűzve.

Pető tanította őket.

A fiatal vitéz már testőrruhát viselt. Alig három év alatt úgy megnőtt, mint a jegenye. Haja megfeketedett. Kis bajusza messziről sötétedett. Csak az arca volt még hamvas gyermekarc. Nagy szakértelemmel magyarázta a célbalövés tudományát. Először huszonöt lépés távolságot mért le a szalmabábuktól. Aztán nyilat tett a kifeszített ívre és vállához emelte. Bal szemét behunyta és célzott.

— Így! — mutatta a két gyermeknek és a nyilat hirtelen elengedte. A nyíl kirepült és a szélső bábuba fúródott.

— Most én! — kiáltotta László. A bátyja, Gyécse nem bánta, hogy László előbb vette kezébe a nyilat. Hozzászokott már, hogy növesre magasabb öccse mindenben megelőzi.

— Figyelj, kisuram! — mondta neki Pető.

László melléhez szorította a nyilat.

— Magasabban! — oktatta Pető.

A nyíl kirepült. Pontosan az első szalmabábuba fúródott, Pető nyila mellé.

A palota ablakából taps hallatszott.

A gyermekek az ablak felé néztek, ahonnet anyjuk integetett feléjük.

— Most Gyécse próbálja! — kiáltotta a hercegné.

Pető Gyécse kezébe adta a nyilat. Gyécse célzott, Pető magyarázott neki. A nyíl azonban nem találta a bábút.

— Újra! — sürgölődött mellette László és bátyja mögé állt, hogy segítsen neki célozni. A nyíl pontosan az első bábuba fúródott. Most már három nyílvesző állt ki belőle. Következett a második szalmabábu. Addig nyilaztak abba is, amíg mindhárman el nem találták. Aztán jött sorban a többi bábu. Mikor mindegyikben benn volt a három nyílvesző, másféle gyakorlat következett. Vívás, buzogánnyal és vérttel. Pető előbb László bal karjára csatolta fel a bronzvértet. Jobb kezébe adta a nehéz buzogányt. Aztán magyarázni kezdte, hogyan kell a buzogánnyal sújtani és hogyan kell az ütést a vérttel felfogni.

A bronzvért nagyokat csattant az ütésektől.

Richiza és a kislány kihajoltak az ablakon, úgy nézték a harci játékot. Sőt a várudvar sarkában húzódó alvóházak és istállók ajtajába is kiálltak a várőrök és kíváncsian lesték a kis hercegek és az ifjú Pető tudományát. Pető büszkén nézett az ablak felé, mikor a kis László ügyesen támadott és buzogánya nagyot csattant az ellenfél vértjén.

A gyakorlat délig tartott. Akkor Pető a kis hercegekkel a palotába indult. A kapunál azonban László megszólalt.

— Csak menjetek be! Mindjárt jövök én is!

Pető bekísérte Gyécset a palotába, de sietett vissza, hogy kedves kisurát is anyjához kísérje. Akkorra azonban a várudvar üres volt. Lászlót nem látta sehol. Elkanyarodott a bátyák felé. Azt gondolta, hogy kisura talán a bátyáknál álló öreg tölgyek árnyékába ment hűtözni. De nem találta ott. Még messzebb ment, a gabonásházak felé, melyekbe a várjobbágyok a környék gabonatermését szokták betakarítani. Elment az istállókig és ott a várőröket kérdezte, nem látták-e a kis herceget, nem jött-e az istállókba, hogy a lovakat nézze. A várőrök nem látták.

Pető már aggódni kezdett. Sietett vissza a palota felé. Mikor a székesegyház mellett elhaladt, észrevette, hogy a templom ajtaja félig nyitva van. Belépett a templomba. Szeme világa hirtelen elsötétült, mikor a napsütötte várudvarról hirtelen a félhomályos templomba lépett. Csak mikor szeme megszokta a félhomályt, akkor vette észre, hogy a templom szentélyében, ahol a menyegyzetről aranyozott láncon egy cserépgalamb csüng alá, néhányan térdelnek a vastag oszlopok között. Pető lábujjhegyen előrement. Az öreg püspök térdelt az oltár előtt. Jobbra-balra tőle egy-egy pap, mellettük pedig a kis László. A gyermek mélyen meghajtotta szőke fejét. Elmerülve imádkozott. Petőt szíven ütötte az öröm. Önkéntelenül térdre ereszkedett és nem vette le szemét az imádkozó gyerekekről.

A palotában Richiza Gyécsével beszélgetett.

— László hová ment? — kérdezte tőle.

— Nem tudom!

A hercegné kinézett az ablakon, mikor a bástyakapu zömök tornyából hirtelen megszólalt a tülök.

A tülök hosszan búgott és hangja visszaverődött a várudvaron. Harsogása azt jelentette, hogy Biharvár felé lovascsapat közeledik. A várórség nyomban gyülekezni kezdett és a kapunál sorakozott. Richiza hercegné is kisietett a palotából. Mellette Gyécse és Zsófia. A toronyőr hangosan kiáltotta a magasból:

— Urunk érkezik!

A hercegné boldogan futott a kapu felé. Oly gyorsan történt a csapat érkezése, hogy a hatalmas tölgykaput már ki is tárták, mire a hercegné odaérkezett. Béla herceg ügetett be a kapun. Mögötte kucsmás vitézei. A herceg leugrott lováról.

— Richiza! — tárta karját felesége felé. Megölelte az asszonyt, Gyécsét és Zsófiát.

— László? — nézett körül Béla.

A hercegné zavarba jött. Nem merte megmondani urának, hogy e pillanatban maga sem tudja, hol van a család szeme fénye, a szőke László. Szerencsére Viska és Bonyha ispánok szintén leugrottak lovukról és a hercegné üdvözlésére siettek. Ekkor már a templom felől is sietve jött az öreg püspök papjaival, Pető pedig Lászlóval. A püspök áldóan emelte kezét Béla hercegre. A herceg az öreg püspököt is megölelte, aztán Lászlóra tekintett, aki mögött ott áll a testőrruhás Pető.

— László! — szólt Béla herceg mosolyogva és örömmel nézte a nyúlánk fiút, akinek szőke haja a vállára omlott.

— Éppen a templomban volt velem! — mondta a püspök.

— Szeretsz ott? — kérdezte apja komolyan.

— Szeretek!

— Imádkozol?

— Imádkozom Jézus úrhoz!

— Örömmel hallom! — fordult Béla a püspökhöz. — Köszönöm, püspökatyám, hogy Jézus úr tiszteletében neveled a gyermekeket!

— Ó! — emelte fel kezét a püspök — a kis László mindnyájunk jó példája! Hívás nélkül mindennap átjön a templomba. Mégpedig titokban!

Richiza Petőre nézett. Az ifjú testőr a haja tövéig pirult.

— Te tudsz erről? — kérdezte a hercegné.

Béla a testőr vállára csapott.

— De megnőttél, gyerek!

Pető szeme ragyogott.

— Már vívunk! — szólalt meg büszkén és Lászlóra nézett, aki áhitattal nézte fiatal mesterét.

— Megnézünk! — mondta Béla. — Holnap Viska és Bonyha ispán urakkal megnézőnk benneteket, mit tudtok.

Richiza gyengéden hívta Bélát a palotába. Mindnyájan megindultak és a család az ispánokkal és a püspökkel a palotába ment, a lovasok pedig az istállóba vezették lovaikat. Nagy élénkség támadt Biharváron. A szerencsés megérkezés öröme nagy lakoma készült. Nemcsak a palotában és a vendégházban, hanem a testőrkonyhán és a jobbágyszálláson is ölték a birkákat, malacokat. A borházból sűrűn hordták ki a börtömlöket és az agyagedényeket. Béla herceg úgy rendelkezett, hogy Biharváron még a legkisebb csatlós-gyerek is megünnepelje a mai napot.

Volt is ok az ünneplésre.

Három éve már, hogy Béla hazajött Lengyelországból. Három éve, hogy Richiza a gyermekekkel és a kicsiny várőrséggel itt élt a várban, míg ura és a seregek a Dunán túl harcoltak a tengernyi német ellenséggel. Béla e hosszú idő alatt alig tudott kétszer-háromszor hazarobogni, hogy feleségét és gyermekeit láthassa. Mikor a dermesztő tél jégpáncélba öltöztette a folyókat és a harcok szüneteltek, akkor jött haza, de alig néhány napra. Utána nyomban sietett

vissza, mert Henrik császár ugyancsak kötötte magát, hogy addig nem nyugszik, míg Magyarországot Péter király haláláért meg nem bünteti és a hűbérigát nyakára nem teszi a lázadó magyarnak. Csakúgy özönlött be a nyugati gyepekbe a német fegyveres, de Béla résen állt. Engedte, hogy az idegen seregek betörjenek a Hanyás és a Rábaköz ingoványaiba. Mikor aztán ott megrekedt a tengernyi katona, Béla a Duna mellett felnyomult Pozsonyig és hátába került az ellenségnek. Mire Henrik észrevette, hogy Béla a visszavonulás útját elvágta, már nem volt más hátra, mint szégyenszemre dél felé kanyarodni és a Szombathely felé vezető régi római országúton visszatérni Korontálországba. A császár tombolt dühében. De nem engedett. Minden áron meg akarta alázni a nyakas magyart. Új seregét hajókra, gályákra rakta és a Dunán szándékozott az ország közepébe hatolni. Úgy vélte, ezen az úton elkerülheti a mocsaras, ingoványos haditerületet. Arról azonban megfeledkezett, hogy Béla oroszországi és litvániai harcaiban megismerkedett a hadi gályák gyengeségeivel, mikor azok a Visztulán és az óriási Volgán a lengyel seregek ellen vonultak.

Jöttek a német hajók a Dunán. Már elhagyták Pozsonyt és kezdtek leereszkedni a Kisalföldre. Éjjel volt. Az égen sziporkáztak a csillagok. Ekkor a vezérhajó hirtelen megingott. Riadalom támadt. A hajó belsejéből rémült kiáltás hallatszott.

— Megfúrták a hajót!

— Süllyedünk!

A hajó oldalt dőlt. Az evezőpadokról lesodródtak a katonák. A második és harmadik hajót szintén megfúrták Béla bűvarai. A Dunán szörnyű jajveszékelés támadt. Az első három hajó hamarosan elsüllyedt. Ember, fegyver, élelmiszer mind a vizen küszködött és néhány jó úszót kivéve, mind a Duna fenekére került.

— Vissza! — üvöltött a császár. Mire megvirradt, a német hadi gályák ész nélkül menekültek Pozsony felé.

Bonyha és Viska ispánok felváltva mesélték Richizának és a bihari püspöknek a háború változatos eseményeit. A hercegné és a gyermekek tágra nyílt szemmel hallgatták. Csak Béla nem beszélt. Sűrűn ürítgette a borral telt kupákat. Komoran nézett maga elé.

— Fáradt vagy? — kérdezte Richiza gyengéden. Azt gondolta, hogy urát a hosszú út elbágyasztotta és pihenni szeretne. Aggódva nézte őt és megdöbbenve látta, mennyi ősz haj van a halántékán.

Ezt most vette észre először. A délceg fiatal herceg megrokkantnak, betegnek látszott.

Esteledett. A várudvaron duda szólt. A katonák ittak és táncoltak.

Az öreg püspök felkelt.

— Valóban fáradt lehetsz, herceg úr!

— Nem! — mondta Béla erőtlenül.

Bonyha és Viska is felkelt. Úgy gondolták, elcsendesítik a várudvart. A katonákat lenyugváásra kényszerítik, mielőtt megrészegednének. Még utóbb valami garázdálkodással megrontanák a visszatérés örömét.

— Pihenj le, herceg úr! — búcsúzott a püspök és az ispánokkal együtt elhagyta a termet.

A gyermekeket lefektették.

— Jöjj, édes uram! — mondta Richiza, mikor kettesben maradtak. De Béla nem mozdult. Mereven nézett maga elé. Arca sápadt volt, mint a fal. Richiza aggódva ment feléje. Finom kezét a fejére tette és simogatta őszülő haját.

Künn a várudvaron hosszan búgott a tülök.

— Ül le! — mondta Béla a hercegnének. Richiza leült.

— Nagyon rossz dolgokat kell mondanom neked! — szólt komoran.

— Jézus! — tört ki az asszonyból a fojtott sikoly.

— Erős asszony vagy! Mindig együtt éreztél velem. Most is légy osztálytársam!

— Csak nincs súlyos sebed? — riadozott az asszony.

— Nincs! Ne félj! Nem ez a baj!

— Csak beteg ne légy! — aggódott a hercegné. — Más bajtól nem félek.

Béla a feleségére nézett.

— Hallottad ugye, hogy András bátyám megnősült?

— Hallottam! Ez bánt?

— Várj! Az ispánok az imént elmondtak egyet-mást, mi történt a három év alatt, még te itthon remeteéletet éltél. Hallottad, hogy három éven át hogyan viaskodtam a német császárral, a világ urával. Aránylag kicsiny seregünkkel, hogyan vettem tört a német Behemótnak, hogy leterítsem. Mennyit küzdöttünk, harcoltunk, nádak, ingoványok közt verekedtünk. Szenvedtük a forró nyár hevét és a fogas tél fagyát. Sokszor éheztünk, döghúson éltünk. Össze-

szorítottuk a fogunkat, de nem engedtünk. Tudtuk, hogy fajunk életéről van szó. Ha elbukunk, elbukik Magyarország. Kóbor, szétzilált népünk futhat kelet felé, ahonnet jött. És ebben az élethalálharcban az ország királya, András bátyámuram felénk se nézett.

— Ő nem vezér! — akarta védelmezni Richiza.

— De király! — dörrent meg Béla. — Ő a király! Az ő trónjáról volt szó! Ha viaskodni nem is tud, azért segíthetett volna. Vagy ha ki sem mozdul Fehérvárról, az se lett volna baj. De az már baj volt és szörnyűség, hogy amíg az ország élethalálharcát vívta, addig ő megházasodott és lakodalmat ült. Nyugati gyepűinket a német gyűjtögetta, Fehérváron pedig örömtüzeket gyújtottak az új pár tiszteletére. A Rába ingoványaiból sikolyok, hörgések hallatszottak, mielőtt a hínár a mélységbe húzta a haldokló katonát, Fehérváron pedig rézüstök dörrentek, dudák rikogattak és részeg lakodalmasok hujjogattak.

— Szörnyű! — rázkódott meg Richiza.

— A háború egyre véresebb lett, András pedig turbékoló galambként töltötte mézesheteit a fehérvári vadászpallotában. Ott turbékolt majdnem egy évig. Mire a háború véget ért, neki nem az volt az öröme, hogy a hosszú harc a mi győzelmünkkel végződött, hanem az, hogy az új királyné fiúgyermekkel ajándékozta meg nagyméltóságú urát!

— Fiuk született? — ámult el Richiza.

— Fiuk! És mikor a halálra fáradt győztes sereggel megérkeztem Fehérvárra, nem győzelmi torra vártak bennünket, hanem keresztelői lakomára. Egész Fehérvár az újszülöttről beszélt, akit az öreg Benedek érsek nagy pompa közt megkeresztelt a bibliai bölcs Salamon nevére.

— Salamon! — tűnődött Richiza.

— A németeken aratott győzelemről alig beszéltünk! — folytatta Béla. — András bátyám úgy foghegyről megjegyezte, hogy Henrik császárnak aligha lesz kedve mostanában kikezdeni vele.

— Vele? — nézett nagyot Richiza.

— Igen! Azt mondta: vele! A király úr önagyméltósága úgy viselkedett, mintha a hároméves háborút ő vezette volna, nem én. Ő verte volna meg Henriket, nem én. A fiatal Vid és más talpnyaló ispán úgy ünnepelte őt, mint győztes hadvezért.

— Hallatlan!

— A püspökök unszolták, hogy a győzelem emlékére alapítson valami monostort. Ajánlották főként a Balaton vidékét, ahol a nagy nádasokban még mindig bujkálnak a pogány táltosok és bűbájosok. András hajlott is a szóra. A győri püspökkel elkészíttette az alapítólevelet. Az egész környéket Szent Benedek fiainak adta és apátságot kezdett rakatni a Balatonba nyúló hegyfokon. Alig telt el egy hét, már személyesen látni akarta az ott heverő régi kövekből épülő monostort és nagy kísérettel mindnyájunkat levitt Tihanyba.

— Te is ott voltál?

— Ott! Én is megnéztem az épülő tihanyi apátságot. Nem akartam, hogy András észrevegye kedvetlenségemet, bár láttam, hogy néha fél szemmel figyel.

— Nyugtalan volt?

— Nem mondhatom! Igen nyugodtan viselkedett. Ahogyan egy győztes király szokott. Királyi pálcával kezében járt-kelt az épülő monostor kövei között. Személyesen lépte ki az apátsági templom hosszúságát. A szentmártoni monostor apátjának meghagyta, hogy az altemplomba márványfülkét építsenek, mert ott akar eltemetkezni. A hízelgő Vid ispán kegyesen forgatta szemét, hogy a király úr őfelsége ne említse a halált, hiszen évtizedeken át kell még discóségesen uralkodnia. Mire András bátyám azt válaszolta:

— Csak addig éltetne Jézus úr, míg a kis Salamon megnő!

— Ezt mondta? — ámult Richiza.

— Ezt! A lakoma alatt, melyet a Balaton partján felhúzott sátorban költöttünk el, az ispánok és a papok előtt sokat emlegette fiát, a jövőndőt és félreérthetetlen célzásokat tett, hogy a királyi koronát a kis Salamon fejére szánta.

— Előtted beszélt így?

— Elöttem!

— És az ispánok? A papok?

— Bólogattak! Hümmögtek! Egyik se szólt!

— És te?

Béla felugrott.

— A kardom markolatát szorongattam! A düh forrt bennem!

— És mivel váltatok el?

— Másnap Tihanyból visszatértünk Fehérvárra. András került az alkalmat, hogy négyszemközt találkozzunk. Arról példálódzott, hogy bizonyára vágyakozom már országrészembe és régen láttam a biharvári családomat.

— Úgy? — sikoltott Richiza. — Elküldött? Szinte elűzött?

— Így volt! — mondta Béla sötéten.

A palota nyitott ablakán hűvös éjjeli szél áramlott be. Messze a vár körül húzódó Igfon-erdő felől egy-egy elnyújtott bölénybőgés hallatszott. Richiza megsemmisülten ült. Könnyeit törülgette. Szerette volna vigasztalni a kisemmisített, mélyen sértett herceget, de nem tudta, mivel. Azt gondolta, a két testvér a legszebb egyetértésben él egymással. Eszébe jutottak a lengyelországi szép idők, mikor András oly büszke volt vitéz öccsére, akit egész Lengyelország bálványozott. A hallgatag, csendes András sohase vágyott harci dicsőségre, uralkodásra. Tudta, hogy öccse testi erőben, ügyességben, leleményben, szellemi tulajdonságokban is messze fölülmúlja. És most mégis ő kerekedett felül. Felhasználta öccse hadvezérei tehetségét, kiverette vele a németet, mikor aztán elmúlt a veszedelem, megfélekezett a háláról és az ígéetről, melyet öccsének tett. A trónnak van már örököse, a kis Salamon. Bélára most már nincs szükség. Akár vissza is mehetne Lengyelországba egész családjával együtt.

Richizának hirtelen eszébe jutottak a gyermekei.

— Istenem! — sóhajtott nagyot. — Reggel még olyan boldog voltam!

Béla az asszonyra nézett.

— Miért?

— Ott álltam az ablaknál és az udvarra néztem. A fiainkat néztem, amint nyíllal lőttek és vívtak. Pető tanítja őket. Oly szépek, oly ügyesek! Kivált László!

— László! — sóhajtott Béla és maga elé nézett. Ezt a nyúlánk, kék szemű, sasorrú kisfiát különösen szerette. Úgy érezte, őrá hasonlít, csak tökéletesebb. Szép szál legény lesz, bátor és vitéz. Valamikor talán hadakat vezényel. Az egész ország büszkesége lesz. Talán korona ékesíti fejét. Híres, hatalmas király válik belőle.

— Délelőtt éppen azon gondolkoztam — mondta Richiza —, hogy a fiúkat maholnap udvari szolgálatra kell adnunk. Itt van az idő, hogy a fegyverforgatást és a fejedelmi ifjakhoz illő szokásokat elsajátítsák. A Pető-testőr igen ügyes fiú, Lászlót szinte imádja, de arra nem alkalmas, hogy a fiúkat minden lovagi szokásra megtanítsa. Nána főlovásztól sok mindent megtanult, de azért mégiscsak tanulatlan jobbágygyerek. Csatlósnak, fegyverhordozónak, testőrnek jó, de hercegi gyermekek oktatójának nem felel meg.

— Ügyes fiú! Szeretem őt! — mondta Béla.

— Én is! Úgy gondoltam, a fiúk mellett maradhat és szolgálja őket, ha a fiúkat András bátyád udvarába küldenénk tanulásra.

— Világért sem! — tiltakozott Béla. — Még megöletné őket, hogy útjában ne legyenek a csecsemő Salamonnak.

— Tudom! Most már én sem engedném őket oda.

— Azt gondolom — mondta Béla —, hogy Gyécse maradjon itthon. Ő csendes, szótlan gyerek. Aligha válik vitéz belőle. Egyéb-ként én most már gyakran itthon leszek. Majd én tanítgatom a szükséges vitézi fogásokra.

— És László?

— Ő nagyra hivatott! Benne kiváló tulajdonságok szunnyadnak. Őt okvetlenül fejedelmi udvarba kell adnunk.

— Tudod mit? — mondta Richiza — küldjük őt vissza Lengyelországba, Kázmér bátyám udvarába!

— Igazad van! — kapott az ötleten Béla. — Kázmér udvarában biztos helyen lesz, nem kell félteni semmitől. És bizonyosan többet is tanul, mint András fehervári udvarában, ahol alig van néhány tanult vitéz.

Béla és felesége egészen belemelegedtek a tervezgetésbe. Elhatározták, hogy Kázmérnak egy erszény igazgyöngyöt küldenek, azonkívül húsz alföldi könnyű lovat. Ámbár biztosra vették, hogy Kázmér ajándék nélkül is szívesen látja udvarában nőtestvére fiát. Bonyha ispán vezesse a küldöttséget. Ő már ismeri az utat Lengyelországba. Húsz lovas kísérje őket. Azok vinnék az ajándékokokat vezetékeken. A kis Lászlót Pető is elkíséri és ott marad mellette őt lovassal. Bonyha és a többi lovas visszajön. Kázmérnak írást küldenek. Abban atyafiságos jóindulatába ajánlják a kis herceget és arra is megkérik, hogy Pető mindig mellette lehessen. Őt is oktassák minden tudományra, hogy idővel László tanácsadója, esetleg testörispánja lehessen.

Késő éjjel volt, mikor Béla és felesége nyugovóra tért.

Másnap hívták a püspököt és Bonyha ispánt. Közölték velük László lengyelországi útjának tervét. Bonyha örömmel vállalkozott, hogy a kis herceget Lengyelországba kíséri. Béla megkérte őt, hogy Nána főlovásszal együtt válassza ki a húsz ajándéklóvat. A püspök pedig előkészítette írópálcáit, hogy megírja a levelet Kázmér királynak. Béla és Richiza közösen mondták, mit írjon a püspök. A várban csakhamar elterjedt a hír, hogy László herceget Lengyelországba

viszik. A vitézek vetélkedtek, melyikük vehet részt a kíséretben. Mindegyik menni szeretett volna. Nána főlovász alig tudott rendet teremteni közöttük. A szülők behívták a gyermekeket a nagyterembe. Béla gyengéden közölte velük, hogy el kell válniuk. Gyécse itthon marad, de Lászlónak mennie kell Lengyelországba. Tanulnia kell, hogy derék vitéz válják belőle.

— Szívesen még? — kérdezte Béla a kis herceget.

László anyjára nézett. Szemét elfutotta a könny. Richiza hangos sírásra fakadt és átölelte a gyermeket.

— Kisfiam! — simogatta szőke haját.

A püspök szólalt meg.

— Jézus úr kívánja, hogy elmenj, fiam!

László a püspökre emelte nagy, kék szemeit.

— Ott is imádkozz sokat! — mondta a püspök. — Jézus úr veled lesz és megsegít!

Bonyha lépett a terembe az ijedt Petővel. A fiatal testőr azt hitte, hogy ő itthon marad. Szívdobogva nézett Bélára, aki észrevette a fiú ijedelmét. Béla nem szerette az érzékeny jeleneteket. Tréfával akarta a válás fájdalmát enyhíteni.

— Te mit akarsz itt? — kérdezte tőle szigorúan.

Pető megkövülten állt.

— Mindig itt lábatlankodol a palotában! — dörrent rá Béla. — A te helyed az istállóban van!

Richiza zavartan nézett az urára.

— De édes uram!

— Az istállóba! — kiáltott Béla és az ajtóra mutatott.

A kis László felsikoltott és anyja karjaiba futott. Fuldokló zokogásba tört ki.

— Anyám! — zokogott keservesen.

A teremben ijedt csönd támadt. Az öreg püspök is megütközve nézett Bélára. Pető a küszöbön állt. Azt hitte, megszakad a szíve. Az apa ekkor a zokogó Lászlóhoz lépett. Simogatta szőke haját.

— Mért sírsz?

A gyermek zokogott.

— Miért nem várod meg, mit akarok mondani?

László apjára nézett. Szeme tele volt könnyel.

— Az istállóba parancsoltam, hogy siessen! Készüljön az útra!

Richiza fellélegzett. Arcára mosoly derült.

— Hallod? — mondta Lászlónak. — Veled megy!

László hirtelen megszólalt.

— Velem jön?

— Veled! Veled is marad! Tréfáltam! — szólt Béla mosolyogva. Intett Petőnek, hogy jöjjön vissza. Pető arcára visszatért az élet színe. Odament Béla elé, letérdelt előtte és megcsókolta zöld köntöse szegélyét.

— Nagyúr!

Béla gyengéden felemelte a térdelő fiút.

— Szívesen még a fiammal?

— A világ végére is! — kiáltotta Pető. Szeméből patakzott a könny.

— Mért sírsz?

— Az örömtől!

— Szereted Lászlót?

— Szívemből!

— Vigyázol rá?

— A szemem világára se úgy!

Mindenkinek mosoly volt az arcán. A lelkek felderültek. Ki-ki a dolgára ment, hogy az útra felkészüljön. Richiza saját kezével készítette el a málhát, László bársonyzekéit, aranybogláros köntőseit, gyöngyös süvegeit. Ezüstpohárról sem feledkezett meg, hogy abból igyék, ha útközben megszomjazik. Harmadnap reggel a várudvaron toporzékoltak a lovak, rajtuk hús piros ruhás lovas. Mind-egyiknek a lova mellé még egy ló volt kötve. Az ajándéklovak. Több lovon a kis László málhája. A család az udvaron búcsúzott a gyerekektől. A szülők, testvérek megcsókolták őt. Nem sírt senki. Mikor László lovára pattant, Bonyha ispán és Pető melléje rúgtattak. Bonyha jobbról, Pető balról.

A vártoronyban elbődült a tülök.

— Jézus úr áldjon! — mondta Béla utoljára.

— Virágom! — integetett Richiza. A két itthon maradó testvér is integetett. A püspök, Viska ispán, Nána főlovász magasra emelték kezüket. Mintha áldást adtak volna. A várudvaron künn állt minden vitéz és szolga. A jobbágyok a várkapu árkait özönlötték el. Mindenki kiáltozott, integetett, mikor a kis csapat kivonult a várból és ügetve megindult a völgy felé.

Az Igfon-erdő mellett nyargaltak. A sötét erdőben ropogott a száraz gally és tördelődtek a sűrű bokrok, amint egy-egy bölény felriadt pihenőhelyéről. Sokáig nyargaltak a rengeteg mellett. A nap

szikrázott fejük felett. Mikor az Igfon-erdőt elhagyták, kitárult előttük a téres róna. Hasig érő fűben lovak legeltek. Kék gatyás legények terelgették őket. A dombosabb helyeken itt is, ott is művelt földek tűntek fel. Sarjadó búza- és árpavetések.

A kis László vidáman ügetett magas lován. Finom orrcimpái kitágultak, amint beszívta a mezők illatát. Szemei ragyogtak, mint a kék gyémánt.

— Nézd! — szólalt meg a jobbján ügető Bonyha ispán és hirtelen a magasba mutatott.

Fönt az ég kékségében kiterjesztett szárnyakkal úszott egy hatalmas madár.

— Sas! — mondta Pető.

IV

A pozsonyi várban német réztrombiták harsogtak. A nagy el-lenségeskedésből nagy barátság lett. András király nemcsak össze-békült a német császárral, hanem rokonságra is lépett vele. A tizen-egy éves császárléányt, Juditot megkérlette kisleánya, a hatéves Salamon számára. A gyermekek eljegyzését tartották Pozsonyban. András és felesége, Anasztázia királyné sokat tanácskoztak a püspökökkel és a főurakkal, mielőtt erre a lépésre elhatározták magukat. Különösen Vid, a fiatal bácsi ispán, Ernye, Ják és Zách ispánok ajánlották a német rokonságot. Ezzel szerintük két veszedelemtől szabadul meg András. Először nem kell félnie újabb német támadástól, sőt a császárokon kész lesz bármikor segítséget adni, ha valamely oldal-ról támadás fenyegetné. Másodszor a gyermekek eljegyzése Béla vezért is bizonyára jobb belátásra bírja, hogy ne ragaszkodjék bátyja ígéretéhez, mondjon le a megígért koronáról és engedje át a kis Salamonnak, aki a német császár veje lesz.

Igaz, hogy Béla herceg nagyon népszerű az egész országban. Sok híve van a püspökök és az ispánok között is. Mindenki tudja, hogy a hároméves német háborút ő nyerte meg. Ha ő nincs, Isten tudja, mivé lett volna az ország. Bélának köszönhető, hogy a véres háború véget ért és a nép visszatérhetett békés életmódjához. A Vata ispán pogány lázadása csak olyan volt, mint a tavaszi árvíz. A patak hirtelen megduzzadt, kiszaladt medréből, elöntötte a virágos réteket, de néhány nap múlva visszaszaladt medrébe. A pogány táltosok, bűbájosok és igézők elöregedtek. Rekedten szóltak túlkeik. Az emberek egyszer-kétszer megrészegekedtek, de aztán kijózanodtak. A német papok helyébe egyre több magyar pap került, akik magyarul beszéltek a templomokban. Az épülő templomok is jobban tetszettek a népnek, mint a véres csikófejek, melyeket beleptek a legyek és orrfacsaró bűzt árasztottak. A férfiak, kivált az öregebbek, jobban szerettek ugyan a templomudvar sövénykerítéséhez támaszkodni, míg bent a templomban a szent áldozat történt,

de a fiatalság már szépen, hangosan és egyszerre imádkozta a Miatyánkot.

A hétköznapi élet is kedvesebbé vált. A sok harc után jólesett a béke. A halászok kényelmesen húzogatták hálóikat a vizek fölött, melyekből fehérhúsú, kövér halak kerültek elő. A mezőkön szaporodtak a gulyák, ménesek, birkanyájak. Egyre több sertés legelt a réteken. A pásztorok és kondások néha valóságos versenyt rendeztek hatalmas tülkeikkel. És mindegyre több lett a művelés alá fogott föld. A nagy nádasok, sások, szittyók, a hatalmas erdők, csalikok, pagonyok, füzesek, bozótosok megmaradtak, de a dombosabb helyeket egymásután feltörték és bevetették búzával, árpával. Az őserőben levő föld csakúgy döntötte a gabonát és kövér lett tőlük ember, állat.

A pozsonyi eljegyzésre érkezett német vendégek nem győztek enni, inni és hízelegtek András királynak, aki szótlanul lógatta az asztalnál nagy oroszlánfejét.

Vid bácsi ispán vigasztalgatta.

— Ne búsulj, királyom!

De András csak dörmögött.

— Öcsém. Mégiscsak az öcsém!

— Hisz a fél országot neki adtad! — szórta a fullánkokat Anasztázia királyné, akinek gyűlölettől szikrázott apró mazsolaszeme.

— Valóban! — helyeselt Vid ispán. — Egyetlen nyugati király meg nem tette soha, hogy országát megfelezze öccsével. Elismerem, hogy Béla herceg úr nagy vitéz. Megmentette az országot. Elismerem. Én szeretem az igazságot, királyom. Én Béla urat nagy loagnak tartom, de nyíltan kimondom, hogy jutalmát már megkapta. Mégpedig előre. Az abaújházi vadászpálinkában. Jóformán haza sem érkezett. Még azt se tudtad, királyom, sikerül-e Béla úrnak a császár ő szent felsége, a mi mostani nagy barátunk ellen a hadjárat, te előre megadtad neki a győzelem díját, a fél országot. Herceggé tetted. Kívánhat-e testvér ennél többet?

A főurak bólogattak.

— Valóban nem! — mondta Ják ispán.

Vid tovább ütötte a vasat.

— Béla herceg örülhet, ha megtarthatja azt, amit kapott. És ha aggódol, királyom, azt ajánlom, tölts tiszta bort a pohárba!

— Mire gondolsz? — kérdezte András.

— Koronáztasd meg a kis Salamont!

A király felnézett.

— Mit beszélsz?

Vid szemrebbenés nélkül folytatta.

— Lássuk meg, hogyan fogadja Béla a koronázás hírért. Ha megnyugszik benne, minden rendben lesz. Ha pedig ágaskodnék ellene, legalább meg tudod védelmezni a fiadat. Halálod után Béla úr könnyen elbánhat a zsenge gyermekkel.

— Igaz! — helyeselt Anasztázia királyné.

A főurak is javallották a tervet. Csak Miklós ispán szólt közbe.

— A herceggel mégis tudatni kell!

— Természetesen! — válaszolt a vörös hajú Vid. — A koronázásra Béla urat is meg kell hívni Fehérvárra.

András fáradtan ült az asztalnál. A napok óta tartó lakoma, a sok étel és ital elernyesztette. A sok recsegő trombitától is fájt a feje. Könnyen hajlott a tanácsra. A királyné és a főurak körülhízelegtek.

— Koronáztasd meg! — könyörögtek neki.

— Jól van! — határozott András és megint lógatni kezdte nagy fejét. A királyné kiszaladt a teremből. A szomszédos szobában folyt a tánc. A királyné továbbshaladt. Néhány pillanat múlva visszatért. A kis jegyespárt örömtől ragyogó arccal vezette András és a főurak elé.

— Íme, a királyi jegyespár! — mutatott gögösen a gyermekekre.

A hatéves kis Salamon feltűnően szép göndör hajú gyermek volt. Fehérselyem dolmányán aranyboglárok. Lábán kis sárga csizmák. Mellette állt menyasszonya, Judit, a kis császárlány. Fejjel magasabb volt Salamonnál. Helyes pisze orra volt és tejfehér arca. Uszályos fehér ruhát viselt. Fején fátyol. A két gyermek zavartan állt a király előtt. A királyné simogatta, bátorította őket. Ők azonban nem sokat törődtek azzal, amit a lelkendező királyné mondott nekik. Alig várták, hogy visszamehessenek a táncolók termébe és tovább ugrándozhassanak.

A palota vendégei közt gyorsan szétfutott a hír, hogy András királlyá koronáztatja kisfiát. A német vendégek dagadtak az önérettől, hogy a kis Judit gyermekfejjel királyné lesz. A hírre csak még élesebben rikoltottak a trombiták, nagyokat dörrentek a rézüstök, künn a várudvaron és a jobbágyszállásokon szólt a duda.

András tenyerébe hajtotta nagy fejét. Fáradt volt és álmos. Körülötte hadonásztak, vitatkoztak, ittak a főurak. A német vendégek megvihették a hírt a császárnak, hogy a pozsonyi eljegyzés ugyan-csak jól sikerült. Egy hét múlva is fájt a feje mindenkinek.

Fehérváron megkezdődtek az előkészületek a kis Salamon megkoronázására. Amint András megérkezett székhelyére, nyomban szétküldte a királyi futárokat, hogy minden püspököt és főurat meghívjanak Fehérvárra. Megizente, hogy mindenki díszesen jöjjön és fényes kíséretet hozzon, amilyen a királykoronázáshoz illik. Külön futár ment Biharvárra Béla hercegre.

— Mért hív királyi bátyám? — kérdezte Béla a futárt.

— Nem kaptam parancsot, hogy közöljem! — válaszolt a futár.

Richiza hercegné aggódva nézett az urára.

— Nem törbe csálnak?

Béla megnyugtatta őt.

— Miért? Én vagyok a sértett! Én szőhetnék cselt!

— Vidd magaddal Viska, Bonyha urakat! És Nána főlovászt.

Minél nagyobb csapatot!

Béla a kardjára ütött.

— Ezt viszem!

Elbocsátotta a futárt, miután közölte vele, hogy a kitűzött időre Fehérváron lesz. A hercegné kérésére azonban mégis szólt Viskának és Nána főlovásznak, hogy kísérjék el. Bonyha ispán marad Biharváron a hercegi család és a vár őrzésére. Az őrség éber legyen és a várba idegen csapatot be ne engedjen, amíg Béla távol lesz.

— Úgy aggódom! — mondta Richiza az indulás napján.

— Sietek vissza! — válaszolt Béla.

Fehérvár nagy díszben állt, mikor Béla megérkezett. Apró piros és fehér zászlók voltak kitűzve a királyi palotán. A palota és a város tömve vendéggel. A püspökök és főurak egy része a királyi palotában kapott szállást, mások a vendégházakban. Béla számára a király lakosztálya mellett volt díszes szállás. Alighogy megérkezett a herceg, András nyomban átment hozzá.

— Megérkeztél? — kérdezte tőle és nem mert a szemébe nézni.

A két testvér leült egymásnak szemközt. András makacsul kerülte Béla tekintetét.

— Nem tudom, miért hívtál! — mondta Béla hűvösen. — A nagy pompából azonban sejtem, hogy főbenjáró esemény készül.

— Megkoronáztatom a fiamat! — bökte ki András.

Béla meg sem mozdult. A nagy nyugalom meglepte a királyt. Azt hitte, Béla tombolni fog. És íme, mozdulatlanul ül.

— Igaz, hogy Abaújháza neked ígértem a koronát! — folytatta András és fél szemmel Bélára pillantott. — De akkor nem volt fiam. Özvegy voltam. Azóta azonban új frigyet kötöttem és Isten fiúval áldott meg.

Béla hallgatott.

— Te úgyis megkaptad a fél országot! Fiam is meghagyja neked!

— Úgy?

— István bátyánk is a fiára, Imre királyfira akarta hagyni a koronát!

— Te Istvánra hivatkozol? — mondta Béla metsző gúnnyal.

— Csak példaképpen mondom!

— István lett a példád! Aki kiszúratta apánk szemét!

— A királyok szokása, hogy fiukra hagyják a koronát!

— A királyok szokása, hogy megtartsák ígéretüket!

— Béla!

A két testvér farkasszemét nézett egymással. Mint a tigrisek, minden pillanatban egymásra rohanhattak.

András hátrált meg.

— Gondold meg! — mondta kérlelve. — Fiam van!

— Nekem nincs? — dühöngött Béla.

A kárpit meglebbent. Anasztázia királyné lépett a terembe.

— Ó! — tárta mindkét karját Béla felé. — Mekkora öröm, hogy láthatom a kedves rokont!

Béla meghajolt előtte.

— Megdöbbenve értesülök — folytatta a királyné és minden ízében reszketett a mívelt izgalomtól —, hogy Richiza hercegné nem jött el a koronázásra!

— Nem mondta a hírnök, hogy koronázás lesz! — felelte Béla szárazon. — Különben bizonyára eljött volna.

— Ugye? — villant meg a királyné szeme. — Mi, asszonyok annyira megérténénk egymást! Mint ahogyan ti is megértitek egymást. A mi fiunk itt uralkodik Fehérváron, a tiétek pedig a Tiszántúlon.

— Ott sok a bölcény! — mondta Béla.

— Ó, elmegyünk hozzátok! — mézeskedett a királyné. — Meglátogatunk benneteket, mielőtt vége lesz a koronázásnak. Bi-

harvár nagyon regényes lehet. Az ispánok sokat beszéltek az Igfonerdőről. Hogy mennyi benne a bölény és a medve!

A két testvér nézte a királynét. Az rendületlenül hadart tovább, de szíve majdnem megszakadt a félelemtől.

— Testvéri szeretetben élünk egymással! — erőltette kitartóan. — Gyermkeinket együtt neveljük. Egyszer itt leszünk, egyszer Biharváron. Szép egyetértésben élünk, ugye?

Vid ispán toppant a terembe. Szép, fiatal fején virított vörös haja.

— Az esztergomi érsek úr érkezett! — jelentette Andrásnak.

Mindnyájan átmentek a fogadóterembe. András kézen fogva vezette öccsét.

— Mellettem állj mindig, herceg úr! — mondta neki kedveskedve. — Az a hely téged illet!

A fogadóterem tele volt püspökkel, főúrral. Az arcokon aggodalom ült. Nem tudták, mi történt a testvérek között. De András kedveskedéséből azt sejtették, hogy nem került sor szakításra. Béla látszólag belenyugodott Salamon megkoronázásába.

A püspökök és főurak fellelégeztek.

— Hála Istennek! — súgta Zách ispán a győri püspöknek.

— Nono! — emelte a püspök ujját ajkához.

Senki sem tudta a másikról, kinek a híve. Andrásé-e, vagy Bélaé. Mindenki annyira fegyelmezte magát, hogy nehéz lett volna eldönteni, kié a többség. Érzelmek leplezésére közömbös dolgokról beszélgettek. A szép időről, jó termésről, nagy vadászatokról. Csak néha villantak össze az egyetértő szemek. Mintha azt kérdezték volna:

— Béke? Vagy harc?

A koronázás megtörtént. Ragyogtak a bazilika mozaikjai a karvastag gyertyák fényétől. A gyermekpár meghajtott fejjel térdelt az oltár előtt, mikor az esztergomi érsek fejükre tette a koronát.

— Éljen a király! — kiáltotta érces hangon Vid ispán az oltár mellől. A bazilika felmorajlott. Nehéz volt kivenni, mit kiáltott a tömeg. A szemek nem a megkoronázott gyermekeket nézték, hanem az oltár jobb oldalán felállított három trónszéket, bennük középen a tűzpiros-ruhás királynét, jobbról Andrást, balról Bélát. A gyermekek részére két alacsony szék állt a hármass trón előtt. Az érsek megáldotta a gyermekeket. Áldást mondott a királyi családra és az országra is. A kóruson harsogott az énekesek ujjongása.

A koronázás után a királyi család és a vendégek visszamentek a palotába. Az utcán szóltak a sípok és trombiták. A bábész nép törte magát, hogy a fiatalokat és a sok fényes ruhás főurat láthassa. Tördelték a zöld gallyakat, melyek az utcát ékesítették. A királyi palotában lakomára volt terítve. A püspökök és ispánok már az asztalok körül álltak és beszélgettek. Csakhamar bevonult András is a királynéval és a gyermekekkel.

— Béla herceg? — fordult András Vid ispán felé.

— Még nincs itt! — nézett körül az ispán.

— Várjunk! — mondta a király türelmesen.

Kínos csend lett. Suttogás támadt. Mindenki a kárpit felé nézett, ahol Vid eltűnt, hogy Béláért menjen. A királyné ajkát harapdálta. Ronggyá gyúrte kezében aranyaszélű patyolatkendőjét.

Vid sápadtan jött vissza.

— Elment! — mondta halkan a királynak.

— Ülünk le! — szólt András rekedten. A vendégek az asztalokhoz telepedtek. A királyné sírt dühében. Az étel senkinek sem ízlett. Alig ettek valamit. Mindenki szemlesütve ült az asztalnál.

— Miért ment el? — tört ki a méltatlankodás a királynéből.

András szomorúan nézett az asszonyra. Mint egy beteg oroszlán.

— Nem tudod? — kérdezte csodálkozva.

A lakoma nagyon rosszul sikerült. Halotti torhoz hasonlított. A püspökök alig várták, hogy fölkelhessenek. A fiatal ispánok se ittak úgy, mint máskor. Hiába zengedeztek a síposok és a trombitások.

— Hallgassátok el őket! — toporzékolt a királyné.

Az esztergomi érsek a lakoma után nyomban búcsúzott. Példáját a legtöbb püspök és főúr is követte.

— Mind elmentek? — kérdezte András szomorúan.

Vid ispán toborozta az ispánokat.

— Maradjatok! Tanácskozni kell! A király úr mellett kell maradnunk.

Többen visszamaradtak. A királyné elvonult a gyermekekkel az asszonyházba. Kérte az ispánokat, maradjanak a királlyal. Mulasanak, lakmározzanak. Mécsgyújtásra visszajön közéjük.

Este csakugyan visszajött.

— Dönteni kell! — mondta Vid.

— Miről? — emelte fel fejét a király.

— Vagy ünnepélyesen lemond a koronáról, vagy...

— Vagy? — nézett rá András.

Miklós ispán közbeszólt.

— András urunk megegyezett vele. Salamon koronázásába belenyugodott. Eljött a koronázásra. Minek tovább feszíteni a húrt?

— Akkor miért hagyott faképnél bennünket? — gyűlölködött a királyné.

— Mert fáj neki, ami történt! — mondta a király szelíden. — Neked nem fájna, ha akkora reményed megsemmisülne?

— Én a fiamat védem! — kiáltozott a királyné.

— Ő is! Neki is van fia! Kettő! Mintha lefűjtük volna fejükről a koronát!

— Így beszélsz? — háborgott a királyné és gyűlölettel nézett az urára.

Vid bort töltött a király aranykupájába.

— Igyál, uram!

A király nem ivott. Tudta, mit akarnak vele. Lázás agyában fölrémlett apja megvakítása. A forró ólom, amely füstölgött fülében. Maga előtt látta Péter király üres szemgödreit, melyek olyanok voltak, mint fekete posztóba égetett lyukak.

— Nem! — kiáltott András. — Ne adjatok bort! Nem iszom! Meg akartok részegíteni. Ki akarjátok csikarni öcsém halálát!

A ravasz Vid tiltakozva emelte fel kezét!

— Isten őrizzen, király uram! Nem is gondolunk arra a szörnyű szokásra. A megvakítás rettentő bűn!

— Ugye?

— Keresztények vagyunk! — ájtatoskodott Vid.

— No, lám!

— Élni jó. De meghalni se rossz! De nem orvul elpusztulni, hanem nyíltan és karddal, mint a hősök a harcban.

— Nem értelek! — mondta András, akinek majdnem szétduzzant a feje, annyira fájta. Halántékán tekerőztek a kidagadt erek, mint kék kígyók.

— Nyíltan szólok! — folytatta Vid. — A herceg úrnak vagy le kell mondania a koronáról, mégpedig eskü alatt, vagy pedig harcra kell kényszeríteni!

Ják ispán közbeszólt.

— Testvérharcban elpusztulna az ország! Inkább egy ember haljon meg!

— Talán száműzőm! — védekezett András. — Menjen Lengyelországba!

— Visszajönne! — kiáltotta Vid. — Örökös rettegésben kellene élni miatta. Neked is, fiadnak is!

— Hát ha lemond? — kísérletezett András kétségbeesetten. Ha megesküszik, hogy nem háborítja fiamat!

— Akkor haja szála se görbül! — mondta Vid és szemével intett a királynénak, hogy töltsön a király kupájába. A királyné töltött.

— Igyál, uram!

— Mire? — nézett András zavartan.

— Amit Vid mondott, arra!

— Haragszik! Ide se jön, ha hívom!

— Utána kell menni! — tüzelt a királyné. — Gyors lovakkal még utoléred! Elkísér Vid ispán úr, Miklós, Ják, Zách ispán urak is. Erős csapat kísérjen! Vidd magaddal a koronát és a vezéri kardot! Válasszon! Válaszától függ az életünk. A mienk is, az övé is!

— Megyünk! — kiáltották az ispánok.

Megtöltötték a kupákat. Ittak. Némelyikük már eléggé boros volt. De nem törődtek vele. Majd kifújja a szél a mámort a fejekből. Az a fő, hogy siessenek. Hogy utolérjék. András még késni akart. Azt mondta, aludni kellene pár órát. Mindenki fáradt. De Vid nem engedett.

— Érted tesszük, királyom!

András tehát megindult az ispánokkal. Legalább ötven fegyveres kísérte. A csapat vágatott kelet felé. Mentek egész éjjel. Pirkadáskor átkeltek a Dunán. Lóhalálban nyargaltak tovább. Alig tartottak rövid pihenőt, megint csak rohantak előre. A királyi szállásokba mindenütt beszóltak, nem látták-e a herceget.

— Láttuk! Fél napja nyargalt erre!

— Utána! — kiáltotta Vid és rohantak tovább. Már két napja futottak teljes vágtában, mikor végre a várkonyi szállásházhoz értek. A kapuban két katona állt. Biharvári testőrök.

— Igen, itt van! — felelték a testőrök gyanútlanul.

András és kísérete benyargalt az udvarra. Leugráltak lovaikról. Bementek a zömök kőházba. A földszintes nagyterem üres volt. Középen kerek kőasztal. Vid gyorsan rátette a királyi koronát. Melléje a vezéri kardot.

— Keressétek! — szólt Vid izgatottan. Az oldalán csüngő éles kardra pillantott.

Miklós ispán éppen át akart menni a másik terembe, hogy a herceg keresésére induljon. Ekkor a függöny meglebbent és a küszöbön megjelent Béla. Miklós ispán a függöny szélét fogta és a belépő Béla fülébe súgta:

— A kardot válaszd, ha kedves az életed!

Béla a király elé lépett. Kérdőn nézett rá. András megölelte.

— Öcsém! — mondta neki. — Miért sietél el Fehérvárról? Szó nélkül otthagytál bennünket. Ebből azt látom, neheztelsz!

Béla hallgatott.

— Utánad siettem, mert bánt a lelkiismeret. Te azt mondtad Fehérváron, hogy a királyok meg szokták tartani ígéretüket. Nagyon bántott ez a szó. Én király vagyok. Én is meg akarom tartani ígéreteimet. Igaz, hogy fiamat megkoronáztattam, de mert neked ígértem a koronát, kötelességem megkérdezni tőled, fölmentesz-e királyi szavam alól, vagy sem. Ha nem mentesz fel, te leszel a király halálom után. Erre megesküdtem AbaúJVáron. Ha pedig fölmentesz, maradsz továbbra az ország hercege, viseled a vezéri kardot és szent lesz a béke közöttünk. Itt, az ország főurai jelenlétében kérlek, nyilatkozz ki ünnepélyesen, melyiket választod? A koronát-e, vagy a kardot?

— A kardot! — nyúlt Béla habozás nélkül a kard után.

A király összenézett az ispánokkal. Vid zavartan sütötte le szemét.

— Köszönöm! — ragadta meg András öccse mindkét kezét.

A teremben csend volt. Senki sem tudta, mit kellene most csinálni. A testvérek falfelhéren nézték egymást.

— Sietek haza! — szólalt meg hirtelen Béla és fejbiccentéssel kiment a szobából. Az udvaron két hű ispánja, Viska és Nána siettek feléje. Most hallották az udvaron, hogy András király az öccse után jött és a palotában van.

— Lóra! — tört ki Bélából a düh, szinte futott a lova felé. A két ispán utána. Gyorsan lovukra pattantak és vitézeikkel kinyargaltak az udvarból. András a kőház ablakából nézte az üresen maradt udvart. Nagy feje lekókad.

— Mit csináljunk? — kérdezte csüggedten.

Vidben ágaskodott az indulat.

— Menjünk utána! Kaszaboljuk le!

Az ispánok vállukat vonogatták.

— Minek? — mondta Miklós ispán. — Hadd fusson a haragjával! Majd kifújja belőle a szél. Belátja, hogy a dolgon nem változtathat és szépen belenyugszik.

András az ispánokkal hazament Fehérvárra. Azt gondolták, Béla is Biharvárra ment. Ott búsul a bihari tölgyek alatt és az Igfon-erdő bölényein tölti ki bosszúját.

Béla csakugyan az Igfon-erdő mellett nyargalt, de nem Biharvárra, hanem az északi Kárpátok felé, onnét viharos vágatással rohant Lengyelországba. Jól ismerte a lengyel földet. Mint a tenyerét. A legrövidebb utakat választotta és alig egy hét alatt be-nyargalt a lengyel király palotájának udvarába. Richiza bátyja, Kázmér király akkor már a gneseni bazilika kriptájában aludt fehér márványkoporsóban és fia, Bogyoszló volt az új király. A fiatal uralkodó azonban gyermekkorából jól ismerte Bélát, atya barátját és hőst. Kitérő örömmel fogadta a váratlanul érkezett híres vendéget. Öröme csak akkor lohadt le, mikor meghallotta Béla panaszát.

— Verd le őt! — lázította vendégét a fiatal király. — Akkora sereget adok, hogy pozdorjává törheted András hadait, ha ugyan lesznek neki hadai!

— Köszönöm!

— Űlj a magyar trónra, ami jogosan megillet!

A terembe két délceg, lengyelruhás ifjú lépett. Béla először idegenül nézte őket, majd hirtelen felkiáltott.

— László!

Az ifjú herceg akkora volt, mint az apja. Pedig Béla is magas növésű, délceg férfi volt.

— Édesapám! — borult László az apja mellére. Arca lángba borult. Finom sasorra cimpái reszkettek az örömtől.

— Egész lovag vagy! — nézte büszkén az apja.

László a küszöbön szerényen álló társa felé intett.

— Nini! — szólt Béla. — Ez meg Pető! — A fiatal csatlós térdre ereszkedett Béla előtt.

— Kelj föl! — mondta neki Béla nyájasan. — Örömmel látom, hogy kész férfivá serdültél.

Pető katonásan állt a herceg előtt. Szemét szerényen lesütötte. Tudta, hogy királyi férfiak előtt áll. A terembe is csak László unszolására mert belépni.

— Jól viseli magát a fiam? — fordult Béla mosolyogva Bogyoszló felé.

A király elkomolyodott, Lászlóra nézett, aki szintén lesütötte a szemét. Bélának feltűnt, hogy fia is, Pető is lesütött szemmel állnak előtte.

— Csak nincs panasz rájuk? — ijedt meg Béla.

— Ellenkezőleg! — mondta Bogyoszló komolyan. — Ilyen két apród még nem volt a lengyel királyok udvarában!

— Szorgalmasak?

Bogyoszló dicsérni kezdte a fiúkat. Hogy valóságos dalia mind a kettő. Nemcsak a legnyúlánkabbak, hanem a legügyesebbek, legbátrabbak. Nyílvesszőjük holtbiztosan repül a célba. Kardvívásban verhetetlenek. Bárdjuk, buzogányuk mindent összetör, amire sújtanak. Mint ügyes hiúzok térnek ki a támadások elül. Árkokon, vízmosásokon úgy repülnek keresztül, mint-ha szárnyuk volna. Lovakat átugorni gyermekjáték nekik. Vadászatokon ők ejtik a legnagyobb vadakat. Ők hozzák a legnagyobb zsákmányt.

Béla örömmel hallotta a dicséreteket.

— De ez nem minden! — folytatta Bogyoszló. — Az ifjú László barátomnak forró kívánsága volt, hogy udvari prépostunk a hét nemes művészetre is tanítsa. Könyörgött, hogy hűséges csatlósa is vele tanulhasson. Míg a többi udvari úrfi elhevert a fárasztó lovagi tornák után, László szorgalmasan bejárt Petővel a préposthoz és az írópalcát forgatta.

— Te tudsz írni? — nézett Béla Lászlóra.

— Tudok!

— Latinul is! — dicsekedett a király. — Latinul és lengyelül ír-nak és beszélnek!

— És magyarul? — érdeklődött Béla.

László összerosolygott Petővel.

— Magyarul Petővel írunk! — mondta és egy pillanatra büszkén emelte fel fejét.

— De ez se minden! — akarta folytatni a király. Azonban László elhárító mozdulatot tett. Szégyellni kezdte magát a sok dicséret miatt.

— Csak mondd! — szólt Béla a királynak. — Hadd legyen tisztában a fiammal! Mit köszönhet nevelésednek?

— Nem nekem köszönheti! — tiltakozott Bogyoszló. — Istennek köszönheti, aki jámbor szívet adott neki. Minden hajnalban ott van a prépost miséjén. Petővel kettesben szolgál az oltár

körül. Sokszor a prépost fülébe gyónnak, pedig bűnük alig lehet. Szemérmesek, tiszták!

Béla boldogan nézte a két fiút. Arcukról sugárzott az ártatlanság. Az ifjúság legszebb varázsa. Meleg szavakkal köszönte Bogyoszló gondoskodó szeretetét. Megsimogatta László szép arcát és magához intette Petőt.

— Nem csatlósa leszel a fiamnak! — mondta neki melegen. — Testőre leszel! Nevelője és barátja. Ispánná teszlek otthon!

Pető térdre ereszkedett. Majdnem elájult a boldogságtól.

— Hazaviszed őket? — kérdezte Bogyoszló.

— Haza! — borult el Béla. Eszébe jutott a szomorú haza. A testvérharc, melyet meg kell vívnia. A jogáért kell verekednie. Családjáért, gyermekeiért. Legfőképpen pedig az országért, melyet András politikája és Salamon házassága miatt ismét a német hűbér veszedelme fenyeget. István király egyszer már elhibázta, mikor a velencés Pétert tette meg királynak, aki a német császárhoz futott és eladta neki az országot. Most megismétlődik a múlt. András a német szomszédban bízik. A gyermek Salamon Péter nyomába lép. Ebből csak gyász és pusztulás lehet.

Bogyoszló állta szavát. Hatalmas lengyel sereget adott Bélának. Béla megindult és átkelt a nagy hegyeken. A Vág-völgyön ereszkedett alá. Ütközben sokat töprengett. Érezte a felelősséget, mely vállára nehezedik. Testvér megy harcba testvér ellen. Koppány két unokája fenekedik egymásra. Mit szól ehhez az ország? Színt valának-e a püspökök, főurak, ispánok? Kinek a pártján vannak? Az övén-e, aki András után király akar lenni? Vagy bátyjáén, aki meg akarja szegni a szavát.

Az ifjú László nagyon szótlan volt az úton.

— Szörnyű ez! — mondta neki a mellette lovagló Pető.

— Jézus úrban bízunk!

A sereg a Dunához érkezett. Messziről látszott a mosoni templom magas fatornya. Béla átkelt seregével a Dunán. Előörsei többször jelentették, hogy András kétségbeesetten gyűjti seregét és a Duna partján vonul Béla elé. Éppen Moson alá érkezett, mikor öccse átkelt a hatalmas vizen.

Tehát Mosonnál lesz a testvérharc.

Béla az ütközet előtt magához hívta Lászlót és Petőt. Meghagyta nekik, hogy menjenek délnek, mert az ütközet helyét

messze el kell kerülniök. Legjobb lesz, ha megkeresik a Rába folyót és annak északi partján húzódnak Győrön át Fehérvár felé. Adott melléjük hús lengyel lovast. Petőnek lelkére kötötte, hogy minden csetepatét elkerüljön és úgy vigyázzon Lászlóra, mint a szeme világára.

— Elküldesz? — kérdezte László szomorúan.

— El, fiam!

— Nem akard, hogy részt vegyek a harcban?

— Menj, fiam! A te időd még nem érkezett el!

László megindult Petővel és a kis csapattal. Délnek ügettek. Vigyáztak, hogy András király seregével ne találkozzanak. Kisebb erdők mellett nyargaltak. A táj mindenütt szelíd volt. A mezőkön gulyák legeltek. A gabonát már learatták. Sok szalmakazal sárgállott a falvakban. De a rétek még zöldek voltak és igen sok fácán, fogoly repdesett ijedve, mikor a kis csapat elhaladt a pagonyok mellett.

— Kisuram! — húzta meg Pető a lóva kantárszárát.

— No? — nézett rá László.

— Mit szólnál hozzá, ha egy kis kerülővel elmennénk a falumba?

— Szüleidhez? — állította meg lovát László.

— Szeretném, ha megláthatnának téged!

László szívesen beleegyezett. Továbbügettek és attól fogva a királyi favágókról beszélgettek. László meg is rótta Petőt, hogy szüleit oly ritkán emlegette eddig. Azok bizonyosan kisírták szemüket elveszett gyermekük után. Petőt édes izgalom melegítette. Hirtelen feléledtek gyermekkori emlékei. Különösen az utolsó nap, melyet otthon töltött. A két kormoshátú tinó, melyet a Rába-parton legeltetett. Azok már öreg ökrök lehetnek, tizenkét éve, hogy elszakadt tőlük. Láta édesanyját, fején virító vörös kendővel, amint az érett árpát sarlózza. Apjára gondolt, a szóval, hatalmas termetű favágóra, akit csak ritkán látott, mert mindig az erdőn dolgozott. Volt két testvére is, nála idősebb két legényke. Öregapja is ott élt náluk. Apja édesapja, aki fiatal legény korában nagy pogány volt, híres verekedő. Részt vett a veszprémi harcban, melyet a fiatal István nagyúr vívott a pogány magyarok bálványával, Koppány vezérrel. A nagyapa még Koppány oldalán harcolt.

Petőnek mindez eszébe jutott.

A táj egyre ismerősebb lett. Sárgulni kezdő nádasok tűntek fel. A réteken piros lábú golyák lépkedtek. A zombékok közt felröp-

pent egy-egy zöldarany fejű fácánkakas. Kurrogva menekült a bokrok alá. Egyre több lett a korhadtt törzsű, vén fűzfa.

Egyszer csak előcsillant a Rába szelíd vize.

— Kisuram! — kiáltott fel Pető. — Itthon vagyunk!

A kis csapat ügetett a parton. A lovak lába cuppogott a zombékok között. Már látszott az erdő és oldalt a kis tanya. A fák közül kiemelkedett a kőház magas teteje.

— Siessünk! — kapta Pető a lovát két erős combja közé. Elrobogtak néhány nádtetős félszer mellett. Egy-két ember ijedve menekült a csapat elől a kis házakba. Hirtelen a kőház elé értek. Mindenki szétrebbent. A kőház kapuját is becsukták nagy hirtelen. Azt hitték, ellenséges csapat szállja meg a falut. Pető leugrott lováról. A kőház mellett álló alacsony házacskához ment. Öklével megverte a bezárt ajtót.

— Hé! Nyissátok ki!

Halotti csend. A házban senki nem mozdult. Pető egy darabig verte az ajtót, majd az egyetlen kis ablakhoz lépett. Megkopogtatta becsukott fatábláját és bekiajtott.

— Édesanyám! Én vagyok! A Peti!

Az ablaktábla kissé kinyílt. Ijedt asszonyarc nézett ki mögüle.

— Mit parancsolsz, uram? — hebegte a rémült asszony.

Pető azonnal megismerte édesanyját. Benyomta az ablaktáblát és mindkét kezét az asszony felé nyújtotta.

— Édesanyám! Én vagyok! A Peti! Ne féljen!

Az asszony felsikoltott. Megismerte a fiát. Elugrott az ablaktól. Az ajtóhoz futott és kitárta.

— Fiam! — borult zokogva Pető nyakába.

Egy igen öreg ember jelent meg a küszöbön. Hófehér aggastyán. Pető nagypapja. Az öreg a lovascsapat élén álló Lászlót nézte, aki délcegen ült lován és meghatottan nézte az anyjával ölelkező Petőt. Az öreg üvegesedő szemmel nézte Lászlót és keresztet vetett magára.

— Nagypám! — lépett Pető az öreghez és meg akarta ölelni. Az öreg elkapta a feléje nyújtott kezét. Rémulten mutatott Lászlóra.

— Koppány úr! — hördült fel eszelősen.

Pető megütközve nézett rá. Azt hitte, tébolyult. Csitítani kezdte, de az öreg csak motyogott.

— Koppány úr! Koppány úr! — és letérdelt László előtt.

Az ifjú herceg a megszólalásig hasonlított dédapjára, az egykori híres ifjú Koppányra.

A mosoni templom fatornya égett.

A harc véget ért. Béla tönkrevette bátyja seregét. A futó sereg közepén menekült András is. Futás közben elesett a lova és maga alá temette. A mögötte rohanók nem vették észre. Keresztülgázoltak rajta.

Béla üldözte a menekülő sereget. Mellette nyargaltak ispánjai. Bonyha ispán hirtelen megrántotta lova kantárát. Megismerte ruhájáról az összetaposott királyt.

— Herceg úr! — kiáltotta rémülten és leugrott lováról.

Béla odarúgta.

— Mi az?

Akkor már többen leugrottak lovaikról és a király fölé hajoltak. Béla megdöbbenve nézte bátyja véres tetemét.

— Él! — mondta Bonyha.

A herceg azonnal lóra ültette a beteget. Bonyhát kérte, üljön melléje és fogja a nyeregben, hogy le ne essék. Nána főlovásznak meghagyta, hogy a győztes sereggel, melyhez András csapatai nyomban csatlakoztak, vonuljon Fehérvár felé. Maga a véres királlyal, több ispánnal és lovassal megindult délkeletnek. Vigyázva vitték a beteget. Véres fejét többször locsolták vízzel. Ajkai közé bort töltöttek. Ősz szakállán végigfolyt a sárga bor és a piros vér.

Mikor Zircre értek, András már haldokolt. Nem folytatták vele az utat Fehérvár felé. Bevitték a zirci szállásházba. Mindent megkíséreltek vele. A tört csontokat bepólyálták, a zúzott sebeket bekötözték. Azonban oly szörnyű belső sérüléseket szenvedett, hogy nem lehetett megmenteni. Egykor szép, meggypiros arca hamuszürkévé, aztán zöldessárgává változott. Anélkül, hogy öccsével egyetlen engesztelő szót tudott volna váltani, meghalt.

Béla levette tollas kucsmáját. A halott mellé térdelt. Az ispánok is fél térdre ereszkedtek.

— Szörnyűség! — gondolkozott Béla. — A nagypapa holttestét négyfelé vágták a veszprémi harc után. Az apa szemeit kiszúrták a nyitrai várban. A testvért most az öccse taposta össze. Árpád lelke bizonyára iszonyodva nézi ezt a sötét családi végzetet. Sokáig térdelt a halott mellett. Szeretett volna imádkozni, de nem tudott. Rémképek kavargtak képzeletében. Véres alakok meredtek rá fekete szemgödörrel.

— Nem lesz ennek vége? — kérdezte magában. — Ez a sorsa minden Árpádnak? Talán az utódoknak is? Hirtelen a gyermekeire gondolt. Gyécsére, a szótalán elsőszülöttre. Felragyogott előtte László szókesége, daliás termete. És a többi gyermek, a kicsinyek. Köztük a legkisebb, a még karon ülő Lampért.

— Jézus úr! — hajolt a halottra.

Ettől a szótól megnyugodott. Fölkelt a halott mellől. Futárt küldött a közel levő veszprémi püspökért, hogy azonnal jöjjön Zircre. Ő temesse el a halottat. A püspök pár óra múlva meg is érkezett. A kőkoporsót gyorsan elkészíttette a kővágóórsi márványmetszőkkel. A márvány piros volt. A halottat hatalmas szekérre tették, fekete paripákat fogtak elébe. Aztán megindultak a tihanyi apátság felé.

— Oda kíváncszott! — mondta Béla szomorúan. — Ő alapította a monostort. Ott majd időtlen időig imádkoznak érte Szent Benedek kámzsás fiai.

És eltemették András királyt Tihanyban, az altemplomba. Béla meghagyta, hogy márványlapot tegyenek a sír fölé. A márványra ez legyen írva:

— Andreas rex gloriosus. In pace. Anno 1060.

Béla aztán megindult csapatával Fehérvár felé. Csatlakozott hozzá a veszprémi püspök, a zalai várispán. Mindegyik több száz lovassal kísérte. Már közel jártak a székvároshoz, mikor itt is, ott is lármás, hangos falun vonultak keresztül. Béla először nem sokat törődött a zsbongással. A szíve gyásszal volt tele és a jövőn aggódott. Töprengéséből a fehérvári szőlők gondnoka ébresztette fel, aki azt jelentette Bonyha ispánnak, hogy Vata ispán fia, János úr megint kitűzte a csikófejet Buda fölé és a tálto-sok, bűbájosok, látók megint a pogányság visszaállítására izgatják a népet.

— Micsoda? — dördült el Béla. — Ezek a szennyesek még most sem nyugosznak?

Azonnal megparancsolta Bonyha ispánnak, hogy a veszprémi püspök és a zalai várispán csapataival vonuljon Buda alá és verje szét a részeg lázadókat. Maga kis csapatával felnyargalt Fehérvárra. A székváros díszben várta őt. A királyi palotában ott volt már Richiza és a gyermekek, akiket Nána főlovász sietve felhozott Biharvárról, hogy Béla megérkeztekor már Fehérváron legyenek. Ott volt az esztergomi érsek is és a legtöbb püspök. A főurak, várispánok közül csak a vörös Vid és Ják ispán hiányoztak.

— Éljen Béla király! — kiáltotta Miklós ispán az udvaron várakozó nagy küldöttség élén.

— Nem! — hárította el Béla a királyi címet. — Az országnak van koronás királya!

— Kicsoda? — kiáltozták az ispánok.

— Salamon! A gyermek!

— Megszökött! — jelentette Miklós ispán. — Vid úr és néhány híve német földre szökött vele!

Béla meglepődött. A tihanyi temetés miatt eddig nem jutott el hozzá ez a hír.

— Menjünk be! — mondta az uraknak.

A palota nagytermében elébe állt az esztergomi érsek és az egész ország nevében arra kérte, foglalja el a trónt. Az érsek hivatkozott arra, hogy ősi szokásaink szerint a nagyúr utóda igen sokszor a testvér lett, kivált mikor a nagyúr gyermeke kiskorú volt. A szerencsétlen András király különben is esküvel ígérte, hogy halála után Béla lesz a király. Mint legidősebb Árpád-sarj is jogosan foglalja el a trónt. Az országot ő mentette meg és ha a gyermek Salamont meg is koronázták, nagykorúságáig úgyis kellene valaki, aki helyette uralkodik.

Béla komoran hallgatta az érsek szavait.

— Jól van! — mondta leverten. — A trónt elfoglalom, de nem koronáztatom meg magamat, míg Salamon él. Mivel pedig ő még gyermek, az én korom pedig már hanyatló, tudom, hogy sohase lesz fejemen a királyi korona!

— Király úr! — érzékenyült el az érsek.

— Éljen Béla király! — kiáltották a püspökök és ispánok.

Béla fellépett a trónra.

— Az ország érdekében foglalom el a trónt! Mivel nagy veszedelem fenyeget bennünket. Bizonyosra vehetjük, hogy a német

császár megint ránk tör, mint Péter idejében. Sőt most több oka van rá. Salamon a veje!

— Állunk elébe! — kiáltották az ispánok.

— Köszönöm készségeket! Valóban nagy szükség van kardotokra. A püspök urakat is kérem, buzdítsák papjaikat és népüket jobb erkölcsökre, hogy ezek a pogánylázadások végre megszűnjenek. Nagyon elvadult minden nálunk. Tele van az ország lókörtő tolvajjal. Én most már itt maradok családommal együtt Fehérváron. A fiaim nőnek. Magam akarom nevelni őket, hogy jó vitézek legyenek. Az országnak nagy szüksége lesz rájuk.

— Isten segítsen! — hajolt meg az esztergomi érsek.

A püspökök és várispánok a király kérésére még maradtak néhány napig. Richiza, az új királyné, csak most ismerkedett meg velük. A szép szőke királyné egyszerre megnyerte mindenki rokonszenvét. Különösen tetszett, hogy gyermekeit bálványozásig szereti és minden percét velük tölti. Gyécse, a legidősebb fiú, már embernyi ember lett. Serkedt a bajusza. Csak beszélni nem szeretett. Öccse, a fejtel magasabb, szőke László többször biztatta.

— Mondj valamit, bátyám!

Gyécse csendesen mosolygott. Elnézte Lászlót, aki alig volt tizenhat éves és akkora volt, mint a jegenye. Szívből szerette ezt a szőke óriást, de a többi testvérét is, a kislányokat és az alig típegő Lampértot, a legkisebbiket. Buzdította őket, fogadjanak szót Lászlónak.

— Ő a legnagyobb! — mondta nekik komolyan.

A szülők figyelték a gyermekeket. Különösen Lászlót, akit valami különös varázs tett népszerűvé. Nagyon szép dalia volt. Tartózkodó és szemérmes. Sohase tárta ki magát teljesen. Volt benne valami idegenszerűség.

— Hogyan jöttetek haza Moson alól? — kérdezte Béla egyik napon Lászlótól.

— Szerencsésen! De előbb elmentünk Pető falujába!

— Ti a királyi favágóknál voltatok? — lepődött meg Béla.

— Ott!

— Megtaláltátok Pető szüleit?

— Meg! Néhány napig ott kellett maradnunk. Pető szülei és a favágók nem engedtek el. Láttam nagyapját is. Már kilencven éves. Az öreg részt vett a veszprémi harcban és akkor még pogány volt. Koppány dédatyánk oldalán harcolt.

— Emlékezett rá?

— Igen! És eleinte roppantul félt tőlem. Keresztet vetett, mikor meglátott. Azt hitte, hazajáró lélek vagyok.

— Micsoda?

— Hazajáró lélek!

— Hogyan?

— Koppány úr hazajáró lelke. Azt mondta, kísértetiesen hasonlítok Koppány dédapánkra.

— Meglehet! — mondta Béla és elgondolkodott. Néhány nap múlva hívatta Petőt. A délceg, ifjú testőr kipirultan állt előtte. Hosszú, barna hajában gyöngyszemek csillogtak. Nyúlánk természetén megfeszült a piros testőrdolmány.

— Te a faludban jártál? — kérdezte Béla.

Pető elfehéredett. Mindig félve nézett Bélára. Attól tartott, egyszer majd elválasztják Lászlótól és nem szolgálhatja többé imádott kisurát.

— Ott! — dobogott szíve a torkában.

— Szeretnél visszamenni a faludba?

— Nem!

— A jobbagysorsból felszabadítanálak! Megteszlek a nyugati gyepű ispánjának. Nemes ember leszel!

— Nem, uram!

— Birtokot adok a Rába mellett!

Pető szemét elfutotta a könny. Cövekként állt a király előtt. Hosszúkás, sápadt arcán végiggördült két könny, mint két tojásdad gyöngy.

— Vagy itt maradsz? — kérdezte Béla.

— Itt! — nyelte le Pető a könnyeit.

— A kedvemért?

Pető gyermeki ártatlansággal felelt:

— Nem, uram! Nem a te kedvedért! László úr kedvéért!

Béla apai szeretettel nézett rá.

— Maradj hát! — bocsátotta el gyengéden.

A Rába-gyepűnél, a királyi favágók telepén nemsokára nagy esemény történt. Pecsétes írás érkezett a győri püspöktől. Az írásban bennállt Béla király parancsa, hogy mostantól fogva Pető apja, Pok favágó megszűnik favágó lenni. Nemesember lesz ő és minden ivadéka. Megkapja a falut, az egész határt és a kőházat, melyben Péter királyt elfogták.

— Hallottad? — kérdezte László Petőt, mikor egyik napon a fehérvári csererdőben vadászgattak.

Pető már tudta a hírt. Nána fővadász súgta meg neki szülei szerencséjét.

— Hogyan köszönjem meg? — kérdezte Pető.

— Jézus úrnak köszönd meg! — mondta László komolyan. — Az ő kezében van mindnyájunk sorsa. A tied is, az enyém is!

A királynak az volt a kívánsága, hogy László ismerje meg az Alföldet és főleg a Dunántúlt. Eddig Biharban lakott. Azt a vidéket ismeri, de a szép Dunántúlt nem. Pedig ez az ország szíve. Miklós és Bonyha ispánokkal megbeszélte, hogy Lászlót elküldi Esztergomba, Vácra, Budára. Hadd lássa meg ezeket a nevezetes helyeket. Leveleket íratott az esztergomi érseknek, a váci püspöknek, fogadják szívesen a fiút, oktassák minden szépre, jóra, legyenek atyai barátai.

— Gyécse is menjen el! — mondta Richiza.

— Elmégysz, fiam? — kérdezte őt Béla.

— Szívesebben maradok! — válaszolt a szótalan fiú.

László tehát egyedül ment. Miklós és Bonyha el akarták kísérni, de a király nem engedte.

— Minek? — mondta nekik. — Szokja meg az önállóságot. Csak Pető menjen vele. És négy lovas.

László gyönyörű süvegjén már toll lengedezett. A vitézi toll. Piros zekéje tele volt lengyel díszítéssel Pető és a lovasok tollatlan kucsmát viseltek.

Az érsek nagy örömmel várta Lászlót Esztergomban. Legelőször a híres bazilikába vezette. A templom négy tornya felhőkig ért. Körüle világos felhők szálltak.

— Menjünk be! — mondta László.

A sötét templomban csillogott a gyönyörű mozaik. Az oltár előtt a mennyezetről ezüstgalamb csüngött, belsejében Jézus úr titokzatos testével. László alázatosan elébe térdelt és sokáig imádkozott. Az érsek meghatva nézte. Majd megmutogatta neki a bazilika kincseit, a drága arany- és üvegkelyheket, a drágakövekkel kivarrt oltárterítőket. Azután átmentek a régi palotába, melyben egykor a pogány Gyécse nagyúr lakott feleségével, a világszép Sarolttal. A vár asszonytermében megállt az érsek és László fülébe súgta:

— Itt született!

— Kicsoda? — kérdezte László.

Az érsek körülnézett, nem hallja-e valaki és még halkabban súgta:

— István király!

Aggódva leste a hatást. Kíváncsi volt, mit gondol a zsenge ifjú nagypja megvakítójáról, akit nem szabad emlegetni mostanában. László csodálkozva nézett az érsekre. Majd csendesen megszólalt.

— Sokat imádkozom érte!

Az érsek meglepődött.

— Te imádkozol érte?

— Igen! Ő térítette meg népünket Jézus úr hitére! Ezért örök hála jár neki.

— Nem gyűlölöd? — kérdezte az érsek.

— A legnagyobb őszám! Beszélj róla!

— Az ország atya volt! — lelkesedett az érsek. — Ha ő nem téríti népünket Jézus úr hitére, ha nem oly kemény és nem oly bölcs, mi is úgy eltűntünk volna innen, mint a többi átfutó nép. A hun, az avar. Úgy elolvadunk, mint tavasszal a hó.

— Te ismerted őt? — érdeklődött László.

— Zsenge diák voltam, mikor láttam őt.

— Milyen volt?

— Akkor már öreg. Haja, mint a hó. De arca akkor is almapiros volt!

— Almapiros?

— Szép öreg volt. Nagyon keveset beszélt. Mindig imádkozott. Elhagyták a várat és a bástyákhoz mentek. A bástyák mellett nagy tölgyek álltak.

— Itt szokott sétálni a fia!

— Imre?

— Igen. Nevelőjével szokott itt sétálni. Gellért püspökkel.

— Ismerted Imrét? Milyen volt?

— Mint te! — szaladt ki az érsek száján.

László elcsodálkozott.

— Ilyen hosszú legény volt ő is? — mentegette magát László.

— Majdnem!

Az ifjú óriás letekintett a mélységbe, ahol méltóságosan hömpölygött az országos Duna. Nézte a gyönyörű tájat. A völgyeket és hegyeket. Kérte az érseket, hogy csak beszéljen Istvánról és fiáról. Mindent szeretne tudni róluk. És míg szeme a tájon kalandozott, fülével mohón itta az érsek szavait. A szörnyű harcot Koppány

vezérrel, felnégyelt dédapjával. A királyi korona megérkeztét Rómából. Az első koronázást. A bazilikák és monostorok építését. Imre herceg házasságát a lengyel királylánnyal.

— Lengyel volt? — érdeklődött László.

— Lengyel. Imre kétszer járt Lengyelországban.

— Érdekes! — mondta László. — Én is kétszer tettem meg azt az utat. Kisgyermekkoromban, mikor hazahoztak és mikor tanulni mentem oda Bogyoszló királyhoz.

— Ki tudja — folytatta az érsek —, mi lett volna, ha Imre herceget a vadkan halálra nem sebzí?

— De hogyan történhetett az? — csodálkozott László. — Azt mondtad, Imre erős volt, mint én!

— Erős volt! Isten azonban megengedte, hogy erejét a buta vadkan legyűrje. Talán azért engedte meg, hogy egyengesse útját a megvakított Vászoly fiainak.

— Atyámnak? — döbrent meg László.

— Talán a sok harcot, vérontást, rokoni gyűlöletet azért engedte meg, hogy elkészítse útját annak, aki egyszer eljövendő lesz. Aki István művét folytatja és befejezi. Amit Vászoly úr nem akart, azt egy Vászoly-unoka valósítja meg. Lélekben teszi népét kereszténnyé.

Az érsek elhallgatott. Leste a hatást. László kissé sápadtan állt a bástyafokon.

Pető közeledett hozzájuk. Azt indítványozta, üljenek lóra és nézzék meg a nem messze levő Tétény-tanyát, ahol Vászoly felesége, László nagyanyja született. László szívesen ment.

— Estére itthon legyetek! — bocsátotta el az érsek a fiatalokat.

Két lovassal nyargaltak el a várból és csakhamar a völgyben ügettek az érsek jobbágyainak kunyhói mellett. A Duna mellett haladtak, ahol halászok teregették hálóikat. Többen a parton heverték és egy papot hallgattak, aki egy fatörzsön ült és a halászokat tanította. A pap magyarul beszélt. László meglassította az ügetést, hogy a papot ne zavarják. Mikor lépésben elhaladtak mellette, a pap éppen ezeket a szavakat mondta:

— Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének azonban kárát vallja?

A pap elhallgatott. Megvárta, míg László és kísérete elhalad mellette.

— Ki ez a szép úrfi? — kérdezte halkan a halászoktól.

Azok nem tudták. Ők is ámulva néztek a csodaszép lovas után.

László nem beszélt. Pető sem akarta zavarni. Lassan ügettek és már fiatal ligeteken, megművelt földeken haladtak keresztül, mikor Pető megszólalt.

— Min gondolkozol, kisuram?

— A pap szavain! — válaszolt László. Megértetted, amit mondtott?

— Meg! — mondta Pető nyugodtan. — Már hallottam ezeket a szavakat gyermekkoromban.

— Hol?

— Otthon. A gyepűnél egyszer sokáig lakott egy pap. Szláv volt. Csak törte a magyar nyelvet. Ő tanította a királyi favágókat Jézus úr hitére. Ő is ugyanazt mondta, mint itt ez a pap. Sokat imádkoztatott velünk. Apámat meg is kérdezte, nem adna-e engem neki. Tanítana a deák nyelvre és pap lehetne belőlem.

— És te?

— Nekem volt is kedvem, de aztán Péter király harca miatt zűrzavar lett a gyepűnél. A szláv pap elmenekült, én pedig hamarosan Fehérvárra kerültem, mikor a megvakított Péter urat Fehérvárra vittük.

— Most már nem akarsz pap lenni?

— Nem! Most már nem!

— Miért nem?

Egy mérges kutya rohant elő a csalitból. Olyan volt, mint a farkas. Dühösen ugatott és a lovak orra előtt ugrált. A csalitból kijött egy öregember és a kutyát elkergette.

— Kegyeskedjete, uraságok! — hajlongott az öreg és mutatva a Tétény-tanyára vezető utat. A tanya tulajdonképpen gazdasági major volt. Tele istállókkal, karámokkal, cserényekkel. Az épületekben tehenek álltak, most született kisborjúkkal. És zsenge bárányok és apró malacok. Kőház, vagy palota nem volt látható. Mikor a Tétény-nemzetség itt élt, a pogány család még hatalmas sátorpalotában lakott. A pogány magyar urak nem szerettek kőházakban lakni. A négy fal levegője megfeküdte a mellüket. Azt mondták, úgy érzik magukat a kőházban, mint a vakondok a föld alatt. Fojtogatta őket a zárt levegő. Künn szerettek sátorozni a szabad ég alatt, hatalmas tűzrakások körül. Elnézték, amint a tűzből sziporkák szálltak az ég felé. A sziporkák elvegyültek a csillagok között. Nem is lehetett tudni, melyik a csillag és melyik a

sziporka. Mikor aztán feljött a hold, a tüzeket eloltották. És nézték a holdat, melynek mézzel telt tányérja a világos báránnyel felhők asztalán csillogott.

László végigjárta a tanyát. Sokáig gyönyörködött a kiscsikókban, melyek korlátok közt futkároztak.

Az öreg, a tanya felügyelője, elvezette őket a tanya széléig, ahol nagy szőlőtáblák zöldelltek és szagos gyümölcsöskertek díszlettek. A kertben náddal földött ház állt. Alatta pince. Ott gyűjtötték össze a gyümölcsöt és őrizték a bort nagy kőhordókban és börtömlőkben. Az öreg betessékelte vendégeit a gyümölcsösházba.

— Ízleljétek meg az érsek úr almáját! — kínálta a szép almákat Petőnek. Azt hitte, ő a fővendég, mivel neki már volt bajusza. Pető Lászlónak nyújtotta az almát.

— Parancsolj, kisuram!

Az öreg erősen pislogott. Amint szerét tehetette, sűgva megkérdezte Petőt.

— Ki ez az ékes úrfi?

— A király úr fia! — mondta Pető büszkén.

Az öreg attól fogva nagy zavarban volt. Prémeket rakott a falócákra. Válogatta a legszebb gyümölcsöket és hajlongva kínálta Petőnek. Nem merte egyenesen Lászlónak nyújtani.

— Bort is adj! — mondta Pető.

Az öreg öblös kupákat tett a kerek márvánnyasztalra. Lesietett a pincébe és csakhamar három börtömlővel jött fel. Ősz haja csapzottan hullt a homlokába.

— Piros bor! — öntött tele két kupát.

— Magadnak is tölts! — kínálta László.

A bor piros volt, mint a vér.

László keresztet vetett a kupára és magasra tartotta.

— Dicsérjük Jézus urat! — itett Petőnek és az öregnek.

Fenekig ürítették a kupákat.

Az öreg a másik tömlőből öntött.

— Sárga bor!

A bor olyan volt, mint az arany. Azt is megitták.

Az öreg a harmadik tömlőből öntött.

— Fekete bor!

A bor olyan volt, mint a bogár.

— Nem árt meg? — kérdezte László óvatosan, de azért a harmadik kupát is kiitták.

Az öregnek megeredt a nyelve. Kínálta az almát és magyarázta, hogy bort legjobb almára inni. Az szétválasztja az ízeket. Utána könnyű a borokat megkülönböztetni egymástól. És szíveskedett lankadatlanul. Pető ivott is, de csak az öreggel.

— A herceg úr még fiatal. Neki még megárvhat! — magyarázta az öregnek.

— Neked is megárvhat! — óvta László Petőt és mosolyogva nézte az egyre jobban kipirosodó öreget. Petőnek is csillogott a szeme. Vallatta az öreget, hány éves, kit ismert a Tétény-ispánok közül, milyen volt a régi pogány élet. Az öreg bőbeszédű volt. Nagy feneket kerített a régi történeteknek. Emlékezett arra a viharos éjszakára, mikor a Tétény-tanyára megjött a hír, hogy Vászoly vezért Nyitrán megvakították és a három Vászoly-úrfit, Andrást, Bélát és Leventét István király felrendelte az esztergomi várba.

— Miért rendelte fel? — kérdezte László.

— Hogy megmentse őket! — magyarázta az öreg. — A király úr rendelte fel, hogy az úrfiakat elvigyék Lengyelországba. Ott biztonságban lesznek.

— Milyen ember volt István király? — érdeklődött László.

Az öreg szeme tele lett könnyel.

— Szent volt! — sóhajtott nagyot és a kőasztalra borult. Majd fölemelte fejét és ijedten nézett Lászlóra. Tudta, hogy nem szabad István királyt magasztalni a mostani világban.

— Ne félj, öreg! — nyugtatta meg László.

Pető dévajkodni kezdett. Az kérdezte az öregtől, tud-e valami szép régi nótát?

— Tudok! — vidámodott meg az öreg.

— Elénekelnéd?

— El!

László is biztatta, hogy csak mondja el. Az öreg megköszöörülte a torkát és rekedtes hangon elkezdte:

*Hej, Volga, Volga!
Áradj, áradj, hatalmas víz!
Öntözzed a mezőinket,
Adj jó füvet lovainknak,
Kövér halat mimagainknak,
Hej, Volga, Volga!*

Ott ültek hárman a kerek asztalnál. Fejüket öklükre támasztották. Hallgatták az ázsiai dalt. Az öreg énekelt. Lassan Pető is dúdolni kezdett. Hangja mély volt és reszketett, mint a régi pogány húros szerek hangja.

— Szép hangod van! — mondta László. — Ha pap lennél, szépen tudnál énekelni!

Pető ránézett. Nagyon elrestellte magát. A könnyű mámor gyorsan elszállt fiatal fejéből. Megértette, hogy a tanítvány komolyabb, mint a mestere.

— Ha parancsolod, indulhatunk! — kelt föl szégyenkezve.

László elbúcsúzott az öregtől. Megköszönte az almát és a bort.

— Légy hű sáfára az érsek úrnak! — figyelmeztette őt komolyan.

Mire hazaértek az esztergomi várba, a nap már hanyatlott. Az érsek néhány kanonokkal a bástyán sétált a nagy tölgyek alatt.

— Éppen vecsernyére készülünk! — fogadta őket az érsek.

— Részt veszünk rajta! — mondta László és a papokkal együtt bementek a bazilikába. Az oltáron karvastag gyertyák füstölögtek. Mindnyájan letérdeltek az oltár elé. Először hangosan imádkoztak, majd az éneklőkanonok megkezdte a zsoltáréneklést.

De profundis clamavi ad te Domine!

Domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tuae intendentes

In vocem deprecationis meae!

Az érsek és a kanonokok megviselt hangon, kissé rekedten énekelték a zsoltárt. A hangok közé egyszer csak reszkető, bűgő, fiatal hang vegyült. A hang olyan volt, mint a régi, pogány húros szerek hangja. László oldalt pillantott. Láta, hogy átszellemült arccal, halványan és behunyt szemmel, Pető éneklé a zsoltárt.

Most László restellte el magát. Mikor a vecsernye és az esti étkezés után lefeküdni készült, melegen megszorította Pető kezét.

— Ne haragudj rám, Peti! — Mindig Petit mondott Pető helyett, mikor nagyon tele volt a szíve. Pető egész éjjel nyugtalanul aludt. Másnap, mikor négy szemközt lehetett Lászlóval, bűnbánóan bocsánatot kért tőle.

— Miért? — nézett nagyot László.

— A pogány dalért!

— De hisz én is magyar vagyok, Vászoly unokája! — lobbant fel László és megszikráztak kék szemei. — Sohasem tagadom meg őseimet és azok régi hazáját.

— István király összetörette a táltosok húros szereit! — vádolta magát Pető.

— Mert szennyes nótákat énekeltek! — vitatkozott László. — De Jézus úr nem töri össze az öröm poharát. Lehetsz te Jézus úr hitében is egész magyar, csorbítatlan magyar. A kettő együtt, ez az én vágyam!

Szent lett a békesség.

Az idő pedig repült, mint a gyors madár. Az érsek oktatta Lászlót mindenféle tudományra. Még rajzolni is tanult. Új bazilikákat és palotákat tervezett és szépen lerajzolta. Mikor pedig a környéken barangoltak, a váci hegyekben, a visegrádi rengetegben, vagy elkalandoztak nyugat felé az egyre szelídülő hegyekig, melyeken a német katonák nemrég elhántták vértjeiket, vígan folyt a vadászat és az ifjú László nem egy hatalmas szarvast, vadkant terített le. Lovával úgy repült át az erdei vízmosságokon, patakokon, mint a nyíl.

— Kitűnően tudsz ugrani! — dicsérte őt Pető.

— Tőled tanultam! — mosolygott László. Arca ilyenkor kipirult, mint a piros alma és finom orrcimpái reszkettek.

Boldog idő volt ez. Az ifjúság édes éve. Amikor hatalmasra nő a mellkas és a tüdő tágulva szívja be a fenyvesek gyantás levegőjét. A karon úgy vonaglanak az izmok, mint óriási kígyók. A kis szőke bajusz ütközni kezd, de a férfias test elutasítja a vér minden gonosz lázadását. Gyönyörűségét a rendkívüli erő kifejtésben leli, a felfokozott teljesítményben. Az tölti el örömmel, nemes büszkeséggel. Az így edzett test gyönyörködve nézi a fa tetején tornászó mókus ügyes ugrását és óraszám elgyönyörködik egy-egy sasban, amely kiterjesztett szárnyakkal úszik az ég kékségében. És a férfias erő kifejtésben elfáradt test úgy szenderedik esti álomba, mint a gyermek, aki anyja ölébe hajtja fejét.

— Jézus úr, vigyázz rám! — hangzik a sóhajtás és az alvás édes, mint a méz.

A király futárja érkezett Esztergomba. László herceg azonnal térjen vissza Fehérvárra. László nyargalt haza.

— Baj lehet otthon! — mondta Pető aggódva.

Mikor megérkeztek, a város tele volt főúrral, ispánnal, katonával. Bonyha, Viska, Csák, István, Miklós várispánok rendezték a hadakat. Amitől féltek, bekövetkezett. Pedig már azt remélték, hogy a gyermek Salamon ott marad Németországban. A császárnak annyi volt a gondja, baja, harca nyugaton, hogy évekig nem törődhetett Salamonnal. A pápasággal küzdött a világmentésért. Béla király már harmadik éve uralkodott háborítlanul. Most aztán megjött a hír a nyugati gyepűktől, hogy Henrik hatalmas sereggel áll az ország nyugati kapujában és hozza magával a már tizenkét éves Salamont, hogy a magyar trónra visszaültesse.

Richiza királyné könnyezve ölelte meg a hazatérő Lászlót.

— Ne félj, anyám! — bátorította László.

— De félek! Olyan rossz álmaim vannak!

— Jó az én karom! — mutatta László hatalmas izmait.

— Nem! — mondta Béla határozottan. — Bátyád, Gyécse velem jöhet, de neked itthon kell maradnod!

— Én erősebb vagyok!

— Mindegy! Anyádat bízom rád! Őt is védelmezni kell, akár az országot. Ha engem valami érne, itt kell lenned mellette. A lánytestvéreidre is vigyázz! És Lampért öcsédre!

A sereg gyorsan elvonult.

Fehérvár egyszerre üres lett. A kapukat becsukták. Csak a kiszámú őrség maradt a bástyákon. A városban csak öreg embereket, asszonyokat és gyermekeket lehetett látni. Minden fegyverfogható ember fölkerekedett, hogy az ország védelmére siessen. A fehérvári prépost mindennap misét mondott a bazilikában. A templomból hiányoztak a piros és fehér zászlók. Azokat a hadra kelt sereg vitte magával. Richiza királyné mindennap átment gyermekeivel. Hosszú köntöse uszályát nem engedte apróddal vinni. Bal karjára csavarta és kíséret nélkül ment a misére. Zsófia és Eufémia hercegnők is egyszerű köntösben jártak, fejükön gyöngyös pártával. László a kis Lampértot vezette kezénél fogva. A fiú már hasított, alacsony szárú, sárga csizmát viselt, kék apródruhát aranyos boglárókkal.

— Jézus úr, légy velünk! — imádkozott László a bazilika oszlopai között. Richiza is buzgón imádkozott és sokat sírt. Az öreg prépost nem győzte vigasztalni. Szorongó várakozásban telt el két hét, mikor a bástyatornyokban hirtelen elbődültek a tülkök. László kirohant a palotából és a kapu felé futott, melyet az örök kinyitottak.

— A mieink? — kérdezte László.

Nána főlovász belovagolt az udvarra. Mögötte jött a megfogyatkozott magyar sereg. A sereg közepén vezetéklövön ült Béla király — holtan. Mellette Gyécse, az ifjú herceg és az ispán.

— Krisztus! — dördült el László.

A halott királyt leemelték a lóról. Fiai ráborultak. Richiza királyné, mint égő fáklya lobogott végig az udvaron.

— Mi történt? — sikoltotta és fiai karjába dőlt.

— Dömösön összeomlott a trónszéke, maga alá temette. Gerinctörést szenvedett! — hebegték akadozva az ispánok.

A halottat a bazilikába akarták vinni, de az ispánok ellenezték. Salamon hadai átjöttek a nyugati gyepűn, akadály nélkül vonulhatnak előre. Akár Fehérvárig jöhetnek és meggyalázzhatják a király holttestét.

— Mit tegyünk? — zokogott a királyné.

László a bátyjára nézett, aki fehér volt, mint a fal.

— Gyécse! — mondta könyörögve. — Vigyük el atyánkat innen. Az ispánok helyeseltek.

— Vigyük délnek! Hamar elérjük Szár őszünk földjét, Szekszárdot. Ott temessük el! Aztán menjünk északra és gyűjtsünk új sereget!

— Én is veletek megyek! — sikoltott a királyné.

— Nem, anyám! — fogta anyja arcát kezei közé László. — Te nem jöhetsz a harcok közé! Téged az ispán urak elvisznek Biharvára. Onnét visszahozunk, ha Jézus úr megsegít.

Azonnal készülődtek. Richizát és a gyermekeket Bonyha, Viska ispánok és Nána főlovász kísérték Biharvár felé. Gyécse és László pedig lóra emelték halott apjukat.

— Siessünk! — sürgette Gyécse az indulást.

— Azonnal! — mondta László. Szemei Petőt keresték, aki tépetten, halálsápadtan jött meg a riadt sereggel.

— Űlj atyám mögé! — intett László Petőnek.

Pető felült a lóra és átkarolta a halott királyt. Másodszor ült a halál lován, amelyen magyar királyt visznek.

A bástyaőrök túlkölte. A gyászos menet csendben kivonult a kapun. Utána nagy dördüléssel becsapódott a tölgyajtó.

— Visszajövünk! — kiáltott fel László az örökhöz.

Szeptember volt. Anno Domini 1063. A dunántúli ősz dús pompában ragyogott. De a levegőben a halálmadár láthatatlan szárnyai csattogtak.

VI

A győri kőváron kis piros zászló lengett.

Az alacsony várat körülnyaldosta a Rába vize. A vízbe hatalmas fűzfák borultak, mint zöldruhás özvegyasszonyok. Mintha urukat siratták volna. A víz nyaldosta a vár falait. Hegyes kampókhoz néhány korhadtnak volt kötve. A csónakokban halászok ültek és horgásztak. Körös-körül sárguló nádasok húzódtak. A nádasokból vízimadarak éneke hangzott. Nádi verebek cserregtek. Bölömbika kiáltozott. A víz színén fekete vízicsibék úszkáltak. Néha a víz alá buktak és csak nagysokára bukkantak ismét fel. A nádas szélein és a vár alatt elterülő kis szigeten piros lábú golyák lépkedtek.

A vár palotatermében egy göndör hajú, tizenkét éves szép gyermek ült aranyos, alacsony trónszéken. Salamon király. Arannyal átszőtt fehér palást omlott le vállairól. Körülötte ült Dezső győri püspök, Vid, Zách ispánok és több német főúr, akiknek karján és mellén vasból készült páncél csillogott. Ez a páncélviselet nemrég jött divatba nyugaton. A magyar urak érdeklődve nézegették a kar- és mellvéteket és fejüket csóválták.

— Nem sokat ér ez! — fitymálódott Zách ispán. — A magyar buzogány pozdorjává töri.

— Attól függ, kinek a kezében van a buzogány! — védekezett a német gróf.

A gyermek Salamon a terem nagy feszületét nézte. Kicsit félt az óriási Krisztus-testtől, mely embernyi nagyságban csüngött a keresztben. Hirtelen megszólalt.

— Visszamegyünk Pozsonyba?

— Nem! — mondta Dezső püspök. — Győr egészen biztos hely. A hadak eddig háborítatlanul vonultak. Maradjanak azok is itt!

— Háttha Nyitra felől jönnek Béla fiai? — kérdezte Vid. — Átkelnek a Dunán és Mosonnál hátbatámadnak bennünket!

— Nem szabad harcnak lenni! — kiáltotta a püspök. — Béla fiai a Tisza táján vannak. Sok idő eltelik, míg ott sereget tudnak

gyűjteni. Ha pedig lengyel segítséget kérnek, egy év is beletelik, míg ideérnek. A tél közelgett. Az idén már nem kell félni a támadástól. Az ifjú király őfelsége és a királyi udvar nyugodtan időzhet Győrött vagy Pozsonyban. Vagy a Dunántúl bármely részén. Addig én megkísérelem a békét.

— Hogyan gondolod azt, püspök úr? — kérdezték többen.

— Felmegyek a Tiszához és egyezséget ajánlok Béla fiainak!

— Nagyon jó lesz! — ajánlották a németek.

A gyermek Salamon az ablakhoz lépett. Kinézett a sárguló nádasokra, melyek fölött gémek röpködtek.

— Mennyi madár! — gyönyörködött Salamon.

— Búcsúznak! — mondta a püspök. — Itt az ősz. A madarak délre költöznek.

— Milyen kár! — sajnálkozott a gyermek. — Szeretem ezt a sok madarat és a nádasokat.

— Télen is szép itt! — magyarázta a püspök. — A nádasok buzogányai megbarnulnak. Olyanok lesznek, mint a dárdák. A vizet, mocsarak befagynak és akkor jönnek a nádvagók. Aratják a nádat. Kévékbe kötik és szántalpakon szállítják messze földre. Ahol pedig nem fagy be a víz, vagy silány a nád, ott tüzeket raknak. A tűz elharapódzik és lassan égni kezd a nádás.

— Ég a nádás? — kérdezte Salamon kíváncsian.

— Ég! Tűzsziporkák szállnak az ég felé. Mintha csillagok repkednének az éjszakában.

— Itt maradok! — mondta Salamon.

Dezső püspök meghagyta a főuraknak, legyen gondjuk a kis királyra. Időzzenek vele a Dunántúlon. Töltsék itt a telet. Ő felmegy a Tiszához és megkeresi Béla fiait.

A tél megjött. Nagy hó esett. A folyók jégpáncél alatt, fehér mezők közt kanyarogtak. Dezső püspök farkasbundában poroszkált csapatával a Tisza környékén. Lovasai is meleg báránycödmönt viseltek. Sokat kellett kóborolniuk a Tisza mellett, míg végre megtalálták Béla fiait. A püspök kissé elszámította magát, mert Gyéce és László hercegek már erős lengyel—magyar sereggel álltak a Felső-Tiszánál. Télvíz idején ugyan nem akartak támadni, de az volt a szándékuk, hogy kora tavasszal azonnal megindulnak Salamon ellen.

Dezső püspök minden ékesszólását összeszedte, hogy Béla fiait békülésre bírja.

— Gondoljátok meg — kérlete őket —, unokatestvérei vagytok Salamonnak! Atyáitok édestestvérek voltak!

— Valóban! — borult el László.

— András és Béla urak, a két testvér, egymás ellen harcoltak. Mindkettő élete virágában pusztult el.

Gyécse mogorván ült.

— Salamon atya, András úr a tihanyi kriptában alussza örök álmát — folytatta a püspök —, Béla úrattyátok pedig a szekszárdi templomban pihen. Ők már megbékéltek egymással. Jézus úr országában vannak, aki a béke királya. Atyáitok bizonyosan eliszonyodva látnák, ha fiaik egymásra rontanának, egymásra fenekednének. Az ország pusztulna el végképpen.

— Mi vagyunk az idősebbek! — mondta Gyécse.

— Salamon atya volt az idősebb! — javította ki a püspök Gyécsét, de nagyon vigyázott, hogy a gyászoló hercegeket meg ne bántsa. Puha, simogató szavakkal dicsérte bátorságukat, nagylelkűségüket, az ország sorsáért való aggodalmukat. Jézus úr bizonyára megáldaná és felvirágoztatná ezt a sokat harcoló, vérbe borult országot, ha a testvérharc megszűnnék és gyöngé emberi ígéretekre nem számítva az Árpád-család idősebbik ága viselné a koronát, a fiatalabb ág pedig lenne az ország hercege és a trón támasza.

— A fél országot átadná nekünk Salamon? — kérdezte Gyécse.

— Jöjjetek Győrbe! — kapaszkodott a püspök Gyécse szavaiba. — Minden kívánságotok teljesül. Unokaöcsétek még gyermek. Könnyen elbánhatnátok vele, de az nem lenne lovagias dolog két ilyen nagyszerű vitéztől.

— Menjünk el! — kelt fel László.

— Menjünk! — egyezett bele Gyécse.

A sereg vezérletét átadták Nána főlovásznak. Maguk Bonyha, Viska, Miklós ispánokkal, Pető első testőrrel és ötven lovassal útra keltek Győr felé. A rövid nappalok miatt aránylag lassan haladtak előre. Éjjeli szállásról is kellett gondoskodni, mert a farkasordító hidegben nem alhattak szabad ég alatt. Dezső püspök, aki a két herceg közt lovagolt, váltig mondogatta, hogy ne siessenek. Salamon nyugodtan ül a győri várban és nagyon boldog lesz, ha unokabátyjait megláthatja. A dermesztő hideg miatt csakugyan hosszabb pihenőt tartottak Budán is, Vácon is, a karácsonyi ünnepeket pedig az esztergomi érseknél töltötték. Az érsek nagyon megörült a vendégeknek, különösen Lászlónak, aki oly kedves

vendége és tanítványa volt hónapokon keresztül. Mikor Dezső püspöktől megtudta, hogy a hercegek készek a békére, különösen boldog volt és karácsony második ünnepén, Szent István vértanú napján nagy lakomát rendezett. A lakomán a hercegeken és az ispánokon kívül a kanonokok is megjelentek és mindnyájan a béke áldásait hangoztatták. A lakomára kitűnő ételeket tálaltak fel és háromféle bort. Pirosat, sárgát és feketét.

Pető, aki az asztal végén ült, mosolyogva integetett László felé, mikor a háromféle bort meglátta.

— Miért integet Pető? — kérdezte Lászlót az érsek.

László visszaintett Petőnek.

Az ünnepek elmúltak. A hercegek elhagyták Esztergomot és a Duna-parton haladtak Győr felé. A Dunán jégtáblák úsztak. A halászhálók csontkeményre fagyva dermedeztek magas cölöpjeiken. A hegyek lassan elmaradtak. Messziről már látni lehetett a Szent Márton-hegyi apátság zömök tornyát. A Kis-Duna vize egészen beállt. A hercegek a folyó jegén ügettek át és hamarosan benyargaltak az alacsony győri várba. A kapunál a prépost várta a hercegeket.

— Béke lesz? — kérdezte Dezső püspököt.

A püspök mosolygott. Dörzsölte bajuszáról a zúzmarát. A hercegeket felkísérték a nagyterembe, ahol Salamon várta őket. Vid és Ják várispánok hátrahúzódtak. Addig nem akartak a hercegekkel találkozni, míg a kibékülés meg nem történik. Azt gondolták, méltán neheztelnek rájuk Béla fiai.

Salamon felkelt alacsony trónszékéről és tárt karokkal sietett unokabátyjai felé.

— Fogadjatok el testvéreteknek! — mondta keresetlen szavakkal.

A hercegek hidegen nézték a gyermeket.

Az alacsony trónszék mellett két magas támlájú szék állt. Azokba ültették a hercegeket. A várispánok és a német grófok állva maradtak.

— Jézus úr szerez békét köztetek! — mondta Dezső püspök.

Salamon újra megszólalt. Előre megtanították, mit kell mondania.

— Rám ne haragudjatok! Én szeretlek benneteket!

Gyécse nem szólt. László felelt helyette is.

— Gyermekre nem haragszunk! Te nem vagy oka atyáink viszályának!

— A jó rokonok megértik egymást! — vette át a szót Dezső püspök. — Ne legyen örökös testvérharc az országban. Vajk és Koppány óta mennyi magyar vér kifolyt. Az ország egyre sorvad. A magyar egyre fogy. Pedig úgy sem vagyunk sokan. Uralkodjék a törvényes király és ossza meg az országot testvéreivel.

— Örömmel adom át a fél országot, amint atyám átadta atyátoznak! — mondta Salamon ünnepélyesen.

— Fogadjátok el! — könyörgött a püspök.

Gyécse Lászlóra nézett. László felemelkedett. Feje majdnem a terem boltozatáig ért. Minden szem ráfeledkezett.

— Én elfogadom! — És a nagy feszületre nézett.

— Én is! — szólalt meg Gyécse.

Salamon jobb kezét Gyécseinek nyújtotta, balját Lászlónak.

— Jézus úr áldjon meg benneteket és az országot! — emelte kezét áldásra a püspök. Az ispánok és a német vendégek örömkialtásokba törtek ki.

— Jézus úr velünk!

Vid és Ják ispánok előléptek a sarokból.

— Ránk se nehezteljenek! — ereszkedtek fél térdre a hercegek előtt.

— Nem neheztelünk! — mondta László.

Salamon a keskeny ablak felé vonta a hercegeket.

— Nézzetek ki!

A hercegek kitekintettek. A halott tájon hó fehérlett és füst gomolygott.

— A nádasat égetik! — magyarázta Salamon és gyermekes örömmel mutogatta a füstből kicsapódó lángnyelveket. Mindenki a hosszú keskeny ablakhoz állt.

— Így égessük el a haragot is! — mondta a püspök ájtatosan.

Pető, aki az ispánok mögött állt, szintén az ablakhoz ment és kitekintett a nádas vidékre. Nyugat felé nézett, a Rábaköz felé. Ott, a téli ködökön túl van az ő faluja. A Rába most dermedten fekszik ágyában, de alul a víz most is folydogál. A partján föld alá bújtak a tejkék nefelejcsék. A fűzfák kopáran állnak. Jég és zúzmara csüng rajtuk, mikor feljön a hideg hold és végigtekint a megdermedt tájon. A falu felett füst gomolyog. A kőház azonban keményen áll. Benne nagy tűz lobog a hatalmas tűzhelyen. A tűz körül sürgölődik édesanyja. A férfiak körülülik a tűzrakást és mesélnek.

Bizonyosan sokat emlegetik őt, a királyi udvarba került fiút, aki szerencsét hozott a családra.

— Mit nézel Pető? — lépett melléje László.

— A falumra gondoltam. Ide közel van.

— Menj haza! — biztatta László.

— Nem! Veled akarok maradni!

— Mi visszamegyünk Biharvárra. Ott élünk anyánnkal békében!

— Én is ott akarok élni!

— Szeretsz ott?

— Én ott szeretek, ahol te szeretsz!

— Hű barátom vagy, Peti.

— Hű szolgád vagyok, uram!

A győri megegyezést sokáig ünnepelték. A vendégeket minden figyelemmel elhalmozták. Csak mikor a tél hidege engedett, akkor eresztették el őket, hogy Biharvárra menjenek. Mindenki örült a békének. A nép visszatérhetett békés foglalkozásához. Mikor kitavaszkodott, a mezők, folyópartok benépesedtek földművesekkel, pásztorokkal, halászokkal. Biharvárrban csendes, békés élet kezdődött. Richiza királyné gyönyörködött szép gyermekeiben, kivált a daliás Lászlóban, aki ekkor már huszadik évét is átlépte. Öles, szőke óriás volt, kicsiny bajusszal, csillogó kék szemekkel. Gyécse, a bátyja, intézte a tiszántúli országrész ügyeit. Hű ispánjai, Bonyha, Viska, Nána főlovász mind komoly, érett, élemedett férfiak voltak, akik bölcs tanácsokkal látták el Gyécset. László nélkül azonban semmit sem tettek, noha ő sokszor hangoztatta, hogy az országnak nincs szüksége jó tanácsaira. Az országnak Salamon a királya, akit a főpapok, várispánok segítenek az ország kormányzásában. A keleti országnak Gyécse az ura, neki is vannak hű ispánjai, segítőtársai. Emberi számítás szerint a béke biztosítva van. A királykérdés legfeljebb Salamon és Gyécse közt merülhet fel. Ő, László távol áll a tróntól, az uralkodástól. Az ő feladata az lehet, hogy háború esetén a sereg vezére legyen és hatalmas testi erejét az ellenség leverésére fordítsa. Azonkívül szolgálni szeretne Istennek és elmerülni istenes életbe a jó bihari püspökkel és jámbor papjaival. A biharvári udvaron csakugyan sokszor lehetett látni, amint csapatokat tanít, vezényel, oktat. A régi magyar harcmódort, a nyilazást különösen értette. Az volt legfőbb harci elve, hogy az ellenséges sereggel nem kell

azonnal összekeveredni, nem szabad az ellenségbe rohanni. Először kellő távolságról nyíllal kell löni az ellenség lovait. Mikor a lovak összeesnek, lovasaik kénytelenek gyalog harcolni. Ekkor a gyalogosokat kell löni nyíllal és legutoljára szabad csak közelharcot vívni, amikor előkerül a hosszú egyenes kard, a csatabárd és a buzogány. A nyugaton meghonosodott páncélt, vértet nem becsülte le. A fej, a mell és a karok védelmére alkalmasnak tartotta és saját harci öltözetén is alkalmazta. Nem öltözött talpig vasba, mint a német lovagok. A könnyű, szabad mozgást mindennél fontosabbnak tartotta. A vitézek edzésére, az ügyesség és lélek-jelenlét megőrzésére és fokozására jó eszköznek tartotta a vadászatot. A Biharvár körül elterülő rengeteg, az Igfon-erdő gyakran volt hangos nagy vadászatok zajától. Sok bölény, vadkan, medve, farkas került terítékre. A fiatalság kész volt tűzbe menni daliás, ifjú vezéréért és mindenki arra törekedett, hogy bálványozott urának kedvében járjon.

Mikor pedig befejeződött egy-egy nagy vadászatuk, vagy megjött az őszi esős idő, vagy téli hóvirágok gátolták a harci gyakorlatokat, László úgy élt, mint egy jámbor szerzetes. A nap legnagyobb részét a bihari püspökkel töltötte. A templomban zsolozsmáztak, vagy a püspöki házban szent iratokat olvasgattak. Az öreg püspök, aki fahéjszínű, elül hasított köntösében, nyírott fején kicsiny sapkával ült a parázssal jól befűtött teremben, sokszor mondta Lászlónak:

— Többet tudsz, mint egy pap!

László elhárította a dicséretet. A lengyel király udvari papját, a fehérvári prépostot és az esztergomi érseket dicsérte, akiktől oly sokat tanult.

— És neked köszönök sokat! — mondta a püspöknek. — Te vagy a lelki vezetőm, a gyóntató atyám, aki pallérozod lelkemet és tisztítod a gyarlóságtól.

— Tiszta a te lelked! — szólt ájtatosan a püspök. — Olyan, mint egy gyermeké.

— Pető tanított arra, hogy mindig gyermek maradjak!

— A gyermekek boldogok! — mondta Pető.

— Pedig már férfiak vagytok mindketten. Maholnap házasságra kell gondolnotok.

— Az én házasságom egyszerű lesz! — válaszolt László. — A királyfiak érdekházasságokat szoktak kötni. Elvesznek egy-egy is-

meretlen császárlányt, hogy a rokonsággal szövetségi köteléket szerezzenek. Nekem arra nem lesz szükségem. Én majd feleségül veszek valami egyszerű magyar leányt, akit megszeretek. Akit Isten nekem rendelt.

— Isten áldása lesz rajtad! — jósolta a püspök.

— Nem érdemlem pedig! — hajtotta le fejét László.

Békés, boldog hónapok, évek múltak így, mikor az ország nyugalma hirtelen szörnyű hír dűlta fel. Eddig a háborúk mindig nyugat felől fenyegették az országot. István király halála óta a testvérharcok idején mindig a nyugati szomszéd, a német császár volt az ellenség. Kelet felől, Erdély hegyei és völgyei nyugodtan kéklettek. Onnét senki sem várt veszedelmet. Most aztán megjött a hír. A kőrösi, marosi, kolosi ispánok lóhalálban érkeztek Biharrára és elfúlva jelentették, hogy tengernyi kun tört Erdélybe, dúlja, rabolja, pusztítja a várakat, falvakat, öldösi a békés pásztornépet és rabszíjra fűzve hajtja maga előtt.

— Öcsém! — döbönt meg Gyécse. — Most rajtad a sor! Isten téged teremtett vezérnek.

László azonnal felismerte a szörnyű veszedelmet. Tudta, hogy a kun szilaj és harcos nép. Kicsiny sereggel nem lehet legyőzni. Ezért rögtön futárokat küldött Salamonhoz, hogy jöjjön segítségül minél nagyobb sereggel. Ő addig is Biharvár körül összevonta a tiszántúli hadakat, a jól kiképzett bihari testőrséget és készen állt az indulásra, mikor az ifjú Salamon is megérkezett. Vele jöttek a dunántúli ispánok, Vid, a bácskai ispán és Dezső, győri püspök.

— Én is megyek! — mondta Gyécse Lászlónak. Az ifjú Salamon különösen türelmetlen volt, mert először vehetett részt hadjáratban.

A magyar sereg megindult. A távolról kéklő erdélyi tájak szomorú képet mutattak, mikor a magyar sereg előrenyomult. A rabló kunok már visszavonulóban voltak. Sietve hurcolták magukkal a rengeteg zsákmányt.

— Utánuk! — hangzott László kiáltása, mint a mennydörgés.

Többnapig előnyomulás után, Kerlés falunál érték utol a menekülő kunokat. A halmokon cserfák zöldelltek. László a halmokra állította a magyar sereget és nyomban megkezdte a nyilazást a fáradt kun lovakra. A lovak egymásután estek össze. A kunok ott álltak a lovak mellett, a nyilak záporában. Álltak keményen. Csatasoraik nem inogtak meg. László kénytelen volt a dombokról lerohanni és

közelharcba bocsátkozni. Szörnyű kézitusa kezdődött. A kardok, bárdok, buzogányok csattogtak. Véres, sápadt arcok buktak a mezőre. László már négy kunt leütött hatalmas csatabárdjával. Kitűnt, hogy a mellvért mégis jó szolgálatot tesz. Egymásután osztotta csapásait, mikor hirtelen felszisszent. Egy kun nyíl a bal karjába fúródott.

— Kisuram! — ugratott hozzá Pető.

— Nézd! — kiáltotta László és a völgy felé mutatott. A kun sereg megingott és rettentő zűrzavarban futásnak eredt. Halottjait, sebesültjeit, zsákmányát visszahagyva menekült a hegyek felé.

— Utánuk! — mennydörgött László és a magyar sereg bihari része viharként száguldott a kunok után. A sereg főrésze Salamonnal és Gyécsével visszamaradt a kerlési dombokon. A kunok egyre ritkultak. Sokan lebuktak lovukról, sok alul kilőtték a lovat, sokan egérutat vettek és jobbra-balra eltűntek a völgyekben. Az üldöző sereg megállt. László is éppen leszállni készült lováról, mikor vitézei közül többen felkiáltottak.

— Hajrá!

A völgyben egy kun lovas menekült, nyergében ritka zsákmánnyal, egy sikoltozó fiatal leánnyal.

— Maradjatok! — kiáltotta László és lovát megsarkantyúzva, a kun után eredt. Lova fáradt volt. Eleinte toporzékolt. Nem akart menni. László végigvágott rajta. A ló felágaskodott. Majdnem levetette gazdáját. Utána megugrott és úgy nyilallt a levegőn át, mint a nyílvevő. Patái alatt röpködtek a kövek. Már közel ért a rablóhoz, de teljesen utolérni nem tudta. A kun kétségbeesetten szorította lovát. Rémulten tekingetett hátra. Tudta, hogy vége van, ha az üldöző óriás utoléri. Néhány öl távolság volt a két ló között, de a távolság nem fogyott.

— Húgom! — kiáltotta László a sikongató leánynak. — Rántsd le a lováról.

A leány megragadta a kun derékövét és nagyot rántott rajta. A ló kiszaladt alóluk. Mindketten a földre zuhantak.

— Kegyelmezz! — ordított a kun.

Késő volt. A következő pillanatban bezúzott koponyával terült el a földön. László a megszabadított leány felé fordult, hogy a földről felsegítse.

— Nincs bajod? — kérdezte tőle ziháló mellel. A leány felugrott. Szégyenlősen igazgatta vállán, mellén a félrecsúszott ruhákat.

— Nincs uram! — emelte szemét Lászlóra. Szemei kékek voltak, mint az ibolya. László meghökkenve nézte. Sohasem látott még ilyen sötétkék szemeket.

— Honnét rabolt el? — kérdezte László.

— A kerlési kövərből.

— Ki az apád?

— A kerlési ispán.

László lovára emelte a piruló leányt és visszanyargalt a sereghez. Pető már messziről integetett feléje. A bihari csapat nagy diadallal kísérté Lászlót a főszereghöz, mely akkor már a győzelmi torhoz készülődött. Hatalmas sátrat húztak fel a dombtetőn és tüzeket raktak. Nagy áldomás volt készülöben. Salamon és Gyécse a készülő sátor előtt várták Lászlót. Az ispánok és vitézek viharosan ünnepelték őt, aki a megmentett leányt a sátor elé vezette.

— Két ország hőse! — fogadta őt Salamon.

— Öcsém! — ölelte meg Gyécse. — Most láttalak először harcban. Úgy magasodtál a sereg fölél, mint egy zászló.

— Isten növesztett ilyen magasra! — védekezett László.

— Rád bizzuk seregeinket! — lelkesedett Salamon. — Légy az én országom és Gyécse országának seregevezére!

— Légy vezérünk! — kérte Gyécse is.

László nem ellenkezett. Szívesen vállalta, hogy a csapatokat oktatja és ha szükség lesz rá, harcba is viszi. Különösen itt Erdélyben lesz szükség az éberségre, mert a kunok aligha felejtik el egyhamar a mostani vereséget. Úgy látszik, Erdélyen túl nyugtalankodnak a keleti népek. Kunok, besenyők, úzok, tatárok nem fémek össze. Hol egyik, hol másik csapat Erdélybe. Egyszer menekülnek, másszor új hazát keresnek, vagy csak zsákmányt akarnak, de folyton nyugtalankodnak.

— Keleten az ellenség! — mondta Salamon és örült, hogy a nyugati gyepűknél békén halászgathatnak a gyepűőrök a Rába vizében és békén legelhetnek a ménesek és a gulyák a Hanyság zöld rétjein.

A kerlési leány ott állt a sátor mellett és a várispánok vigasztal-gatták egyre tartó ijedtségében. Bonyha ispán az édesapja felől érdeklődött, akit vitézi híréből ismert. Csodálkozott is, hogy kerlési legényeivel nem indult a kunok után és nem csatlakozott a magyar sereghez. A leány védelmezte apját.

— Isten tudja, mi van apámmal! — mondta könnyes szemmel.
— Kis várunkat úgy rohanták meg a kunok, mint a váratlan zivatar. Gyorsan felbukkantak a hegy mögül és valósággal elkapkodták legényeinket. Aki ellenállt, leütötték.

— És apád? — kérdezte Bonyha.

— Ő a fegyverházba futott fegyvereiért. A kunok utána rohantak. Él-e, hal-e, nem tudom.

— Téged hogyan talált meg a kun?

— A kertben voltam, a mézesházban. Két szolgálóleánnyal lépes mézet csorgattunk, mikor ránk tört. Mikor engem meglátott, egyet rikkantott és gyorsan átnyalábolt. Hiába sikoltottam. A lovához hurcolt, nyeregbe emelt és elragadott.

Salamon az elkészült sátrat ajánlotta fel az egyre könnyező kerlési ispánlányának. Nemes leány létére illet figyelemmel lenni iránta.

— Pihend ki magad a sátorban! — udvariaskodott vele az ifjú király. — Mi kívül maradunk és a dombon töltjük az éjszakát.

De a leány könyörgött, bocsássák el, szeretne hazamenni apjához.

— Nem engedhetünk útra! — ellenkezett Salamon.

— Elkísérem! — szólalt meg László hirtelen. Mindenki meglepődött. A lány ijedten nézett az előtte álló vitézre.

— Ki vagy te, uram, aki megmentettél? — kérdezte zavartan.

Salamon Lászlóra tekintett és büszkén mutatott rá.

— Ez László, Magyarország hercege!

— Uram! — térdelt László elé a megdöbben leány.

László felemelte.

— Hazaviszlek atyádhoz! — mondta neki gyengéden. És körül nézett. Petőt kereste.

— Itt vagyok, kisuram! — ugrott elő Pető.

— Hozass ide lovat a leány számára! Két vitéz jöjjön! Te is jöjj! Négyen hazakísérjük!

— De az utat sem ismeritek! — ellenkezett Salamon.

— Én ismerem! — vidámodott meg a leány. Arca felderült, mikor a lovat elővezették. A tábor zsi bongott és hajrázott, mikor a kis csapat elnyargalt a völgy felé. László és Pető közrefogták a leányt. Egy darabig szóltanul mentek. A leány könnyen eligazodott az úton. Ismerte a vidéket. A kerlési kis kővár itt volt valahol a környéken.

— Mi a neved, húgom? — kérdezte László.

— Gyöngy!

— Ez pogány név! Talán még pogány vagy?

— Nem! — ijedt meg a leány. — Csak apám szólít ezen a néven.

— És mi a keresztény neved?

— Etelka!

— Szép név!

Lassan ügettek. Dombnak fel, dombról le. Körös-körül fiatal cserfaerdő. Az utakon, réteken elszórt fegyverek, félig telt zsákok. Néhány ló hullája puffadozott.

— A kerlési vár! — mutatott hirtelen előre a leány. A ritkuló cserfák közt egy nyomott kőház állt. Körülötte majorsági épületek, cserények, felszerek. A lovasok hamar odaértek. Leugráltak lovaikról. A házat nagy gyümölcsös kert vette körül. A ház előtt hatalmas diófák álltak.

Az udvaron csend volt. A leány szívdobogva ment előre. László Petővel a nyomában.

— Apám! — kiáltotta a leány.

Csend.

— Apám! — kiáltotta újra és hangja reszketett, mint a madár sikolya. A ház nagy ajtaja nyitva volt. A lány belépett. A szobában feldöntött székek, asztalok, széthányt medvebőrök. Beléptek a másik szobába. A földön egy halott férfi feküdt. Szakála véres volt. Arca sárga, mint a viasz.

— Apám! — sikoltott a leány és a halottra bukott.

László és Pető levették süvegjüket. Megrendülve álltak a leány mögött, aki apró sikolyokkal ébresztgette apját. Sokáig nézték szótlanul. Megvárták, míg síró bűgása alábbhagy.

— Etelka! — érintette meg László gyengéden a vállát. A leány hirtelen felegyenesedett.

— Segítsétek eltemetni! — szólt Lászlóhoz.

— Eltemetjük! — mondta László meghatottan. Behívta a két lovast. Ásókat, csákányokat kerített elő. Megkérdezte a leányt, hol ássák meg a sírt.

— Az udvaron! A diófa alatt!

A legények munkához fogtak. A leány előkereste apja díszes köntösét. Abba öltöztették a halottat. Fejébe húzták tollas kucsmáját. László és Pető felemelték és az udvarra vitték. A sírgödör

gyorsan elkészült. Négyen belefektették a halottat. Arcára szagos diófaleveleket raktak.

— Imádkozzunk érte! — térdelt le László a sír előtt. Mindnyájan letérdeltek és hangosan imádkoztak. Utána elhantolták a sírt és föléje egy gyorsan összerótt keresztet tűztek.

— Nyugodjék Jézus úrban! — vigasztalta László a leányt.

— Köszönöm! — felelte a leány és a gyümölcsöskert felé figyelt. Mintha valaki járt volna ott.

— Öreg! — kiáltotta a kert felé. A kertben ropogtak az ágak és a bokrok alól előbújt egy szakállas ember.

— A kertész! — örült meg a leány. Elébe ment és kivezette a kertből. Az öreg reszketett. Szemei alatt ütések foltjai kéklettek. Ruháján megalvadt vérfoltok. László szánakozva nézte az összetört öreget.

— A kunok bántottak? — kérdezte részvétellel.

— Azok!

— Senki sincs a majorban?

— Nincs. A majorosokat, pásztorokat mind rabszíjra fűzték.

— Majd visszajönnek! — szólalt meg Pető. — A kunok rabjai mind kiszabadultak.

László búcsúzott.

— Isten veled! — mondta a leánynak.

— Isten veled herceg úr! — válaszolt a leány. Kék szemét előntötték a könnyek. — Az életem a tied. Te mentetted meg.

— Isten oltalmazzon!

— Téged is!

László és Pető lóra kaptak és kinyargaltak a kerlési kőházból. Siettek vissza a sereghez, amely akkor már nagy zengezungával ünnepelte a diadalt.

— Éljen László herceg! — harsogott a tábor.

Salamon és Gyécse maguk közé ültették a kerlési diadal hőseit. A lakoma az éjszakába nyúlt. A cserhalomi dombon körös-körül tűzrakások égtek. A vitézek mohón ettek és ittak. Előkerültek a húros kobzok és elnyújtott énekszó verte fel az éjszaka csendjét. Salamon és a hercegek hallgatták az ázsiai dalokat. A medvebőrökkel, színes köpenyekkel takart lombúléseken hátrahajoltak, mert a szikrázó csillagok alatt ködösen és ezüstösen hömpölyögve feltárult lelki szemük előtt az óriási Volga.

A Volga.

A víz felett füttyül a szél és a hajóvontatók dala elnyújtva hangzik. Az ősi ország lelke reszket a kerlési dombokon és a vitézek magukba roskadva nézik a lobogó lángokat.

— Milyen szép! — szólalt meg Salamon.

— A Duna szebb! — mondta Bonyha ispán.

— A Tisza még szebb! — vágott közbe Vid, bácsi ispán.

— A Rába a legszebb! — kiáltotta Pető a vitézek közt. Magasra emelte kupáját.

László halványan ült a máglya előtt. Nem szólt semmit. Lehuntya kék szemét. Valami sötét kékséget látott maga előtt. Olyan kékséget, mint az ibolyáé.

VII

— Mi bántja Lászlót? — kérdezte Richiza királyné Gyécsét, amint a biharvári palota termében üldögéltek.

— Nem tudom! — mondta Gyécse.

A királyné aggódott. Mióta László a kunokat megverte és nevétől visszhangzott az ország, feltűnően szótalan lett. Arca mintha sápadtabb lenne. Sokat járt az öreg püspökhöz. Majdnem minden szabad idejét nála töltötte. Többször gyónt és egész délutánokat átimádkozott a templomban. Esténként a bástya tölgyfái alatt sétált. Sokáig künn maradt és későn feküdt le. Az anya szeme ösztönösen észrevette, hogy a huszonnégy éves hatalmas dalia töpreng valamin. Lelkében forrong az érzés és Istenhez jár tanácsért. Annyira félt Lászlótól, olyan tisztelettel nézett szemérmesen elzárkózó alakjára, hogy nem merte megkérdezni szótlansága felől. Először arra gondolt, hogy az öreg püspökhöz fordul. Lászlónak a püspök előtt nincs semmi titka. Viszont eszébe jutott, hogy a püspök ajkát a gyónási titok pecsétje zárja le. Nem árulhatja el László titkát. Az aggódó anyának ekkor Pető jutott eszébe. Tudta, hogy Pető nemcsak első testőre és gyermekkori játszópajtása Lászlónak, hanem bizalmas barátja is. Annyira szeretik egymást, hogy bizonyára őszintén kitárják egymás előtt szívüket.

A királyné magához hívatta Petőt. Megkérdezte, nem vett-e észre Lászlón valami változást. Pető beismerte, hogy neki is feltűnt a herceg szótlansága. Már aggódik is, hogy talán elveszítette László régi bizalmát. Arra gondolt, hogy a férfivá lett herceg nem tartja magához illőnek, hogy egy szegény jobbágygyerek legyen a bizalmasa. Elvégre László az ország első vitéze, a király és Gyécse herceg után a legnagyobb úr, akiből bizonyosan király lesz. Olyan király, akihez csak István király hasonlítható. Pető testőr tudja, hogy neki már nem sokáig lesz helye Biharváron. De haláláig boldog lesz így is, hogy az ország szeme fényle és reménysége valamikor jó szívvel volt hozzá.

— Pető! — kiáltott rá a királyné.

Pető szava elcsuklott.

— Ne sértsd Lászlót! — mondta a királyné. — Csak nem gondolod, hogy kevély lett és kevesell téged? Szereti-e valaki úgy a szegényeket, a jobbágyokat, mint ő?

— Senki!

— No látod! Beszélj vele!

Pető egyik este a bástyákhoz ment és a tölgyfák alatt várakozott. Tudta, hogy László sokszor sétálgat egyedül. Nem kellett sokáig várnia.

— Te itt? — lepődött meg László, mikor odaérkezett.

— Téged vártalak, uram!

— Uram! — nézett nagyot László. — Miért nem kisuram?

— Azt gondolom, már nem szabad így szólítanom téged! Már férfi vagy és újabban ritkán szólsz nekem.

— Gondolkozom, Peti! Gondolkozom!

— Látjuk! És nem merjük megkérdezni, miről?

László angyali egyszerűséggel válaszolt.

— A kerlési leányról.

Pető elhűlt.

— Rá gondolsz?

— Megszerettem! A püspök azt tanácsolja, vegyem feleségül.

Többet nem szóltak. A levegő tele lett láthatatlan virágok illatával. Mintha ezüst csengettyűk szólaltak volna meg. Az Igfon-erdő fölött angyalszárnyak suhantak át. A kerlési kőház körül almafák pompáztak ünnepi virágdíszben. A rétek fölött szitakötők szivárványszárnyain csillogott a napfény. A levegőben lépes-méz illata szállt és a kapuban mintha künn állt volna lesütött szemmel és alázatosan a fekete hajú leány. Szemében ibolyák kéklettek.

A királyné nyomban Gyécséhez futott a hírrel. Gyécse a püspököt hívatta. Óriási meglepetés volt László elhatározása. Gyermek-kora óta anyján és nővérein kívül alig váltott szót asszonnyal, leánnyal.

— Mint egy ifjú szent! — magasztalta a püspök. Lelkesen szólt a házasság szentségének szépségéről. Isten egyik legszebb ajándéka az ifjú szívben kinyíló tiszta szerelem, melynek gyümölcse az élet legnagyobb boldogsága, a gyermek. Benne megfrissül és újjászületik az ember és a világ. Lászlóban oly tisztán és természet-

tesen ébredt fel az ösztön, mint ahogyan a hajnal hasad. A piros hajnal.

Senki nem ellenezte a házasságot. László arra kért mindenkit, minél kevesebbet beszéljenek róla. Tekintsék Isten akaratának elhatározását. Vegyék olyan természetesnek, aminő a víz, melyet iszunk, vagy a levegő, melyet beszívunk. Hangos lakodalmat nem engedett ületni. Bonyha és Viska ispánokkal, Petővel és néhány lovassal, lement Kerlésre és a leányt felhozták Biharvárra. Richiza királyné és leányai nyomban megszerették az ijedt szemű vadvirágot, aki szinte fel sem mert tekinteni Lászlóra. Az öreg püspök szeretettel oktatta a félénk leányt. Bátorította, ne féljen Lászlótól. Néhány hét múlva aztán megtartották az esküvőt. Semmi tor, vagy áldomás nem volt. Az élet úgy folyt Biharváron, mint azelőtt. László már kora hajnalban vitézei közt rendezkedett. Oktatta, tanította, gyakorlatoztatta a testőröket és meg-meghajtotta velük az Igfon-erdőt.

Gyécse herceg mindjárt az esküvő után elment Biharvárról. Salamon izent érte, hogy menjen az Al-Dunához, ahol az ifjú király Vid, bácsi ispánnak a vendége. Salamon nem tudatta, miért kéreti Gyécset magához. Csupán annyit izent, hogy erős csapattal menjen.

— Ne menjek én is? — kérdezte László a bátyját.

— Maradj csak, öcsém! Remélem, nincs komolyabb baj a Al-Dunánál. Magam is igyekszem vissza. Nem szívesen időzöm a Bácskában.

— Miért nem?

— Ki nem állhatom a vörös hajú Videt! Azt hiszem, rossz tanácsokat ad a tapasztalatlan Salamonnak.

— Pedig kerüljük a vizsályt! — tanácsolta László.

— Én kerülöm! — mondta Gyécse mogorván. — De azt nem szeretem, hogy Vid olyan nagy hatással van Salamonra. Majdnem minden ispánt elmart mellőle. Most meg arra is rábírt, hogy a Bácskában meglátogassa.

Gyécse kedvetlenül hagyta el Biharvárt. László aggódva nézett utána. A várban szigorú törvényeket léptetett életbe. Különösen a tolvajokat büntette keményen, mert azt tapasztalta, hogy a kunok betörése óta a környéken nagyon elharapódzott a lopás és a rablás. A nyájak közé gyakran becsaptak idegen lovasok és sok marhát elhajtottak. Ráizent a vidéki ispánokra, hogy az ilyen futóbetyárokkal könyörtelenül bánjanak el. A püspököt is megkérte, hogy papjaival

oktassa a népet szelídebb erkölcsökre és magyaráztassa meg velük a rablás és dúlás gonoszságát.

— Mert pogányokhoz is méltatlan gazság az! — mondta László a püspöknek.

Pető a várispáni teendőket látta el. Egész férfi volt már. A harmincas éveket járta. Barna bajusza magyarosan lógott kétoldalt, de arca finom volt és hamvas. Hűségesen figyelte László minden mozdulatát. Még a gondolatát is igyekezett kitalálni. Sürgött-forgott a várban, gondja volt mindenre. Tisztaságtól csillogott a szállásház, az ételház, az istálló. Mikor a környékről hordták a várba a sok gabonát, gyümölcsöt, ott forgolódott a megrakott szekerek között és nemegyszer kapott vállára egy-egy zsák búzát.

— Kettőt is elbírnál! — szólt rá ilyenkor László.

Pető azonnal feldobott még egy zsákot a másik fölé. Tántorgás nélkül vitte a két zsákot a magtárba.

— Látjátok? — mondta László a hüledező legényeknek. De azért megtiltotta neki, hogy a zsákokat cipelje. Különösen kettőt egyszerre.

— Még megerőlteted magad! — figyelmeztette gyengéden. — Én sem bírnám el.

— Te kisuram? — emelte le süvegét Pető. — Te az egész szekeret tenyeredre tudnád venni.

— Ne mondj ilyet!

— De igen! — erősködött Pető. — Fejjel magasabb vagy mindenkinél.

— A szememig érsz! — mérte magát László a hatalmas ispánhoz. — Csaknem akkora vagy mint én.

— Én igen! — mondta Pető büszkén. — Az erőm azonban semmi a tiedhez képest.

— Hogyhogy?

— Mert téged az Isten tesz erőssé!

László ijedten nézett Petőre. Arcán pír futott végig. Eszébe jutott a bazilika ezüstgalambja, amely előtt gyakran szokott térdelni.

— Pető! — szólt rá szigorúan.

— Ne bánts, uram!

Nem szóltak többet. László elkanyarodott a bástyák felé. A királyné sétált ott a gyermekekkel és menyével. László hozzájuk csatlakozott. Elmesélte, milyen gazdag termés van az idén. Nagyon sok búza és árpa termett. A szekerek nem győzik hordani az

élésházba. Sok gyümölcs is lesz. A koraérőket már hordják. Egy megrakott szekér éppen ott állt az élésház előtt. Tele volt édes nyári almával. A három kisfiú, Kálmán és Álmos herceg, Gyécse fiai és Lampért, Richiza legkisebb fia nyomban elnyargalt a bátyától és körülállta az almásszekeret. Pető a három gyermeket föltette a szekérre és válogatta nekik a szép, piros almákat.

— Vigyetek édesanyátoknak! — biztatta őket. — A gyermekek toleráltak gyöngyös süvegeiket. Visszafutottak a bátyához és vidáman kínálgatták az almát.

— Jó édes! — Az asszonyok megízlelték. Majd elkanyarodtak a bazilika felé, hogy vecsernyére menjenek. László még a bátyánál maradt. Az asszonyok és a férfiak nem szoktak együtt sétálni. A templomba is csak vasárnap mentek együtt.

Pető közeledett a bátyához.

— Haragszol rám? — kérdezte Lászlótól.

— Nem haragszom. De néha olyanokat mondasz, amik megzavarnak engem. Azt gondolod, hogy én valami különös istenteremtése vagyok. Pedig nincs igazad. Egy kicsit magasabbra nőtem, mint mások. Nagy testi erőm van. Ennyi az egész. Egyébként éppen olyan gyarló, bűnös ember vagyok, mint az útszéli koldus.

Pető hallgatott.

— Ne hidd — folytatta László —, mintha Jézus úr választott edénye volnék. Ha pap lennék, akkor se mondhatnád ezt rólam. Törött, rossz cserép vagyok, mit az útszéltre kellene vetni!

— Uram!

— Beszéljünk csak vidám, egyszerű dolgokról, mint eddig szoktuk! Például arról, hogy te is miért nem házasodol meg?

— Én? — kiáltotta Pető.

— Te! Én már megházasodtam, pedig kilenc évvel fiatalabb vagyok nálad. Lassan öreg legény leszel és majd nem kapsz feleséget.

László mosolygott. Tréfálgozni akart. Pető azonban nagyon komoly lett.

— Én sohasem házasodom meg!

— Aztán miért nem?

— Téged akarlak szolgálni!

— Azért szolgálhatnál!

Pető megrázta bozontos, barna fejét.

— Nem! Akkor nem tudnám lesni minden lépésedet. Nem tudnám kitalálni a gondolatodat is.

— Hű szolgám vagy, Peti! De ekkora áldozatot nem kívánhatok tőled!

— Pedig csak fogadd el, uram! Te is, az ország is!

— Az ország? — lepődött meg László.

Pető lenézett a bástyáról a mezők felé, melyek sárgulni kezdtek. A tarlókon fehéredett a tisztesfű virága. Mézzel telt kelyheket méhek járták. És kékllett a szarkaláb. Pető nézte a haldokló nyári tájat és összeborzongott. Küzdött magával, szóljon-e? Attól félt, hogy László nagyon megneheztel azért, amit mondani akar. Végül elszánta magát és László felé fordult.

— Olyan rossz álmaim vannak! — mondta óvatosan.

— Mitől félsz? — kérdezte László.

— Mindig azt álmodom, hogy lovon ülök és a megvakított Péter királyt tartom a nyeregben.

— Imádkozzál érte!

— Az ispánok néha aggodalommal szólnak Salamon úrról. Azt rebesgetik, hogy Vid ispán a rossz szelleme. Állandóan bujtogatja ellenetek.

— Ki ellen?

— Gyécse úr ellen! És ellened! Sok német katonája van. Azokkal akar megrohanni benneteket és visszavenni a fél országot.

— De miért?

— Attól félsz, hogy a trónra török. Gyécsetől is félsz, de különösen tőled. A kunokon aratott győzelmed óta gyűlöl. Tudja, hogy Isten igen nagy vezéri tehetséggel áldott meg. Mindenki azt beszéli, még a csatlósok is az istállóiban, hogy egy nyugati, vagy egy keleti támadás esetén egyedül te tudod megmenteni az országot. Neked kell átvenni a hatalmat. Neked kell uralkodnod.

— Nem! — kiáltott László ijedten. — Az országnak van királya. Annak kell uralkodnia!

— Vid ispánnal?

— Nem azzal!

— A császárral?

— Nem!

— Hanem?

— Krisztussal! — dörrent meg László hangja. Arca sötétpiros volt az izgalomtól. Pető ijedten nézte.

— Beszélj a püspökkel! Ő bölcs és szent ember. Kérdezzétek meg Istent, mit cselekedjete. Én csak azt tudom mondani, amit az emberek suttogásából hallok.

László felkereste a püspököt. Ijedten kérdezte tőle, hallott-e valamit. A püspök nem titkolta, hogy az ispánok csakugyan nyugtalankodnak. Különösen Vidre haragusznak, aki Salamont egészen a markában tartja. A német befolyás is erősödik. A pozsonyi, a mosoni vár, ahol Salamon fiatal felesége és az udvar időzik, tele van német katonával. Az udvari tisztségek mind német kézben vannak. Salamon egyre-másra ajándékozza és osztogatja a nyugati birtokokat felesége rokonainak és a német grófoknak.

Biharváron fojtott volt a levegő. Nehezen várták a híreket az Al-Dunától. Szerették volna, ha Gyécse mielőbb megérkezik és híreket hoz Salamonról és az ország hangulatáról. Egyik hónap a másik után múlt, mikor Gyécse végre megérkezett. A rossz sejtelen nem volt alaptalan, mert Gyécse rendkívül feldúltan jött haza. Alighogy köszöntötte anyját és családját, azonnal Lászlót kereste és tanácskozásra hívta a püspököt és az ispánokat.

— Mi történt? — kérdezte László aggodalommal.

— Semmi jó! — szólta Gyécse leverten. — Vid ispán felborítja az országot.

— Vid? — kiáltotta László és önkéntelenül Petőre pillantott, aki az ispánok között állt.

— Vid akkora úr az országban — folytatta Gyécse ingerülten —, hogy önálló háborúkat visel és Salamont és engem is be-lerántott.

— Miféle háborút? — kérdezte László.

— Vid bácskai birtokait megtámadták a déli besenyők. Erre Vid Salamon segítségét kérte. Salamon nyomban le is ment nagy sereggel az Al-Dunához kedvenc ispánja védelmére, sőt engem is oda hívott. A besenyőkkel hamar elbántunk és akkor Vid a fejébe vette, hogy fogjuk ostrom alá Nándorfehérvárt, a besenyőkkel szövetséges Nikita görög vezér várát. Három hónapig ostromoltuk a várat, mikor sikerült elfoglalnunk. Salamon Vid tanácsára igen nagy sarcot rótt ki rá. Rengeteg aranyat, fegyvert, lovat követelt tőle. A megvert görög vezér hozzám fordult, hogy a sarc ügyében tárgyaljon velem. Vid erre felbőszült, hogy mit keres Nikita nálam. Nem velem kell a sarcról tárgyalni, hanem Salamonnal. — „Ki a király? Gyécse, vagy te?” — bujtogatta Salamont.

— Salamon rettentő haragra gyúlt Nikita ellen. Még több sarcot követelt tőle. Engem valósággal kitiltott a tanácsházból és félreérthetetlenül értelemre adta, hogy a sarchoz semmi közöm.

László elhűlve hallgatta bátyját.

— Összevesztetek? — kérdezte riadtan.

— Össze! Vid vigyorgó arccal hallgatta szócsatánkat. Szemében ördögi tűz égett. Az az ember mindenre képes. Azt hiszem, orozva meggyilkoltatott volna, ha ott maradok.

— Haraggal váltál el Salamontól?

— Dühös haraggal! Csapataink majdnem egymásra rohantak.

Az ispánok felháborodva követelték a megtorlást. Az öregedő Nána főlovász magából kikelve kiáltozott:

— Ki az országból Salamonnal! Pusztuljon Vid!

Gyécse arra hivatkozott, hogy serege fáradt. A nándorfehérvári ostromból megfogyatkozva tért vissza. Segítség után kellene nézni. Hirtelen eszébe jutott a sógora, Otho, az olomuci herceg.

— Öcsém! — fordult Lászlóhoz. — Menj Olomuc várába! Kérj csapatokat Othótól!

László azonnal kész volt az útra. Megállapodtak, hogy Gyécse lassan vonuljon a meglevő sereggel Buda felé, László Olomuc felől siet haza az új sereggel és a Duna könyöke táján találkoznak. László Petővel és hűs lovassal indult Olomucbe, hogy minél gyorsabban sógorához érjen.

— Látod, kisuram! — mondta útközben Pető. — Balsejtelmem előbb bekövetkezett, mint gondoltam!

— A szörnyű körforgás! — nézett maga elé László. — Újra és újra megismétlődik a rettenetes múlt. Testvér a testvér ellen, rokon a rokon ellen. Meddig tart ez?

— A te királyságodig!

— Ne beszélj! — robbant rá László.

— Király leszel! — erősködött Pető. — Akkor vége lesz a harcnak. Te az ország fölé növekszel. Nagyobb leszel, mint Magyarország!

— Ne mondj ilyeneket! — szólt László haragosan Petőre. — Istenkísértés a beszéded!

— Isten tudja, mit cselekszik! — mondta szilárdan Pető.

Otho herceg nagyon szívesen fogadta Lászlót. Felesége, Eufémia, húga volt Lászlónak és bár gyermeklánny korában elkerült az országból, azonnal megismerte bátyját.

— Milyen nagy lettél! — mondta neki ámulva.

— Nem az én érdemem!

Otho serege gyorsan készen állt az indulásra. László a rokon marasztalás ellenére sietett haza. Mintha valami sügta volna, hogy sietnie kell. A Nyitra völgyében ereszkedett alá seregével, azután keletnek fordult, hogy a Duna könyökét elérje. Az idő már hideg volt. A hegyek közt havazott. Vác körül járt, mikor futár érkezett hozzá. A futár Gyécsétől jött. Szurokfekete haja miatt Fekete Györgynek hívták.

— Siess, uram, az Isten szerelmére! — sürgette Lászlót a futár. Salamon és Vid hadai az Al-Dunától felnyomultak a Felső-Tiszához és utolérték a Buda felé haladó Gyécse urat.

— Megütköztek? — ijedt meg László.

— Meg! Salamon serege rettentő nagy volt. Karácsony után megérkeztek a dunántúli várispánok hadai is. Salamon a nagy hideg ellenére felnyomult Tiszafüredig és utolérte Gyécse urat. A kis sereg nem bírta az óriási nyomásnak ellenállni.

— Megverték Gyécsét?

— Meg! Alig tudott maradék kis seregével átmenekülni a Tiszán!

— Most hol van?

— Közeledik erre és szorongva vár téged!

László a nagy hideg ellenére azonnal elindította egész hadát. De alig hagyta el Vácot, Gyécse maga is megérkezett futó serege maradványával. Az erősen megviselt, kimerült testvér sírva borult László hatalmas vállára.

— Látod, öcsém, mire jutottam! — panaszkodott keservesen.

— Isten velünk lesz! — vigasztalta László.

— Ez lett az eredménye, hogy Győrött engedelkenyek voltunk és a gyermeknek átengedtük a trónt. Most a húszéves siheder mindkettőnk véréért kívánja.

— Ne aggódj, bátyám! Isten megsegíti az igazakat!

A magyar—morva sereg megindult és Fóthoz érkezett. László a dombokon állította fel seregét. A völgyek ködben fulladoztak. A nap nem tudott áttörni a felhőkön. Az előreküldött őrsök jelentették, hogy Salamon hadai a völgyben állnak.

— Megérkeztek! — mondta Gyécse keserűn. Szinte reszketett a dühtől és az izgalomtól.

— Nagy köd van! — szólt László. — Várni kell, míg felszáll! Így nem látjuk az ellenséget.

Bement a vezéri sátorba. A bejárat bőrfüggönyét is lebocsátotta, hogy senki be ne lásson. Egyedül volt páncéljai közt, kezében rettentő lándzsával, övében tüskés buzogánnyal. A páncélba öltözött hatalmas lovag alázatosan leborult a földre. Hogy mit beszélt az Istennel és Isten mit válaszolt neki, senki sem tudja.

— A köd felszállt! — kiáltozták künn a vitézek. László kilépett a sátorból. Petőt hívatta. Megparancsolta neki, hogy mindig Gyécse közelében maradjon. Vigyázzon rá, hogy baja ne essék.

— És rád ki vigyáz? — kérdezte halkan.

László az égre tekintett. Mintha angyal látott volna. A nap hideg sugarai szétömlöttek a tájon.

— Jézus úr nevében, induljunk! — kapott lovára László.

Az ütközet sokáig tartott. Salamont hatalmas német és vallongyűrű vette körül. Csupa nehéz páncélba öltözött vitéz. A szárnyakon Vid lovasai. László egyenesen a német páncélosokra rohant, a morva csapatokat a szárnyak ellen küldte. Hatalmas alakja a sereg fölött tornyosodott. Úgy osztogatta a rettentő ütések, mint mikor vihar szántja végig a tájat. Amerre ment, rendre dőltek a páncélos sorok, mint érett búza valami rettentő arató kaszája alatt. A németek, vallonok soha nem láttak még ilyen óriást. Nehéz páncéljaikban egyébként se tudtak szabadon harcolni és László szörnyű rohama alatt összeroppantak. Csatarendjük felbomlott. Hátrálni kezdtek. Saját szárnyukat kettészakították. A harc eldőlt. Salamon óriási serege megsemmisítő vereséget szenvedett. Magát Salamont is alig tudták németjei kimenteni a veszedelemből. Mindenki futott, amerre látott.

A csatatér tele volt halottal.

László ott állt habos lován. Levette páncélos sisakját. Bátyja és az ispánok álltak körül. Törölgették véres kardjukat. Arcuk, ruhájuk véres volt.

— Hála Jézus úrnak! — sóhajtott László és lehajtotta fejét.

— Mekkora győzelem! — ujjongtak az ispánok.

— Mekkora temető! — kesergett László.

Végiglovagoltak a csatatéren. Egy-egy elhullott paripa még egyszer felágaskodott, vergődött és viharos nyerítéssel zuhant vissza a földre. László a halottakat nézte, mikor az egyik ispán megszólalt.

— Uram, Ernye ispán teste!

László leugrott lováról és megölelte a halottat.

— Szegény Ernye! — mondta könnyezve. — A békét szerette mindig. A békét tanácsolta mindig. Mégis harcban esett el!

Megcsókolta a halott homlokát és megparancsolta vitézeinek, hogy a váci székesegyházban temessék el. Alig ment tovább, mikor Fekete György, a futár elkiáltotta magát:

— Vid! Itt fekszik Vid!

László megállt a hírhedt bácskai ispán holttesténél. Sokáig nézte a halott arcát, mely sárga volt, mint a viasz. Gyécse köpött egyet. Gyűlölettel nézte.

— Ó az oka, hogy ide jutottunk! — mondta keserűn. — A nagy-ravágyás ördöge lakott benne.

— Igaz! — hagyta helyben László. — A mi helyünkre vágyott. Herceg akart lenni. Talán arra is gondolt, hogy az Árpádok helyett ő lesz a király!

— Gonosz volt! — szólt Nána.

— Isten megbüntette! — mondta László. — Azért csak temes-sétek el!

Továbbmentek a szomorú téren. A vitézek csak azt várták, hogy az urak továbbmenjenek. Nyomban rugdosni kezdték a hullát. Egyik katona felhasította a mellét és kitolta szemét. Teletömte föld-del és durván szidalmazta.

— Nesze kutya! Nem tudtál betelni kincssel! Most lakj jól földdel!

A fői győzelem híre villámgyorsan elterjedt az országban. Mindenki örült, hogy Salamon gőgös, erőszakos uralmától megszabadult. Sokan azt híresztelték, hogy maga Salamon is ott veszett a fői csatatéren. De ez a híresztelés tévedés volt. Salamon a megmaradt német és vallon csapatokkal nyugat felé menekült és elzárkózott a mosoni várban. Gyécse és László a magyar—morva sereggel Fehérvárra vonultak, ahol a lakosság kitörő lelkesedéssel fogadta őket. A főpapok és várispánok csakhamar megérkeztek az ország minden részéből. Eljött Dezső győri püspök is, aki Salamont a testvérekkel összebékítette. Nagyon fájlalta a történeteket. Mentegette magát.

— Ne mentegesd magad! — mondta neki Gyécse. — Te jót akartál!

— Vid rontotta meg! — magyarázta a püspök.

A fehérvári bazilikát díszítették. A falakra felrakták a nagy piros kárpitokat. Kitűzték a fehér és piros zászlókat. A bazilika tornyai

körül gólyák keringtek. Tavasz volt. Április. A fehérvári cserfa-
erdőből szekérszám hordták a gyöngyvirágot és az ibolyát. Azokkal
szórták tele az utat a palotától a templomig.

A nagy készülődés alatt Gyécse félrevonta Lászlót.

— Téged kellene királlyá koronázni!

László alig tudta fékezni magát.

— Az Istenért! — kiáltotta indulatosan. Hát nem látod a sor-
sunkat? Minden bajunk onnét van, hogy felforgatjuk a törvény
rendjét.

— Te győztél most is!

— Mindegy! Az idősebb testvért illeti meg a korona! Ez szoká-
sunkká vált és ezen nem változtathatunk. Így volt András és Béla
úratyánk idejében is. Fájdalom, ők egymás ellen mentek. De meg-
nyugtatlak, mi nem megyünk egymás ellen! Legalább én nem! Soha!

— Ha rossz király lennék? Ha megbántanálak?

— Akkor sem!

— Mi tartana vissza?

— Az Isten!

Gyécse megölelte öccsét. Könnyögött neki, maradjon az ország
hadainak vezére és vegye át a fél országot. Ha visszamegy Bihar-
várra, legyen minél gyakoribb vendég Fehérváron!

— Szívesen! — ígérte László.

A koronázásra feljött Biharból az egész család. Az özvegy
Richiza, Gyécse felesége, Szünadini a két gyermekkel, Kálmánnal és
Álmossal. Magukkal hozták a kis Lampértot is. Megjött Olomucból
Otho herceg felesége, Eufémia és Weimár szász herceg felesége,
Zsófia is. Együtt volt az elhunyt Béla minden gyermeke, veje,
menye. Csak László felesége hiányzott.

— És Etelka? — kérdezte László az édesanyját.

Richiza királyné mosolygott. Bizalmasan megszűgta Lászlónak,
hogy felesége azért nem jöhetett, mert Istentől gyermeket vár.
Nemsokára várják lebetegedését.

— Istenem! — sóhajtott László.

A koronázás nagy pompával történt. Az áldomás is királyhoz il-
lő volt. Szóltak a sípok, trombiták, dudák. Harci dalokat énekeltek
húros szerek hangjai mellett. Pirkadatkor még szólt a zene, mikor
Pető László mögé settenkedett és a fülébe súgott:

— Még nem indulunk?

— Hová?

— Biharvárra.
— De sürgős!
— Az ám! Etelka ifiasszony miatt!
László fölkel.

— Te már azt is tudod?

— Én mindent tudok. Én vagyok az árnyék, amely mindig kísér.

László hálásan nézett rá.

— Te mindenre gondolsz!

Richiza azonban megnyugtatta őket, hogy annyira nem sürgős a dolog és néhány napig még Fehérváron maradhatnak, míg az ünnepek fáradalmait kipihenik. A gyermekek egy ideig úgyis itt maradnak, csak a királyné megy haza Biharvárra, hogy Etelka mellett legyen a nehéz órákban. László megköszönte anyja gyengédségét és néhány napig még maradt.

Pető egyik napon a győri püspök elé lépett és nagy tisztelettel térdet hajtott előtte. A püspök meglepődött. Nem ismerte meg Petőt, noha a győri békekötéskor ő is a várban járt Lászlóval.

— Ispán úr! — nyújtotta kezét a püspök Pető felé.

Pető megcsókolta a feléje nyújtott kezét és érdeklődni bátorkodott a rábai favágók ispánja, Pok felől, akinek birtokadományozási levelét a püspök állította ki Béla király parancsára.

— Pok urat kérdezed? — kiáltott fel élénken a püspök. — Híveim közé tartozik. Ismerem jól híréből. Gazdag ember. Fiai meg nőttek. Nagy majorjuk van a Rába mellett. Sok marhájuk, ménesük. Jó keresztények. Szép fatemplomot építettek. Papot kértek tőlem és templomi edényeket, üvegkelyhet, misekönyvet. Ismered őket?

— Én Pok fia vagyok! — hajolt meg Pető.

A püspök megörlött. Eszébe jutott, hogy Béla király annak idején valami Pető nevű testőr kedvéért emelte ki Pokot a jobbágysorból.

— Én vagyok az a Pető! — magyarázta az ispán. — Szegény jobbágygyerek voltam, mielőtt csatlós lettem. Nem szégyenlem származásomat!

— Már hogyan szégyenlenéd? — húzta fel vastag szemöldökét a püspök. — Én is jobbágygyerek voltam. A főemberek, várispánok gyermekei nemigen lesznek papokká. Pedig kár. Istent és királyt szolgálni a legszebb hivatás ezen a földön.

— Én László herceget szolgálom!

— Nagy vitéz! Az ország első vitéze! — magasztalta a püspök.

— Szent! — nézett Pető az ég felé.

A püspök megígérte, hogy ha visszamegy Győrbe, kiüzen Pok úr falujába és tudatja vele, hogy a koronázási ünnepségen találkozott vitéz fiával.

— Köszönöm, atyám! Izend meg nekik, hogy sokszor gondolk rájuk!

A királyné Lászlóval, Petővel, Nánával néhány nap múlva hazament Biharvárra. Azonban Richiza rosszul számított. Mire megérkeztek, László feleségének megszületett a gyermeke, egy fekete hajú kislány. Az anya már fel is kelt és boldogan mutatta a kisgyermeket Lászlónak. A bihari püspök alig várta, hogy megjöjjenek. Addig nem akarta az újszülöttet megkeresztelni, míg az apja meg nem érkezik.

— Mi legyen a neve? — kérdezte a püspök.

— Amit az anyja akar! — felelte László és gyengéden nézte a halavány anyát.

— Legyen Piroska! — mosolygott az édesanya.

A püspök megkeresztelte a kisleányt. Kitavasodott. Virágba borultak a biharvári tölgyek. Az Igfon-erdőben búgtak a kék galambok. A zöld vetések fölött teli torokkal énekelt a pacsirta. A szőlőskertekben méhek zümmögtek és az égről zuhatagként ömlött a napsugár. László szíve csordultig volt örömmel. Sokat barangolt Petővel a környéken. Úgy járta a tájat, mint a mesebeli lovas, akinek látására felemelik fejüket a réten a százszorszépek és a fehér farkú nyulacskák kijönnek az erdőszélre, hogy láthassák a látomást.

— Milyen szép sziget! — mondta egyszer barangolás közben Petőnek, mikor kettesben a Körös folyó partján poroszkáltak.

— Senki se lakik rajta, csak az Isten! — sóhajtott Pető és teli tüdővel szívta magába a sziget nádjainak nyers illatát.

— Monostort építetek ide Mária tiszteletére! Hálából, amiért kisleányt adott nekem! — mondta László.

A szép napokat az a hír zavarta meg, hogy az Al-Dunánál rabló besenyők portyáznak és dúlják a vidéket. László nagyobb csapattal indult ellenük, hogy szétverje őket. De jövelete pusztá híre akkora rémületet keltett, hogy a rablók ész nélkül elmenekültek és László nem is találkozott velük. Békésen jöttek visszafelé, mikor legényei hirtelen kiáltozni kezdtek:

— Mennyi madár!

A lovak patái cuppogtak a fűben. Egyre ingoványosabb lett a vidék. Akkor vették észre, hogy az alibunári mocsarak közé jutottak. Elkanyarodtak majd jobbra, majd balra. A talaj egyre süppedőbb lett. A lovak néha térdig gázoltak a vízben. A víz színén lótuuszok úsztak. A lótuuszlevelek közepén piros és fehér rózsák nyíltak.

— Eltévedtünk! — mondta László. — Aggódva nézett körül a tengernyi lápon. Tovább gázoltak a mocsaras zsombékok között. Néha dombosabb térségre jutottak. A fű hasig ért. A lovak mohón harapták a nyers fűvet. Már megörültek, hogy a láp szélére értek. De aztán újra ingoványokban vergődtek. Egész nap így barangoltak. Élelmük elfogyott. A vitézek panaszkodtak, hogy éhesek. László biztatta őket, hogy ne csüggedjenek. Majd csak kijutnak a mocsaras vidékről és találnak valami tanyát, ahol élelmet szerezhetnek. Azonban hiába reménykedtek. A mocsár beláthatatlan szélességben terült körülöttük és a kijárót sehol nem találták. A vitézek mogorván bolyongtak. Csikarta hasukat az éhség.

Esteledett. Millió béka brekegett. Egy szárazabb dombon letelepedtek. A szűnyogok ellen tüzeket gyújtottak. László leszállt lováról és bement a nádlak közé.

— Jézus úr, segíts! — nézett az égre.

Pillanatnyi csend lett. A békák elhallgattak. Majd hirtelen zörej verte fel a csendet és a nádasból előrontott egy agancsos szarvas. Utána egy másik. Egész falka követte őket. Nyomukban kormos bölények bögtek. A falka vad vágatással futott a tisztás felé, ahol a vitézek táboroztak.

— Legények! — harsogott Pető hangja.

A nyílvevesszők repültek. Pillanatok alatt ott feküdt előttük egész halom lenyilazott vad. Az ujjongó vitézek vidáman kezdtek a lakoma elkészítéséhez.

Feljött a hold. Mézédeseen nézett a lakmározó vitézekre. László figyelte őket, de az ételekből nem evett.

— Milyen halavány vagy! — aggódott Pető.

— A hold sápaszt! — mondta László

VIII

A rusnya boszorkányok seprőkön nyargalnak a levegőben. Ha a törött patkó nincs az ajtó küszöbéhez készítve, vagy a seprő nincs keresztbe téve, a boszorkányok behatolnak a házba és az alvó mellére ülnek. Az alvó nehezen lélegzik, nagyokat nyög. De megfordulni nem tud. Nyomja a boszorkány. Vannak ugyan igézők és bűbajosok, akik békafejből és halott asszony körméből orvosságot főznek. Attól elmúlik a nyomás. A lidércek ellen is védekezni kell. Vagy ráolvasással, vagy fehér nyúllábbal. A tolvajok ellen nincs más védekezés, mint a nyírfa fehér hánca. Abból kell gúzt készíteni és vele a lovat a karóhoz kötni. Azt a tolvaj nem tudja elszakítani. A madarak közül legveszedelmesebb a kuvik. A halál madara. Ha az megszólal a száraz facsonkon, különösen pedig a háztetőn, akkor mindenki biztosra veheti, hogy a házban nemsokára meghal valaki.

Lám a biharvári palota tetején sem szólt hiába. Marcel prépost ugyan szigorúan megdorgálta a fiatal vitézeket, akik sápadtan, babonás félelemmel nézték a madarat a palota tetején és ijedtükben keresztet vetettek magukra. Azonban mégiscsak a kuviknak lett igaza. A várban senki sem volt beteg és egy hajnalon mégis szétfutott a hír még a várjobbágyok kunyhói közt is, hogy László herceg ifjú felesége, az egykori kerlési ispánlány, kiterítve fekszik a templom oltára előtt. Az oltáron vastag sárga gyertyák sercegték. Az öreg püspök könnyezve énekelte a halottak gyászmiséjét. A halott körül pedig ott térdelt sápadtan és sötéten László herceg, Richiza királyné és a rémült fiatal hercegek.

— Mi lelhetette a kegyes fiatalasszonyt? — kérdezték suttogva a várbeliek.

— Isten akarta! — vigasztalta a püspök Lászlót.

— Tudom! — mondta László megbékélten. És eltemették a halottat a templom kövei alá és nagy csöndesség ült Biharvárra.

A kuvik azonban nem nyugodott. Továbbra is a palota tetején ült és hangosan kiáltozott.

— Kuvik! Kuvik!

Senki sem merte elhessegetni. Pető maga is észrevette. Egyik este szövátette Lászlónak.

— Ugyan! — legyintett László. — Csak nem vagy babonás?

Azonban a kuviknak megint igaza lett. Mint a villámcsapás vágott a hír a biharvári szomorúságba, hogy Fehérváron hirtelen meghalt a király.

— Gyécese! — borzadt meg a hírre László és lóhalálban nyargalt a halotthoz. Mögötte bőrbatárban robogott Fehérvárra Richiza királyné és a fiatal hercegek. Mire megérkeztek, az ország legtöbb püspöke, várura, királyi tisztviselője a ravatal körül állt.

— Alig három évig volt király! — kesergett Richiza. A püspökök azon tanácskoztak, hová temessék a halottat. Elődjei közül atyja a szekszárdi monostorban pihen. András király a tihanyi kriptában hallgatja a szél füttyülését a Balaton felett.

— Ne vigyük sehová! — szólalt meg László. — Temessük ide a bazilika alá!

— Itt István király fekszik!

— Nem baj! Megférnek együtt!

A temetés után nagy csönd lett a fehérvári palotában. De harmadnap összeült a püspökök és főurak tanácsa és egetverő lelkesedéssel Lászlót kiáltották ki királynak.

— Isten akarja, hogy István örökébe lépj! — szólította fel az esztergomi érsek.

László fellépett a trónra. Úgy állt ott, mint nagy kőtorony. Végignézett az előtte zsibongó nemzeten. Szívét rettentő teher nyomta. A múlt rémes képei. Az eddigi magyar királyok sorsa. Megvakított szemek, összeroskadtt trónszékek, menekülő halottak, nyirkos kripták. Harcokban elvadult nép. Lókörtők, tolvajok, dúlók, templomkerülő részegek, tunya tétlenek. És itt van Salamon, a megkoronázott király. Bezárkózva él a pozsonyi várban, de most bizonyára megint megmozdul és követeli jogait. És itt van az alig eltemetett király két fia, Kálmán és Álmos. Kálmán már tizennégy éves, halszemű fiú. Mindig az írásokat bújja, mint valami tudós pap. Álmos is tizenkét éves már. Most kezd lóra kapni, apródkodni. Vajon ők gyermekfejjel is nem gondolnak-e arra, hogy apjuk után nekik jár a trón? Vagy ha ők nem is, vajon anyjuk vagy néhány bizalmas ispánjuk nem forgatja-e fejében az ő királyságukat? És ha erre nem is gondolnak, hogyan bízza ilyen fiatal gyermekekre a tiszán-

túli fele királyságot? Hogyan védelmezik meg ezek Erdélyt a kunok, besenyők, görögök ellen?

László nagy harcot vívott magával.

— Jézus úr, szólj nekem! — imádkozott magában.

A főurak, püspökök színes, kavargó tömege ott viharzott előtte. Várta a választ.

— Isten legyen a király! — szólalt meg László.

— Éljen László király! — harsogott a terem.

László azt kívánta, menjenek előbb át a bazilikába. Induláskor az érsek szokás szerint fejébe akarta tenni a koronát, de László nem engedte. Úgy rendelkezett, hogy a koronát, mindig előtte vigyék bíborpiros párnán.

— A testőrispán vigye!

Előhozták a párnát. Az érsek rátette a koronát.

— Pető lesz testőrispánom! — hirdette ki hangosan.

Az érsek átadta Petőnek a csillogó arany koronát és az új testőrispán délcegen, boldogságtól ragyogva vitte a királyi jelvényt László előtt.

A bazilikában hangosan megszólalt a király.

— István király sírjához megyünk!

A főurak elhűltek.

— Hová?

László rendületlen nyugalommal vonult a krypta elé és letérdelt a márványlapra. Fejét lehajtotta. Hatalmas válláról földig omlott hosszú hermelinpalástja. Mindenki mögéje térdelt. A püspökök is meghajtották fejüket. Piros és fahéjszínű köntösükből kivilágított pilises, nyírott fejük. Kápájuk földig ért. A főurak vállán tarkállottak a színes prémeek. Péter nádorispán nyakában aranylánc csillogott.

László sokáig imádkozott a sírnál. Mindenki döbbsen ámulattal figyelte.

— Mi lesz most? — tűnődtek a főurak és némán kísérték vissza Lászlót a palotába, ahol egyenesen a nagyterembe vonultak.

— Köszöntöm a nemzetet! — kondult meg László haranghangja a trónon.

A főurak szorongtak. Mindenki kíváncsian leste, miket fog mondani az új király.

— Isten oltalmába ajánlom a nemzetet! — folytatta László.

— Köszönjük! — hajolt meg az esztergomi érsek.

— Ifjúkorom óta — emelte fel hangját — harcot, küzdelmet, vért láttam körülöttem. Megvakított királyi szemeket, összeomlott trónokat és menekülő halottakat. Kriptákat, melyekben fiatalon fekszenek az Árpád-rokonok. Ezt a szörnyű világot én nem akarom folytatni. Nekem ilyen áron nem kell a trón. Akkor el sem foglalom.

A teremben halotti csend volt.

A király folytatta.

— Meg akarom szüntetni a testvérvizsályt. Olyan király akarok lenni, akinek csak Isten parancsol. Elfogadtok-e ilyen uralkodónak?

— El! — kiáltották a főurak.

— Akkor tudjátok meg, hogy Salamonról is, az ifjú hercegekről is királyi módon fogok gondoskodni, de az országot nem osztom ketté, megszüntetem a tiszántúli országrészt és egy kézbe fogom az országot. A kettéosztott ország kormányzása egyenetlen, hadiereje gyenge. Egyetlen hatalmas országot akarok teremteni Magyarországból, hogy kelet és nyugat féljen tőle.

A főurak helyeseltek.

— Senkit nem rövidítek meg. Salamonnak adom Mosont és Pozsonyt az ott levő királyi birtokokkal együtt. A hercegeknek is várakat, birtokokat adok. Udvaromban élhetnek, legfőbb méltóságokba helyezem őket. Jobb dolguk lesz, mint a gondokkal küzdő királynak.

— Ha Salamon nem fogadja el? — kérdezte a győri püspök.

— Akkor Pozsonyba záratom! — mondta László szigorúan. — De azt nem tűröm, hogy folytonos trónviszályok gyengítsék a nemzetet. Ebből elég volt!

A főurak eddig is meglepődve hallották László szavait. De ami ezután következett, arra senki nem számított.

— Kijelentem — folytatta László —, hogy senkit nem ismerek el az ország pártfogójának! Magyarország nem hűbére sem a német császárnak, sem a görög birodalomnak. A mi hűbérurunk Jézus úr. Egyedül az ő helyettesének, VII. Gergely pápának jelentem be trónra lépésemet!

— Éppen, mint István király! — jegyezte meg valaki.

— Nem gyűlöli nagyapja megvakítóját!

László meghallotta.

— Nem! Nem gyűlölöm. Sőt őt akarom követni. Az ő útja volt helyes egyedül. Azt akarom, hogy az ország lélekben igazán kereszténnyé legyen, szokásaiban magyar maradjon.

A főurak tombolva éljeneztek.

Az esztergomi érsek áldásra emelte kezét.

— Nagy király leszel! — bókolt mélyen előtte.

— Boldog birodalmat akarok! — mondta László és arra kérte a főurakat, legyenek mindig készen a tanácsadásra, mert nemsokára fontos törvényeket akar alkotni és számít segítségükre.

Az országban gyorsan szétfutott a hír László trónralépéséről. Mindenki róla beszélt. Úgy emlegették, mint Isten küldöttét, aki nagy dolgokra hivatott. A monostorokban imádkoztak érte a szerzetesek. A falusi templomokban azzal fenyegették a papok a templomkerülőket, hogy az új király majd megtanítja őket rendre és istenfélelemre.

A munka nyomban meg is indult.

Dezső győri püspököt, Péter nádorispánt és Pető testőrispánt Salamonhoz küldte Pozsonyba. Megízente neki, hogy királyi címét elismeri, nagyméltóságú királynak tartja, mindenkor királyi tiszteletadásban részesíti. Átengedi neki a mosoni és pozsonyi várakat, azok környékét, az ottani birtokok minden jövedelmét. Várkatonái zsoldjára aranypénzt küld neki és mindenkor testvérként látja vendégül Fehérváron.

Azután családja sorsát intézte el Édesanyját, Richizát és Gyécse özvegyét arra kérte, maradjanak végleg Fehérváron és legyenek a királyi palota úrnői. Ő úgyis özvegy és a palotában mindig szükség lesz királyi asszonyokra már csak a hercegek, főleg a kiskorú Piroska nevelése miatt is. Az asszonyok örömet maradtak. Hívatta Gyécse két árváját, Kálmán és Álmos hercegeket. Megölelte őket és kijelentette nekik, hogy apjuk helyett apjuk akar lenni. Maradjanak a királyi palotában, mint az ő édes testvérei. Márk és Sima ispánokat rendelte melléjük, hogy tőlük tanulják a fegyverforgatást és a lovagi szokásokat.

— Én inkább olvasni szeretek! — mondta a halszemű Kálmán.

— Jól van, öcsém! — válaszolt László. Nyomban hívatta a Biharból felköltözött Marcel prépostot és megparancsolta neki, hogy a már legénysorba serdült ifjút minden tudományra oktassa. A triviumra és a quadriviumra is. Olvassák a szent könyveket és beszéljenek latinul.

— Nem bánnám, ha pap lennél! — bocsátotta el a mindig mereven néző, különös ifjút.

Következett a római küldöttség. Erről az esztergomi érsekkel és a püspökökkel tanácskozott. Mindenki tudta, hogy VII. Gergely pá-

pa nagy harcokat vív a német császárral. A világ két legnagyobb ura a főhatalomért versenyez. Henrik ragaszkodott a főpapok kinevezési jogához, az egyházi jelvények átadásához, sőt a pápa-választásba is beleavatkozott.

— Én a pápa úr pártján vagyok! — jelentette ki László határozottan. — Jézus úr helyettesénél nincs nagyobb úr a földön!

Meghagyta a küldöttségnek, jelentse a pápának nemcsak fiúi engedelmességét, hanem azt a készségét is, hogy őszentsége oldalán bármikor kész fegyvert ragadni és a császárral szemben megvédelmezni.

A püspöki székhelyeken, a kővárakban, monostorokban mindenütt Lászlóról folyt a szó. Azt állították róla, hogy István király lelke támadt fel benne. Már nyíltan lehetett magasztalni a szentéletű királyt, aki kereszténnyé tette népét és megrakta monostorokkal a hegyeket. Egyre több zarándokot lehetett látni, akik az utakat rótták és hangosan imádkoztak.

— Hová igyekeztek? — kérdezték tőlük a mezőkön dolgozó földművesek.

— István király sírjához! — felelték a zarándokok.

A kékgatyás garázda csikósok, halászok gúnyolták ugyan a torzonborz zarándokokat, de a karámok csőzei megfenyegették őket.

— Várjatok! Majd ad nektek László király!

A püspökök szorították a jobbágyokat, hogy a nagyobb falvakban segítsenek templomot építeni. A jobbágyok azonban megszöktek a munkától és behúzódtak az erdőkbe, nádasokba. Ott tétlenkedtek, dorbézoltak és ha élelmük elfogyott, vagy nem tudtak varsájukkal elegendő halat fogni, ki-kicsaptak a békésen legelésző nyájakhoz és elhajtottak néhány birkát, sertést, sőt tinót is.

— Várjatok csak! — mondogatták a kárvallottak. — Majd ad nektek László király!

Pozsonyból hamarosan visszajött a küldöttség. Dezső püspök jelentette a királynak, hogy átadták az üzenetet Salamonnak. Salamon a vállát vonogatta. A felajánlott egyezséget nem merte visszautasítani, de látszott rajta, hogy csak kényszerűségből marad békében. Jól tudta, hogy a német császártól mostanában nem várhat segítséget. Van annak elég baja a pápával.

— Pozsonyban maradt? — kérdezte László.

— Ott! De azt mondta, hogy felváltva időzik Pozsonyban és Mosonban. Ahol jobban érzi magát.

— Az ő dolga! — válaszolt László.

Pető törődöttnek látszott. Arca sápadt volt. Rövid fekete szakállában, amit újabban viselt, néhány ezüstös hajszál csillogott. László a püspök előtt nem szólt neki, de az esti vecsernye után, mikor családja már visszavonult és a nyugvóra figyelmeztető trombitaszó is elhangzott, visszatartotta őt. Ezt máskor is megszokta tenni, mert az esti zsolozsmákat szerette vele együtt imádkozni.

— Betegnek látszol! — mondta neki komolyan.

— Nem vagyok beteg!

— A Rábánál jártál? Nem garázda-e?

— Bizony, kiönt néha! Egész tenger olyankor a határ.

— De a nefelejcek most is nyílnak a partján?

— Nyílnak, uram! Mint mikor ott jártunk szüleimnél!

— Jól vannak?

— Köszönöm! Boldogok. Te tetted őket boldoggá!

— A favágók dolgoznak?

— Dolgoznak. Állandóan vágják a fát a gyepekhez.

László elgondolkozott. Salamon jutott eszébe. Milyen baj lenne, ha nem maradna nyugton! Ha sikerülne német sereget szereznie és a gyepekkel megint kitörne a harc. Hála Istennek, a németre nem számíthat. Az ország helyzete most kedvező. Ellenség nem fenyegeti se nyugatról, se keletről. Itt az alkalom, hogy a sok harcban és vérvesztésben kimerült ország erőre kapjon testben, lélekben. Pető ült lehajtott fejjel. Hallgatott. Pedig máskor ő volt beszéde-sebb. László végül is megsokallta.

— Neked bajod van! — nézett rá fürkészve.

Pető sóhajtott.

— Nagyon bánt, ami otthon történt!

— Mi történt? Családodat érte valami?

— Nem uram! A falut. Úgy történt, hogy Dezső püspök papot küldött a faluba. Szakállas magyar papot. A pap odavitte feleségét és gyermekeit. A mi vidékünkön is el van terjedve a keleti szokás, hogy a papok megházasodnak. Dezső püspök nem ellenzi. A faluban megkezdődött a templomépítés. A püspök elrendelte, hogy jobbágyi erdejéből termeljék ki a szükséges fát. Apámat kérte meg, hogy ügyeljen a vágókra. Magas fatornyot kezdtek rakni, hogy onnét messze vidékre elláthassanak. A közelgő ellenséget akarták kémlelni a toronyból.

— Igen helyesen!

— Az építkezésnél sok baj volt. A favágók nem akartak a templomon dolgozni.

— Pogányok! — komorult el a király.

— Apám kérte a papot, beszéljen lelkére a jobbágyoknak. Magyarázza meg nekik, hogy Jézus úr házában örömmel kellene dolgozniuk. A pap ki is ment az erdőre, kezében hatalmas furkósbottal. Eleinte szelíden szólt hozzájuk, de mikor azok vigyorogtak és morogtak, annyira felbőszült, hogy közéjük rontott és botjával elkezdte ütlegetni őket.

— Rosszul tette!

— Ha apám nincs ott, agyonverik. Az ő kérésére lecsillapodtak és a munkát is folytatták. Már azt hitték, hogy nem lesz semmi baj. A templom zavartalanul felépül. A torony állt már és lassan arra készültek, hogy a templomot felszentelik. Öreg édesanyám alig várta, hogy misét láthasson benne. Egyik napon aztán az történt, hogy a jobbágyok igen sok bort kerítettek valahonnét. Később kiderült, hogy a Szent Márton-hegyi pincéből lopták. A jobbágyok nem dolgoztak. Egész nap a fűben heverték és védelték a bort. Egy szál gatyában táncoltak és hujjogattak. Estére kelve mind holtrészegek voltak. A falu bírása megparancsolta nekik, hogy feküdjenek le, aludják ki mámorukat. De nem engedelmeskedtek neki. Üvöltözésükkel az egész falut felverték. Édesapám volt kénytelen közibük menni, de rá se hallgattak. Csak néhány öreg hunyászkodott meg. Azok ledőltek a cserények, állások szalmájára és elaludtak. A fiatalság azonban tovább lázongott és az új templom felé nyomult. A pap, akinek háza a templom mellett volt, eltorlaszolta magát családjával együtt. Apám koromsötétben kiment a királyi favágótelepre, hogy az ott levő békés favágókat segítségül hívja és a garázdákat megfékezze. Ki se ért az erdőre, mikor a falu fölött vörös lett az ég. A részeg jobbágyok felgyújtották a templomot és a papra rágyújtották a házát.

— Szörnyűség! — háborodott fel László.

— A pap bennégett gyermekeivel együtt. Feleségét, aki szép fiatal menyecske volt, kihurcolták az égő házból és az udvar felszerében egymásután erőszakot követtek el rajta.

László böszülten kelt fel.

— Megcsonkítatom valamennyit! — kiáltotta oly rettentő hangon, hogy a palotaőrök is meghallották az udvaron.

— Dezső püspök hírül vette a gaz dúlást és összefogdostatta a zendülőket. A győri vár börtönébe záratta őket. Ilyen állapotban találtam a szülőföldemet. Ezért vagyok ilyen keserű lélekkel.

László nem tétozott sokáig. Csak azt várta, míg az aratás elmúlik. Hamarosan futárokat küldött a püspökökhöz, főurakhoz, ispánokhoz, királyi tisztviselőkhöz, hogy gyülekezzenek a Szent Márton-hegyi monostorba, mert zsinatot akar tartani.

A Bakonyban gyönyörű volt a nyár. A hegyoldalak gyümölcsöseiben piros almák virítottak. Érett gyümölcsök illata szállt a szőlők felett. A völgyekben, horgasokban reggelenként már könnyű köd fehérlett. Az erdők érezték a közeledő őszt. A haragoszöld tölgyek közt feltűnt egy-egy sárgulni kezdő nyírfa. A kökény apró levelei olyanok voltak, mint piros vércsöppek.

A monostor alig tudta az érkező püspököket, főurakat befogadni. A szállásházak megteltek előkelő vendégekkel. Az istállók, váralji félszerek csatlósokkal, cifranyerges paripákkal. Mikor László király is megérkezett az esztergomi érsekkel, a nádorispánnal, Petővel, előbb háromnapos ájtatosságot tartottak a monostori templomban. László abban a márványszékben ült, melyet István király szokott megülni, mikor jámbor szerzetesei közt időzött. Ott szorongott szinte az egész ország a sötét boltívek alatt. Zúgott a papok éneke és zsolozsmája. Néhány könnyűvérű cifra ispán valósággal borzongott a füstös oszlopok között. Alig várta, hogy a hosszú ájtatosságnak vége legyen.

László elhozta a zsinatra az udvari papokat is, hogy az új törvényeket írásba foglaltassa velük.

— Jézus úr nevében! — nyitotta meg László a zsinatot. Intett a gyülekezetnek, hogy üljenek le.

— Tudjátok — kezdte mindjárt kemény hangon —, mennyire elvadultak az erkölcsök testvérharcaink alatt. Még az emberi élet sincs biztonságban. Tele vagyunk dúlókkal, garázda rablókkal, tolvajokkal. És aki öl, rabol, gyújtogat, bűnhődés helyett elmenekül a nyugati végekre Salamon úrhoz, ott ártatlanul üldözött bujdosónak mímeli magát és büntetés helyett jutalomban részesül.

— Igaz! — kiáltották az ispánok.

— Isten a legfőbb bíró! — emelte fel hangját a király. — De itt a földön Isten helyett a király a legfőbb ítélő, aki örökdik a jog és az igazság fölött. A főurak és nemesek fölött nekem kell bíraskodnom személyesen. Ha háború miatt távol vagyok az országtól, a bűnöst

szigorúan őrizni kell, míg vissza nem jövök. Elismeritek-e ezt a legfőbb bírói jogomat?

— Elismerjük! — zúgta a zsinat.

— Minden főúrnak udvarháza van! — folytatta a király. — Eddig oda bíró, poroszló nem léphetett be. A garázdák, gyilkosok, rablók oda szoktak menekülni. Az udvarház ura nem volt köteles a bűnöst kiszolgáltatni. Így a gonoszok vérszemet kaptak. Ez az állapot nem maradhat fenn tovább. Minden bűnösnek el kell vennie méltó büntetését, bárki legyen az. Isten előtt egyenlők vagyunk. Azért kérek benneteket, mondjatok le udvarházaitek kiváltságáról Isten és az ország javára.

— Lemondunk! — kiáltották a főurak.

— Eddig az ország közbírái ítélkeztek a várkatonák és a jobbágyok fölött. De az országban annyi a rabló és a tolvaj, hogy a bírák félnek tőlük. Nem merik őket büntetni. Ezeknek a gyáva bírácoknak kell új törvényt alkotnunk. Mondjuk ki, ha ezentúl a bíró elnéző lesz a bűnös iránt, ha nem bünteti meg és futni engedi, az ilyen bíróságát fel kell dűlni, magát pedig rabszolgának eladni.

— Bölcsen lesz! — integettek a főurak.

László felemelte jobb kezét.

— Gyermekeiket azonban nem szabad bántani! Azok ártatlanok!

Az udvari káplánok szorgalmasan jegyezték az új törvényeket. Kíváncsian várták, mi következik még.

— A bíró is lehet gonosz! — folytatta László. — Ártatlant akasztat, igazságtalanul koboz el jószágot. Az ilyen bíró rabláncra kerüljön. Az elkobzott jószágot tartozik visszaadni és büntetésül aranypénzt fizetni az ártatlannak.

— Jó törvény lesz!

— A bűnösöket nagyon nehéz elfogni. Lábnyomukat szétapossák, a tolvajkiáltót letorkolják. Ezért szükségesnek tartom, hogy országos nyomozókat, küldött követeket állítsunk. Az ilyen királyi követ elmegy minden vármegyébe és megkérdi a megyei csőszök századosait, tizedeseit, sőt magukat a csőszöket is, hogy kiket tartanak tolvajoknak?

— Minket nem kérdez meg? — érdeklődött Sima várispán.

— De igen! — csapott le rá László. — A követ a főurakat is felkeresi és őket is megkérdezi, melyik falujuk híres a tolvajlásról. Aki ket a főúr megnevez, ítélet alá kerülnek.

A főurak erősen helyeseltek.

— A követ még a falvakba is kimegy! — magyarázta tovább a király. — A falu lakosainak meg kell esküdniök, hogy a tolvajokat megnevezik és kiszolgáltatják. Ha valaki nem akar megesküdni, az már gyanús. Az ilyent is perbe kell fogni.

— De hogyan derül ki az igazság? — kérdezték többen.

— Úgy, hogy tetten érik a tolvajt! Bár ez ritka eset. Éppen ezért tanúkra van szükség, hogy azok vallomása alapján lehessen ítélni.

— És ha tanú nincs?

— Akkor istenítéletre kell bízni! A gyanúsat vaspróba alá kell vetni! Isten tesz tanúbizonytságot mellettük, ha ártatlanok!

— És mi lesz a büntetés? — kérdezték.

— A gyilkost, rablót fel kell akasztani! Akár szabad ember, akár szolga!

— Megérdemlik! — kiáltották az ispánok.

— A tolvajnak ki kell szúrni a fél szemét! Vagy le kell vágni az orrát!

— Kemény büntetés! — kiáltották többen.

— Tudom! — mondta László rendületlenül. — Jó volna, ha sohasem kellene alkalmazni. De elrettentő példát kell állítanunk. Hiszen tudjátok, milyen garázdává lett népünk. Mintha most is pogány volna. A keresztvíz úgy leperog róla, mint az eső. Lelkében ellenáll Isten kegyelmének. Csak festék rajt a keresztény hit. Én azt akarom, hogy a lelke legyen keresztény. És ha a szép szó nem használ, jöjjön a szigor. A legkeményebb vasszigor. A gyermekeket is meg kell verni, hogy derék ifjú válják belőle. Az én országom most vásott gyermek, garázda. Én, az apja, megverem most, hogy boldog nemzetté legyen!

— Isten bölcse vagy! — érzékenyült el az esztergomi érsek.

— Igenis megverem! — csattant fel László hangja. — Jézus úr országává akarom tenni Magyarországot! Különben meghal!

A teremben csönd támadt. A püspökök szemüket törölgették. A főurak lehajtották gyöngyös, szagos fejüket.

— Most legyen elég! — szólalt meg halkabban László. — Egyszerre nem tudunk minden törvényt megalkotni. Hisz van sok régi törvényünk, melyeket istenes elődöm, István király alkotott. Ha az ország megfogadta volna az ő intéseit, ha a nép is olyan istenes lett volna, mint ő, akkor nem lenne szükség az én kegyetlen törvé-

nyeimre. Majd meglássuk, mennyire gyógyul ezektől az ország. Akkor újra összeülhetünk. Most még csak a papokról akarok szólni.

— Halljuk! — kiáltott hátul egy kaján ispán.

— A papok Isten szolgálói! Azokat büntesse Jézus úr, ha rászolgálnak! A püspökök azonban alázatosan vessék alá magukat a szentséges római pápának, a papok pedig a püspökök igazságos bíraskodásának. A papok a keleti szokásnak hódolnak és házasodnak. Erről meg kell kérdeznünk a pápa urát, hogyan rendelkezik. És rendet kell teremtenünk. De addig is azt látjuk, igen sok deák csavarog az országban és papi ruhát visel. Kíváncos, hogy minél több latinul tudó deákunk legyen, de az egyáltalán nem kíváncos, hogy ezek a deákok szanaszét csatangoljanak és viselkedésükkel megbotránkoztassák az embereket. Hallom, sokat isznak, csintalankodnak. Semmivel sem jobbak a deákné vásznánál. Azért szigorúan megparancsoljuk, hogy a legkisebb lopásért, amit elkövetnek, a deákok mestere virgácsolja meg őket. Ha pedig főbenjáró bűnt követnek el, a püspök húzassa le róluk a papi ruhát és adja át őket a világi bíróságnak.

A zsinat ezt a törvényt is elfogadta.

Ekkor fölkel az esztergomi érsek. Hódolattal köszöntötte a fiatal királyt, aki ily ritka bölcsességgel ad törvényt a népnek. Fogadalmat tett, hogy minden erejükkel a nép erkölcsének megjavításán fáradoznak, de mégis arra kérte a királyt, enyhítsen némileg a szigorú törvényeken.

— Hogyan gondolod, érsek úr? — kérdezte László.

— Úgy gondolom, — válaszolt az érsek — hogy a főúri udvarházak megszűntetett menedékjoga helyett legyen menedékjoga a királyi palotának, a püspöki udvaroknak és a templomoknak. Aki e szent helyekre menekül, hadd mentse meg életét!

— Jól van! — engedett László. — Aki e szent helyekre menekül, a kivégzéstől megszabadul. De azért a büntetést ő sem kerüli el, ha igazán bűnös. Csak az élete marad meg. Nem vakítják, nem csonkítják meg. De örökös szolgája marad annak a helynek, ahová menekült. Az egyház papja nem könyörülhet az ilyen önkéntes rabszolgasorsra jutott emberen. Ha mégis szabadon bocsátaná, maga a pap kerül rabszolgaságra, az újra elfogott bűnöst pedig el kell adni idegen országnak.

A zsinat véget ért.

A püspökök, főurak feje zúgott a szigorú törvényektől. De belátták, hogy csak így lehet az országban rendet és jólétet teremteni. Az országban hamar végigfutott az új törvények híre. Az ispánok továbbadták a királyi tisztviselőknek, azok a felügyelőknek, a csőszök századosainak, tizedeseinek. A bírák kihirdették a falvakban, a papok elmondták a templomi beszédeikben.

— Mi lesz most? — vakarták fülüket az erőszakoskodó hatalmasok, dúlók, zsvány fosztogatók. Az egész ország az ifjú királyról beszélt. A jók szent magasztalással. A gonoszok félelemmel és rettegéssel.

— Nincs ilyen bölcs király az egész világon! — dicsérték a monostorokban, udvarházakban. Még a földművesek is a mezőkön, réteken, a halászok a vizeknél mind a királyt emlegették és ha valaki célzást tett a legcsekélyebb tyúklopásra is, nyomban rároffentek.

— Meg ne próbáld, ha kedves a szemed világa!

Hirtelen megváltozott az ország. A könnyű életre, tolvajlásra hajlamos fiatalság lázadozott ugyan, de csak titokban. Ha egy-egy nagyszakállú pap, vagy a nagybotos bíró intette őket, a kenetes szót eleresztették fülük mellett, de László nevére megjuhászodtak. A király alakja óriásra nőtt az emberek képzeletében. Aki látta toronymagas alakját, merész sashorát, gyémántkéék szeméit, önkéntelenül lehajtotta fejét. Érezte, hogy rendkívüli ember előtt áll, aki Istent hordozza magában. Aki pedig sohase látta, híréből is Isten nagyszerű lovagjának tartotta, akinek öles alakja úgy bontakozott ki a ködökből, mint a felkelő nap.

László a zsinat után visszament Fehérvárra. Első dolga volt, hogy hívatta Marcel prépostot és a fiatal hercegek után érdeklődött. Különösen kíváncsi volt, hogyan viseli magát Gyécse legnagyobb fia, Kálmán herceg. A prépost dicsérte növendékét. Elmondta, hogy hallgatag, gondolkodó, különös fiatalember. Alig érdekli más, mint a könyv. Éjjel-nappal olvasni akar, pedig a szeme gyöngé. Mindig különösen néz.

— Úgy született! — mondta László. — Hibásnak született!

— Nekem nem tetszik a szeme! — erősködött a prépost. — Szurokfekete, vastag szemöldöke alatt mindig mereven áll. Mikor az esti mécs lángjába néz, olyan a két szeme, mint két fekete csillag!

— Szeret imádkozni?

— Szeret!

— Jámbor pap lenne belőle?

— Nem tudom.

— Jó lenne bihari püspöknek, ha férfivá serdül.

Marcel prépost vállát vonogatta. A király elbocsátotta őt, de lelkére kötötte, hogy nagy gondja legyen Kálmánra. Nevelje isten-félelemre. Sokat imádkozzék vele. Még arra kérte a prépostot, nyissa ki a bazilika ajtaját, mert át akar menni imádkozni.

Azután Petőt hívatta.

— Szeretném, ha velem jönnél! — mondta neki.

— Parancsodra, uram!

László gyöngyös süveget húzott fejébe. Vállára terítette földig érő piros köntösét és Petővel együtt átment a bazilikába. A kapuban a prépost várta. Mindhárman beléptek a hűvös, sötét templomba. A kaput behúzták maguk mögött. A főoltárhoz mentek és sokáig ajtatzkodtak.

A napóra künn a templom falán három órát mutatott.

— Menjünk a sírhoz! — súgta László.

A prépost ijedten nézett Lászlóra.

— István sírjához? — kérdezte félénken.

— Oda. Miért félsz?

A prépost előrement. Mögötte László és Pető lábujjhegyen mentek, hogy a templom szent csendjét ne zavarják.

— Itt van! — állt meg a prépost a nagy márványlap előtt.

László letérdelt a márványra. Legönyedt egészen a földre és megcsókolta a hűvös követ. Pető és a prépost álmélkodva nézték. Lassan ők is térdre ereszkedtek és mindaddig térden maradtak, míg László fel nem kelt. Utána némán, szó nélkül visszamentek a palotába. A király nem beszélt. Pető nem merte kérdezni. Némán váltak el egymástól.

Az esti vecsernye után, mikor kettesben maradtak, azt kérdezte László Petőtől:

— Szeretnéd látni István királyt?

— Nem lehet, uram! — rémült meg Pető. — A halottak nem kelhetnek fel!

— István király fölkel!

Többet nem mondott. Az ablakhoz állt és kinézett az éjszakába. A Göncölszekér rúdja a bazilika fölött állt.

— Mit nézel, uram?

— Az eget. Ott lakik Jézus úr. A boldogságos Mária. És a szentek.

Pető hallgatott. Nem tudott szólni. Torkát fojtogatta a félelem. A király, akit annyira szeretett, akivel gyermekkor óta oly meghitten tudott beszélgetni, egészen idegennek tűnt fel előtte. Titokzatos, földöntúli lénynek, aki lassan az égig nő és belát rajta. Látja az égi titkokat.

— Miért nem beszélsz? — kérdezte László halkán.

— Félek tőled, uram! — kiáltotta Pető és a földre borult.

IX

Mint tündérorszáiban a fák, ragyogó zúzmarában állt a fehérvári palota kertje. A háztetőkön vastagon feküdt a hó. A tető kőcsövei okádták a füstöt. A nagy hideg miatt hatalmas fahasábokat égettek a kemencékben. A palota asszonyszobájában nagy bronztálakon piroslott az izzó parázs. Mind a négy sarokban égett a mécs. Egy fejkötős öregasszony igazgatta a fekvőhely és a kezevetek fehér hermelinjeit és színes bársonytakaróit. Mikor a parázs a bronztálon hunyni kezdett, friss parazsat hozott be és nádcukrot szórt rá. Füst lobbant fel a tálakon. A füstnek jó szaga volt. Beillatosította az egész termet.

— Fázom! — szólalt meg egy fiatal női hang a fekvőhelyen.

Az öreg dajka odament. Piros bársonytakarók alatt László király felesége, a tizenhat éves Adelhaid, Rudolf német ellenkirály leánya feküdt. Panaszkodott a nagy hideg miatt.

A király házasságát az ország érdeke kívánta és a főurak sürgették. A külföldi német erőket meg kellett osztani és a német támadást mindenképpen el kellett hárítani, hogy az ország nyugodtan fejlődjék. A házassággal megszűnt a német veszedelem és a király engedett a főurak kívánságának. Elhozatta a királylányt Fehérvárra, de az esküvőt a legnagyobb csendben tartotta meg. Mint özvegyember nem engedett meg semmi tort és áldomást. A nagy tél ellenére folyton küldözte a királyi vizsgáló követeket a főurakhoz, ispánokhoz, a falusi bírákhoz és szorította őket a tolvajok, zsványok kiszolgáltatására. Néhány akasztás, megvakítás után annyira megrettent a nép, hogy szépen igába hajtotta kemény nyakát.

— Jézus úr igája édes! — izente László a követektől.

A templomok építése is könnyebben ment. László maga adta az anyagot a templomokhoz, de a munkát a népnek kellett végezni a szakértők felügyelete alatt. Alighogy kitavaszkodott, az ország tele volt épülő templomokkal. A sáros tavaszi utakon nyikorogtak a

szekerek és tengelyek, melyeken a nagy köveket és hosszú szál-fákat hordták a templomokhoz. A papok és szerzetesek maguk is segítettek a nehéz gerendák emelgetésében. Mivel a legtöbbjük magyar volt, a jobbágyokkal saját nyelvükön tudtak beszélni és lassanként bizalmas viszony fejlődött ki pásztor és a nyáj között. Munka közben tréfák is megestek. A magyar ember szeret figurázni. Mikor egy-egy nehéz gerenda emelése közben kidülledt valamelyik legény szeme, a pajtása csúfondárosan rászólt.

— Vigyázz te! Leszakad a köldököd!

Az öregebbek hunyorogtak a csúfolódónak, hogy a pap meghallja és megvesszőztesse. De a pap maga is nevetett.

— Tréfálhattok tisztességesen! — nyugtatta meg őket. — Jézus úr nem haragszik a vidámakra. Csak szennyes szavakat ne mondjatok!

A munka vígan folyt. Ráncosszoknyájú fiatal menyecskék álltak a templom körül. Karjukon tartották csecsemőjüket és ámulva nézték a magasodó tornyot.

— Milyen magas lesz! — mondogatták egymásnak és nyújtogatták nyakukat az ég felé. Némelyiknek a nyakán két-háromsoros gyöngysor csillogott. A gyöngyöt izmaelita kereskedőktől vették, akik sűrűn kezdtek járni az országban.

— Mit tátogattok itt? — ijesztett rájuk a pap. — Menjetek ebédet főzni!

Az asszonyok szétrebbentek.

A király örömmel hallotta a követek jelentését a javuló erkölcsökről. Petővel egyre sűrűbben átjárt a bazilikába István király sírjához. Pető lassan megszokta mindig átszellemült arcát. Már nem félt tőle. Megértette, hogy István királyhoz jár erőt gyűjteni. Az ő művét akarja folytatni és befejezni.

— Örülsz, uram? — kérdezte tőle, mikor a követek jó híreit hallgatta.

— Örülök! — bólogatott László. — A királynak nem lehet nagyobb öröme, mint mikor országában Jézus úr uralkodik.

Csak egy aggodalom árnyékolta be örömét. Dezső püspök néhányszor már azt izente, hogy Salamon újra nyugtalankodik és mert német segítségre nem számíthat, néhány határszéli ispánnal szövöi hálóját. Az összeesküvés szálai egyre jobban szétágaznak és attól kell tartani, hogy az elvetemült ember orozva meggyilkoltatja nagy ellenfelét.

Mikor ez a hír Fehérváron elterjedt, Péter nádorispán iszonyú haragra gyúlt.

— Vakíttasd meg! — tanácsolta Lászlónak.

— Nem! — kiáltotta Pető.

— A király ellen lázadót meg szabad vakítani! — gyűlölködött a nádor és haragosan nézett Petőre.

László másként határozott. Csapatokat küldött Pozsonyba Pető vezetésével. Azt izente Salamonnak, jöjjön hozzá mielőbb. Salamon elcsodálkozott. Nem tudta elgondolni, mit akar vele László. Eleinte makacszkodott, de aztán mégis megindult a Duna partján. Petőn kívül néhány nyugati ispán kísérte. Nem siettek. Meg-megálltak a vízparton és nézegették a Duna halászeit, akik ficánkoló halakat dobáltak partra hálóikból. Észre se vették, hogy a Duna környöke felé közelednek. Ott álltak a visegrádi várnál.

— Menjünk a várba! — ajánlotta Pető.

A csapat gyanútlanul felnyargalt és berobogott a nyitott kapun. Az udvaron testőrök álldogáltak. Salamont királyhoz illő tisztelettel felvezették az emeletre, ott azonban hirtelen lefegyverezték.

— Mi ez? — robbant fel Salamon.

— A vár foglya lesz! — hajolt meg előtte Pető.

Salamon tombolt dühében. Átkozta Lászlót. Petőt le akarta ütni. De akkor már csuklóin volt a nehéz bilincs.

— Kutya! — köpött Pető felé és csikorgatta fogait. Pető borzalommal nézte a dühöngő foglyot. Szigorúan megparancsolta a várőrségnek, hogy Salamont mindennel ellássák, de a börtönből ki ne engedjék. Őrizzék mindaddig, míg a király új parancsot nem ad.

Pető elhagyta Visegrádot és hazafelé tartott. Útközben a budai prépost lovasaival találkozott. Azok is Fehérvár felé tartottak. Azoktól hallotta a meglepő hírt, hogy László király hadba szólította az országot.

— Lehetetlen! — támaszkodott Pető.

— De igen, ispán úr! Háború lesz!

— Az nem lehet! A király őfelsége mindenképpen kerülni akarja a háborút, hogy minden gondját az ország boldogulására fordítsa. Salamont is azért záratta a visegrádi várba.

— Pedig mégis háború lesz! — mondta a lovasok századosa.

— De ki ellen? — kérdezősködött Pető.

Fehérváron aztán megtudta.

A pápa és a császár közt a küzdelem tetőpontra hágott. Lát-szólag a császár kerekedett fölül és Rómát ostromolta, hogy a pápát elfogja. Az egész világ felháborodott a szent város ostromán. László király, mint Szent Péter székének hűséges fia, azonnal kész volt egy déli hadjáratra, hogy a császárt Korontálország felől oldalba támadja. Az ország hadait azonnal dél felé irányította és testőrségével maga is megindult Korontálország felé. A püspöki székhelyeken és a főúri udvarházakban csak kisebb őrségek maradtak. Az esztergomi érsekre hárult a feladat, hogy a király távollétében az országot kormányozza. A megindult építőmunka meglehetősen megakadt, mert az ország egész fiatalsága lóra ült és hadba vonult.

Az érsek úgy gondolta, legokosabb lesz, ha az itthonmaradot-tak a király győzelméért és szerencsés visszatéréseért imádkoznak. Azért elrendelte, hogy a püspöki székhelyeken, a monostorokban, sőt a legkisebb falvakban is imádkozzanak István királyhoz a győzelemért. Az érsek nyugodtan merte István király tiszteletét elrendelni, hiszen László király régen elhallgattatta a gyűlölet sut-togását, mely a nagy király ellen lázította a lelkeket. Csak egy-két öreg, makacs ember volt még, aki István királyt vádolta Vászoly megvakításáért. Az ország maga a legnagyobb tisztelettel emlegette már a szentéletű királyt, aki a keresztény hitre térítette népét. Sőt az érseket egy különös eset is arra indította, hogy István király párt-fogásába ajánlja az országot. Szavahihető emberek beszélték Fehérváron, hogy egy vak ember különösen sokat járt István sír-jához. Volt egy részeges felesége, aki gyakran megszidta, amiért vak létére oly soká elmarad hazulról és az utcán sokszor elesik. Gyermekek szokták a földről felhúzkodni.

— Még azt hiszik, hogy részeg vagy! — kárpálta az asszony az öreget.

— Én vagyok részeg? — védekezett az öreg. — Rólad beszélik a szomszédok, hogy kibomlott hajjal szoktál rikácsolni, mikor a bendődet megtöltöd itallal.

A vénasszony éktelen haragra gyúlt. Haragjában szidta az egész világot, nem kímélte még a halott István királyt sem. Azt mondta róla, hogy aki megvakította László király nagyapját, annak sírjánál semmi keresnivalója nincs éppen egy vak embernek. Az öreg megverte az asszonyt és attól kezdve még sűrűbben járt a baziliká-ba. Arra kérte a halott királyt, szégyenítse meg a fecsegő vénasz-szonyt. Tegyen csodát és adja vissza a szeme világát. Hónapokon át

mindennap ott imádkozott a kriptá fölött és mikor egyszer homlokával a sír hideg márványlapját megérintette, szemhéját hirtelen forró könny olvasztotta fel és a következő pillanatban homályosan földerengett előtte a bazilika belseje. Látni kezdte a vastag, füstös oszlopokat és szemébe szűrt a sercegő gyertyák piros lángja.

— Látok! — ordított fel az öreg. A templomban ájtatoskodók hozzáfutottak. Mivel mindenki ismerte őt és tudták, hogy teljesen világtalan, most pedig tapogatózás nélkül rohan az oltár felé, nagy megdöbbenés fogott el mindenkit. Futottak Marcel prépostért, aki megvizsgálta az öreg szemét és maga is megrémült a nyilvánvaló csodától.

— A halott király gyógyított meg! — kiáltotta az öreg a bazilikában. A hír szétfutott a városban. Mindenki a templomba rohant, hogy a meggyógyult vakot láthassa. Még az öreg Richiza királyné is átsietett a bazilikába a fiatal hercegekkel együtt és részt vett a hálaadó vecsernyén, melyet Marcel prépost tartott a szorongásig megtelt templomban. A csodálatos esemény után valószínűsítő zárandoklás indult meg István király sírjához. Nemcsak Fehérvárról, hanem a legtávolabbi vidékekről is tódult a sok vak, süket, béna a sírhoz és a csodás esemény egyre sűrűbben megismétlődött. Sok vak visszanyerte látását, süket a hallását.

— Isteni csoda! — ámuldoztak az emberek. — Istvánt vádolták a gonoszok, hogy megvakította Vászolyt és fülébe forró ólmot öntetett. És most a halott király maga cáfolja meg a vádat. A vakoknak visszaadja a látást a süketeknek a hallást.

Mikor László hazaérkezett a déli hadjáratról, az egész ország István király csodáitól volt hangos. A nemrég még sokat rágalmazott király alakja óriássá nőtt és mindenki félelemmel beszélt róla.

— Szent volt! — mondta az esztergomi érsek Lászlónak.

— Tudom! — felelte a király, aki kimondhatatlanul boldog volt, hogy példaképét Isten így felmagasztalta. Lóhalálban követséget küldött a pápához és engedélyt kért tőle, hogy a halott tetemeit a sírból fölvetethesse, oltárra emeltethesse és szentnek nyilváníthassa. Míg a követség odajárt, a csodák megismétlődtek. Sőt megtörtént a legnagyobb csoda, ami minden kétséget eloszlatott. Egy halott gyermek feltámadt István király sírjánál.

László ekkor összehívta Fehérvárra az ország összes püspökeit és főurait. Augusztus tizenötödike előtt háromnapos országos böjtöt rendelt el. Darócba öltözött Fehérvár. A püspökök letették piros- és

fahéjszínű palástjaikat, a főurak színes mentéjüket és aranyos kápájukat. Maga László király hamuszínű köntösben térdelt a bazilikában. Az egész nép újabb csodáért imádkozott, mielőtt a kriptát felnyitnák.

A csodák nem is késtek.

Ködmenes házaspár jött a bazilikába. Szélütött fiukat hozták, aki nem tudott járni. A fiút a sír márványlapjára állították. Mintha tüzes vas érintette volna béna lábát. Hirtelen dobbantott egyet és felkiáltott:

— Jézus!

A nép ámulva látta, hogy a fiú, aki eddig állni sem tudott, most gyors lábakkal fut az oltár felé és ott térdre veti magát.

— Hála neked, Jézus! — borultak le a püspökök.

Még aznap egy másik beteget hoztak a bazilikába. Egy hétéves fiút, akinek nem voltak csontjai. A király és a püspökök megvizsgálták a fiút. Megállapították, hogy csakugyan nincs semmi csontja. Egész teste olyan puha, mint a vaj. Amint a gyermeket a sírra tették, hirtelen pattogni kezdtek tagjai, megkeményedett a gerince, a karja, a lábszára és segítség nélkül felkelt a sírról és biztos léptekkel járni kezdett.

— Jézus úr! — kiáltotta maga László, aki saját szemével látta a csodát. Kitörő örömmel kapta ölébe a meggyógyult gyermeket és maga vitte az oltár elé.

— Nincs kétség! — mondta leborulva. — Isten helyesli szándékunkat.

A bazilika zúgott. Mindenki látni akarta a meggyógyult gyermeket. Napokon át tömve volt a templom. A tömeg ujjongott, imádkozott. Még az éjszakát is a templomban töltötték.

Megvirradt augusztus huszadika.

László király és a püspökök, a főurak és az ispánok ragyogó díszruhában vonultak a bazilikába. A messze földről összesereglett nép nem fért a templomba. Künn szorongott a templomtéren, az utcákon. Szívszorongva várta a nagy eseményt. Az esztergomi érsek miséje után László király és kísérete a kriptához vonult, hogy a sírt felnyissák. Erős vitézek feszítővasakkal igyekeztek a márványlapot felemelni. A márványkő nem mozdult meg. Újra nekigyürköztek. Hiába. Az aranyos ruhában ragyogó Pető akart segíteni a vitézeknek. Hatalmas karjaival feszítette a vasrudat. A márványlap meg sem mozdult. A király és a püspökök zavartan álltak a krypta előtt.

— Mit csináljunk? — nézett körül László.

Ekkor a szentély felől fekete ruhás apáca közeledett a kriptá felé. Karjait széttárta, mint a megigézett.

— Karitás! A bakonyosmlyói apáca! — ismerte fel a veszprémi püspök.

— Mit akarsz, leányom? — kérdezte nyájasan a király.

— Ne csak halott ellenfeleidnek bocsáss meg! — szólalt meg az apáca.

— Nem értelek! — nézett rá László.

— Élő ellenfelednek is bocsáss meg!

— Kinek?

— Unokaöcsédnek! Salamont is emeld ki a visegrádi börtönből! Addig nem nyílik fel ez a kriptá.

A király megdöbbsent.

— Azonnal bocsássátok szabadon Salamont! — adta ki a rendeletet. Petőt kiküldte a bazilikából, hogy nyomban küldjön hírvivőket Visegrádra és engedjék ki a rabot.

Ekkor a márványlapot könnyen felemelték.

A fekete üregből fehér ködként gomolygott fel valami kimondhatatlanul fűszeres illat. A körülállók mély lélegzetet vettek. Szívták be a fölséges illatot. A márványkoporsót kiemelték az üregből. A király elé tették és leemelték a fedelét.

A nyitott koporsóban ott feküdt a nagy király csontváza. Koponyáján sértetlenül csillogott az aranykorona, Szilveszter pápa koronája, melyet a halottal eltemettek. A mellen épen és sértetlenül pihent a király jobb keze.

— A jobb keze! — ámult el László.

— Nem porladt el! — kiáltotta az esztergomi érsek.

Mindenki megdöbbsent. A lábujjhegyen ágaskodó püspökök, főurak nézték az új csodát. A templomban zaj támadt. Egymásnak adták a hírt és szájról-szájra röppent a kiáltás.

— Nem porladt el a jobb keze!

Nagy izgalom között emelte ki maga László a jobb kezét a koporsóból, a tetem többi részét a püspökök. A koponyát a koronával az esztergomi érsek vette a kezébe és ünnepi körmenetben az oltárhoz vonultak. Ott a drága ereklyét a már előre odakészített gyönyörű ezüst szekrénybe helyezték, a jobb kezét pedig egy gyorsan előhozott ereklyetartóba tették és az egész tetemet az oltárra emelték.

— Szent István! — hirdette ki ünnepélyesen az esztergomi érsek.

— Szent István! — harsant fel a bazilika.

— Szent István! — zúgott a nép künn a templomtéren és az utcákon.

Ujjongott, harsogott az egész bazilika. A püspökök magasztaló énekbe kezdtek. A bazilika négy tornyában megkondultak a vasharangok. A szívek remegtek az örömtől, hogy Isten így felmagasztalta a pogány magyar fajt és megdicsőítette az első Árpád-királyt, szentjei seregébe fogadta népe megkeresztelőjét és sértetlenül megőrizte a Szent jobbot, mellyel Jézus úrhoz vezette kóbor népét.

A püspökök a vitézek segítségével felnyitották a kriptában lévő másik márványkoporsót is, mely a szent király fiának, Imre hercegnek tetemeit őrizte. Azt is az oltárra tették és az érsek ünnepélyesen kihirdette a fiatalon elragadott herceg oltárra emelését is.

Az oltáron ragyogtak az ezüst ereklyetartók. A gyertyák és fáklyák magas lánggal égtek és füstölögtek. Az esztergomi érsek magasztaló beszédet mondott és a templomból senki sem akart hazamenni. Mindenki úgy érezte, hogy az ország olyan kincssel gazdagodott, amely többet ér a világ minden aranyánál és gyémántjánál.

A király megvendégelte a püspököket és a főurakat. A nép számára ökröket süttetett és a város körül valóságos sátortábor tarkállott az ország minden tájáról összesereglett zarándokokból.

— Minden szegény jóllakjék! — figyelmeztette László a várispánt. — Ekkora ünnepe még nem volt Magyarországnak!

— Sohasem volt ilyen boldog a nemzet! — örvendeztek a püspökök.

— A lelke boldog! — mondta László.

A nép hullámozott a városban. Napokon, heteken keresztül jöttek új és új zarándokok, hogy az ereklyéket láthassák. A szent tetemek ezüstös tartóikba zárva az oltáron maradtak, hogy mindenki imádkozhassék előttük.

— Boldog ország! — mondogatták a főurak. Örömmel mesélték a királynak, hogy a népre nem lehet ráismerni. A zabolátlanság eltűnt. Tolvaj, zsvány alig akad. A legtöbb templom felépült. A nép szorgalmasan jár a misére és szívesen hallgatja a papok tanítását.

— Jézus urat áldjuk érte! — szólt komolyan a király.

— És téged, aki Jézushoz vezetted népedet! — mondta az esztergomi érsek.

— Én csak eszköz vagyok kezében! — tiltakozott László.

— Bárcsak ilyen király lenne minden országban!

— Ahol Jézus úr uralkodik, ott boldog a király is, az ország is!

— Bár mindig így maradnánk!

— Minden vágyam ez! — bölintott László. Úgy érezte, sohase volt ilyen boldog, mint most.

Az ünnepek elmúltak. Mindenki biztosra vette, hogy az ország a béke és a jólét útján halad előre. Nem is volt semmi baj. A nép lelke megszentelődött. Bizalma megerősödlött, hogy László király uralma alatt nem érheti baj az országot.

Lászlónak csak egy aggodalma volt. Salamon. Mióta a visegrádi börtönből kibocsátotta, semmit sem hallott róla. Szerette volna tudni, hová ment. A mosoni várba-e, vagy Pozsonyba? Petőt elküldte Dezső győri püspökhöz, hogy híreket kapjon tőle. Pető hetekig oda volt. A király nem tudta elgondolni, hol késik ilyen sokáig. Már arra gondolt, hogy futárt küld érte Győrbe, mikor végre megérkezett. A lehető legrosszabb hírt hozta. Dezső püspökkel ki-nyomozták, hogy Salamon a visegrádi várból való kiszabadulás után járt ugyan előbb Mosonban, azután Pozsonyban, de onnét is hamarosan továbbment nyugatra. Azzal fenyegetődött, hogy hamarosan visszajön nagy német sereggel és bosszút áll visegrádi rabságáért. Most a német császár is bizonyosan ad neki segítséget, mert nagyon haragszik Lászlóra Korontálország megtámadása miatt.

— A némettől nem tartok! — mondta László.

— Igen ám — folytatta Pető —, azért késtem ilyen sokáig, mert Dezső püspök segítségével Bécsen túl is nyomoztam, a német segítség felől és azt a hírt szereztem, hogy a császár megtagadta Salamontól a segítséget, mire ő néhány hű emberével továbbment és állítólag orosz segítséget akar szerezni.

— A szerencsétlen! — sajnálkozott László nyugtalanvérű ellenfelén. Nem tartott szükségesnek semmi különös intézkedést, de óvatosságból üzenetet küldött a nyitrai és az abaújházi ispánoknak, hogy felvidéki vitézeikkel figyeltessék az északi hegyszorosokat és ha valami idegen sereg közeledéséről hallanának, azonnal jelentsék neki, mert lehetőleg a határnál szeretné az ellenséget feltartóztatni. Azonban hetek, hónapok múltak. A felvidéki ispánok nem jelentettek semmit. László örült, hogy az ország békében maradhat. Azt gondolta, Salamon hiába ment az oroszokhoz. Egyébként sógora, Otho olomuci herceg úgyis feltartóztatná az észak felől támadó el-

lenséget. Ebben megnyugodott. Salamon fenyegetését elfelejtette. El-eltávozott Fehérvárról. Több püspököt és várispánt meglátogatott. Gondoskodott arról, hogy a felépült templomok papjai földet kapjanak. A monostoroknak is újabb jobbágyfalcukat adományozott azzal a kikötéssel, hogy a monostorokban ne csak a zárándokok és utasok, hanem a környék szegényei és koldusai számára is naponként főzzenek, mert azt akarta, hogy egyetlen éhező ember se legyen az országban.

A tihanyi apátság vendége volt. Szent Ányos oltáránál hosszan imádkozott a szegényekért. Majd a hatalmas fejű, ősz hajú apáttal lement az alsó templomba és sokáig elnézte nagybátyjának, András királynak mohosodó kriptafödelét. A homályban sercegő mécs lángjánál akadozva olvasta a kriptafeliratát: Rex Andreas gloriosus. In pace. Anno 1060.

— Atyád, Béla király önmagyméltósága tétette ezt a felírást szerencsétlen bátyja sírjára! — magyarázta az apát.

— Harminc éve már, hogy itt fekszik! — mondta László meghatottan. Petőhöz fordult, aki az égő mécsest tartotta.

— Akkor voltunk nálatok, a Rábánál. Jóformán gyermek voltam, alig tizenhat éves. Akkor mondta nagyatyád, mennyire hasonlítok Koppány ösömre.

— Valóban! — bólintott Pető, akinek rövid szakálla már erősen deresedett.

Az apátsági templomudvar erős bástyafalánál lenéztek a Balatonra. A hatalmas víz kéklott, mint az ég. Partjain beláthatatlan nádasok zöldelltek.

— Szép! — nézett le a király.

— Ez a legszebb tája a Dunántúlnak! — büszkélkedett az apát. Pető rögtön közbevágott.

— A Rábaköz szebb!

— No — mosolygott a király —, össze ne vesszetek! Az egész ország szép!

A három magyar egymásra nézett. Szemük tele volt boldogsággal.

— A világ legszebb országa! — mondta László. Ebben mindhárman megegyeztek.

Alig érkeztek vissza Fehérvárra, mikor az ország békéjét szörnyű hír zavarta meg. Amiről László szinte megfélemlkezett, most bekövetkezett. A bihari és marosi ispánok vágatató futárokkal jelen-

tették, hogy Erdélyt rettentő garázda kun sereg lepte el és a sereg élén Salamon öldösi a védtelen erdélyi lakosságot.

— Kerlés! A cseres halmok! — jutott eszébe azonnal Lászlónak első fiatalkori csatája, mikor a rabló kuntól megszabadította a kerlési ispán elrabolt leányát. Tehát újra ég Erdély. A hegyes, ködös, titokzatos országrész, melyet csak laza kapcsok fűznek az országhoz. László pillanatokig sem várt, hogy Erdély védelmére hadba szólítsa az egész országot. Mikor a királyi palota udvarán testőrei élén állt, hogy meginduljon, búcsúzkodó családja élén ott állt a három fiatal herceg, Kálmán, Álmos és Lampért. Kálmán most is különösen nézett furcsa halszemével, de Álmos vitézül megforgatta kardját.

— Mi nem mehetnénk el? — kérdezte a királytól.

— Még nem! — mondta nekik búcsúzóul. — A ti időtök is eljön majd.

A királyi testőrség nagy robajjal hagyta el a várost. László páncélsíkokat viselt. Mellvért csillogott rajta. Kezében rettentő csatabárd. Oldalán kard. Nyeregkapájában tüskés buzogány. Hatalmas alakja úgy magasodott fel, mint egy ezüsttorony. Útközben egymásután csatlakoztak hozzá az alföldi, tiszai, bácskai főurak csapatai. Az egyesült sereg Váradon túl a Körös folyónál nyomult Erdély felé és a kolozsvári lankákon találkozott az ellenséggel. Iszonyú csata fejlődött, melyben László pozdorjává törte Salamon seregét. A kun sereg darabokra szakadt. Egyik része keletre, másik délre szaladt. László mindenütt nyomukban. A töredék kun csapatok egérutat vettek. Hirtelen felbukkantak, majd megint eltűntek. Megkísérelték, hogy László seregét zavarba ejtsék és szétszakítsák. De amint meglátták a hatalmas ménen ülő páncélba öltözött királyt, amint rettentő csatabárdját magasra emeli, olyan félelem fogta el őket, hogy hanyatt-homlok menekültek a hegyek közé. László oda is követte őket. Elhatározta, hogy a hegyeken túl szorítja őket, Erdélyt végleg megtisztítja tőlük és a keleti gyepeket kitolja az Oltig.

A hegyek közt jártak. Ellenséget sehol se láttak. László megálapodott, mert néhány kunt hoztak elébe, akiket a hegyek közt fogtak el. A foglyok meglehetősen díszes ruhában voltak. Úgy látszik, a kun sereg tisztjei közé tartoztak.

— Ki a vezérek? — kérdezte keményen a foglyoktól.

— Kücsük khán! — felelték. Reszketett a térdük. Vacogott a foguk. Úgy nézték az óriási Lászlót, mint egy bálványt.

— Salamon is a sereggel volt?

— Igen!

— Tudjátok, ki az a Salamon?

— Tudjuk. Kücsük khán veje.

A király megbotránkozott.

— Kicsoda?

— A khán veje! Salamon nem régen feleségül vette a khán leányát.

László nem folytatta a kérdezősködést. Szívét összeszorította a szomorúság. Intett, hogy a foglyokat vezessék el. Mikor az ispánokkal egyedül maradt, kitört belőle a méltatlankodás.

— A pogány! Felesége, Judit császárlány valahol német rokonai közt él, ő pedig másodszor házasodik! Pogány leány a felesége a német császár vejének.

László király nagyon kedvetlen lett a gonosz hírre. Mivel ellenség sehol sem mutatkozott, megparancsolta az ispánoknak, hogy a sereget telepítsék le, ma már nem mennek tovább. Maga lóra ült és azt mondta, kissé ellovagol, megnézi a környéket.

— Ne kísérjelek? — kérdezte Pető.

— Ne!

Pető azt gondolta, hogy a király, szokása szerint, imádságra akar félrevonulni. Belenyugodott, hogy egyedül távozik a táborból. A király lassan poroszkált előre. Sziklás vidéken barangolt. Imádkozni kezdett, de minduntalan Salamon járt az eszében. Szomorúan gondolt arra, mire viszi az embert a féktelen nagyravágyás és a gyűlölet. Nem tud Isten akaratában megnyugodni. Nem kell neki a gondtalan élet, a temérdek vagyon, melyet oly szívesen felajánlott neki. Keresztény szülők gyermeke, Árpád vére. A hatalmas német császár veje. És íme, a pogány kunok közé süllyedt, ágyasságban él egy pogány leánnyal.

A tordai fennsíkon lovagolt.

— Összetörné ezt a szép országot, hogy romjain király lehessen!

Lova hirtelen megtorpant. Szédítő mélység sötétedett előtte. Valami három öl széles. Túl rajta folytatódott a fennsík. László megfordította a lovát, hogy visszainduljon. Ekkor vad üvöltés hangzott föl. Egy kóbor kun csapat állt mögötte. Rárohanni készült, hogy elfogja. Menekvés nem volt. Mögötte az üvöltő kun csapat, előtte a tátongó mélység.

László habozás nélkül oldalba nyomta lovát.

— Jézus! — kiáltotta. A ló, mint a nyílveendő, röpült át a mélységen a túlsó partra. Eget-földet rázó dördülés reszketette meg a levegőt. László hátrapillantott, hogy megnézzze, vajon üldözői utánugratnak-e. Ámulva látta, hogy az üldözők nagyon messziről integetnek, hadonásznak utána, mert a hegy mélyen széthasadt és a szakadék két partja több száz ölnyre elvált egymástól.

— Jézus úr! — halványult el László. Szíve hangosan vert. Lova reszketett alatta.

Továbbindult a fennsíkon.

— Mit akarsz velem uram? — kérdezte megrendülten. Szavára a madarak feleltek. Egy cinke kiáltott. Erdei rigó füttyögött. Harkály kopácsolt. A fenyőfák úgy emelkedtek az ég felé, mint hatalmas templom oszlopai.

Sötétedett, mire seregét megtalálta. Az ispánok már aggódtak hosszú elmaradása miatt. Annál jobban örültek, mikor sértetlenül látták visszajönni. László egy darabig elbeszélgetett velük, de csakhamar visszavonult sátrába.

— Lepihensz, uram? — kérdezte Pető.

— Kissé fáradt vagyok! — mondta a király.

A tábor elcsendesedett. Csak a lovak dobogtak. A sereg négy szélén tüzeket gyújtottak az örök. Nem a kunok miatt, hogy az éj leple alatt meg ne támadják őket, az erdei vadak és a sok szűnyog miatt kellett egész éjjel tüzelni.

László nem aludt. Eloltotta a mécset is, hogy senki ne vegye észre virrasztását. Egész éjjel imádkozott. Mikor megvirradt, csapata zömét visszaindította Kolozsvár felé. Meghagyta Péter nádorispánnak, hogy Kolozsváron várja meg őt. Ő maga kisebb csapattal bebarangolta a környéket, hogy a kunoktól megtisztítsa. Eljutottak az Olt folyóig és azon túl meglátták a déli havasokat. A dunántúli testőrök ámulva nézték az égbe nyúló fehér hegyeket.

— Hó! — mutogattak a csúcsok felé. — Nyáron hó!

— Hogyan lehet nyáron hó? — kérdezték Pető.

— Úgy lehet — magyarázta Pető —, hogy minél magasabban járunk, annál hidegebb van!

— Szentigaz! — bólogattak a testőrök.

Egy fiatal vitéz, aki régebben deák volt, megrázta fekete üstökét.

— De hiszen majdnem elérjük a napot! Itt van a fejünk felett. Ha még egy kicsit feljebb megyünk, a kezünkkel megfoghatjuk.

A testőrök nevettek.

— Te megfognád! — nevetett a deák szomszédja. — De meg is égetnéd a kezedet.

— Miért?

— Mert a nap tüzes!

— Éppen azért nem értem! — tudálékoskodott a deák. — Hogyan lehet annál hidegebb, minél közelebb megyünk a tüzes naphoz?

A testőrök meghökkentek. Csakugyan. A deáknak igaza lehet. A tűz mellett mindig melegebb van, mint a tűztől távol. Petőre néztek, aki szintén tűnődött. De aztán megnyugodtak. Pető ugyanis azt mondta nekik:

— Van olyan ország, ahol mindig hideg van. Nyáron is. Öles hó borít mindent.

— No, rossz lehet ott! — mondta a deák.

— Szerecsenországban pedig mindig forróság van. Télen is. Az emberek úgy leégnek a naptól, hogy a bőrük fekete, mint az égett gesztenye. A nagy forróság miatt ruhát se tudnak viselni. Anyaszüült meztelenül járnak!

— Ott még rosszabb lehet! — nevetett a deák.

— A mi országunk a legjobb! — oktatta őket Pető. — Itt bölcsen el van osztva a hideg és a meleg. Őszre tél jön, tavaszra nyár.

A király szótlánul hallgatta testőrei beszédét. Lassan megfordította csapatát. A nagy hegyek felől alacsonyabb, sziklás vidéken haladtak lefelé. A nap erősen tűzött. A meleg megszorult. Kevés volt a fa, cserje. A nap sugarai visszaverődtek a sziklaoldalakon.

— Szomjas vagyok! — izzadt a deák.

A vitézek halántékáról patakozott a veríték. Szótlánul mentek előre. A sziklák közül nem tudtak kikeveredni. A lovak bukda-csoltak a kövek között. Tomporuk megizzadt. A zabla habos volt a szájukban. Türelmetlenül harapdálták a meleg vasat. Néha felnyerítettek.

— Hol járunk? — kérdezte Pető. Deresedő haja csapzott volt az izzadtságtól.

— Mezősége! — válaszolt a marosi ispán.

— Furcsa mezőség ez! — csóválta a fejét Pető. — A dunántúli mezőségeken hasig ér a zöld fű. A lovak lába tocsog a vízben.

— Vízet! — hangzott egyre sűrűbben a katonák ajkán.

— Csenedesedjetek! — csillapította őket Pető. — Majd csak kijutunk ebből az istenverte vidékből és találunk valahol forrást.

A vitézek lecsenedesedtek. Egy darabig szótlantul mentek előre. Egyik-másik ájultozott a lován. Attól kellett félni, hogy előbb-utóbb eltikkadnak és nem bírják tovább a szomjúságot.

— Pető! — szólalt meg a király. — Álljatok meg!

A fulladozó csapat megállt.

László magasra emelte hatalmas csatabárdját. Lovával az egyik szikla oldalához léptetett. A ló horkanva felágaskodott. Félt a közeli sziklától. A király bárdjával nagyot sújtott a sziklára. A kődarabok zuhanva hulltak lova lábaihoz. A levált kötörmelék helyén átnedvesedett a sziklaüreg és hirtelen víz buggyant elő. Először vékonyan csörgedezett, de aztán vastag sugárban ömlött a kristálytisza, hűvös forrásvíz.

— Víz! — rikkantott Pető és leugrott lováról. A tikkadt vitézek is szinte lefordultak lovaikról. Ott tolongtak a zuhogó forrás körül. Egyik a száját tartotta oda, úgy ivott. Másik a tenyerét fogta össze és szomjasan szürcsölte a hűvös vizet. Sokan süvegjüket fogták és abból ittak. Mikor kínzó szomjúságukat lecsillapították, lovaikat vezették a forráshoz. A lovak mohón ittak. Megrázkódtak és vidáman felnyerítettek.

— Hála Istennek! — éledt fel a csapat. És újra meg újra a forráshoz hajoltak. Szakadatlanul itták a hűvös vizet. Alig tudtak betelni vele.

Pető a nyeregkápából elővett egy ezüstkupát. A forrás elé tartotta. A víz gyöngyözött benne.

— Igyál, királyom! — nyújtotta a kupát László felé.

— Nem! — rázta meg fejét a király. Mozdulatlanul ült magas lován. Szemét behunyta. Nagy szemöldöke beárnyékolta sötétkék szemgödreit. Ajkai száradtak voltak, mint a cserép.

De nem ivott.

X

A kolozsvári szállásház nagytermében köpeny nélkül járkált fel és alá László király. A teremben volt Péter nádorispán, Pető testőrispán és az erdélyi hadjáratban részt vett összes ispánok.

Az asztalnál Ják káplán ült és írt.

A király Erdélyről tanácskozott a főurakkal. Valamit tenni kell ezért a gyönyörű országrészt, hogy szorosabban összeolvadjon az anyaországgal. A magyar nagyurak és királyok előtt mindig bizonyos távolságban kélelt ez a szép táj. A gyepek nem voltak a hegyeknél, jóval beljebb. A Maros középső folyása körül. Ami azon túl terült el, azt az ismeretlenség homálya fődte. Ott még sohasem járt magyar király. László volt az első, aki egész Erdélyt bejárta, annak hadi helyzetét megismerte és ennek alapján olyan intézkedéseket tartott szükségeseknek, melyek szorosabban kapcsolják ezt a keleti országrészt a nyugatihoz és meggátolják az örökös kun, besenyő, tatár betöréseket.

— Erdély megéri, hogy gondunk legyen rá! — mondta László.

— Megéri! — helyeseltek az ispánok.

László mindenekelőtt szükségesnek tartotta, hogy a gyepeket kivigyék az Oltig és a keleti hegyszorosokig. A gyepezőrök ezentúl ott tartóztassák föl a betörő ellenséget, míg az erdélyi ispánok össze nem gyűjtik hadaikat és segítséget nem kérnek a királytól. De mert a gyepek nem elég erősek, Erdély szélein és a belsejében több erő várat kell építeni. A megyék ispánjai azokban lakjanak és nagyszámú várőrséget tartsanak, hogy az ellenséget fel tudják tartóztatni, míg a király seregei megérkeznek.

A főurak hangosan helyeseltek.

Mivel a püspökségek igen nagy erőt jelentettek nemcsak a keresztény vallás terjesztése és megerősítése tekintetében, hanem hadi szempontból is, a király szükségesnek látta, hogy a kolozsvári püspökség székhelyét Gyulafehérvárra tegye át. A régi erdélyi vezérek, gyulák erős vára mindenképpen alkalmas lesz, hogy a

kolozsvári püspök odaköltözzék és így, mint egész Erdély püspöke Gyulafehérvárról terjessze a hit világosságát.

— Nagyon jó lesz! — javallották a főurak.

Hogy pedig közelebb legyen hozzá egy másik püspökség, legjobb lesz, ha a biharvári püspöki székhely átkerül Váradra. Váradra a király szívesen épít új székesegyházat, püspöki lakást, örömmel ad a váradi püspökségnek új jobbágyszékeket birtokokkal, szőlőkkel, erdőkkel és mindig különös gondja lesz rá. Sohase felejtje el, hogy a váradi püspökség folytatása lesz a biharvárinak, ahol ő boldog gyermekkorát töltötte, ahol istenfélelmet és jámborságot tanult az áldottlelkű öreg bihari püspöktől.

— Ahol oly szép napokat töltöttünk együtt! — intett László Pető felé.

Ják káplán szorgalmasan rózsa a pergamenre László rendelkezéseit. A király szigorúan meghagyta, hogy intézkedéseit tudassák az érkezőkkel, az ispánok pedig mindenben legyenek a püspökök segítségére addig is, míg az adományozólevelek elkészülnek.

— Erdély is boldog lesz! — mondta László. A király azután csapata élén visszament Fehérvárra, ahonnan közel fél éve eltávozott.

Fehérváron nagy újság várta.

Már több hete megérkezett egy küldöttség Horvátországból. A küldöttséget egy fiatal, hirtelenszöke prépost vezette, aki ékes latin-sággal előadta jövetelük célját.

— A nővéremről szólj előbb, prépost úr! — figyelmeztette őt László.

— Ilona királynénk jól van! — felelte a prépost.

— És a király? Zvojnimir sógor?

— Meghalt!

László elszomorodott. Nagyon szerette a derék horvát királyt, aki igen jó férje volt nővérenak, Ilonának. Csak azt sajnálta, hogy gyermekük nem született és most biztosra vette, hogy megözvegyült nővére nagyon nehéz helyzetben van.

A prépost könnyezni kezdett.

— Miért sírsz? — kérdezte László nyugtalanul. — Talán nővéremnek is baja van?

— Nincs, uram! — törülgette szemeit a prépost.

— Hanem?

A prépost megemberelte magát. Elmondta, hogy a királynét szeretik a horvátok. Nyugodtan uralkodhatnék tovább Zvojnimir

helyett. Azonban mégis baj van. Talán tudja a magyarok hatalmas királya, hogy Horvátország a pápa engedelmes hűbérállama. Azonban a pápa a német császárral küzd immár évtizedek óta és így nem tud elég gondot fordítani hű horvátjaira. Ezt az állapotot felhasználja a hatalmas keleti görög császárság és a horvátokat arra bujtogatja, szakadjanak el a pápaságtól és a latin nyelv helyett vezessék be a szláv egyházi szertartást és a szláv misét.

— Szláv misét? — ütközött meg László.

— Azt!

— Egy Megváltónk van! — dörrent meg László. — Egyházunk is egy, nyelvünk is egy, a latin! Miért kellene egyházunk nyelvét soknyelvűvé tenni?

— Ezt akarják! — folytatta a prépost.

— És erős a szláv párt?

— Nem! De igen hangos. A horvátok túlnyomó többsége hű az egyházhoz. Latinpárti. Ez a párt küldött engem hozzád, hatalmas királyom. A párt és Ilona özvegy királyné arra kérnek, jöjj Horvátországba és légy a horvátok királya. Mint jó barát érkeznel, ámbár sereggel. Kardcsapás nélkül átvehetnéd a horvát királyságot!

A király tűnődött. Sohase gondolt arra, hogy idegen népek királya legyen, vagy idegen országokat csatoljon Magyarországhoz. Az volt a meggyőződése, hogy ebből torzsalkodás, viszály származik. István király országán belül szívesen látja a jámbor szlávokat, a mives németeket, az egyre ritkuló bolgárokat, frankokat, meghagyja nyelvükben, szokásaikban, szereti őket, mint kisebb, gyengébb testvéreket. Idegen tartomány azonban nem kell. Legfeljebb kérjen oltalmat, segítséget. Mint társország éljenek szövetségben, de szervesen ne olvadjon ide. Mutatja a császár példája. A hűbéres cseh, morva, litván tartományok mindig el akarnak szakadni tőle. Örökösen gyűlölködnek egymással. Az erősebb ne nyomja el a gyengét. Ebből előbb-utóbb baj származik. László ezt megmagyarázta a prépostnak. Azonkívül tudatta vele, hogy ilyen fontos ügyet meg akar tárgyalni az ország nagyaival is. Addig legyen türelemmel és érezze magát jól a fehérvári palotában.

A horvát vendéget Marcel prépost vette gondjaiba. Megmutatta neki szállását. Majd átvezette a bazilikába. A horvát prépost már hallotta, hogy a magyarok első királyát oltárra emelték és szentté avatták. Boldog volt, mikor az ezüst ereklyetartók előtt letérdelhetett és a szent királyhoz imádkozhatott.

A király pedig összehívta az ország tanácsát. A püspökök és főurak megérkeztek. A horvát meghívást nagy lelkesedéssel fogadták. Különösen Dezső, aki időközben Győrből Kalocsára került, mert érsek lett belőle, közismert ékesszólásával ajánlotta a meghívás elfogadását.

— Legalább lesz tengerünk és könnyebben érintkezhetünk a pápa úrral.

László hallgatott a tanácsra. Kijelentette, hogy kész személyesen Horvátországba menni, ott a rendet helyreállítani, azonban horvát királynak leviszi valamelyik herceget.

— Kálmánt! — mondták a püspökök.

— Az legyen pap! — felelte László. — Annak való! Olyan tudós már, mint a nevelője, Marcel prépost.

— Az öccsét?

— Igen, Álmost! Kiváló vitéz, fiatal dalia. A horvátok örülhetnek, hogy bátyám fiát kapják meg királynak.

A horvát prépost nagy örömmel fogadta ezt a megoldást és arra kérte a királyt, induljanak mielőbb. László csak a dunántúli főurak hadait kívánta magával vinni. Ezek, meg a nagyszámú fehérvári testőrség teljesen elég lesz Horvátország megszállására. Hiszen harcról nincs szó.

A készülődés közben László kisöccse, a serdülő Lampért herceg jelentkezett bátyjánál.

— No, fiú, mit kívánsz? — kérdezte László a nyalka daliát.

Lampértnak már ütközött a bajuszkája. Szeme is kék volt, mint Lászlóé.

— Igaz, hogy Álmost viszed el horvát királynak? — kérdezte kissé szelesen.

— Igaz!

— Miért nem Kálmánt? Az idősebb!

László nyugtalanul nézett öccsére. Országos gondjai, gyakori távolléte miatt észre sem vette, hogy bátyja két fia és az ő kisöccse is kész emberekké lettek és ki tudja, milyen terveket forralnak fiatal fejükben. Hirtelen eszébe jutott, hogy Kálmán mindig milyen különösen néz rá. Szemei mereven, szemhéj nélkül merednek feléje. Túlérettnek tartotta. Koraöregnek. Csak nem gyűlöli őt ez a hal-szemű rokon? Vagy talán titokban arra gondol, hogy apja után ő is trónra léphetett volna és László az ő helyét bitorolja? Úristen! A múlt újra kísért? A gyermekek megnőttek és maholnap újra kezdődik a

testvérharc? Lesz egy új jobbágysarj, a nép fia, egy fiatal Pető, aki megint megvakított és halott királyokkal nyargal sötét bazilikák kriptája felé és szemében úgy ül a megkövült rémület, mint meg-repedt fekete gyémánt?

— Nem, nem! — kiáltotta László és szikár kezével hessegette homlokától a rémes képeket.

A fiatal Lampért zavartan állt előtte.

— Nem Kálmánt viszed el? — kérdezte újra ijedten.

— Eljönne? — nézett László öccse szemébe.

— Nem tudom. Nem mondta.

— Eredj! — simította meg Lampért arcát. — Küldd ide!

Lampért elsietett. Örült, hogy elmehet. Félt László feldúlt arcától. A teremben megjelent Kálmán. Hosszú barna köntös volt rajta, mint a papokon. László elé állt és ránézett különös halszemével.

— Hívatál, király úr? — szólalt meg tiszta, csengő hangon.

A király meglepődött.

— Miért szólítasz engem királynak?

— Mert az vagy!

— Azelőtt bátyauradnak hívtál!

— Akkor még gyermek voltam. A nyugati királyi udvarok törvényei azonban azt írják elő, hogy a királyt még az anyja is felségnek köteles szólítani.

— Ki mondta?

— Tanultam.

— Azt is tanultad, hogy őszintének kell lenni?

— Azt is. De nem kell mindent kimondani. Csak ha kérdeznek.

— Én kérdezlek! Eljössz horvát királynak?

— Nem! — felelte Kálmán határozottan.

A király meglepődött. Azt gondolta, fölöslegesen izgatja magát. A szeles Lampért rémképeket látott.

— Álmot akartam elvinni! — mondta László szelíden. — De ha neked kedved volna, akkor téged viszlek. Te vagy az idősebb.

— Nem megyek! — ismételte Kálmán csökönyösen.

— Pap leszel?

— Nem!

— Akkor maradj! — felelte László. El akarta őt küldeni, de aztán meggondolta magát. Hatalmas kezét a csenevész ifjú fejére tette. Erősen a szemébe nézett.

— Mondd — kérdezte —, szeretsz te engem?

Kálmán mereven nézett halszemével. Határozottan felelt.

— Nem!

— Nem? — lepődött meg László.

— Téged nem szeretnek! Tőled mindenki fél!

— Miért félnek tőlem? Kit bántok én?

— A gonoszokat.

— Azokat büntetni kell! — mondta László szigorúan.

— Akkor az egész világot megbüntetheted! Mert az egész világ rossz!

László elámult. Honnét vette Kálmán ezt a sötéten látást?

A fiatalember mintha kitalálta volna László gondolatát, keserűen mondta:

— A szemem lát sötéten! A szemem rossz.

— A szemed? Rossz a szemed? Ki mondta?

— Te! — felelte Kálmán. — Marcel prépostnak mondtad!

Kálmán szeme ekkor tele volt feneketlen gyűlölettel. László észrevette, hogy a fiatalember halálíg van sértve. Gyűlöli őt, mert egyszer megjegyzést tett rá. A törpe gyűlölete volt ez az óriás iránt. A rúttság tombolása a szépség ellen. Vagy ez csak ürügy? A gyűlöletnek mégis más oka van? Az, amire Lampért önkéntelenül figyelmeztette? A király szívét bánat szorította össze. Nem nézett törpe ellenfelére. Tudta, hogy az okos, mint a kígyó.

Lehajolt hozzá és megölelte.

— Imádkozom érted! — csuklott meg a szava.

Kálmán kiment a teremből. László Marcel prépostot hívatta. Megkérdezte tőle, nem vett-e észre valami különösét Kálmánon? Nem panaszkodott-e rá? Nincsenek-e nagyravágyó tervei? A prépost mentegette tanítványát. Azt megállapította róla, hogy papnak nem való, mert feltűnően világias elvei vannak. Ellensége az isten-ítéleteknek és folyton azt hangoztatja, hogy a nép nagyon babonás. Még mindig hisz a bűbájosságban, igézésben, ráolvasásban, vámpírokban és boszorkányokban.

— Pedig vámpírok nincsenek! — szokta mondani haragosan.

— Tehát hogyan vélekedel felőle? — kérdezte László.

— Hóbortos lángésznek tartom!

— Vigyázz rá! — mondta a király és kérte a prépostot, hogy Ják káplánt hívja be és ő is jöjjön vissza. Mikor a két pap visszajött, László arra kérte őket, hogy távollétében legyenek szorgalmasak az írásban. Marcel prépostnak megbízást adott, hogy írja meg Szent

István királynak és Imre hercegnek élettörténetét és azokat a csodákat, melyek velük kapcsolatban történtek. Ják káplánt pedig arra kérte, írja meg a magyarok viselt dolgait, a honfoglalást, Árpád, Bulcsu, Lél vezérek harcait, a kereszténység elterjedését, a testvérháborúkat és magának Lászlónak küzdelmeit is.

— A Gesta Hungarorumot? — kérdezte Ják káplán.

— Igen! Azt akarom, hogy múltunk feledésbe ne menjen. Hogy utódaink okuljanak bajainkon és kerüljék a viszályokat.

Miután László mindenről intézkedett, Álmos herceggel, a horvát préposttal, Pető testőrispánnal és testőrségével megindult Horvátország felé. Útközben csatlakozott hozzá Geréb, somogyi várispán, aki válogatott legényekkel növelte a király seregét. László átlépte a Drávát és kardcsapás nélkül haladt előre. A horvát nép mindenütt nagy lelkesedéssel fogadta. A szláv szertartás pártja úgy megijedt a hatalmas király jövedele hírére, hogy meg se mert moccani. Zágráb megnyitotta kapuit és László az örömkönnyekeket hullató Ilona özvegy királynétól és a horvát főuraktól ünnepélyesen átvette az ország kormányzását. Egyezséget kötöttek, hogy Horvátország királya az ifjú Álmos herceg lesz és hogy a horvát királyság mindenkor számíthat Magyarország pártfogására és támogatására. László szükségesnek tartotta, hogy a latin pártot megerősítse és a keresztény vallást szilárd alapokra helyezze, azért azt ajánlotta, alapítsanak Zágrábban püspökséget és helyezték azt a szentté avatott első magyar király oltalma alá.

— Te vagy a pártfogónk! — örvendeztek a horvát főurak. — Legyen minden a te akaratod szerint.

László nyomban elkészíttette az új püspökség alapítólevelét. Éppen Zágrábban időzött Otho olomuci hercegnek egy Duh nevű tudós, szentéletű papja, akit a herceg igen melegen ajánlott László figyelmébe. A király megkérdezte a jámbor papot, érti-e a horvátok nyelvét.

— Értem, felség! Szláv vagyok!

— Akkor te leszel az első zágrábi püspök!

A horvát főurak igen örültek, hogy László király horvátul értő papot tett meg zágrábi püspöknek.

— Ha a pápa úr elfogadja őt! — tette hozzá László. — Mert mindent jelenteni akarok az elhunyt Gergely utódjának, Orbán pápának. Álmos királyságát és a zágrábi püspökség alapítását is.

— Jelentsed urunk!

Horvátországban nagy volt az öröm, hogy a hatalmas magyar király lett az ő uruk is. Elhalmozták minden figyelemmel és csapatostól kísérték útjain, amint az országot bejárta. A déli részeken időzött, a terméketlen és sziklás fennsíkon, mikor a nagybajuszú Geréb somogyi ispán elkiáltotta magát.

— A tenger!

A magyar sereg megtorpant. A dunántúli lovasok, akik még sohasé láttak tengert, elbűvölve nézték a beláthatatlan vizet, mely kéken csillogott előttük és zöld árnyalatban olvadt össze a távoli szemhatárral.

Pető úgy állt lovával a fennsíkon, mint a cövek.

— Nos — intett neki a király —, tetszik-e a tenger?

— Tetszik!

— Rá mernél-e menni hajóval?

— Veled rá! — mondta Pető és sokáig nézte a hatalmas vizet. A távolban fehér sirályok röpködtek. Csapatokban ültek a sziklákon is. A levegő tele volt a tenger sós párájával. A vitézek mohón szívták be a szokatlan levegőt, melybe délvidéki növények fűszeres illata vegyült. László és a magyarok igen jól érezték magukat a vendégszerető horvátok között. Hónapokig ott időztek és a király különösen boldog volt, hogy Magyarország most már délről is biztosítva van minden támadás ellen. Nyugatról nem kell félni, mert a német császár elcsendesedett Gergely pápa halála óta. Mióta az esztelen Salamon a pogány kunok közé ment, a császár levette róla kezét. Salamon volt egyik oka, hogy a császár és László között ellenséges volt a viszony. Ez az ok most megszűnt. A feszültség engedett a két uralkodó között. A pápához való hűség azonban továbbra is visszatartotta Lászlót attól, hogy a nyugati nagy szomszédhoz közeledjék.

Egy veszélyre nem gondolt László. Arra, hogy éppen itt, Horvátországban kell keresni az új baj gyökerét. A szláv szertartás pártja, amely László jövetele pusztá hírére elcsendesedett, a keleti görög császársághoz futott segítségért. A császárság, a keleti szertartás szorgalmazója és pártfogója tüstént László ellen fordult. Hadat nem mert üzenni neki. Ennél sokkal galádabb eszközhez folyamodott. Úgy akart végzetes csapást mérni az egyre erősödő magyar birodalomra, hogy fellázította az Erdélytől keletre tanyázó kunokat, rohanják meg ismét Erdélyt és teljes erejükkel gázoljanak végig rajta, míg László gyanútlanul Horvátországban időzik. A mindenre kap-

ható kun hordák hallgattak a görög izgatásra. Kapolcs vezérrel élükön, megint megrohanták Erdélyt és minden eddigit felülmúló dúlást vittek végbe. Felrohantak egész Biharvárig. Kirabolták László gyermekkori kedves várát, onnét a Tisza mellett délfelé nyomultak. Raboltak, pusztítottak, felégettek mindent. Zsákokba rakták és lovukra kötve vitték a feltört monostorok, templomok, udvarházak ezüstedényeit, aranykupáit. Rabszíjra fűzve hajtották maguk előtt a férfiakat, asszonyokat, gyermekeket.

Lászlót Zágrábban érte a kun betörés híre. A gyulafehérvári ispán küldött futárokat, hogy a király azonnal siessen hadával Erdély segítségére, mert a kétségbeesés leírhatatlan. László irtózatosszerű erőfeszítést tett, hogy hadaival mielőbb a Tiszánál teremjen. Álmos hercegre bízta Horvátországot. Ő maga a Dráván és a Dunán átkelve rohant Erdély felé. A kunok tudták, hogy László villámgyorsan tud előnyomulni, azért sietve vonultak kelet felé a tengernyi rablott kincessel.

De hiába siettek.

László Temesvárnál utolérte őket. Mint a zivatar rontott rájuk. Soha ilyen félelmetes erővel nem harcolt. Valósággal a sereg fölött lobogott és villámcsapásként osztogatta a halálos ütések. A kunok nem is igen védekeztek. Annyira féltek tőle, hogy győzelemre nem is gondoltak. Arra törekedtek csupán, hogy életüket megmentsék. A részekre szakadt sereg futásnak eredt.

— Utánuk! — mennydörgött László.

A magyar sereg fáradt volt a megerőltető horvátországi úttól. A gyorslábú kun lovak könnyen elérhették volna a legszélső erdélyi dombokat, ha gazdájukon kívül nem kellett volna a rablott kincseket is cipelniük. A sok bugyor, tömött zsák azonban nagyon gátolta őket a futásban. Az egyik kun észrevette az akadályt. Fogta a teli zsákot és ledobta lováról. Példáját többen követték. Csakhamar itt is, ott is elszórt zsákmány hevert a mezőkön, amerre a kun sereg rohant.

Néhány magyar katona leugrott lováról. Kibontotta az eldobott zsákot és hűlve látta, hogy tele van drága prémmel, vászonnal. A prémek közül egy-két ezüst kupa is kifordult. Egyre több magyar vitéz szállt le lováról. Meglepték a zsákmánnyal teleszórt mezőt és gyűjteni kezdték az elszórt kincseket. A kunok észrevették, hogy a magyar sereg kezd elmaradozni. Gyorsan észbekaptak. Minden terhüket elhányták, sőt vezérük kibontotta a nyeregkapájához kötött zsákot, mely tömve volt ritka aranypénzzel és szórni kezdte az üldöző magyarok előtt.

— Nézd, uram! — kiáltotta Pető Lászlónak. — Mennyi arany-pénz a földön!

— Látom! — válaszolt László.

A magyar sereg zárt sorai megbomlottak. A vitézek bontogatták az elhányt zsákokat és a csillogó aranyakra vetették magukat. Attól kellett félni, hogy a megvert kunok egéruat vesznek és sikerül ép-ségben elmenekülniök.

László felismerte a kunok szándékát.

— Ne engedd, Jézus úr! — fohászkodott lelke mélyén. Eszé-be jutott a kísértő sátán a szent könyvekből. A kedves, öreg, bi-hari püspök sokszor elmagyarázta neki, hogyan kísértette meg a sátán Jézus urat a pusztában, mikor azt kívánta tőle, változtassa kenyérré a szerteszét heverő köveket. Bárcsak meghallgatná Jézus úr most az ő kérését és változtatná kövekké az elszórt ezüst-marhákat és aranypénzeket, hogy a pogány kunok kísértése meg-hiúsuljon.

A vitézek itt is ott is levetették magukat lovukról. Egyik egy púpozott zsákba turkált. Ezüst kupák után kutatott benne. Csak-ugyan kiemelt belőle egyet, de mikor rápillantott, csalódva látta, hogy közönséges cseréppohár.

A vitéz földhöz vágta és visszapattant lovára.

Az úton sűrűn csillogott az aranypénz. A vitézek mohón kap-kodták. Az egyik testőr fölmarkolt egyet. Jobban megnézte. Hirtelen elkiáltotta magát.

— Kő! Nem arany!

A vitézek nézték a pénzt. Csakugyan! Hitvány kavicsokat tar-tottak a kezükben.

— Kövek! Nem pénz! Hajítsátok el!

A seregben szétfutott a hír. Aranynak nézték a hitvány követ. A vitézek elrestellték magukat. Felpattantak lovaikra és a kunok után eredtek.

— Hajrá! — kiáltották szilajon és szétszórták a kun sereget.

László parancsokat osztogatott. A rabszíjra fűzött magyarokat azonnal visszairányította elpusztított falvaik, tanyáik felé. Serege egy kisebb részét Geréb várispán vezetésével visszaküldte Horvát-országba és megizente az ifjú Álmos királynak, hogy bölcsen, igaz-ságosan, szeretettel kormányozza a derék horvát népet. Azok bi-zonyosan megkedvelik őt és boldogok lesznek uralma alatt. László a sereg zömével visszament Fehérvárra. Kissé aggódott, nem tör-

tént-e otthon valami baj, míg ő Horvátországban járt és a kunokkal hadakozott.

— Nincs semmi baj! — fogadta őt az esztergomi érsek.

Az ispánok hazavonultak vármegyéikbe. Péter nádorispán, Péter és Marcel prépost maradtak csak a király környezetében. A kancellária papjai bemutatták a királynak készülő könyveiket. Kálmán és Lampért hercegek egyre sűrűbben részt vettek az ősök történetéről készülő könyvek felolvasásában.

Alig múlt el pár hét, vendég érkezett Fehérvárra. Egy alacsony termetű fekete pap, Teuzo pápai követ. Kíséretében olasz vitézek és kármzsás szerzetesek.

László nagy tisztelettel fogadta a pápa követét.

— Biztonságban utaztál? — érdeklődött tőle.

— Köszönöm! — felelte a követ latinul. Lászlónak, aki pompásan beszélt a latin nyelvet, feltűnt a követ furcsa latin kiejtése.

— Régóta vagy úton?

— Közel egy hónapja. Mindenütt szíves házigazdáim voltak. Velencében, Zarában és Spalatóban is.

— Zágrábban is voltál Álmos királynál?

A követ zavartan nézett a királyra. Gyorsan lekapta róla nagy olasz szemét.

— Voltam Álmosnál!

Nem szólította Álmost királynak. Arról kezdett gyorsan beszélni, hogy útközben találkozott Odilo saintgillesi apáttal és együtt jöttek a somogyvári bencés apátságba. Részt vettek az apátság alapításának ünnepélyes szertartásán és hódolattal emlegették László királyt, aki annyi egyházi alkotással szolgálja országában Jézus urat. A követ nagy dicsérettel halmozta el a királyt a bihari és kolozsvári székhelyeknek Váradra és Gyulafehérvárra történt áthelyezéséért. A gazdag adományokért, melyekkel megvetette a nyitrai püspökség alapját. A bátai monostorért és a most felavatott somogyvári apátságért, melyeket mind számon tart a római szentatya, Orbán pápa.

— A pápaválasztás körül zavarok voltak! — jegyezte meg László.

A követ sietett a válasszal.

— A nagyralátó császár valóban választatott ellenpápát, de ez a keresztény fejedelmek hűségét nem ingatta meg.

— Valóban nem! — mondta László. — Én is hűséggel állok a törvényes pápa mellett.

— De a császárral megbékéltél! — jegyezte meg a követ.

— Igen! A császár végleg elejtette Salamont és így az ellenségeskedés oka megszűnt közöttünk. Nincs okunk háborúra. Isten kegyelme megengedte, hogy Magyarországot se nyugatról, se keletről nem fenyegeti veszedelem, sőt a horvát királyság megszerzésével a tengerig sikerül kiterjeszteni országunkat.

A pápai követ a királyra nézett.

— Ebben az ügyben jöttem hozzád!

— Hallgatlak! — figyelte László.

Teuzo messziről kezdte. Elmondta, hogy a római pápák mindig nagyon szerették a vitéz magyar népet. Szilveszter pápa nemcsak bevette a magyarokat a keresztény népek közé, nemcsak királyi koronát küldött, hanem apostoli jogokkal is felruházta István királyt, aki megtérítette népét, megalapította a püspökségeket és apátságokat és megszervezte az egész egyházat. Gergely pápa örömmel adta hozzájárulását, hogy a jámbor István király tetemeit és mindazokét, akik István királynak segítőitársai voltak, oltárra emeljék és a szentek sorába felvegyék. Orbán pápa is nagyon örült, hogy a szent király hatalmas utóda, az egész nyugaton tisztelt László király megalapította a zágrábi püspökséget és szívesen adja hozzájárulását, hogy az új püspökségnek Szent István magyar király legyen a védőszentje. Orbán pápa óatyasága örömmel öleli szívére és fiaként szereti László királyt, csupán azt a kívánságát nem teljesítheti, hogy Horvátországot Magyarországhoz csatolhassa és Álmos herceget horvát királynak elismerje.

— Nem ismeri el Álmost királynak? — döbrent meg László.

— Nem! — jelentette ki a pápa izenetét.

A király arcát sápadtság öntötte el. Őszülő haját elsímította boltozatos homlokáról. Mereven nézett maga elé. A követ észrevette, hogy nagy fájdalmat okozott a királynak. Küldetése azonban határozott volt. Nem tehetett mást, minthogy hivatkozott a pápaság különleges jogaira Horvátországban. Megmagyarázta, hogy Horvátország a pápaságnak soha nem vitatott hűbérországa. Annak trónjával senki nem rendelkezhetik, csak a pápa. Emlékeztette Lászlót arra, hogy Zvojnimir is a pápától kapta a horvát trónt. Zvojnimir le is tette a hűségesküt. Csak azután engedte meg a pápa, hogy a saloni Szent Péter-egyházban ünnepélyesen beiktassák. A beiktatást is a pápa végezte Gebizo követe útján. Zvojnimir özvegyének nem volt joga, hogy férje halála után a magyar királynak ajánlja fel a trónt. Ha

a horvát főurak elfogadták is Álmost Horvátország királyának, az nem jelenti azt, hogy Álmos most már törvényes királyuk. A horvátoknak senki más nem adhat királyt, egyedül a római pápa.

László elcsüggedve hallgatta a pápai követet. Oly nagy tiszteletet érzett a pápaság iránt, hogy meg se kísérelte az ellenvetést. Eszébe jutott, hogy az ő trónralépésekor is világos nyilatkozatot kellett tennie, hogy a pápát lelkiekben legfőbb urának elismeri. A követet elhalmozta a tisztelet minden jelével, gazdag ajándékokkal. Arra kérte, legyen vendége minél hosszabb ideig. A horvát kérdésre vonatkozólag csak annyit mondott, hogy a kedvezőtlen választ közölni fogja Álmossal és a horvát főurakkal.

A király Hartvikot, a tudós győri püspököt küldte Zágrábba.

— Micsoda? — döbrent meg a tüzesvérű Álmos. — Orbán pápa nem ismer el horvát királynak?

— Nem! — mondta Hartvik csüggedten.

— De hiszen László király unokaöccse vagyok! — méltatlankodott Álmos.

— Mindegy!

Álmos tovább háborgott.

— László bátyám a világ legnagyobb királya! Csodatévő szent! A lovagi királyok mintaképe. Senki nem tett az egyházért annyit, mint ő. Más ország tele van zűrzavarral, esküszegéssel, simoniával. Magyarország pedig a rend, a béke és a tisztaság boldog szigete. Mintha maga Jézus úr lenne földönjáró királya!

— Úgy is van! — gyúlt ki a lelkesedéstől Hartvik arca.

A horvát főurak Álmosnak adtak igazat. Annyira megszerették fiatal urukat, hogy hallani sem akartak a pápa tiltakozásáról.

— Királyunk maradsz! — kiáltozták felhevülten.

— A császárhoz fordulunk! — süvöltött egy éles hang.

Álmosnak nagyot dobban a szíve. A pápa és az ellenpápa küzdelmei idején nem élt benne olyan tisztán a pápaság iránt való tisztelet és hűség, mint Lászlóban. Elhomályosult benne a megalkuvás nélkül való egyházas érzés. Különválasztotta magában az engedelmes hívőt és a hatalmat szerető férfit. Hűséges fia marad ő Jézus úrnak akkor is, ha ragaszkodik a hatalomhoz. Elvégre egy királyságról van szó.

Hartvik püspök óvatosságra intette a felhevült Álmost és a horvátokat. Hivatkozott arra, hogy a német császárral kötendő szövetség azt a látszatot keltené, mintha Orbán pápa ellen fordulnának

és az ellenpápához csatlakoznának. László király szigorú egyházi érzése és a törvényes pápához való ragaszkodása semmiképpen meg nem engedi, hogy ilyen látszat keletkezzék.

— Értsd meg, püspök úr — heveskedett Álmos —, hogy egy királyságról van szó!

— Nemcsak arról! — szólt közbe Duh zágrábi püspök. — Hanem arról, hogy a magyar királyt a horvát latin párt hívta az országba. A horvát nép többsége hallani sem akar a szláv szertartásról, a keleti császárság befolyásának növekedéséről. Ha most László királynak vissza kellene vonulnia, ha kivonná hadait Horvátországból és Álmost visszavinné Fehérvárra, a szláv párt azonnal a görögök karjaiba vetné magát és ujjongva ünnepelne nemcsak László király horvát politikájának bukását, hanem a szláv szertartás győzelmét is.

— Nem kell a szláv szertartás! — kiáltozták a horvát urak.

— A latin mellett maradunk.

— Úgy tűnnék fel a dolog — magyarázta Duh püspök —, mintha a pápa inkább a keleti császárságot támogatná, mint a hithű és szentéletű László birodalmát. Orbán pápáról ilyesmit fel sem lehet tételezni. Fel kell világosítani őt, hogy László király a látszólagos ellentét ellenére hű fia az egyháznak és nem hatalmaskodásból akarja Horvátországot megtartani, hanem ellenkezőleg, egyházi érdekből, hogy a keleti szertartást ne engedje úrrá lenni a hithű horvátok között.

A görögök ellen éles kifakadások hangzottak el.

— A pogány kunokat uszították Erdélyre!

— László királyt akarták törbe csalni.

Hartvik püspök még mindig habozott. Tudta, hogy László semmi szín alatt nem fordul a törvényes pápa ellen. Utoljára kijátszotta legfőbb ütőkártyáját és kijelentette, hogy Álmos úgy sem maradhatna végleg Horvátországban, mert a király őt szemelte ki utódjául a magyar trónra.

— Hát Kálmán? A bátyám! — tüzeskedett Álmos.

— Ő pap lesz! Várad püspök lesz!

— Nem akar pap lenni!

— Olyan tudós és jámbor, hogy bizonyosan akar! Az egyházért él, hal!

— Annál inkább lehet László bátyám utóda! Egyedül ő lehet méltó utóda!

Álmos és a horvátok nem engedtek. Hartvik tiltakozása ellenére elhatározták, hogy követséget küldenek a császárhoz és a szláv párt keleti szövetségének meghiúsítására vele kötnek szövetséget. A horvát követség gyorsan el is ment és küldetése a legteljesebb sikerrel járt. A császár a legnagyobb tisztelet hangján beszélt Lászlóról, akihez fogható nagy király az egész világon nincs. Kifejezte őszinte sajnálkozását, hogy veje, a hitvány és jellemtelen Salamon miatt hosszú időn át ellenséges viszonyban volt kénytelen élni vele, de akkor még nem tudta, milyen bölcs és szent ember a magyarok királya. Az évek során azonban kitűnt, hogy Isten különös kegyelme olyan férfiút támasztott Lászlóban, aki Magyarországból irigylésre méltó, hatalmas birodalmat alkotott. Mélyen vallásossá tette az egykor szilaj és zabolátlan magyar népet. A bűnök gazait kitepte Pannónia kertjéből. A dúlások, rablások helyét boldog földi mennyországgá tette. Nevét rettegi a pogány kun és besenyő és tiszteli minden ország és nemzet.

— A legnagyobb király! — hajtotta meg fejét a császár. Megízente a horvát küldöttségtől, hogy nemcsak mindenben helyesli László horvátországi politikáját és nemcsak elismeri Álmost horvát királynak, hanem örömmel köt szövetséget vele és igen boldog lenne, ha László királlyal személyesen találkozhatnék.

A hazatérő horvát küldöttséget ujjongva fogadta egész Horvátország. Álmos büszkén ült a horvát trónon. Körülötte kipirultan lengették süvegeiket a főurak. Hartvik püspök nem tehetett mást, mint megvitte a hírt Fehérvárra és mindenről beszámolt a királynak. László komolyan hallgatta Hartvikot. Örült, hogy a roppant hatalmú német császár annyira becsüli Magyarországot. Hogy gondolni sem mer a régi időkre, amikor a német császárok Magyarországot hűbérországgként akarták kezelni. Eszébe sem jut, hogy valamikor, Péter és Salamon királyok futása idején bírák akartak lenni a király és a nemzet között és német hűbérlandzsát akartak tűzni a fehérvári bazilika királyi trónja fölé.

— De a pápa úr aggaszt! — mondta László. — Bizonyosan félreéért majd és azt gondolja, hogy népemet rossz útra vezetem és elhagyom az igazi pásztort.

— Fel kell világosítani őt! — tanácsolta Hartvik.

— Sok idő eltelik, míg az igazság kiderül.

— Hát mit csináljunk? — aggódott a püspök.

— Imádkozzunk, püspök úr! Imádkozzunk!

A fehérvári palota udvarán, a bástyafal mellett, egy kőpad állt. Mellette bodzafák ontottak kábító illatot. A padon hosszú, papos köntösben Kálmán herceg ült és vékony pergamentekercset olvasott. Néha felpillantott az írásból. Ilyenkor furcsa halszeme merőn nézett maga elé. A levelet ifjúkori bizalmasai, Márk és Sima ispánok írták. A két ispán a levélben a horvátországi híreket közölte. A levél különösen hangsúlyozta, hogy László király Orbán pápa ellen fordult és szövetséget akar kötni a német császárral.

Kálmán kékölt-zöldült dühében.

Mindig gyűlölte Lászlót. Néha szerette volna titokban leszúrni. Mászor olyan félelemmel nézett rá, mint Isten páncélba öltözött óriására. Tudta, hogy rettentően erős. Féregként taposna el olyan nyiszlett embert, mint ő. Azt is tudta, hogy szent. Szentebb, mint a legszentebb pap. Titokzatos óriás, akit bálványozni lehet. Vagy feneketlenül gyűlölni. Ő gyűlöli és tudja, hogy miért. Az ispánok bizalmas levele módfelett felizgatta. Arra gondolt, talán itt az idő a gyűlölt ellenfél megbuktatására. Aki a pápába harap, meghal. Ha sikerülne Orbán pápát felingerelni ellene, talán megtántorodna hűségében az ország. A püspökök és apátok bizonyosan ellene fordulnának. De hátha csak vaklárma az ispánok híre? Ha csupán a gyűlölet sugallta a levelet? Akkor ő veszve van. Akkor nem szabad egyetlen szót se ejteni László ellen. Akkor várni kell.

— De meddig várjak? — kelt fel indulatosan a kőpadról.

Elkanyarodott a bástyafaltól. A levelet köntöse bő redőibe rejtette. A bazilika felé közeledett. Éppen akkor jött onnét a király Petővel.

A király meglátta őt.

— Öcsém! — intett feléje.

Pető el akart menni, de László visszatartotta.

— Maradj csak! Hármában elsétálunk a bodzafák felé. Szeretem az illatukat.

— Pedig négy szemközt szeretnék beszélni veled! — mondta Kálmán.

László felhúzta szemöldökét.

— Pető leghívebb emberünk! Előtte nyíltan szólhatsz!

Pető azonban kérte Lászlót, bocsássa el, mert fontos megbeszélése volna a testőrség századosaival. László nem ellenkezett és így kettesben indultak a bástyák felé. A sárgafehér bodzavirágokon méhek zümmögtek. Az ég világoskék volt és felhőtlen. A király majdnem kétszer olyan magas volt, mint a mellette lépdelő Kálmán. Egy darabig szótlánul mentek. Majd megálltak és hosszasan nézték a virágzó bodzabokrot.

— Akartál valamit mondani? — fordult László hirtelen Kálmánhoz.

A herceg felemelte furcsa szemeit, majd újra lesütötte.

— Igen! — mondta rekedten.

A király várt egy darabig. Kálmán küzdött magával, hogy szóljon-e. Végül elszánta magát.

— Igaz, hogy szövetséget kötöttél a császárral?

— A horvát kérdésben egyeztem meg vele! — mondta László kedvetlenül.

— A pápa megneheztel miatta! — szólt Kálmán fojtott indulattal.

László nyugtalanul nézett rá.

— Majd megmagyarázom neki! — válaszolt higgadtan. — Emiatt ne aggódj! Tudom, hogy te nagyon hű fia vagy az Egyháznak, de én is az vagyok, jól tudhatod!

Kálmán nem felelt.

— Szükségesnek tartom — jegyezte meg László —, hogy Álmos Horvátországban maradjon és horvát király legyen. Ez a horvátoknak is jó, meg neked is.

— Nekem? — lepődött meg Kálmán.

— Neked! Miután nem lettél pap, te vagy a magyar trón örököse. Te leszel az utódod. Azért akarom Álmost a horvát trónon látni, hogy össze ne vesszetek és ne kövessétek apáink példáját. Apád és az én apám szerető testvérek voltak, mégis egymás ellen fordultak. Tudod, milyen szomorú végük lett. Atyád összetaposott teteme a tihanyi kriptában fekszik, az én atyám tört gerinccel pihen a szekszárdi monostorban. A harcnak az ország adta meg az árát. Nem akarom, hogy Álmos öcséddel megismétlődjék a testvérharc.

Tudod jól, milyen tüzes vér szorult belé! Kiváló vitéz, szemre ékes dalia. Népszerű. Mindenki szereti. Azért akarom, hogy a horvát trónon maradjon. Ne legyen itthon. Azt akarom, hogy te nyugodtan, versenytárs nélkül foglalhasd el a magyar trónt.

— Arra én nem számítok! — legyintett Kálmán.

A király megállt. Szűrés szemmel nézett a sápadt hercegre. Nem értette, miért legyintett. Ő kitervezte a jövőt. Az ország békéjét, mai hatalmát, tekintélyét, jólétét mindenkorra biztosítani akarja. Az országnak nagyhatalomnak kell lenni Európában. Ezt többé nem szabad a trónkérdéssel kockára tenni. A testvérviszályt mindenképpen ki kell küszöbölni. Nem szabad megengedni, hogy a két testvér egymásnak menjen. Élete legfőbb célja ez. Ezért szánta egyiknek a horvát trónt, másiknak a magyart. Isten és lelkiismerete előtt ennél bölcsebben nem intézkedhetik. És akkor ez az eszes, püspöknél tudósabb ember legyint az ő tervére.

— Miért nem számítasz rá? — kérdezte szigorúan.

— Öreg leszek akkorra! — szaladt ki a herceg száján.

László meghökkent.

— Öreg?

— Alig vagyok fiatalabb nálad!

László a hercegre nézett. Mintha hályog esett volna le a szeméről. Szinte megszedült. Megértett mindent a néhány szóból. Azért nem akart hát pap lenni ez a magába zárkózott, hallgatódzó fiatalember, mert féktelen szívóssággal vágyakozik a trónra és attól fél, nem tudja László halálát kívánni. Ő most negyvenöt éves. Kálmán közel jár a negyvenhez. Csak hat-hét év van közöttük. Ez valóban nem nagy korkülönbség. Mit csináljon? Az első pillanatban arra gondolt, talán Istennek tetsző cselekedet volna, ha félreállna az útból és átengedné a trónt Kálmánnak. Ha tudná, hogy ez az Isten akarata és ezzel az országot a viszálytól megmentené, habozás nélkül megtenné. Az ország most hatalmas, boldog. Kálmán tovább tudná vezetni a boldogulás útján. Legjobb volna lemondani. Milyen jó is lenne elvonulni valami csöndes monostorba és Istennek szentelni életét. Elmenni a Körös-szigetre! Vagy a somogyvári francia bencések közé! Egyedül maradni lelkével és az Istennel!

Kezét nyújtotta Kálmánnak.

— Isten kezében van az életem! — sóhajtott mélyet.

Álltak a virágzó bodzabokornál és nem beszéltek többet. László nem akart, Kálmán nem mert szólni.

Fojtott napok következtek.

László várta a híreket Rómából és Zágrábból. Nem szólt senkinek. Még Petővel is alig váltott pár szót. Május vége felé érkezett is egy követség, de nem Álmóstól, hanem sógorától, Otho olomuci hercegtől. Az olomuci püspök több pap és morva főúr kíséretében érkezett és üzenetet hozott. László nyájasan fogadta a követséget. Szíves szavakkal érdeklődött sógora, nővére és a morva hercegség minden ügye iránt és megkérdezte, van-e valami külön kívánsága is Otho hercegnek.

— Van! — hajolt meg mélyen a püspök. A morva főpap igen jámbor ember volt. Ékes szavakkal adta elő jövetelük célját. Valósággal szép templomi beszédet mondott Jézus urunkról, aki megváltásunkért elhagyta titokzatos mennyei lakását és a betlehemi istálló szalmáján megszületett. Édes gyermekkorát Názáret szent magányában töltötte, ahol csendesen dolgozgatott az ácsműhelyben és nevelőapjával szálfákat döntögetett a názáreti erdőben. Mikor aztán harminc éves lett, kiállt a világ elé a megváltás evangéliumával és az elesett ember szemét az égre emelte. Azt hirdette, hogy amik ott fönn vannak az égen, azokat keressük. Mert lelkünk Istenhez tartozik. De a föld örömeibe, gazdagságába, élvezeteibe való elmerülés megakadályozza az embert, hogy lelkét Istenhez emelje. Pedig mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének azonban kárát vallja?

László, aki mély megihatottsággal hallgatta a püspök szavait, Pető felé pillantott. Élénken emlékezett erre a csodálatos mondásra, mikor ifjúkorában kedvenc testőrével az esztergomi Duna-parton lovagolt és egy pillanatra megálltak a fatörzsön prédikáló pap előtt.

— Isteni mondás! — hajtott fejet László. Pető is mélyen meghajtotta őszülő fejét. A püspök pedig folytatta. Az Üdvözítő végigjárta Izrael országát és úton-útfélen, a falusi zsinagógákban csakúgy, mint Salamon király tündöklő templomában, a réteken és mezőkön, a galilei-tó sárga vizén hirdette az igét. Járt Kapernaumban a pogány százados beteg szolgájánál, állt Naim utcáján az özvegyasszony fiának holtteste mellett, ült Kánában a menyegzősök asztalánál és végigjárta Jeruzsálem utcáit az irdatlan nagy kereszttel, melyre rászegezték őt az agykoponyák hegyén.

— És e szent országot — mondta hévvel a püspök — a pogány szeldsuk-török vette hatalmába és pogányok kezére kerültek az ál-

dott tájak. Urunk születése- és sírja helye, minden röge, porszeme, melyet Jézus úr lába érintett.

— Ezt a szent földet vissza kell venni a pogánytól! — kiáltotta a püspök.

— Vissza! — lelkesedtek a hallgatók.

— Nyugat minden népe mozgolódik, hogy nagy sereg induljon a Szentföld visszavételére. Sokáig tart még, míg a szent kereszt jelével díszített hadsereg készen lesz a messze útra, de már most keresik azt a fejedelmet, aki első lovagja, legkiválóbb hadvezére a keresztény világnak, aki a kereszties hadsereget a Szentföldre vezeti.

László szorongva nézett a püspökre.

— Nyugat fejedelmei — hajolt meg a főpap — a magyarok nagyhírű királyára tekintenek, aki Nyugat első lovagkirálya. Azt szeretnék, ha ő lenne a hadak vezére. Bizalmasan érdeklődtek uramnál, Otho herceg úrnál, vajon rokoni kötelékénél fogva nem tudná-e kieszközölni, hogy László király öfelsége, a királyok fényességes tüköre a kereszties sereg vezérségét elvállalja?

— Méltatlan vagyok rá! — emelte fel a kezét tiltakozva László.

— A legméltóbb vagy rá! — erősítette a püspök mély meggyőződéssel.

Mindenki nagy örömmel hallgatta a készülő nagy esemény híret. Többen azonnal kijelentették, hogy készek a kereszties hadakhoz csatlakozni és a Szentföldért vérüket ontani. Maga László király elhatározta, hogy nemcsak csapatot ad, hanem örömmel látja az egész sereget, ha Magyarországon akar átvonulni és minden szükséges élelemmel ellátja. Ami a fővezérséget illeti, azt egyelőre elhárítja magától már csak azért is, mert bizonyára találhatnak nála alkalmasabb vezért is. Főként pedig azért, hogy távollétében a most oly szépen virágzó Magyarország újra támadásnak lenne kitéve külső ellenségei részéről. Magyarország nehezebb helyzetben van, mint a nyugati országok. Magyarország itt fekszik nyugat kapujában. Neki kell felfogni a keletről meg-megújuló támadásokat. A nyugati országok békében élhetnek, mert jól tudják, hogy őket csak akkor érheti veszedelem, ha a pogány hadak előbb Magyarországot legázolták. Ezért van szükség erős Magyarországra a Duna-medencében. Egyébként rokoni üdvözlét küldi Otho hercegnek és azt üzeni neki, hogy egyszer majd személyesen meglátogatja és akkor majd beszélhetnek még a kereszties hadakról és azok vezéréről.

— A derék morva népet szívembe zárom! — bocsátotta el László a sajnálkozó püspököt.

A küldöttség távozása után egyik napon Marcel prépost a bazilika főoltára előtt imádkozott és saját kezűleg végezte az oltáron levő ezüst ereklyetartók tisztogatását. Alázatosan csókolgatta a kis üvegablakokkal ellátott ereklyetartókat, melyekben Szent István király tetemei nyugodtak. Amint a kisebbik ereklyetartót törölgette, melyben a csodálatos Szent jobbot őrizték, hirtelen megdöbbszent. Jobban megnézte az ereklyetartót. Szíve megdermedt a rémülettől. Az ereklyetartó üres volt. A Szent jobb hiányzott belőle. Mivel a templom homályos volt, gyertyákat gyújtott. Körülrakta velük az oltárt és töviről hegyire átvizsgálta. Kinyitotta a nagyobbik tartót, nem helyezte-e át valaki abba a Szent jobbot. Abban sem találta. Azonnal a palotába futott és Petőt kereste.

— Testőrispán úr! — kiáltott reszketve. — Ellopták a Szent jobbot!

Pető a szívéhez kapott.

Rémülten ugrott fel. Köpeny nélkül, hajadonfőtt futott át a bazilikába. A prépost utána. Átkutattak mindent. Majdnem szétszedték az egész oltárt. Hiába. A Szent jobbot nem találták. Sápadtan mentek vissza a palotába. Mit csináljanak most? László király kétségbeesik, ha a szörnyű hírt meghallja. Az ereklyéket mindenki gyűjtötte, mert tudták, hogy azok tisztelete Isten áldásával jár. Egy-egy kiváló szent ereklyéért aranyat, ezüstöt, egész birtokokat adtak, sőt a túlzók attól sem riadtak vissza, hogy ellopják az óhajtott kincset, ha más módon nem tudták megszerezni.

Pető és a prépost félve mentek a királyhoz. A prépost, akire az ereklyék őrzete bízva volt, annyira reszketett, hogy Petőnek kellett beszélnie helyette. Ő közölte a királlyal a pótolhatatlan veszteséget.

László magánkívül lett, mikor a hírt meghallotta. Keményen a prépostra dörrent. Szemrehányást tett neki gondatlanságáért.

A prépost hebegve mentegette magát.

— A kulcsokat a nyakamban őrzöm! — húzkodta köntösét az álla alatt és elő is húzta a ruhája alól a két nagy kulcsot. — Éjjel is a nyakamban lógnak! Velük alszom!

— Megfoghatatlan! — törölte ősztökét Pető.

A király nem bírt lecsillapodni.

— Csak ne a Szent jobb tűnt volna el! — járkált indulatosan a teremben. — Akármi mást vittek volna el, csak azt ne!

Pető csillapította.

— Meg kell lennie, királyom! Megkeressük! Átkutatjuk az egész országot! Előteremtjük a föld alól is!

A prépost lehorgasztott fejjel kisurrant a szobából. A király és Pető egyedül maradtak. Leültek és ijedten néztek egymásra. Arcuk beesett az izgalomtól. Szakállukban ezüstösen csillogtak az ősz hajszálak. Mintha hirtelen megöregedtek volna a nagy ijedségtől. Két ősz óriás ült egymásnak szemközt. Homlokukat tenyerükbe hajtották.

— Mit csináljunk? — sóhajtotta László.

— Bízunk Istenben, uram! — Sok fejtörés után abban állapodtak meg, hogy a vesztéséről értesítik az összes püspököket, főurakat, monostorokat, plébániákat. Elrendelik, hogy mindenütt, még a legutolsó jobbágytanyán is kihirdettetik a lopást és eskü alatt köteleznek mindenkit, hogy aki tud valamit a Szent jobbról, halálbüntetés terhe alatt azonnal jelentse a királynak. A hírnökök szétvittek az országba a hírt. Mindenütt nagy ijedelem és felháborodás támadt. A mozgékony Dezső kalocsai érsek a messze Kalocsáról személyesen felnyargalt Fehérvárra, hogy a királyt vigasztalja. A többi püspök és főúr is egymás után küldözte az üzenetet, hogy a nyomozást teljes erővel folytatják és ha valamit megtudnak, azonnal személyesen jelentik.

László minden délután átment a bazilikába. Hosszan imádkozott a szent király teteme előtt. Bizalommal könyörgött hozzá, térítse bűnbánatra a tolvajt és segítse visszaszerezni a drága ereklyét, melyet Isten sértetlenül megőrzött az enyészettől. A bazilika kapujában koldusok térdeltek állandóan. A király minden nap kétszeres alamizsnát osztott ki köztük.

— Imádkozzatok a szent királyhoz — buzdította őket —, hogy a Szent jobb megkerüljön!

Hónapok teltek el, mikor egy meleg nyári délután poros, fáradt pap érkezett Fehérvárra. Torzonborz szakálla volt. Csuhája tépett. Csaknem rongyos. Kezében hatalmas botot szorongatott. A bot tejetén ökörtülokből faragott kereszt.

— A király urat keresem! — mondta a kíváncsiaknak. Azok kinevették.

— Ilyen ágrólszakadtn akarsz a király úr elé járulni?

— Messziről jövök! A Tiszántúlról.

— Akkor is szerezz tisztességes ruhát!

Mikor azonban megtudták, hogy az eltűnt Szent jobbról hozott hírt, nyomban Marcel préposthoz vitték, aki örömeiben a legjobb ruháját ajándékozta neki és nyargalt át vele a királyi palotába.

— Ki vagy? — kérdezte László a paptól.

— A Berettyó-szigeti kápolna papja.

— Tudsz valamit a Szent jobbról?

— Én őrzöm!

— Micsoda? — ugrott fel a király.

— A Szent jobb a Berettyó-szigeti kápolnában van elrejtve!

— Ki vitte oda?

— Az uraságom, Márkus úr!

László a préposthoz, Péter nádorispánjához és Petőhöz fordult, akik a pap érkezése hírére a királyhoz siettek.

— Ki az a Márkus úr?

Az urak nem ismerték. De a pap megmagyarázta.

— Igen jámbor úr a Márkus úr! Van neki sok földje, jobbágya, marhája! Nemes ember!

— És hogyan került hozzá a Szent jobb?

— Azt nem tudom! Csak annyit tudok, hogy igen buzgó, jámbor keresztény, aki a Berettyóban levő kis szigeten kápolnát építtetett. Engem fogadott meg, hogy legyek a papja. A jobbágyainak én hirdetem az igét. Én szolgálom ki őket a szentségekkel. Én mondok nekik misét.

— A Szent jobb a kápolnában van? — kérdezte a király.

— Ott. Talán fél éve, hogy egyszer hívatott Márkus úr és tudatta, hogy a kápolnának ereklyét szerzett. Kíváncsi voltam rá, de eleinte nem akarta megmutatni. Csak mikor megesküdtem, hogy senki fiának el nem árulom, akkor mutatta meg. Én elhültem, mert a Berettyó-völgybe is eljutott a hír, hogy István király keze nem porladt el és hogy a fehérvári bazilikában ezüsttartóban őrzik. A Szent jobbot mi is ezüstszekrénybe zártuk és a kápolna oltárköve alá rejtettük. Azóta is ott van.

— A hírnökök nálatok is kihirdették, hogy eltűnt a Szent jobb?

— Kihirdették!

— Miért nem Márkus úr jött ide?

— Nem mert! Biztosra veszi, hogy felakasztják! Engem küldött el, de előbb fölmentett esküm alól.

A király boldogan fellélegzett. A papot megajándékozta és Marcel prépost gondjaira bízta. Meghagyta neki, maradjon Fehérváron, mert személyesen akar a Szent jobbert a Tiszántúlra menni és neki kell kísérni, hogy könnyen megtalálják a Berettyó-szigeti kápolnát.

— Tudsz lovagolni? — kérdezte tőle.

— Csikós voltam gyermekkoromban! Lovakat őriztem! — resztekedett a pap.

— Azt ne restelld! — figyelmeztette a király. — Nem szégyen, ha valaki jobbágy!

— Én is jobbágygyerek voltam! — mondta Pető a papnak.

A pap csodálkozva nézte a díszruhás testőrispánt.

A király sürgette az indulást. Az üres erekyetartót gondosan málhába tette és Petővel, a pappal és húsz testőrrel megindult a Tiszántúlra a Szent jobbert. A vidék mindenütt ismerős volt. A Dunán átkelve elébük tárult az Alföld térs rónasága. Zöldelltek a legelők. Gulyák legeltek a kövér fűben. Elszórtan tanyák látszottak. Mindenütt jólét és bőség. Az emberek egészségesek. Arcuk tele napsugárral. Egy napot a biharvári palotában töltöttek. A vár most meglehetősen elhagyott volt. Mióta megszűnt a fél ország hercegeinek palotája lenni és a püspöki szék is átkerült Váradra, csak a szállásparancsnok és a jobbágyok századosai laktak benne. A várudvart felverte a gaz és a bástyasétány tölgyfáin elszaporodtak a madarak. Harkályok kopácsolnak a vastag törzseken. A bokrok alatt cinkék csipogtak. Feketerigók füttyögtek. A várárokból emelkedő magas jegenyéken szénfejű varjak táboroztak. A jegenyék levelei már sárgultak. Mikor a nyárvégi szél fúj, a levelek könnyű arany-pénzként repültek róluk. A szénfejű varjak kiáltoztak.

— Kár! Kár!

— Bizony, kár! — mondta László csöndesen és Petőre nézett, aki a távoli Igfon-erdőn járatta szemét.

— Mi kár? — kérdezte Pető.

— Az, hogy az idő eljár! Az ifjúság, melyet itt töltöttünk, eltűnt!

— Még egészen fiatal vagy, királyom! — vitatkozott Pető. — Én sem érzem magam öregnek, ha ősz is a hajam és kissé el is nehezdedtem!

— Hány éves vagy, Peti?

— Ötvenöt!

— Én tízzel vagyok kevesebb, mégis öregebbnek látszom!

— Dehogy!

— De igen! A nagytestű emberek hamar öregszenek. Hamar halnak meg!

Pető ijedten nézett Lászlóra. A király óriási alakja úgy állt a bástyánál, mint egy mozdulatlan hatalmas szobor. Önmagának öles szobra.

— Miért említed a halált? — nézett rá szomorúan.

— Mert nem félek tőle! — mondta László mosolyogva.

— Olyan vagy, mint az élet!

A király végigsimította boltozatos homlokát.

— Néha szédülök, Peti! Sűrű a vérem. Azt hiszem, nem élek sokáig!

— Uram!

László megveregette Pető kissé már hajlott hátát. Pirongatta őt.

— Peti, Peti! Elfelejtetted az öreg bihari püspök szavait? Azt tanultuk tőle, hogy Isten mindenkivel szabad. Akkor hívja magához az embert, amikor akarja. Ha nem kellene félnünk, hogy bűneink miatt elvet magától, talán jobb volna meghalni, mint élni. A mennyországban sokkal jobb lesz, mint itt e bajos földön. Csak ki tudja azt kiérdemelni?

— Te már kiérdemelted!

László szigorúan nézett Petőre.

— Nem szabad ilyeneket mondanod! — dorgálta őt. — Máskor is mondtál nekem ilyen különös dolgokat. Miért teszed ezt?

— Mert Isten választotta vagy!

— Gyarló ember vagyok! Ne gondold, hogy Isten irgalmát érdemlem! Inkább haragját és büntető ostorát. Ha szeretsz engem, Peti, imádkozzál értem sokszor!

— Imádkozom, uram, mindig!

Másnap nagy kerülőt tettek, hogy a régi ismerős helyeket bejár hassák. Csak azután kanyarodtak a Berettyó-völgy felé. A réteken és a csalitas vidéken nagyon sok foglyot és fácánt láttak. Ijedt cserregéssel szálltak fel a fogolyfalkák. Egy-egy hosszúfarkú, zöld-piros fejű fácánkakas éktelen rikoltozással repült a lovasok feje fölött. A vitézek szinte kapkodták a fejüket, hogy a riadt madár le ne üsse róla a kucsmát.

László szándékosan kerülte a főurak és ispánok udvarházait. Nem akarta, hogy az ünnepi fogadtatásokkal sok időt veszítsen. Minél előbb látni akarta a Szent jobbot, hogy imádkozhasson előtte.

Aztán azért is sietett, mert az ős rohamosan közeledett. Az éjszakák hűvösek voltak. Reggelente dér csillogott a mezőkön. A levegőben ökörnyalak úsztak. A Berettyó-völgyben már a pap vette át a vezetést. Ő lovagolt a csapat élén. Csakugyan úgy ülte a lovat, mint egy vérbeli csikós. Már a kis Berettyó partján ügettek. A víz zöld volt és szeszélyesen kanyargott. A partok mentén barnállottak a nádlak buzogányai.

— Ott van! — mutatott előre hirtelen a pap. A folyó kettéágazott és a közepén csakugyan kis sziget zöldellt és magas jegenyék közt ott lapult a kőtetős kis kápolna. A folyótól keletre feltűnt Márkus úr magas kőháza. Körülötte majorsági épületek. Jobbágyok látszottak, a karámok és istállók körül foglalatatoskodtak.

A király és kísérete megállt a szigetre vivő híd előtt. A papot benyargaltatták a kőházba, hogy Márkus urat előhívja. Nem-sokára jött is a bűnös. Hajadonfótt nyargalt, mint a vezeklők. Ruhája is hamuszínű volt, mint a nagy bűnösöké. Arca rákvörös. Szakállt nem viselt. Hosszú fekete bajusza fülére volt csavarva. Mikor a hídhöz ért, leugrott lováról és a földre vetette magát a király előtt.

— Irgalmazz, királyom! — tárta feléje mindkét karját.

László nem szólt hozzá. Egy darabig szigorúan nézte, majd szó nélkül leszállt lováról. Példáját a többiek is követték. Intett a bűnösnek, hogy keljen fel és menjen előre. A holtra vált ember előre-sietett. A király és kísérete utána. A híd alig volt néhány lépés hosszú. Hamar ott álltak a kis kápolna előtt. Márkus úr kinyitotta az ajtót és a küszöbön újra letérdelt.

— Csak előre! — szólt rá szigorúan a király.

Beléptek a kápolnába. Nem láttak semmit. A kápolna ablaka olyan vastag bőrhártyából készült, hogy a világosság nem tudott áthatolni rajta. Márkus úr reszkető kézzel kovát csiholt és taplója tűzével meggyújtott egy fáklyát. A fáklya lángja sárgapirosan lobogott és világánál előtűnt az oltár, fölötte egy bizánci Mária-kép. A király megörült, hogy Jézus úr édesanyja képét láthatja. Az égi Asszony tágra nyílt szemmel nézett a királyra. Mintha csodálkozott volna, hogy itt látja. László letérdelt és imádkozott. Majd intett Márkusnak. A bűnös az oltárhoz lépett és az oltárkö alól kiemelt egy ezüstládát. Kinyitotta kulccsal a zárat. A láda tetejét fölemelte és kivette belőle a Szent jobbot.

— Itt van! — mondta rekedten és az oltárra tette.

László nyomban leborult előtte. Ott feküdt sértetlenül a szent erekle, az ország legnagyobb kincse. Éppen olyan volt, mint mikor a márványkoporsóból kivették.

— Üdvöz légy, Szent jobb! — csendült meg a király hangja. Mindnyájan letérdeltek és örömkönnyek közt bámulták a csodás jobb kezét. Közel egy óráig imádkoztak előtte, majd a király saját kezével emelte le az oltárról és helyezte el a Fehérvárról hozott ezüsttartóba. Födelét gondosan lezárta és Petőnek nyújtotta.

— A szemed világa legyen!

Kijöttek a kápolnából. Ekkor a király Márkus úrhoz fordult.

— Miért loptad el?

Márkus harmadszor is letérdelt.

— Kelj fel! — szólt rá László keményen. — Isten előtt kell térdelni!

— Te Isten követje vagy itt, azért térdelek előtted! Te hoztad el az Istent Erdélybe! Itt mindenki téged emleget, mióta a kuntól megszabadítottál bennünket... Nálunk te az Isten lovagja vagy!

— Isten lovagja?

— Igen! Erdély halott volt, míg te nem jöttél. Kétszáz éve már, hogy eleink ide jöttek. Őseim is Álmos vezérrel jöttek. Ők még látták a Volgát. Mi ide jöttünk, a hegyek közé, de gyuláink nem tudtak megvédelmezni bennünket a kunoktól, besenyőktől. Király uraink Fehérváron laktak, messze, túl a Dunán és azt tekintették hazájuknak, meg a térs Alföldet. Azt a vidéket gondozták. Oda építettek várakat, monostorokat, püspöki palotákat. Erdéllyel nem törődött senki. Minket örökösen ölt, rabolt az ellenség, míg te nem jöttél.

— Én?

— Te, királyom! Először ifjúkorodban vívtad itt meg a kerlési csatát. Akkor egész Erdélyen végigfutott a hír, hogy Isten egy csodálatos óriást küldött nekünk Erdély megszabadítására. A kunok elsápadtak neved hallatára és fejvesztetten menekültek ki Erdélyből. Te adtál nekünk két püspökséget. Te raktad meg várakkal határainkat. Erdély azóta virul, mióta te oltalmadba vetted.

— Éppen ezért nem kellett volna a Szent jobbot elvenni tőlem!

De Márkus úr tovább beszélt. Mint egy ékesszóló, tudós pap, úgy tudott beszélni. Hivatkozott arra, hogy Lászlónak nemcsak Erdélyre kellett gondot fordítania, hanem az ország minden részére. Meg kellett erősítene a Felvidéket. Biztosítania kellett a nyugati

gyepűket. Sőt elment a tengerig és birodalommal lett az ország. Nem fenyegeti veszély sehonnét, csak kelet felől.

— Nem értelek!

— Erdély messze van Fehérvártól, királyi székhelyedtől! — folytatta Márkus úr. — Azt gondoltam én, ha te nem lehetsz itt, elhozom ide azt, ami legdrágább kincse országunknak. Elhozom ide a Szent jobbot, hogy helyetted az védelmezze meg Erdélyt, ha újra bajba jutna.

A király meglepődött.

— Ezért hoztad el?

— Ezért! A kunoktól és tatároktól csak te tudsz megvédelmezni bennünket és ez a Szent jobb. Ha te nem lehetsz itt, megvédelmez a Szent jobb! Azért egész Erdély nevében könyörgök hozzád, hagyd itt nekünk ezt a szent ereklyét.

— Hagyjam itt?

— Igen! Térden állva könyörgök ezért. Te tudod legjobban, micsoda erő rejlik a szent király kezében. Ez az ereklye megoltalmazná Erdélyt, melyet te kapcsoltál igazán Magyarországhoz. A szent királyra kérlek, aki egyedül hasonlítható hozzád, mentsd meg Erdélyt örök időkre azzal, hogy itt hagyod a Szent jobbot!

A király mélyen megindult Márkus úr könyörgésére. Lefegyverezte őt a mélységes hit, mely ennek az esdeklő erdélyi magyarnak szavaiból kiáradt. Belátta, hogy Erdélynek szüksége van a szent király csodatevő kezére, hogy ellenség soha le ne téphesse a nagy haza testéről. Ha bármikor letépné, ez a titokzatos erő visszahozza. Erdély Szent István öröksége, melyet László király kardjának kell megvédelmeznie.

— Itt hagyom! — határozta el magát László.

— Királyom! — ujjongott fel Márkus úr és már nyúlt is Pető felé, hogy a Szent jobbot visszavegye tőle.

— Ne oly sietve! — tiltakozott László. — Ez a kis kápolna nem eléggé biztos hely ilyen nagy kincs őrizetére. Azért azt határozom, hogy monostort építtetek ezen a helyen és Szent Benedek fiait telepítem bele, hogy azok őrizték éjjel-nappal a Szent jobbot.

Márkus úr örömeiben ismét földre borult. Könnyek közt köszönte meg a király elhatározását és azonnal felajánlotta egész vagyonát a monostor számára.

— És te miből élsz? — kérdezte László.

— Monostorba vonulok én is! — lelkesedett Márkus úr — Szent Benedek fiai maguk közé fogadnak. Letöltöm az egyévi próbaidőt. Utána én is szerzetes leszek és halálomig őrzöm országunk kincsét.

— Jól van! — mondta a király. A Szent jobbot visszatették a kápolnába. Megparancsolta azonban, hogy éjjel-nappal őrizték az ereklyét, míg a monostor építését a váradi püspök felügyeletével meg nem kezdlik.

László és kísérete hazament Fehérvárra.

Az ősz rövid volt. November végén leesett a hó. Az utak járhatatlanokká váltak és az emberek bevonultak téli szállásaikra. Csak ritkán lehetett látni egy-egy portyázó lovast, aki barna báránybőr ködmönben, vagy farkasbundában bukácsolt a sáros utakon. A fehérvári királyi palotában füstölögtek a szenelők. A legtöbb teremben megépítették a nagy kemencéket, melyekben vidáman pattogtak a hatalmas fahasábok. Kellemes meleg áradt el a termekben és öröm volt bennük időzni. László a meleg szobákban tanácskozott udvari embereivel. A nádorispánnal és Petővel számba vették az összes vármegyék és ispánok erejét. Megállapították, mekkora csapatot kell kiállítani egy-egy ispánnak háború esetére. Elrendelték, hogy a katonák fegyvereit, a kardokat, buzogányokat, vérteteket, páncélokat igyekezzenek itthoni műhelyekben elkészíttetni. A külföldi hadviselet előnyeit be kell vezetni. A régi nyilazó magyaroknak is voltak bőrből készült vértjeik, melyeket mellükre és karjukra szíjaztak, most azonban mindinkább vasba öltözik az egész világ. A libegő tollú kucsmákat kiszorítja a nehéz vassisak. Több főúron lehet látni szakállas sarkantyúkat. Sőt a mosoni várispán, aki Salamon királynak a kunok közt történt elpusztulása óta a várat lakta, egyszer úgy jelent meg Fehérváron, hogy lova szügyét is páncél takarta.

A nyugati lovagvilág kezdte meghódítani az országot.

Szerencsére nem volt szükség a vasba öltözött hadakra, mert ellenség sehonnét sem fenyegette az országot. Nyugaton a német császár tiszteletben tartotta határát és hűségesen állta a szövetséget. Északon Otthon morva herceg állt őrt. Keleten a kunok, besenyők meg se mertek moccanni, délen pedig Álmos király zavartalanul uralkodott.

— Mekkora ország! — nézte Pető a földabroszt, melyek Ják káplán rajzolgatott egy lepedő nagyságú pergamenre.

— Bizony, nagy dolog magyarnak lenni! — büszkélkedett a nádorispán.

László örömmel hallgatta hű embereit. Maga is nagyon boldog volt, hogy Isten így felmagasztalta ezt az országot, melyet István király Jézus úr anyjának, a boldogságos Máriának oltalmába ajánlott. Figyelmeztette hű embereit, hogy térden állva kell mindennap hálat adni Istennek.

— Mert ő tette naggyá az országot! — mondta mély meggyőződéssel.

— De a te kardoddal! — szólt Pető.

— Isten lovagja vagy Magyarországon! — hajolt meg a nádor.

— Királyok fényességes tüköre!

László mindig megfedtte embereit, mikor ilyeneket mondtak előtte. A magasztaló szókat nem szerette. Ő is örült, hogy az ország oly erős, de a sikerrel még mindig nem volt megelégedve. Különösen bántotta, hogy az emberek még mindig nagyon anyagiasak, élvezethajhászok és cifrázkodásra hajlamosak. Egyszer Hartvik győri püspöknek egyenesen a szemébe mondta:

— A papok is anyagiasak!

— Tudom, királyom! — hajtotta le fejét a püspök. — Gyarló emberek azok is! Rájuk férne egy kis megújulás. A pápa úr erősen sürgeti és a külső országokban sokat gyűléseznek róla.

— Tartsunk zsinatot! — indítványozta a király. — Nekünk nem szabad a külföldtől elmaradnunk!

— Sőt adjunk jó példát! — lelkesedett a püspök. — Hiszen az egész világ szeme rajtunk van!

László egész télen a zsinat eszméjével foglalkozott. A közelebb lakó püspököket meglátogatta és megtárgyalta velük a szükséges teendőket, melyek a hibák kiirtására alkalmasak. Megszerezte külföldről az ottani újabb törvényeket és Marcel préposttal, Ják káplánnal írásba foglaltatta a zsinat elé terjesztendő határozatok tervezetét. Negyven szakaszba foglaltatta mindazt, amit szükségesnek tartott a vallás és az erkölcs ellen való bűnök, a vallásos kötelezettségek, egyes szertartások, az egyház vagyona és jogai ügyében.

Alig várta, hogy kitavaszkodjék. Már húsvét után szétküldte futárait. Az ország minden főpapiját és főúrát meghívta Szabolcs várába az Úr 1092-ik éve május havának huszadik napján tartan-

dó zsinatra. A hír nagy érdeklődést keltett mindenütt. Mindenki érezte, hogy a külső ellenségtől nem háborgatott ország a teljes belső megújulás küszöbén áll. A lelki baj sokkal kevesebb volt, mint a külföldön. A király mégis úgy érezte, hogy az ország igazán csak akkor lesz Isten országa, ha a legkisebb hibákat és bűnöket is kiirtja és a belső lelki erő tetőpontjára állítja a nemzetet.

István király első papi nemzedéke, a térítő szerzetesek szentek voltak. Szigorú erkölcsű püspökei és papjai az égi boldogulás elnyerését a mártírhálálra való törekvéssel is szorgalmazták. Semmi közösségben nem voltak a nyugati papok egy részével, akik a királyi udvarokban megtanulták a világi életet és egyre szabadabb, nagyúri életet folytattak. Mikor azonban István király első papi nemzedéke kihalt, a szent király halálát követő testvérharcban, zűrzavarban, felfordulásban lényegesen megváltozott az újabb papi nemzedék erkölcsse. A leginkább szegénysorsból felemelkedő, nem ritkán jobbágyszármazású papok jóhiszeműen átvették a papi nőülés szokását. Feleségüket, gyermekeiket, rokonaikat nemcsak maguknál tartották, hanem az egyházi vagyontól gazdagították. A nős papok tekintélye a házaselettel járó sok gyarlóság miatt hirtelen nagyot süllyedt. A nép nem tekintett rájuk olyan nagy és őszinte tisztelettel, mint István király szigorú erkölcsű, nőtlen papjaira. Példájukat a főpapok is követték. Az apátok független egyházfejedelmeknek kezdték érezni magukat, püspöki jelvényeket viseltek és püspöki jogokat gyakoroltak. Jövedelmük gyarapítására még azt is megtették, hogy a vidéken lelkipásztorkodó, szegény falusi papoktól elharácsolták csekély jövedelmüket. Külső viselkedésük is egyre jobban elvilágiasodott. Nem hordták a szerzetesek durva szőrköntösét. Különösen a királyi, főúri udvarokban, társas életben forgolódnó főpapok, kanonokok, deákok hasított mentét, zöld dolmányt, kucsmát, tarka kesztyűt, csizmát vagy hímes sarut és selyem varrottas inget viseltek. A pogánylázadások nyomán a falusi papok közé, főként a nagypaphiány miatt, nem egy papi ruhával hivalkodó egyén betolakodott. Sokan nem is részesültek kellő kiképzésben. Részegesek, mulatósak, ágyastartók voltak. Viselkedésükkel megbotránkoztatták a népet. A szentbeszédet és a szentírásmagyarázást elhanyagolták és a híveket a templomtól elidegenítették.

Ezek a bajok fájtak László királynak. Ezeket akarta megszüntetni a szabolcsi zsinaton. Ezért várta olyan nehezen a májust.

Végre elérkezett a zsinat napja.

László a püspökök, apátok, főurak jelenlétében misét hallgatott. Majd egymás után előterjesztette a már előre megfogalmazott törvényeket.

Lelkes öröm fogadta azt a szakaszt, amely kimondta, hogy a kötelező ünnepek sorába felveszik Szent István, Szent Imre és Szent Gellért napját. Törvényerőre emelték, hogy a hónap első napján, vagyis kalendáján ülésező, magyarosan kalandosnak nevezett vallásos társulatok a püspököknek vettetnek alá. A pogány módra még mindig kút, fa, kő vagy forrás mellett áldozók elvesztik az áldozati barmot.

— Kevés ilyen van már! — kiáltottak többen.

Ha valamely templom elpusztul, a hívek tartoznak felépíteni. De ha romba dől, akkor a püspök kötelessége újjáépíteni. Egyházi ruhákat és kegszereket a király ad, könyvekről a püspököknek kell gondoskodnia. A misemulasztót meg kell korbácsolni. A pap sújtsa vezekléssel. A házasságtörő asszonyon és csábítóján a sértett férj vehet bosszút. Aki vasárnap vadászik, vagy kalmárkodik, legyen az izmaelita vagy zsidó, elveszti lovát, ökrét. A tizedet tartozik mindenki pontosan megfizetni. Az egyházi vagyont nem szabad megdézsmálni, dúlni vagy elvenni. Hiszen föld van az országban elég. Mindenki kaphat, amennyit csak akar. A király és a főurak alig bírnak a rengeteg birtokkal. Alig van jövedelem belőlük. Kevés a dolgos kéz. A papok kötelesek Isten szolgálóihoz méltóan viselkedni, öltözködni, híveiket oktatni, buzdítani és tiszta életet gyakorolni.

— És házasodhatnak! — kiáltott közbe egy ispán.

Zaj támadt. A jelenlevők közt sok volt a nős pap. A főurak is megszokták, hogy papjaiknak családjuk van. Egyre többen közbeszóltak. Vitatták, hogy a papok házassága nem bűn. A pápa is megengedi.

— Melyik pápa? — kérdezte László.

A zaj még erősebb lett. Sokan az ellenpápát emlegették. Összevissza kiáltoztak. Úgy látszott, a papok házasságát szorgalmazó császárpártiak voltak többségben.

László lecsapott rájuk.

— A törvényes pápát fogjuk megkérdezni! — mondta keményen.

Erre elcsendesedtek. A király ellen nem mert szólni senki. Érezték, hogy a levegőben olyan nagy madarak szárnyai csattognak, melyeknek röptét nem mindenki tudja követni.

A király kedvetlen lett. A hálaadó istentisztelet alatt, melyet a zsinat után tartottak, alázatos szívvel imádkozott.

— Tisztítsd meg, uram, a te néped lelkét!

XII

Pető a kőpadon ült. Ősz fejét a bástyafalnak támasztotta. Körülötte megint virágzott a bodzafa. Ják káplán állt előtte. Kezében hosszú pergamentekercset tartott. Tíz éve múlt már, hogy László horvátországi útja előtt megparancsolta neki, hogy írja meg a magyarok viselt dolgai. Tíz éve, hogy az első pergamenlapra ráírta ezt a két szót: *Gesta Hungarorum*. Azóta minden idejét az írásnak szentelte. A törékeny papon meg is látszott a sok munka. Arca sápadt volt. Kicsit tatáros arccsontja kiemelkedett két nagy szeme alatt. Haját elseperte homlokáról az ötven év szele, mely körüllegte gondoktól forró fejét. Nagyon kellemes hangja volt, mint a tiszta ezüstnek. Olyan szépen tagolta a magyar beszédet, mint senki más a király udvarában. Csupa szív volt. Az ősi ázsiai zenétől mindjárt könnyes lett a szeme. Nem szeretett sokat beszélni. Utálta azokat, akik mindig fecsegnek.

A magyarok történeténél már elérkezett László király gyermekkorához. Ezért újabban gyakran fordult Petőhöz, hogy adatokat kérjen róla. Tudta, hogy Lászlót senki sem ismeri úgy, mint Pető. Együtt nőttek fel és a félelmes, nagy király szíve talán senki előtt nem nyílt meg soha, csak a Rába menti kis jobbágygyerek előtt.

— Láttad-e sírni őt? — faggatta most is Petőt.

— Láttam! Mikor a főti csata után végigment a csatamezőn és meglátta a sok halottat. Keservesen siratta őket, köztük halálos el-lenségét, az elesett Vid bácsi ispánt is.

— Mi a legszebb tulajdonsága?

— A megbocsátás! Hogy kiengesztelődött nagyatyja megvakítóival.

— Nagy hadvezér és nagy szent! — mondta Ják káplán.

— Isten lovagja! — emelte fel fejét Pető.

— Királyok tüköre!

A palota felől Kálmán herceg közeledett. Papos köntösében furcsán lépkedett. Mintha sántított volna. A mindig töprengő ha-

lavány férfi udvariasan köszöntötte Petőt és Ják káplánt. Érdeklődött a pergamen tartalma felől és mint tudós, nagy szakértelemmel nézte az írást.

— Hallom, hogy őfelsége útra készül! — fordult aztán Petőhöz, miközben a pergament visszaadta a káplánnak.

— Igen, herceg úr! — válaszolt Pető. — A király úr teljesíteni akarja régi ígéretét és meglátogatja Olomuchben sógorát, Otho herceget.

— Nagyobb kísérettel megy? — érdeklődött Kálmán.

Pető gyanútlanul válaszolt.

— Nem! A nádorispán, Marcel prépost és én kísérik a szokott testőr csapatokkal.

— Sokáig marad Olomuchben?

— Nem tudom! Az ország nyugodt, nem fenyegeti támadás sehonnet. Meglehet, hogy hosszabb ideig marad.

A herceg megint Ják káplánhoz fordult. Újra a Gesta Hungarorum után érdeklődött. Azt kérdezte, mikorra készül el. Tanácsolta, hogy ne siessen vele, mert az ilyen nagy munkához hosszabb idő kell.

A bástya bokrai között sárgarigó fütyöntett. A bodzavirágokon zümmögtek a méhek. Gyönyörű volt a tavasz. Minden arc napfényben fürdött. A nyárelői napsugártól gyorsan lesültek a fiatal testőrök, akik László királlyal a Vág völgyében ügettek Olomuc felé.

— Szép vidék! — jegyezte meg Péter nádorispán.

— Országunk egyik gyöngyszeme! — bólintott a király.

Az út igen kellemes volt és gyorsan véget ért. Bár kényelmesen haladtak és az éjjeleket a királyi szállásházakban töltötték, mégis alig egy hét leforgása alatt Olomuche értek. Otho herceg nagy pompával fogadta a hatalmas szomszédot. Nemcsak Olomuc, hanem egész Morvaország nagy kitüntetésnek vette, hogy a magyar birodalom híres lovagkirálya megtisztelti látogatásával. A külföld talán még jobban tudta, mint maguk a magyarok, hogy László király és Magyarország mekkora tekintélynek örvend az összes keresztény nemzetek között. Gondolni sem lehet arra, hogy ilyen hatalmas országot, amelynek ilyen győzhetetlen, minden csatájában diadalmaskodó királya van, bárki is meg merné támadni. Ellenkezőleg, arra kell vigyázni, hogy kedvében járjanak, mert ebből csak haszon származhat minden országra, még a német császárságra is.

Otho herceg óvatosan kérdezte sógorát.

— Csakugyan nem vállalnád a szentföldi hadak fővezérségét? Már közeledik indulásuk ideje!

László elhárította a megtiszteltetést. Arra hivatkozott, hogy Magyarország, bármily erős ország, mégiscsak a kelet kapuja. Ezt a kaput nem lehet magára hagyni, míg a népvándorlás utolsó hullámai el nem ülnek. Keleten még mindig nem telepedett le, nem talált hazát a besenyő, kun, úz, tatár. Ezek bármikor oldalba támadhatnak Magyarországot és talán össze is roppantanák. Ha megtudnák, hogy László király keletre eltávozik, bizonyosan meg is támadnák. A Duna-medencében eddig egy nép sem tudott állandó hazát alapítani. Örökös csatatér volt ez a föld, melynél szebb pedig az egész világon nincs. Olyan ez a medence, mint az édesanya. Szíve a Duna. Erre futnak az összes folyók, mint a gyermekek anyjuk szívére. Ezt a kerek egységet nem szabad megbontani. Az Isten is egy országnak teremtette és ha ide más népek be akarnak jönni, azoknak el kell vegyülniök és fel kell olvadniok Árpád fájában, mert ebben a természetalkotta kerek egységben csak egy nemzet boldogulhat. Ha kun, besenyő, tatár, vagy akár a német és a morva darabokra tépné, mindegyik rész satnya, beteg kis ország lenne. A félnemzetecskék helyett egyetlen erős nemzetnek kell élni itt a Duna-tájon, mint Jézus úr nyugati országainak bástyája és őrtornya. Ezt a bástyát őrizetlenül hagyni nem szabad, kivált mikor igen kiváló nyugati vezérek állhatnak a szentföldi hadak élére.

— Nem erőltetünk! — adta meg magát Otho herceg, aki növekvő ámulattal hallgatta a király nagy bölcsességét.

Otho a nagy vendég tiszteletére pompás ünnepségeket, nagy vadászatokat rendezett a morva erdőben. Szerette volna Lászlót egész nyáron vendégül látni Olomuchben. László egy hónapnál tovább időzött sógoránál, de július derekán búcsúzkodni kezdett, mert nem akart nagyon hosszú ideig távol maradni Fehérvártól, ahol Boldogasszony napján nagy ünnepséget és királyi tanácsnapot akart tartani.

— Isten vezessen utadon! — búcsúzott tőle Otho és morva csapatával az ország határán visszafordult.

László a Vág-völgyben ereszkedett alá kíséretével. A környező hegyek tetején szikrázott a júliusi nap. A sziklafalak visszaverték a napsugarakat. A hőség megszorult a völgyekben és az utasok nagyon szenvedtek a forróságtól. A rekkenő déli órák-

ban nem is haladtak, mert a lovakon habzott az izzadság és a testőrök piros posztóruhájukban szinte fulladoztak.

— Nagyon meleg van! — mondta a király. Arcáról patakzott a veríték. Homlokán kidagadtak a kék erek.

— Pihenjünk! — tanácsolta Pető, aki szinte lángolt a nagy hőségben.

Egy erdei tisztáson telepedtek le. Fejükről levették nehéz vas-szakjaikat. A testőrök elmentek az erdőbe forrásvizet keresni, mert alig bírtak lovaikkal. A lovak ágaskodtak, nyihogtak a tűrhetetlen hőség miatt. A király egy mohos kőre dőlt. Hatalmas melle zihálva lélegzett.

— Szédülök! — mondta halkán és végigsimította verejtékes homlokát. Szeretett volna vizet inni, de Pető lebeszélte. A hideg forrás könnyen megárt ilyen nagy forróságban.

— Tudom! — suttogta a király és fejét bágyadtan hajtotta a kőre.

A testőrök visszajöttek a lovakkal. Egyik tizedes azt jelentette, hogy a völgyben lovascsapat jár és nagy igyekezettel nyomul felfelé. Pető néhány testőrt a völgybe küldött, hogy megnézzék, miféle csapat jár erre. Ha talán hírhozók lennének, vezessék ide. A testőrök elmentek. A többiek fához kötötték a lovakat és maguk is leheveredtek a fűbe. Pető csendre intette őket, mert a király mozdulatlanul feküdt a kövön, szemét behuntya.

— Alszik! — emelte ujját Pető az ajkához. Csend lett. A fákön levél se moccant. Csak a hőség zenélt, zúgott, kalapácsolt a fejekben.

— Szörnyű hőség! — súgta Marcel prépost és köntöse ujjával törölgette füstölő piros fejét.

Az erdő felől ágak ropogása hallatszott. Pető inteni akart, hogy csendben legyenek, de késő volt. A fák közül nagy robajjal előrontott az ifjabb Ernye fehérvári ispán, mögötte holtra fáradt lovasok.

László felriadt.

— Mi az? — kiáltott az ispánra és felült.

— Kálmán herceg fellázadt! — kiáltotta a feldúlt ispán és leugrott lováról.

— Kicsoda?

— Kálmán herceg! Márk és Sima főurakkal kiszökött az országból!

— Krisztus! — kiáltott fel László és a fejéhez kapott. Pető és a prépost hozzáugrottak. László a mohás kőre borult és a fejét fogta. Arca halálsápadt volt.

— Beszélj! — intett az ispánnak.

A hírhozó akadozva elmondta, hogy Kálmán herceg a király morvaországi elindulása után mindjárt nyíltan hangoztatta Fehérváron, hogy a trón őt illeti meg, nem Lászlót. Ő Gyécse király fia és csak kiskorúsága miatt volt kénytelen a trónt átengedni Béla fiának. Sorsába belenyugodott volna, ha László nem akarja őt a papi pályára kényszeríteni. De ezért, meg hogy Álmot elébe helyezte már a horvát trónnál is, gyűlöli őt és bármi történjék, megmutatja, hogy ledönti bitorolt trónjáról és ő ül a helyébe. Régi bizalmasaival, Márk és Sima főurakkal, ezek fegyvereseivel és szolgáljaival elrobogott Lengyelország felé, hogy sereggel jöjjön vissza a király ellen.

László fakó arccal hallgatta a remegő ispánt. Nagy kék szemei megüvegesedtek. Halántékáról mérges harmat gyöngyözött. Fel-emelkedett ülőhelyéről, de a következő pillanatban összeomlott, mint egy magas torony.

— Királyom! — ugrott hozzá Pető és ráborult. A többiek is föléje hajoltak. Kibontották ruháját. Melléje térdeltek. Forrásvízzel locsolták arcát, mellét. Elkékvült homlokára vizes kendőt takartak. A szederjes homlok mutatta, hogy a szörnyű hír és a rekkenő hőség vértolulást, szélütést okozott az agyban.

Pető félőrültként hajolt a király mellére. A szívét kereste, dobog-e.

— Imádkozunk! — emelte le süvegét a prépost.

A király hirtelen felnyitotta szemét.

— Él! — kiáltotta Pető és a beteg feje alá nyúlt, hogy fel-emelje. Péter nádor összegöngyölte palástját és a beteg feje alá tette, hogy puha legyen a fejealja. A prépost egy kupa vizet tartott szájához.

— Igyál, uram!

A beteg mohón ivott, de fejét nem tudta megmozdítani. Csak nézett a levegőbe üvegkék szemével. Kísérete megkövülten térdelt mellette.

Egyszer csak megszólalt a király.

— Pető!

— Itt vagyok, uram! — patakzott a könny Pető szeméből és megfogta a beteg kezét.

— A nádor menjen — suttogta a király —, menjen rögtön a herceg után! A prépost is menjen! Keressék meg! Mondják meg neki, jöjjön vissza! Azonnal! Megbocsátok neki! Átadom neki a trónt! Nem akarok vérontást, testvérharcot! Én elvégeztem dolgomat. Jézus úrhoz megyek. Meghalok.

— Uram! — zokogott Pető.

— Siessetek! — suttogott a király.

Az urak tanácstalanul álltak. Lehetetlennek tartották, hogy a súlyos beteget itthagyják az erdő szélén. De a király türelmetlenül nézett rájuk és rövid idő múlva ismét megszólalt.

— Siessetek! Siessetek!

Nem volt mit tenni, minthogy Péter nádorispán a préposttal és öt testőrrrel elindult észak felé, hogy a lázadó herceg nyomát megkeressék és tudassák vele a király izenetét. Pető egyedül maradt a fehérvári ispánnal és testőreivel. Az ispánt megkérte, azonnal nyargaljon vissza a Dunához és lóhalálban értesítse a győri püspököt, az esztergomi érseket, a váci püspököt és a Duna mentén lakó főurakat, ispánokat, hogy siessenek mielőbb a beteghez. Ő az ittmaradt testőrökkel leviszi a beteget a vághelyi királyi szállásházba. Arra kérte az ispánt, térjen be útközben a szállásházba, hogy zöld gallyakkal megrakott szekér jöjjön fel a betegért és a vághelyi szállásgondnok készíttesse el a szállásházat a beteg befogadására. Ha Vághely több órányira lenne is, hagyja meg a gondnoknak, hogy azonnal induljon a szállítószekérrel, gyűjtsanak fáklyákat, ha sötét lesz, mert a királyt sürgősen el kell szállítani innét az erdőből. Pihent lovakat adott az ispán alá, aki aztán vitézeivel vágatva elindult.

A király lehunyt szemmel feküdt. A testőrök távolabb vezették a lovakat, hogy dobajuk ne zavarja a beteget. Azután visszajöttek és néhány lépésnyi távolságról nézték a földön fekvő királyt és a mellette térdelő Petőt. Néha friss forrásvízért siettek és sápadtan teljesítették a parancsokat.

A napkorong vörösödött. A tűrhetetlen hőség alábbhagyott.

A király aludt. Pető friss borogatást rakott homlokára. Figyelte a szenvedő arcot, mely egyszer piros volt, mint az élet, máskor fehér, mint a halál. A nap hirtelen a hegyek mögé bukott. Szél rezzentette meg a bokrokat, Pető füle mellett cincogva elhúzott egy szúnyog. Pető elhessegette a betegről az egyre sűrűbben zenélő rovarokat, majd a testőrökkel tüzet rakatott, hogy füstjével elijessze őket. A fellobbanó lángoktól hirtelen elsötétült az alkonyodó táj. Az erdő fái

óriási árnyékokat vetettek a hegyekre és a sötétkék égre, melyen felragyogott a vacsoracsillag.

Csend volt. Pető a beteget nézte.

— Jézus úr, segíts! Csak most segíts! — könyörgött kétségbeesetten.

Azt hitte, megszakad a szíve.

Hallgatódzott az éjszaka csendességében. Feje zúgott. Imádkozni akart, de imádságát egyre megzavarták feltörő gondolatai és érzései. Megrémült a gondolatra, hogy itt fekszik a földön a magyarok hatalmas királya. Nincs vele senki, csak az örök Isten és egy jobbágysarjadék. Milyen különös! Az Isten és a nép virraszt a király fölött. A király lehajolt a néphez és magához ölelte a Rába menti favágó fiát. Benne az egész népet ölelte szívére. Nem is tud úgy szeretni senki, mint az igen nagy úr és az igen szegény ember. Ez a kettő egymásra talál, ha a szívek közé nem állnak korlátnak és gátnak gonosz haszonlesők. László választhatott volna bizalmasának, testőrsége fejének vitéz úrfiakat, külföldi grófokat és hercegeket. Voltak is körülé sokan. Tigrisbőrös főurak és hosszúkápas, pilises püspökök. Tartotta is velük tanácsát. De mikor elfáradt az országos gondokban és lelkét bússá tette a haszonlesők kétszínűsége, amikor enyhülést keresett és őszinteségre vágyott, akkor azt mondta:

— Te vagy a leghívebb emberem, Pető!

— Pető! — szólalt meg a beteg.

— Itt vagyok, uram! — fogta meg Pető a beteg kezét.

— Más nincs itt?

— Nincs, uram!

— Akkor jól van! — súgta a király és ismét elcsendesedett. Az erdő felől titkos neszek hallatszottak. Mókus ugrált egyik ágról a másikra. Fiatal őz fordult fekvőhelyén. Néha egy-egy éji madár kiáltott.

Közel lehetett az éjfél. A fáradt testőrök karjukra borulva aludtak. A völgy felől hirtelen fáklyafény tűnt fel és távoli kiáltások hallatszottak. A zaj egyre közelebb jött. Pető a völgy felé küldött néhány testőrt, hogy csendességre intsek az érkezőket és mutassák nekik az utat. Nemsokára nagy robajjal fölnyargalt a nyitrai ispán, két pap, több várkatona és jobbágy. Hangosan jajveszékelték. Pető nem győzte csillapítani őket. Előkanyarodott a szekér, amely tömve volt puha medvebőrökkel és zöld gallyakkal. Az égő fáklyákat a király fölé tartották és hangosan sírtak.

— Csendesen! — csitította őket Pető.

A királyt vigyázva felemelték és a szekérre fektették. A medvebőröket megigazították, hogy puha fekvés essék rajtuk. Pető is a szekérre ült és a beteg feje alá tette karjait. A nyitrai ispán a kocsis mellé ült. A szekér lassan megindult. A testőrök, papok, jobbágyok gyalogosan kísérték a szekeret. Lovukat kantáron vezették. Az úton fáklyákkal világítottak. Így vonult a menet a völgy felé.

— Lassan! — szólt néha Pető a nyitrai ispánra, mikor a szekér a sziklás úton meg-megdöccent.

Pitymallott, mikor a völgybe értek. Ott már sima volt az út. A szekér gyorsabban haladhatott. Egyre többen jöttek szemközt. Síró asszonyok futottak, akik kétségbeesetten kiáltoztak. Mire a menet a szállásházhoz ért, az egész környék ott siránkozott az udvaron. A beteget levették a szekérről és óvatosan bevitték a szállásházba. Ekkor már kivilágosodott. A fáklyákat el lehetett oltani.

— Uram! — nézett Pető a királyra, mikor a széles kerevetre fektették. A beteg azonban lehunytt szemmel feküdt. Nem felelt. A két pap a kerevet mellé térdelt és imádkozott. Künn egyre gyülekezett a nép. Hangos kiáltások hallatszottak.

— Beteg a szent király!

— Végünk van!

— Imádkozzunk érte!

A Vág-völgyön gyorsan végigszárguldott a hír. A tutajosok leszálltak a vízről és tanyáikra futottak. A legelésző barmokat karámokba terelték és sietve indultak a szállásház felé. A papok a templomokba futottak és a megrettent néppel hangosan imádkoztak.

A nap bőszen ontotta sugarait. Rekkenő meleg virradt megint a Vág-völgyre. Pető zöld gallyakkal rakatta körül a szállásházat, hogy a nap égető sugarai ellen védekezzék. A beteg fejére hideg vizes borogatást rakott. Szerette volna megitatni. Kínálta forrásvízzel, bivalytejjel. De a király nem ivott. Nem is szólt. A szemét se nyitotta ki.

— Uram! — szólongatta kétségbeesetten.

Délután megkezdődött a távolabbi ispánok, főurak, püspökök érkezése. Lóhalálban vágatott Hartvik győri püspök a várispánnal együtt. Valósággal berontott a beteghez, úgyhogy Pető kénytelen volt csillapítani őt.

— Az Istenért, püspök úr, csendesebben!

De a püspök nem bírta magával. A király elé borult és zokogva szólongotta a beteget.

— Királyom, drága uram, tekints rám!

A beteg a nagy robajra kinyitotta szemét, de utána nyomban lecsukta. Megérkezett az esztergomi érsek, a váci püspök, a Duna menti ispánok, papok, szerzetesek. A kis vadászház körül valóságos táborház keletkezett. Csatlósok, vitézek, futárok sátrakat húztak fel gazdáik számára, mert a szállásházban senkit sem lehetett elhelyezni. A püspökök és főurak kísérői hangosan kiáltottak, lőtottak-futottak, gallyakat nyestek, hogy a sátrakat a tűző nap ellen védelmezzék. A sok ló dobogott, nyerített. A láрма oly nagy volt, hogy Pető többször kiküldte a nyitrai ispánt, csendesítse le a zajongókat, mert a betegnek a legnagyobb csendre van szüksége.

Az esztergomi érsek Petőt faggatta.

— Vértódulás érte?

— Az! A nagy hőségtől is bágyadt volt, de a vér akkor futott agyára, mikor Kálmán herceg pártütését meghallotta.

— A hercegről jött valami hír?

— Semmit sem tudunk róla!

A váci püspök megszólalt.

— Hetek telnek el, míg a nádor megtalálja! Valahol a lengyel határon járnak már!

— Pedig ha idejönne, talán megkönnyebbülne a beteg!

— Mit tegyünk? — nézett körül kétségbeesetten Hartvik püspök.

— Imádkozzunk! — szólt az érsek.

Körültérdelték a betegágyat. Könnyörgő, esdeklő imádságba kezdtek. Jézus urat ostromolták, tekintsen nagybeteg szolgájára, hagyja életben a királyt, akire a nemzetnek oly nagy szüksége van.

Etefelé mintha jobban lett volna a beteg. Szemét többször kinyitotta és halkan suttogott. De nem lehetett megérteni.

— Itt az érsek úr! — hajolt Pető a beteg fölé. A király intett, de nem szólt. Lükettő halántékára egymásután rakták a vizes kendőket. Olyankor kissé megkönnyebbedett és elszunnyadt. Egész éjjel virrasztottak mellette. Hosszan imádkoztak és órákon át mozdulatlanul nézték a sápadt arcot, melyen kísértetiesen lobogott az egyetlen égő mécs piros lángja. Pető már a második éjjelt virrasztotta át. Szeme véres volt a fáradtságtól és a sírástól. Amint ült a király fejénél és kezét állandóan a homlokán tartotta, ősz feje néha mellére hanyatlott és el-elnyomta az álom. De gyorsan felriadt és újra a beteg arcát nézte.

— Pihenj le! — tanácsolta az érsek. De Pető hallani sem akart az alvásról. Hűségesen virrasztott, míg lassan pitymallott és a betegszoba világosodni kezdett. Ekkor az érsek intézkedett, hogy a beteg mellé asztalt állítsanak, mert fel akarja oldani és misét akar mondani érte.

A papok felöltöztették az érseket és megkezdődött a mise. Az áldozásnál Pető és Hartvik püspök feltámasztották a király fejét. A beteg kinyitotta szemét és nézte a magasra tartott szent Kenyeret.

— Uram, nem vagyok méltó! — mondta hangosan az érsek és a király ajkára tette az örök élet kenyerét.

— Jézus úr! — sóhajtottá érthetően a beteg. Aztán visszahanyatlott fekvőhelyére.

Pető megcsuklott a sírástól.

A király felpillantott.

— Peti! — mondta halkán. Aztán elvesztette eszméjét.

Az érsek gyorsan befejezte a misét. Sietni kellett, mert a beteg egyre ritkábban lélegzett. Arca viaszsárga lett. A püspökök földre borultak. Az érsek és Pető a lélegzetét figyelték. A beteg ajka mozgott. Erőlködött. Látszott, hogy mondani akar valamit.

— Királyom! — zokogott Pető és forró homlokát a beteg hűlő homlokához érintette. A beteg elhaló hangon suttogott.

— Váradon temessetek el!

Hirtelen tágra nyitotta óriási kék szemét. Mint két nagy kék gyémánt, úgy kéklett a szeme. Aztán egyet rándult és kinyúlt. Vége volt.

Az érsek keresztet vetett rá.

— Meghalt! — mondta tompán és a tetemre borult.

Mindenki leborult és hangos sírásba tört ki. A sírás kihallatszott az udvarra, amely tömve volt királyi tisztviselőkkel, papokkal, testőrökkel, jobbagyokkal. Mikor az udvaron a sírást meghallották, hangos jajveszékélésbe törek ki. Hajukat, ruhájukat tépték és a földre vetették magukat. Oly nagy volt a sikoltozás, lárma és jajveszékélés, hogy maga az esztergomi érsek intette őket csendre. De azok annál inkább jajgattak és mindenáron látni akarták a halottat.

— Imádkozzatok! — mondta az érsek és visszaparancsolta a tömeget.

A hőség rekkenő volt. A falevelek mozdulatlanul álltak. Mindenkiről szakadt a veríték.

— Mit csináljunk? — állt az érsek a halottasterem közepén.

A püspökök hosszú köntöseikkel letakarták a halott óriási tetét, mely a halál után még jobban megnyúlt. Az erdőben fenyőgallyakat vágattak és a holttestet betakarták vele. Magasan rakták a gallyakat, úgy hogy a halott szinte fenyőmáglyán feküdt. De a gallyak nyers illata se tudta csökkenteni a rekkenő hőséget. Tanács-talanul álltak. Nem tudták, mit kezdjenek az óriási holttesttel. Ebben a nagy hőségben gondolni se lehetett arra, hogy egyenesen Váradra vigyék.

— Két hétig is eltartana, míg odaérünk! — mondta aggódva az érsek.

— A test romlásnak indulna! — jegyezte meg a váci püspök.

Azon tanácskoztak, hogyan lehetne gyorsan kőkoporsót szerezni. Abba jobban el lehetne zární a tetemet és megvédeni a romlástól. Ámbár a kőkoporsót sem lehet a levegőtől teljesen elzární és a nagy melegben mégiscsak oszlásnak indulna a tetem.

— Temessük el egyelőre Fehérváron! — ajánlotta a váci püspök. — Két nap alatt odaérünk!

A terv mindenkinek tetszett. A fehérvári kriptá úgyis üres. Amióta kiemelték belőle István király és Imre herceg tetemét, új halott nem került bele. A kőkoporsó is ott van, melyben István király pihent. Milyen szép lenne, ha a szent király koporsójába egy másik szent király feküdne, aki egyedül méltó arra a helyre! László király, aki kiengesztelődött nagyapja megvakíttatójával, bizonyosan maga is helyeselné, hogy az összebékélt ellenfelek közös sírban nyugodjanak. Két országalapító, a kereszténység két hőse találkozónék a halálban.

A fehérvári ispán azonban aggódott.

— Mit szól hozzá Kálmán herceg?

Az urak meghökkentek. Valóban. A nagy gyászban és fájdalomban meg is feledkeztek arról, hogy Kálmán herceg lesz az új király, aki hamarosan Fehérváron teremhet és a halott iránt érzett gyűlöletét talán ez a váratlan haláleset se oltotta ki. Talán már rövidesen eljut füléhez a halálhír, és akkor gyorsan Fehérváron terem. Haragjában még kiszóratná a nagy halottat a fehérvári kriptából és szigorúan megbüntetné azokat, akik engedélye nélkül oda temették.

— Ne vigyük oda! — könyörgött Pető, aki kétségbeesve gondolt arra, hogy a gyűlölet és a bosszú meggyalázhatná ura holttestét.

A hosszas tünődést Hartvik püspök szakította félbe.

— A somogyvári monostort ő alapította! Vigyük oda!

— Csakugyan! — kaptak a terven mindnyájan. — Az nincs messze, két nap alatt odaérünk!

Nyomban készülődni kezdtek. A holttestet szekérre tették és föléje rakták a fenyőgallyakat. A szekér elé négy fekete csődört fogtak. A csődörökön testőrök ültek. A szekér körül az ispánok égő fáklyákat vittek. A püspökök és a főurak lóra ültek és a gyászszekér után haladtak.

A menet a Vág-völgyben ereszkedett alá. Amerre elhaladt, a falvakból, városokból tódult a jajveszékélő nép. A papok nagy keresztek alatt vezették a darócba öltözött népet és hangosan imádkoztak a halottért. Minél tovább haladt a menet, annál nagyobb lett a siránkozó tömeg. Mire a Dunához értek, a hatalmas folyam két partja feketéllett a gyászolóktól.

Az első éjszakát a Szent Márton-hegyi monostorban töltötték. A halottat felravatalozták a templomban. A Szent Márton-hegyi apát mondta az első gyászmisét. Utána egész éjjel miséztek a szerzetesek és zúgott a gyászkar a templom füstös boltívei alatt. De kora hajnalban továbbsiettek a halottal. Áthaladtak a Bakonyon, Veszprémen és délre megcsillant a Balaton kék vize.

— Koppány úr földje! — mutogatták a vitézek a nádas partokat.

A gyászmenet Tihany alá ért. A veszprémi ispán előállított egy hatalmas dereglyét. A szekeret rágördítették. A püspökök és főurak egy másik dereglyére szálltak. Erős karú legények fogták az evezőlapátokat és míg a testőrök, vitézek elnyargaltak a part mentén, hogy a Balatont megkerülve jussanak a túlsó partra, addig a két szomorú gálya, mint zöld sziget úszott a déli part felé. A tihanyi apátság harangjai zokogva kiáltottak a halott után.

— Isten veled!

A túlsó parton leszálltak a dereglyékről. A gyászszekér elé új lovakat fogtak és a menet megindult Somogyvár felé. A somogyi nép özönlött. A pásztorok otthagyták nyájaikat, a halászok hálóikat és az egész vidék hangos sírással kísérte a halottat. A somogyvári monostor szerzetesei körmenetben jöttek a szekér elé. A monostor feje tört magyarsággal üdvözölte az esztergomi érseket és a püspököket, mert francia származású volt. Könyörgött az érseknek, hogy drága alapítójuk tetemét szerzeteseivel együtt emelhesse le a szekérről. A halottat bevitték a monostor templomába és magas ravatalra tették. Körülötte karvastag, sárga gyertyák égtek. Az érkező püspökök, főurak bevonultak a templomba. A tengeri nép nem

fért be. Azok kívülről hallgatták a gyászszertartást. Mivel igen meleg volt, a temetés még aznap este megtörtént.

— Requiem! — hangzott az esztergomi érsek ajkán a gyász-zsoltosma.

Mindenki fuldokló zokogás közt hallgatta az érsek megrázó szavait, melyekkel a nagy halottat elbúcsúztatta országától és népétől. A somogyvári szerzetesek kibontották a kriptát és a köpenyekbe burkolt holttestet leeresztették a kriptába, belefektették a krypta fenekén készen álló márványkoporsóba és a vitézek segítségével fölébe tették a márványfödelet.

— Isten veled! — adta az érsek utolsó áldását a halottra.

Fönt a monostortoronyban csattogott a vasharang, a nép künn az udvaron a földet csókolta fájdalomban.

Beesteledett, mire a temetés véget ért.

A somogyvári apát szíves szavakkal ajánlotta a monostort éjjeli szállásra. A püspökök és a főurak azonban nem maradtak. Siettek haza székhelyükre, váraikba, udvarházaikba.

— Ki tudja, mit hoz a holnap?

— Az új király már Fehérváron lehet!

Mindenki aggódva gondolt a jövőre. Mi lesz most? A nagy király halála oly váratlanul történt, hogy az emberek alig tudtak gondolkozni. Csak most, mikor a halottat nagysebtén eltemették, ocsúdtak a szörnyű valóságra.

— Mi lesz az országgal László nélkül?

Az éjszakában vágattak a főpapok, főurak hazafelé.

A vacsoracsillag szelíden pillogott. A monostortemplom egészen üres volt. A szerzetesek is hálókamrájukba vonultak. Csak egy alak görnyedt még a krypta márványán. Pető, a testőrség ispánja.

— Jöjj uram! — hívta az apát gyengéden. — Pihenj le! Nagyon fáradtnak látszol!

— Menj csak! — küldte el Pető az apátot.

A templomban már csak egyetlen sárga gyertya égett.

— László! — szólogatta Pető a halottat.

A templomban halotti csend volt. Órák teltek el, mikor egy szerzetestestvér visszajött, hogy az utolsó gyertyát is eloltsa. Azt hitte, nincs senki a templomban. Mikor a görnyedő alakot meglátta, ijedten közeledett feléje.

— Ki vagy? — kérdezte és keresztet vetett magára.

— Jobbágy! — hangzott a tompa válasz.

XIII

— Miért vagytok szőrköntösben? — kérdezte Kálmán király a fehérvári bazilika ajtajánál álló koldusoktól.

— László királyt gyászoljuk! — hajlongtak a koldusok.

— Megtiltom! — kiáltotta az új király és meghitt főuraival, Márkkal és Simával végighaladt az udvaron.

A fehérvári királyi palotában nagy változások történtek.

Mindjárt a királykoronázás után megemléltette az esztergomi érsek, hogy az Istenben megboldogult László királyt gyászolni kellene. Az ország vesse le a díszruhákat és a húros zenészerszámokat némítsák el.

— Minek? — mondta a halszemű, vézna király, akinek szemében lobogott az értelem és a bosszúvágy tüze. — A halottak nyugodjanak, ha tudnak! Az élők pedig dolgozzanak!

Az érsek elhallgatott.

Az új királynak első dolga volt, hogy öccsét, Álmost hazahívta Horvátországból. Úgy rendelkezett, hogy Álmos vegye át a tiszántúli országrészt és állítsa vissza a László király uralkodása előtti állapotot. Székhelye legyen Biharvár és onnét tartsa szemmel Erdélyt. A horvát ügyeket ő maga veszi kezébe és tisztázni fogja a helyzetet a pápával. Péter nádorispán helyébe régi bizalmasát, Márkot nevezte ki. Petőt, László király pajtását, testőrsége ispánját nyugalomba küldte azzal az ürüggyel, hogy már öreg. Elmúlt hatvan éves. A testőrség új parancsnoka Sima főúr lett. Az öreg Marcel prépostnak sem kegyelmezett. Helyébe Ják káplánt nevezte ki fehérvári prépostnak.

— Írástudó emberekre van szükségem! — hangoztatta a király és fanyar arccal küldte el környezetéből a régi embereket.

A püspökök, főurak szétrebbentek az országba. Székhelyeikre, udvarházaikba vonultak. Onnét figyelték, mihez kezd az új király, akit papnak szántak, könyvek közt nevelkedett, hű fia volt az Egyháznak és a régi szokásokat, különösen pedig a bűbájosokat és a babonásokat ki nem állhatta.

— Új király, új világ! — suttogták az országban.

Pető, a megöregedett testőrispán két hű testőrrel hagyta el Fehérvárt. Sokáig nézte a bazilika négy tornyát, melyek körül gólyák kerengtek. A gólyák búcsúztak. Éppen úgy, mint ő. A felejtethetetlen király júliusban halt meg, amikor legforróbb a nyár. Azóta több, mint egy hónap telt el. Most már augusztus vége van. A gólyák ebben a hónapban megindulnak a boldogabb hazába. Ő is a boldogabb hazába megy. A szülőföldre, a Rába mellé, ahol a királyi favágók most is döntögetik a fákat. Fehérvár idegenné lett előtte. A halott király nélkül úgy sem bírná ki benne.

Poroszkált az úton két hű legényével. A szelíd szőlődombok elmaradtak mögötte. Már messziről látszott a Szent Márton-hegyi monostor fekete tornya. Keskeny völgyek és horgasok közt kiért a sík vidékre és Koroncónál, ahol Péter és Aba Sámuel királyok megverekedtek, a nádasoktól és zsombékoktól északra elérte a Rábát. Onnét nyugatnak haladt és néhány kis falu után már ismerős volt a táj. A réteken gulyások őrizték marháikat. A folyóparton néhány halászháló volt kifeszítve. Pető megszólított egy halászt.

— Miféle erdő az ott? — mutatott nyugat felé.

— Királyi erdő! — süvegelte meg a halász a cifranúhás Petőt.

— Falu van arra? — tudakolta tovább. Pedig jól tudta, hogy az erdőn túl van az ő kis faluja.

A halász illedelmesen felelt.

— Vág falu van ott!

— Vág? — repesett öreg szíve Petőnek. — Úgy hívják, hogy Vág?

— Úgy hívják! Mert sok fát kivágtak ott a királynak!

— És ki parancsol ott? — érdeklődött tovább Pető.

— A Pok-nemzetség! Azé a falu és az egész vági határ!

Pető megköszönte a felvilágosítást és legényeivel továbbporoszkált. Kerülgette a nádasokat, zsombékokat, szittyókat. Éppen úgy, mint valamikor régen, gyermekkorában, mikor a megvakított Péter királyt fogta a lovon, hogy le ne essék. Vagy mikor a bálványozott ifjú Lászlóval járt erre a mosoni csata idején. Mennyi minden történt azóta! Mennyit változott a világ! Csak ez a táj nem változott meg. Itt most is zöldellnek a nádak, repdesnek a vízimadarak, cserregnek a nádi verebek és a fűzfák mozdulatlanul állnak a Rába partján. Álmodozásából hirtelen felriadt. Az erdőtől nyugatra a zöld

fák közül előtűnt a régi kőház magas teteje, körülötte apró házak és a falu közepén a templom magas fatornya.

— Kis falum! — nézte Pető boldogan.

A falu körül dolgozó emberek kíváncsian tekintettek feléje. A kis házakból kijöttek az asszonyok, gyermekek és félve nézték a cifraruhás lovasokat. Pető megismert minden házat, hiszen hatnyolc évvel ezelőtt járt itthon utoljára, mikor édesanyját temették. Az anya akkor már özvegy volt, de a két otthonmaradt fiú, Pető bátyjai házasesberek voltak. Ők gazdálkodtak a vági határban. Nekik engedelmeskedtek a vági jobbágyok.

A kőház előtt egy fiatal asszony állt. Kisgyermeket tartott a karján. Mikor a kőház előtt poroszkáló Petőt meglátta, elsikoltotta magát.

— Peti bácsi!

Pető bátyjának, Antal úrnak a menyecskeánya volt. A fiatalasszony földre tette kisgyermekét és valósággal úgy ölelte le Petőt a lóról.

— Peti bácsi! Csakhogy megjött! — örvendezett a menyecske. A kőházból futottak ki a rokonok. Antal úr, aki éppen otthon volt, boldogan ölelte át Petőt.

— Őcsém! — A szeme tele volt könnyel. Ő is ősz ember volt már. Mindenki a hazatért testőrispánt ölelte, simogatta. Még a két testőrlégénynek is kijutott az ölelésből. Antal úr elvezettette a lovakat és Petőt tessékelte a kőházba. A két testőrt is behívta. Akkor már a család minden tagja együtt volt és nagy örvendezéssel vette körül a család büszkeségét, aki kiemelte a jobbágysorból a szegény favágócsaládot, hírt, nevet, birtokot, gazdagságot szerzett neki.

— Nem eresztünk el többet! — mondta Antal úr.

Pető szomorúan mosolygott.

— Nem is kellek én már senkinek! Meghalt az én uram!

A szemekben könny csillogott. A szobában nagy csend volt. Senki nem mert szólani. Mindenki Petőt nézte, aki lehorgasztott fejével ült az asztalnál.

— Ilyen váratlanul! — sóhajtott Pető. — Ilyen hirtelen! Még ötvenéves se volt és elment. Úgy dőlt le, mint egy nagy kőtorony!

— Mit vesztettünk! — kesergett Antal úr.

— Kicsoda? — nézett rá Pető.

— Te! Te vesztettél legtöbbet!

— Az ország vesztett legtöbbet!

A faluban mindenki arról beszélt, hogy Pok fia, Pető úr haza-
érkezett a falujába és többé nem is megy el innét. Hiszen itt minden
az övé. A nemességet és a birtokot ő kapta a maga és családjá
számára. Ezentúl ő lesz uruk és parancsolójuk. Az egész falu a
kőház elé vonult. Mindenki látni akarta a hazatért földesurat. A pap,
aki az öröndetes hírre sietve jött a kőházba és bebocsátást kért,
valóságos ünnepi beszéddel üdvözölte Petőt. Antal úr is készü-
lődött, hogy bizonyos pergameneket és egyéb családi drágaságokat
átadjon öccsének, mint a család fejének.

— Nekem? — rázta fejét Pető és visszaadta bátyjának az ira-
tokat. — Nekem ugyan nem adtok át semmit! Nem kell nekem a
világon semmi, csak a nyugalom, a békesség!

— De minden a tiéd! — szabadkozott Antal úr.

— Én pedig nektek adom! — mondta Pető. — Én nem háza-
sodtam meg, gyermekem nincs. Annál több van nektek, hála Is-
tennek! Legyen is minél több! A Pok-nemzetség legyen híres arról,
hogy sok katonát ad a hazának.

— Rólad híres! — hajlongott a pap.

— Én mindössze annyit kívánok — mondta Pető a bátyjá-
nak —, hogy tisztességesen eltartsatok halálomig. Remélem, már
nincs messze.

— Öcsém! — ijedt meg Antal úr.

— Adjatok a kőház emeletén egy csendes szobát! Ott
eltűnődöm majd az életemen, amely olyan szép volt! Eljárogatok a
templomba és imádkozgatok az én csodálatos uramért.

A két testőrhöz fordult.

— Ti, fiaim, visszamentek Fehérvárra! Fiatalok, erősek vagytok.
Az új király bizonyosan szívesen fogad testőrségébe!

A két csupaszszájú legény azonban tiltakozott, hogy ők bizony
még a császár testőrségébe sem mennek el. Ők is itt maradnak,
hogy szolgálják az ő jóságos testőrispánjukat.

— Nem kell nekem szolga! — mondta Pető csüggedten. — Mit
csináltok itt mellettem?

De Antal úr is marasztalta a vitézeket. Azt mondta, szükség lesz
két ilyen erős, derék vitézre a gazdaságban is. Majd megtalálják ők
a dolgukat a Pok-birtokon.

— Nem bánom! — egyezett bele Pető. — Maradjatok itt!

Napok teltek, míg a viszontlátás öröme lecsendesedett. Nem-
csak a falubeliek, hanem a messze környék népe is elzarándokolt

Vágra, hogy láthassa Petőt, a híres embert, aki szerencsét hozott nemcsak családjára, hanem az egész környékre. Mikor a pirosdolmányos volt testőrispán az erdő felé ballagott, a jobbágyok sutogva mutogattak utána.

— Ott megy Pető úr, László király ispánja!

Pető kiballagott a Rába partjára és leült egy korhadt fűzfatorzsra. Nézte a folyót, amint nyugodtan folydogál medrében. A parton napszitta, tejkék virágok nyíltak. Éppen úgy, mint mikor itt állt a csodálatos szőke gyermekkel, aki most eltemetve fekszik a somogyvári monostor sötét kriptájában.

— Nefelejcsek! Nefelejcsek! — szölongatta Pető a kis virágokat. Óraszám elnézte a tovasiető vizet, amely fölött zöldsárnyú szitakötők húztak el. Egy-egy vidám fecske megborzolta szárnyával a vizet. Itt-ott egy hal kidugta hegyes orrát, szippantott a levegőből, azután megint elbújt a víz alá. Sokszor egészen besötétedett már és az öreg még mindig a parton üldögélt. Hallgatta a békák brekegését, a vízimadarak kiáltásait.

— Nefelejcsek! Nefelejcsek! — mondogatta egyre és csendesen ballagott haza a szelíd estében, amikor denevérek cikáztak a fűzfák körül és a csecsemők lehanyatlott fejjel aludtak édesanyjuk karjaiban.

Az idő pedig haladt.

A Rába tája elsápadt, mikor megjött az ősz. Füstölögtek a jobbágykunyhók nádkéményei, mikor leesett a hó. Piroslottak a fűzfavesszők, mikor langyos tavaszi szelek fújdogáltak. És újra nyíltak a tejkék nefelejcsek, mikor kizöldült a mező és a Rába fölött lángolt a Rába közi nyár.

— Nefelejcsek! Nefelejcsek! — mondogatta Pető a vízparton és egyre jobban homályosult a szeme. Már alig látott át a túlsó partig. Életek tűntek el. Új életek támadtak. Évre év következett, nagy események rázták meg az országot, de Petőt már nem érdekelte semmi, csak a somogyvári krypta lakója. Őrá gondolt szüntelen, érte imádkozott keltében, fektében. Akkor is, mikor már testvérei is elköltöztek mellőle és az unokák dédelgették maguk között.

— Nagyapó! — mondogatták a kis dédunokák a nyolcvan felé járó Petőnek.

Az öreg azonban nem tört meg. Haja, szakálla fehér volt ugyan, mint a frissen esett hó, de járása még mindig délceg maradt és emlékező tehetsége semmit se gyengült.

— Még várok valamit! — mondogatta a dédunokáknak. — Addig nem halok meg, míg valami igen nagy dolog nem történik. Nem is várt hiába.

Egyik napon jámbor szerzetes érkezett a somogyvári monostorból és Petőt kereste.

— Én vagyok, jó szentatya! — fogadta Pető a jövevényt.

A szerzetes elmondta, hogy a monostor apátjának üzenetével jön. Igen-igen nagy baj van a monostorban és szükség volna Pető személyes jelenlétére. Az öreg testőrispán nyomban kész volt az útra.

— Elmegyek szívesen! — mondta a papnak. — Legalább újra imádkozhatom a halott sírjánál!

Előszólította a két régi testőrt. Bizony, azok is meglelt emberek voltak már. Felöltöztek piros testőrruhájukba, lovat adtak a szerzetes alá és négyesben megindultak Somogyvár felé. Egyenesen délnek fordultak, hogy a Balatont megkerüljék és mielőbb a monostorba érjenek. Útközben Pető vallatta a papot.

— Aztán mi baj van a monostorban?

— Igen nagy baj van, nemzetes uram! Az ifjú István királyt várjuk a monostorba.

— Hát István a neve az új királynak?

— Az ám! A tudós Kálmánnak ő volt az első fia. Kálmán halála után most ő a király, aki II. István néven kezdte meg az uralkodást.

— Hallom, nagy temetése volt Kálmán királynak!

— Nagy! Igen okos embernek tartották. Csak nem szerették!

— Én se szerettem! — mondta Pető őszintén.

— Tudjuk! A somogyvári monostorban sokat emlegetnek téged! Azt mondják az idősebb atyák, hogy László király, a monostor alapítója, téged szeretett legjobban ispánjai közül.

— Mert szegény jobbágygyerekből lettem ispán, azért!

— Igen hú szolgálja voltál! Ha Kálmán fel nem támad ellene, talán még most is szolgálhatnád!

— Tíz évvel fiatalabb volt nálam! — mondta Pető. — Most is élhetne! Kálmán ölte meg!

A pap ijedten nézett rá. Majd a két testőrré pillantott, akik szintén hallották Pető szavait. Nem beszéltek többet a hamar meghalt Kálmánról. A szerzetes attól félt, hogy az öreg testőrispán valami szörnyű felségsértésre vetemedik ellene. Mentek elgondolkozva. Nézegették a váltakozó tájat és mindennapi dolgokról beszélgettek.

Harmadnap megérkeztek Somogyvárra. Pető egyenesen a templomba ment és addig nem volt hajlandó még az apáttal sem beszélni, míg László király sírjánál nem imádkozott. Pedig az apát ugyancsak nehezen várta. Úgy bánt vele, mint a hímes tojással.

— Nemzetes úrban van minden reményünk! — tördelte a kezét.

Az öreg szabadkozott.

— Mit segíthetnék én?

Az apát hosszú tekercset vett elő és Petőnek nyújtotta. Ő azonban eltolta maga elől az írást.

— Nem látok én már!

Akkor az apát maga kezdte olvasni a pergament, amely elmondta, hogy a somogyvári monostor nagy halottja Isten kiválasztott embere lehetett, mert sírjánál számos csoda történt, miért is a monostor és az egész környék évek óta boldognak tiszteli.

— Szent volt! — kiáltotta Pető. — Én tudom bizonyítani, hogy szent volt!

— Ugye? — örvendezett az apát.

Pető ajkán megeredt a szó. Beszélni kezdte a csodás eseményeket, melyek László életében történtek. A tordai szikla kettérepedését, mikor a kunok meglepték a magányosan bolyongó királyt. A szarvas- és bölénycsordát, az alibunári mocsaraknál. A vízfakasztást a mezőségi sziklából. Kapolcs kun vezér cselfogását az elszórt aranypénzekről, melyek László imádságára kövekké változtak. A szerzetesek éjfélig elhallgatták volna a soha nem hallott csodákat, de a beszélgetést félbe kellett szakítani, mert a fiatal István király, akit hetek óta vártak, főurakkal, papokkal, nagy kísérettel megérkezett a monostorba.

— Merre van a sír? — szeleskedett az alig húszéves király. Mindnyájan bevonultak a templomba. Az ifjú király letérdelt a sír előtt és imádkozott, de azután magában a templomban azonnal rendelkezni kezdett. A sír elé állította a monostor apátját, vele szemben egy délceg, fiatal püspököt.

— Látod-e, — mondta az apátnak — ez itt Sixtus atya, a váradi püspök úr!

Az apát mélyen meghajolt.

— A püspök úr — folytatta a király —, hozzám fordult kérésével, hogy László király holttestét elvihesse innen Váradra!

— Az lehetetlen! — emelte fel karját az apát.

Megszólalt a váradi püspök.

— László király utolsó kívánsága az volt, hogy a váradi székes-egyházba temessék el. Hiteles tanúk vannak, hogy ez volt utolsó akarata!

A fiatal király megint szeleskedni kezdett.

— Van-e itt tanú? — nézett végig a tömegen.

— Csak beszélték! — védekezett az apát. — De ki hallotta?

— Én! — lépett elő ekkor Pető.

Mindenki az ősz öregre nézett, aki piros ruhában állt középen. A király meglepődve nézte a temérdektestű férfit. Nem ismerte.

— Ki vagy? — nézett rá kíváncsian.

— Pok fia, Pető! László király volt testőrispánja!

— Te hallottad a király utolsó szavait?

— Hallottam! Azt kívánta, hogy Váradon temessük el.

— És miért nem vittétek oda? — tudakolta a király.

— Mert nagy hőség volt a Vág-völgyben, ahol meghalt és a hatalmas testet nem lehetett a meleg miatt Váradra vinni. Azért hoztuk ide.

A váradi püspök örömmel fordult a király felé.

— Hallottad, uram! A saját testőrparancsnoka tanúskodik mellettünk!

A somogyvári apát azonban nem adta meg magát. Először arra hivatkozott, hogy a monostort László király alapította, úgy illenék tehát, hogy az alapító a saját monostorában pihenjen, ahol a szerzetesek mindig imádkoznak jötevőjükért. Hivatkozott András királyra, aki a tihanyi apátságot alapította. Ő is ott van eltemetve.

A király Sixtus püspökre nézett.

— Mit szólsz ehhez?

A püspök nyomban kész volt a válasszal.

— András király maga kívánta, hogy Tihanyban temessék el! Azért temették oda, igen helyesen! Éppen András király esete mutatja, hogy Lászlót pedig Váradon kell eltemetni, mert neki ez volt az akarata.

A király sajnálkozva nézett az apátra.

— Színigazság, amit a püspök mond!

De az apát még mindig nem engedett. Előhúzta bő köntöséből a pergament, melyre a László király sírjánál történt csodák voltak feljegyezve.

— Mi ez? — kérdezte Sixtus püspök.

— Jelentés a pápa úrnak a csodákról! Hogy monostorunk és az egész vidék régóta ereklyeként tiszteli a nagy halott tetemét. Sőt éppen ma tudtuk meg, Pető testőrispán úrtól, hogy a király már életében is sok csodát tett.

— No és? — szorította Sixtus az apátot.

— Kérni akarjuk a pápa úrtól a szentté avatást!

— Annál inkább el kell vinnünk a halottat! — mondta a püspök szigorúan. — A szentté avatást a király és a püspök kérhetik a pápától! Nem egy apát! Az apát nem püspök!

A szóváltás kínos volt. Félni kellett, hogy elfajul. Szerencsére a király fiatal fejében új eszme született.

— Híveim, nem vitatkozunk tovább! — kiáltotta hangosan. — Istenítéletre bízunk a döntést! A Szentírás arra tanít, hogy ez lesz a leghelyesebb. Mikor Izrael népe nem tudta eldönteni, hová vigyék legnagyobb kincsüket, a Frigyládát, szekerre tették, borjas teheneket fogtak eléje és amerre a tehenek megindultak, arra vitték. Most is úgy legyen!

A király kimondta a döntést. Mindenkinek bele kellett nyugodni. A kriptá nagy márványlapját vasrudakkal felfeszítették. Erős vitézek szálltak le az üregbe és a hatalmas kőkoporsót nagy fáradtsággal napvilágra hozták.

— Emeljétek le a födelét! — rendelkezett a király. A vitézek leemelték. A koporsóban ott feküdt a király óriási teteme. Haja hullámosan omlott vállaira. Sasorra keményen állt, arca beesett volt és színe a pergamenhez hasonlított. Piros köpenyét hamuszürkére fakította az idő. De azért éppen olyan volt, mint életében. Olyan volt, mint önmagának néma szobra, melyet valami csodálatos mives öntött bronzba.

— Milyen fönséges! — ámult a király!

— Imádkozzunk! — térdelt le a váradi püspök. Példáját mindenki követte. Azután egyenként a koporsóhoz járultak, hogy közelről láthassák a király tetemét.

Pető hosszan nézte a halottat. Képzületében felragyogott egy szőke gyermek aranyhaja, kék gyémántszepe, mosolygó fehér arca. Hallotta ezüstcsengésű nevetését, amint két kismedvével játszik a lengyelországi fapalota virágos könyöklőjén. Láttá hatalmas paripáján, amint ezüstpáncélba öltözve, mint egy másvilági látomás magasodik a seregek fölé és ajkán úgy bűg hatalmas kürtje, hogy a hegyek csattogva visszhangozzák. Láttá őt el-elsápadó arccal, mikor

imádságai és böjtölései közben a természet rendje megváltozni látszott és csodás események rémítették az egykori csatlósgyereket. És látta őt a Vág-völgy nyári forróságában, mikor az összeesküvés hírére vér futotta el agyát s úgy omlott össze, mint egy torony.

— Öreg úr! — tette kezét a király Pető vállára.

Pető összereszt. A márványfödelet visszatették a koporsóra és kivitték a monostortérre. Csakhamar előkanyarodott a díszes szekér, amely elé négy kormos ökör volt fogva. A koporsót feltették a szekérre és mindenki eltávozott mellőle. Az ökrök néhány pillanatra mozdulatlanul álltak.

— Jézus úr! — könyörgött magában a somogyvári apát.

Az ökrök hirtelen megmozdultak. Néhány lépést tettek előre. Aztán gyors kanyarodót csináltak és vágatni kezdtek napkelet felé.

— Várad! Várad! — kiáltottak a váradi papok és Sixtus püspökkel együtt futni kezdtek a szekér után. Alig tudták utolérni és akkor lovaikra kapva körülvették és nagy ujjongással kísérték Várad felé.

A király elbúcsúzott a szerzetesektől és kíséretével hazament Fehérvárra.

Pető is búcsúzkodott.

— Ne siess, nemzetes úr! — marasztalta az apát.

Pető maradt. Nem volt sürgős az útja. Visszamentek a kincsetől megfosztott templomba és sokáig imádkoztak. Majd felmentek az ebédlőházba és elköltötték sovány vacsorájukat. Húst nem ettek. Csak árpakását fahéjjal ízesítve, mézeslepényt és erdei epret.

A szerzetesek nagyon szomorúak voltak.

— Nyugodjatok meg! — vigasztalta őket Pető.

— Mindenünket elvesztettük! — kesergett az apát.

Pető a fejét rázta.

— Ti csak a halottat őriztéték, de én az élő szolgáltam. Ötéves kisgyermek volt, mikor először foghattam karjaimban. Végigkísértem egész életén, amely tele volt harccal, küzdelemmel, megbocsátással. Olyan igen kegyes volt, hogy még az ellene lázadt Kálmánnak is megbocsátott. És én fogtam karjaimban akkor is, mikor temérdek testét a koporsóba fektettem. Mégsem mondom, hogy mindenemet elvesztettem. A fák nem nőnek az égig. De ő égig nőtt!

— Égig nőtt! — mondta ájtatosan az apát.

— Isten embere volt! Istennel tette naggyá Magyarországot. Míg élt, nem is ő volt az ország királya, hanem az Isten!

— Szent volt!

— Én már nem érem meg, de biztosan tudom, hogy Váradon nem sokáig lesz a székesegyház kriptájában. Nincs messze az idő, mikor sírja fölött fölragyog a csodálatos fénykoszorú és tetemeit oltárra emelteti a szent római pápa.

— Szent László király! — nézett az apát az égre.

— Könnyörögi érettünk! — mormolták a szerzetesek.

A bronzmécs pirosan libegett az asztalon. A szerzetesek nyugovóra tértek és sötétség borult a somogyvári monostorra.

Hajnaltól Pető elbúcsúzott.

— Többé nem látjuk egymást! — mondta a szerzeteseknek.

— Majd az égben! — válaszolta az apát.

A három lovas elporoszkált. Bukdácsoltak a somogyi zombékok és lankák között, míg harmadnapra visszaérkeztek falujukba. A két testőr elmesélte a somogyvári eseményeket a favágóknak és a jobbágyoknak. Elmondták, hogy látták László király tetemét és hogy az új király, meg a váradai püspök írni akarnak a pápa úrnak, mert annyi csoda történt a halott király sírjánál, hogy a szentek közé szeretnék iktattatni. A favágók és a jobbágyok félelemmel hallgatták a testőrök szavait. Szinte borzalommal gondoltak urukra, Petőre, aki olyan királyt szolgált, aki nemsokára a szentek seregében tündökölt.

Lassan az egész környék arról beszélt, hogy Pető úr saját szemével látott több olyan csodát, mely a nagy királlyal történt már életében. Messze földről jöttek zarándokok, hogy láthassák az öreg testőrispánt, aki egy szentnek volt a barátja a földön. Háborítani, kérdezni nem merték, mert legtöbb idejét a templomban töltötte, ahol órák hosszat imádkozott a nagy esemény bekövetkezéséért. Tudta, hogy már nem késik sokáig. A zarándokok meglesték, amint a templomból kijövet elballagott a Rába partjára. Suttogva mutogattak utána.

— Ez az!

— A szent király barátja!

Az agg Pető pedig leült a parton a fűzfatorzsra. Ősz feje reszketett. Kezét ájtatosan összekulcsolta. Nézte a vizet, amely lassan folydogált medrében. Köröskörül zöldelltek a nádak. Cserregtek a nádi verebek. Néha egy bölömbika nagyot kiáltott. A zombékok közt piros lábú golyák lépkedtek. A hasig érő fűben pásztorgyerek őríték a kormos tinókat. A mezőkön verejtékezve dolgoztak a földművesek. Egy piros kendős fiatal menyecske árpakalászokat

sarlózott. Néha felemelkedett, kezét a tűző nap miatt szeme elé tartotta és úgy nézett szét a tájon, mely tündökölt a Rába közti nyár szikrázó sugaraiban.

Az ősz Pető ült a füzek alatt. Merengett az életen, mely elmúlt fölötté. A víz tükreben egy óriási lovast látott, aki csatabárdal kezében viaskodik az ellenséggel. A parton nyíltak a tejkék virágok és az öreg halkán suttogott.

— Nefelejcssek! Nefelejcssek!

Nyomta és kötötte a Széchenyi Nyomda Kft., Győr 95. K—207
Felelős vezető Nagy Iván ügyvezető igazgató

Harsányi Lajos történelmi regénye a tizenegyedik századi Magyarország zűrzavaros, ugyanakkor szenteket „termő” világába kalauzolja az Olvasót.

Szent István halála után veszélybe kerül a kereszténység épp szárba szökkenő vetése.

Az új erőre kapó pogányság belső és a Krisztushívőnek mondott Európa több évtizedes külső támadásainak Szent László keménykezű uralkodása vet véget. Ő terjeszti el hazánkban az akkor virágkorát élő lovagi eszméket, ő szilárdítja meg végleg a keresztény normákat, és ő szerez legendás hadvezéri képességeivel tekintélyt országunknak a környező népek között.

A regény lapjain életre kelnek a történelemkönyvekből ismert személyek: Szent Gellért, Orseolo Péter, Vata, Álmos herceg, Könyves Kálmán, s általuk és a magával ragadó cselekmény által mi is részeseivé lehetünk az Árpád-kor sokszor vészterhes, mégis lélekemelő légkörének.

Harsányi Lajos immár klasszikusnak számító regénye kezdő kötete a Szent István Társulat által most útjára bocsátott Családi Regénytárnak.